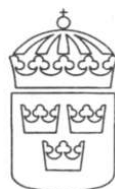

Riksdagens protokoll

1991/92:12

Torsdagen den 17 oktober

Kl. 9.00–20.10

Protokoll
1991/92:12

1 § Avsägelse

*Allmänpolitisk
debatt*

Talmannen anmälde att *Oskar Lindkvist* (s) avsagt sig uppdraget att vara suppleant i talmanskonferensen.

Kammaren biföll denna framställning.

2 § Anmälan om kompletteringsval till talmanskonferensen

Talmannen meddelade att socialdemokratiska riksdagsgruppen på grund av uppkommen vakans anmält *Kurt Ove Johansson* som ny suppleant i talmanskonferensen efter *Oskar Lindkvist*.

Talmannen förklarade utsedd till

suppleant i talmanskonferensen

Kurt Ove Johansson (s)

3 § Allmänpolitisk debatt (forts. från prot. 11)

Enligt överenskommelse med partiernas företrädare i talmanskonferensen skulle följande regler gälla för den allmänpolitiska debatten.

I en första omgång skulle *en* företrädare för socialdemokraterna, Ny Demokrati, vänsterpartiet, folkpartiet liberalerna och centern få tala högst 10 minuter, varefter utrikesministern fick tala högst 15 minuter. I två därpå följande replikomgångar hade ledamöterna rätt till vardera två treminutersrepliker. Utrikesministerns första replik skulle dock få vara högst sex minuter.

För dagens debatt i övrigt gällde för ledamöter dels att tiden för ett anförande inte fick överstiga sex minuter, dels sedvanliga replikregler. För statsråd gällde högst 10 minuter för anförande samt sex minuter för den första och tre minuter för den andra repliken.

Anf. 1 PIERRE SCHORI (s):

Fru talman! För fem år sedan, på sin sista dag i livet, såg han äntligen ljus därute. Terrorbalansens gastkramning av en generation som fått växa upp med radioaktivt gift i benmärgen började släppa. "Misstron viker som dimman en tidig vårmorgon." Så såg han på den spirande dialogen mellan supermakterna. Mycket av vad som sedan hände kom att bekräfta hans tes om nödvändigheten av att uppnå säkerhet *tillsammans* med motståndaren, inte *mot* honom. Det gällde att välja samarbete för gemensam överlevnad i stället för hot om ömsesidig förintelse.

Men Olof Palme fick inte själv uppleva det verkliga genombrottet i kärnvapenstaternas förbindelser. Dessa är nu så förändrade, att kapprustningen tycks ha ersatts av en kappnedrustning. Alla inser numera att världen är överrustad och att domedagsarsenalerna inte skapar säkerhet utan osäkerhet.

Socialdemokratin, som är en del av den internationella fredsrörelsen, ser nu hur flera av dess mål börjar förverkligas och dess visioner ta gestalt. De första stegen mot en kärnvapenfri värld tas. De omoderna men farliga slagfältskärnvapnen skall avskaffas, såsom Palmekommissionen krävde 1982. Därigenom öppnas också en historisk chans att äntligen förverkliga den kärnvapenfria zonen i Norden. Målet om minst en halvering av de strategiska vapensystemen och radikala nedskärningar av de stora arméerna på europeisk botten ter sig nu möjligt. Genom president Bushs accepterande att äntligen också ta itu med kapprustningen till havs undanröjs ytterligare hot mot stabilitet och fred.

Vi har således anledning att glädjas vare sig vi ser oss som medlemmar av fredsrörelsen eller som medborgare i ett land som länge kämpat för fred och internationell nedrustning. Men detta innebär inte att vår röst skall tystna eller vår roll reduceras till passiv avlyssning av andras signaler. Visst skall vi agera i samråd och i gemenskap med andra, men när behov därav uppstår, skall vi klart och tydligt tillkännage vår mening.

Det kan gälla frågor som fortlöpande nedrustning kring Östersjön och de baltiska staternas anslutning till ickespridningsavtalet. Förr eller senare måste också de franska, engelska och kinesiska kärnvapnens roll i nedrustningsprocessen tas upp på allvar.

Sverige bör aktivt verka för att en internationell överenskommelse om ett fullständigt förbud mot kärnvapenprov, genom förhandlingar vid nedrustningskonferensen i Genève, snarast träffas.

Är det inte också hög tid att börja tänka på dessa domedagsvapens rättfärdigande över huvud taget? Sverige måste därför som ett första steg kräva också ett förbud mot all användning av kärnvapen.

Jag tror att många människor, inte bara i detta land, frågar sig vad Sveriges nya regering anser om dessa för vår tid och vår framtid så väsentliga frågor.

Vi kan alltså glädja oss över att leva i kappnedrustningens tid. Men vi lever också i det demokratiska genombrottets tid. Vi har sett hur människornas frihetslängtan aldrig i längden går att förkväva, hur diktaturerna inom sig bär fröet till sin egen undergång. Vi har bevittnat detta i Namibia och Chile,

Sydafrika och Etiopien, Öst- och Centraleuropa, Baltikum och Sovjetunionen självt.

Socialdemokratin har efter förmåga försökt ge sitt bidrag till denna världsvida frihetskamp. I vissa fall har hemliga poliser och järnridåer förhindrat en effektiv hjälp, i andra har vår solidaritet varit nyttig, i andra åter har den givit liv och räddat liv.

Det är få i vår omvärld som i Sverige ser ett land som skulle ha svikit kampen för demokrati, frihet och mänskliga rättigheter. Snarare har vi blivit kända för att påtala övergrepp mot nationer och enskilda var helst de begås, och oavsett vem som begått dem. Principerna i FN-stadgan om nationers rätt till oberoende och individernas rätt till frihet måste ju gälla alla och överallt, inte bara i den egna kulturkretsen.

Att i dag försöka hävda att socialdemokratin, som tillsammans med liberallerna införde demokratin i Sverige och som aktivt stött frihetskampen på alla kontinenter, skulle behöva lära av t.ex. moderata ministrar i dessa frågor är inget annat än billiga bländverk och påver partipolitik. Sådant tal ger inte heller absolution för egen passivitet eller likgiltighet inför folkens frihetskamp.

Låt oss slippa den typen av debatt och i stället ena oss här hemma och förena oss med likasinnade i världen i den svåra uppgiften att låta demokratin få fotfäste i våra samhällen och dess institutioner. Det gäller att undvika tillkomsten av länder med andra klassens medborgare och en värld med andra klassens nationer. Den risken är uppenbar, också i Europa. Hotet är en ny järnridå, som delar upp vår kontinent i i-länder och u-länder. Nu gäller det att med gemensamma krafter utjämna obalanserna mellan de två halvorna i Europa. De som förespråkar marknadens självläkande krafter som enda lösningen på dessa problem riskerar att göra demokratin en björntjänst. De erbjuder i själva verket människor som nyligen tillkämpat sig sin politiska frihet ett förkrympt frihetsbegrepp. Det nya Europa blir då konfliktfyllt och kulturfientligt. Inget vore värre än om demokratin skulle komma att identifieras i dessa länder med massarbetslöshet, utslagning, främlingshat och växande klassklyftor. Demokratin måste fyllas med ett socialt innehåll, annars tappar människorna tilltron till den. Mot en begynnande post-totalitär depression i de forna kommuniststaterna måste vi erbjuda solidaritet och hopp om en bättre framtid med både ekonomisk tillväxt och social rättvisa. Naturligtvis är Europa vår huvuduppgift, vårt samöde som Eyvind Johnson uttryckte det.

Vi står väl rustade inför kommande medlemskapsförhandlingar med EG. Den nya regeringen har ett välldukat bord till sitt förfogande i kraft av den största organisatoriska kraftsamling som skapats i regeringskansliet sedan krigstidens kriskommissioner. Viktigare ändå är förstås att regeringen och opposition, strax innan Ingvar Carlsson lämnade in Sveriges ansökan i Haag, i nära samråd arbetat fram handlingslinjer och strategi inför EG-arbetets fortsättning.

Socialdemokratin står i alla delar fast bakom den politiken. Vi delar Gemenskapens uttalade långsiktiga mål, och vi vill som medlemmar arbeta för dessas förverkligande. Detta utesluter inte att vi kommer att lägga särskild vikt vid frågor som den sociala dimensionen och det parlamentariska infly-

Prot. 1991/92:12
17 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

*Internationella
frågor*

tandet, ty det är ju så att vad vi vill med EG-medlemskapet säger mycket om vad vi vill med Europa och med Sverige. För socialdemokratin gäller samma politiska dagordning här hemma som där ute: rättvisa, framsteg och demokrati.

EG-länderna för nu en intensiv debatt om utrikes- och säkerhetspolitik. Vår militära alliansfrihet hindrar oss inte från deltagande i framtida säkerhetsstrukturer i Europa. Vi ser ESK som den naturliga alleuropeiska ramen. Men även EG har förstås här en roll, visserligen diffus och inte enhetlig. Men vi måste givetvis bejaka Gemenskapens integrationssträvanden också på det utrikes- och säkerhetspolitiska planet – det är ju en logisk följd av visionen om den politiska unionen – och konstatera att även Sverige som medlem en dag kan komma att konstruktivt bidra till den processen.

Jugoslaviens tragedi är ett exempel på hur stora delar av Europa vilar på kvicksand. Frågan om sanktioner mot Belgrad och erkännande av Slovenien och Kroatien diskuteras alltmer. Givetvis skall vi samråda med andra, som vi brukar, men lika självklart är att detta är frågor som före beslut skall behandlas i utrikesnämnd och riksdag.

Fru talman! Om vi inte får ordning i det europeiska huset, förminskas våra möjligheter till solidaritet med tredje världen. Det är bra att regeringen förbundit sig att hålla fast vid enprocentsmålet. Vi noterar med glädje att moderaterna här har gjort en helomvändning. Bistånd är inget universalmedel för tredje världens problem, men är ändå oundgängligt, och nivån på biståndet är också en moralisk mätare på ett lands vilja till solidaritet.

Låt mig dock avsluta med en kritisk fotnot till regeringsförklaringen på denna punkt. Biståndet lämpar sig föga som instrument för ideologisk krigföring. Det finns andra medel för det. Utvecklingssamarbete måste bygga på långsiktighet och insikt om att olika metoder kan behöva användas i olika länder. Annars riskerar man att straffa de enskilda människorna och inte regimerna i fråga.

Anf. 2 IAN WACHTMEISTER (nyd):

Fru talman! I de stora frågorna om Sveriges förhållande till främmande makt, internationell handel m.m. har Ny Demokrati följande inställning.

Sverige skall snarast bli fullvärdig medlem i EG. Tåget går nu, och vi skall med – inte som en gnällande sista vagn full av nödbromsar och förbehåll, utan som en av lokförarna, med framtidstro, optimism och glädje.

Vi skall givetvis vara beredda att delta i uppbyggandet av det europeiska säkerhetssystemet och ta vårt ansvar även på den sidan. Jag tror att den tid är förbi då vi i skydd av vår självpåtagna särställning och neutralitetspolitik höll oss undan. Låt oss inse det. Det är farligt att bita sig fast vid bordskanten och säga sig att allting annat ändrar sig, men vi, vi ändrar oss bara litet och motvilligt.

Vi skall se till att det blir en bro till fastlandet från den lilla ön med de höga skatterna. Oron över miljökonsekvenserna är en oro över någonting helt annat, nämligen oron över förändringen som sådan och över mötet med framtiden. Vi måste visa värdegemenskap med världens demokratier.

Så länge vi lever i det hörn av världen som har världens största ansamling

av avancerade vapen och elitförband måste vi givetvis själva se till att ha ett försvar värt namnet.

Tills helt nyligen tycktes våra svenska politiker leva i en värld där verkligheten fanns i landet långt härifrån, alltmedan länderna inte så långt härifrån antingen låg bakom en bekväm järnridå eller var så överseende med de svenska nyckerna att man kunde låtsas som om de inte fanns. Vi minns nog alla den servila neutralitet som tillämpades i vårt umgänge med Sovjetunionen och de nog så kaxiga ställningstagandena mot länder mycket långt härifrån. Snabbt blev vi världsmästare på södra Afrika, södra Amerika och södra Asien. Nu finns det ingen järnridå och egentligen ingen Sovjetunion heller. Nu ser vi att det finns något mycket intressant där bakom, nämligen människor! Stolta och glada, förtvivlade och fattiga – människor som desperat hoppas på en bättre framtid. De bor i länder med månghundraåriga band till Sverige: Estland, Lettland, Litauen och litet längre bort Polen och Ryssland.

Det speciella med dessa människor är att de är våra grannar. Nu tvingas vi inse våra grannars verklighet. Bit för bit träder bilden fram av vad de regimer åstadkom som tidigare svenska regeringar så flitigt uppvaktade och uppenbarligen tillmätte större betydelse än de vänliga demokratierna i Väst-europa. Puss- och kramdiktatorernas epok vill plötsligt ingen kännas vid, och det är väl på ett sätt bra, men vi skall inte göra som dessa diktatorer själva gjorde, nämligen i efterhand skriva om historiens blad, hur pinsamma de bladen än är att läsa.

Låt oss då försöka tillämpa litet klarsyn på dagens utrikespolitiska läge. Samma sorts regimer som de som förgjorde sig själva i Europa finns i dag i t.ex. Afrika. Med samma ideologiska förevändningar drivs i dag enpartistater och socialistiska diktaturer i Afrika. Och precis som tidigare i Östeuropa uppvaktar vi dessa regimer, även om gåvorna är av ett annat slag. De kallas nu för u-hjälp.

En stor del av den svenska u-hjälpen, den som administreras av SIDA, går till regimer vars demokratiska kvaliteter är svåra att hitta. Det är ingen överdrift att påstå att vi har hjälpt förtryckare kvar vid makten.

Samtidigt som vi nu t.ex. planerar att sända personnummersystemet till Zimbabwe – man kan där gärna få mitt, om det räcker med ett – är det påfallande många personer som arbetat för, i eller med SIDA som är minst sagt kritiska mot organisationen, mot projekten, mot val av mottagarländer, mot slöseriet och, inte minst, mot effekten av det bistånd som till sist når fram.

Fru talman! Jag tycker att det vore klädsamt om vi alla nu insåg att det vi talar om är andras pengar, dvs. skattebetalarnas pengar. Det är inte riksdagens, SIDA:s eller UD:s pengar. Totalt har denna kammare känt sig manad av svenska folket att skänka bort i storleksordningen 100 miljarder kronor sedan 1980. U-hjälpen i allmänhet och SIDA:s projekt i synnerhet måste enligt vår uppfattning nu redovisas inför givarna, dvs. folket. Hur används deras gåvor? Säkert vill många applådera för det som gick fram, men man vill nog också få se och bedöma resten, dvs. halvfärdiga, heltokiga, orealistiska, omöjliga och destruktiva projekt.

Kan utrikesministern vara vänlig och tala om för kammaren om regeringen motsätter sig en sådan analys och redovisning av den verksamheten?

Prot. 1991/92:12
17 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

*Internationella
frågor*

Det kan knappast ha varit gammal kolonialromantik som satt mönstret för svensk u-hjälp.

Vad är det då? En vilja att dela med sig, en önskan att hjälpa andra, ja, kanske t.o.m. ett sätt att be om ursäkt för vår egen levnadsstandard?

Men varför måste mottagarna vara långt borta? Vi har alla hört att Bengt Westerberg tycker att det skall vara så, men som bekant tycker inte alltid folk som folkpartiet, så det går nog inte att gömma den här frågan i några rader i en regeringsförklaring. Och att hjälpbehovet i världen är oändligt är inte heller något riktigt svar.

Det finns gott om folk ute i verkligheten som har synpunkter på u-hjälpen och frågor om den, sådant folk som har valt er in i denna kammare. Just därför bör samma folks valda ombud redovisa och debattera sina åsikter och förslag utan att vifta med moraliska pekpinnar.

I Ny Demokrati tror vi inte att det hjälper att göra enprocentsmålet till en helig ko, i varje fall inte förrän man vet vilka som skall mjölka den kon.

I år skänker svenska folket ca 4 000 kr. per hushåll eller totalt 14 miljarder om året. Det är möjligt att folk vill skänka just så mycket som bistånd till sämre lottade, men jag kan garantera att många är mycket kritiska till hur gåvan paketerats och vem mottagaren är.

Ny Demokrati har under hela valrörelsen framfört det konkreta förslaget att halva u-hjälpen skall gå till människor i hela världen via existerande kanaler som kyrkor av olika slag, Röda korset och Rädda barnen. Det väsentliga är nämligen att rädda människor, inte regimer, att hjälpa folk, inte diktaturer.

Så menar vi att resten av u-hjälpen snarast möjligt skulle gå till andra sidan Östersjön som svenska företags investeringar i grannlänternas miljö, som svenska ingenjörers och arbetares insats för sina grannars och därmed också faktiskt för sin egen framtid.

Charity begins at home – om litet utrikiska tillåts i utrikesdebatten. Vårt hem är Europa och ett av våra hemvatten är Östersjön. Och, fru talman, har vi råd med både den gamla vanliga u-hjälpen och, som det stod i regeringsförklaringen, omfattande insatser i våra grannländer?

Hur vore det med ett svar präglad av samma realism som utmärkte gårdagens debatt, när vi talade om arbetslöshet, tillväxt, industrins konkurrenskraft och våra medborgares framtid? Om detta realistiska och gärna visionära svar ber jag både Sveriges nya utrikesminister och den nye biståndsmministern, personer som jag i varje fall tills vidare hyser stor respekt för och som för övrigt tillhör de enda partier som i denna kammare inte direkt gjort oförskämda insinuationer om nydemokratis ursprung och avsikter.

Anf. 3 GUDRUN SCHYMAN (v):

Fru talman! Jag skall inte hänge mig åt några oförskämdheter mot Ny Demokrati, men jag kan konstatera att ju mer globala våra stora överlevnadsproblem ter sig, desto snävare blir de politiska perspektiven.

Jag vill ta upp en fråga i den här debatten. Jag har partikamrater som kommer att ta upp frågorna om bistånd och mänskliga rättigheter. Jag vill koncentrera mig på den fråga som den borgerliga regeringen i sin regeringsdeklaration har sagt vara den viktigaste utrikespolitiska frågan, nämligen att

fullt ut föra Sverige in i Europeiska gemenskapen. Det står i regeringsdeklarationen att regeringen kommer att med all kraft verka för detta och att det föreligger en bred enighet i riksdagen om strävan efter medlemskap. Jag tycker att det är intressant.

Man kanske skall se det litet grand i ett större perspektiv, hur det kommer sig att EG har vuxit fram. Jag tycker att man kan konstatera i dag i den internationella politiken att det finns två stycken väldigt starka tendenser i världen – om vi nu inte bara håller oss till Europa – men också i Europa.

Den ena tendensen är desintegration och krav på självständighet. Det gäller de sovjetiska delrepublikerna – vi har sett den här processen mycket lyckligt genomförd i fråga om de baltiska staterna –, det gäller sikher och bengaler i Indien, det gäller serber och kroater i Jugoslavien, det gäller kurder i Irak, Iran och Turkiet, för att bara ta några exempel.

Den motsatta tendensen i världspolitiken är alltså integration och nationell överstatlighet. Den utvecklingen anföras framför allt av de internationella storkoncernerna, som blir allt större och allt mäktigare och alltmer oberoende av de stater där de opererar, och de undandrar sig i allt större utsträckning demokratisk kontroll.

Tidigare kunde man kanske säga att det var politikerna som satte upp de ramar inom vilka företagen hade att hålla sig. I dag tror jag att man snarare kan säga att det är storföretagen som bestämmer de ekonomiska ramar som politikerna har att hålla sig till.

I takt med storföretagens internationalisering växer också överstatliga organisationer fram, typ EG, från början kanske främst avsedda att underlätta den handel som man vill bedriva. Men det ställs alltmer större krav på medlemmarna att formera politiska unioner där de nationella parlamenten får karaktären av delstatsparlament.

Alltså: Å ena sidan faller existerande övernationella statsbildningar sönder som ett resultat av folkens krav på nationellt oberoende. Å andra sidan kan vi se hur det skapas nya övernationella statsbildningar, där folken mer eller mindre frivilligt ger upp samma nationella oberoende.

Det är ju det som är frågan: Skall Sverige ge upp sitt nationella oberoende för att gå in i den västeuropeiska politiska unionen?

Läser man regeringsförklaringen, är det ingen tvekan om saken. Det är detta vi skall göra. Vi skall göra det med all kraft och så fort som möjligt. Det är en akt av underkastelse i förhållande till EG. Men det är klarspråk, och det uppskattar jag.

Man säger att det föreligger en bred enighet i riksdagen om denna strävan, att den svenska medlemsansökan är ett uttryck för att vi delar Gemenskapens långsiktiga mål och att vi kommer att arbeta för dess förverkligande. Det grundas dessutom på insikten att Sverige vid inträdet i Gemenskapen måste ge sin anslutning till alla delar av samarbetet och godta de förändringar som kan bli följden av de förslag som regeringskonferenserna nu har lagt fram.

Det innebär att vi ger en blankofullmakt för att Sverige skall delta i en politisk union, vars konsekvenser vi ännu inte vet omfattningen av. Det är anmärkningsvärt, tycker jag. Jag tycker också att det är anmärkningsvärt att

Prot. 1991/92:12
17 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

*Internationella
frågor*

man säger att det föreligger enighet i riksdagen. Det gör det visserligen, men den enigheten grundar sig inte på en enighet som finns utanför riksdagen.

Jag tror att det här är det område som jag fick mest frågor omkring i valrörelsen. Många människor kom fram och var mycket oroliga, människor som sade: Jag delar inte dina politiska uppfattningar i alla frågor, men jag tycker att det här med EG är någonting väldigt märkligt, och där tycker jag ni har rätt som ställer er kritiska.

Den vanligaste frågan jag fick var: Hur kommer det sig att den socialdemokratiska regeringen så snabbt vände i ansökningsfrågan? Hur resonerade de? Jag kunde inte svara på det. Jag tillhör ju inte den regering som gjorde den här omsvängningen. Jag tillhör inte ett politiskt parti som fick vara med i de hemliga mötena i utrikesnämnden, när man gjorde de analyser som ledde fram till att man sade att det var läge nu för Sverige att ansöka om medlemskap.

Ingen utanför den trånga kretsen av ledningar i de fyra politiska partierna som är med i utrikesnämnden har heller, såvitt jag vet, fått ta del av de här papperen. Jag tror att det är väldigt farligt att hantera en så stor och viktig politisk fråga på det sättet. Det får till följd att många människor i dag känner att detta är någonting som har beslutats högt ovanför våra huvud. Man vet inte vad det handlar om. Tydligt är det nödvändigt, så vi får väl finna oss i de konsekvenser som eventuellt blir. Besvärligt är det, svårt att sätta sig in i. Man får ingen saklig information och ingen allsidig belysning av detta. Okunskapen är stor och maktlösheten sprider sig.

Detta är ett sätt att uppamma den maktlöshet som föder ett förakt för de demokratiska reglerna och för de politiska partiernas sätt att arbeta. Jag tycker att samtliga de politiska partier här i riksdagen som har suttit med och varit överens om att Sverige skall skicka in en ansökan om medlemskap i EG och fullfölja den till vilket pris som helst har ett stort ansvar för att försöka rätta till den här frågan och de demokratiska bristerna som är en följd av den. Jag tycker att ni har ett stort ansvar för att respekten för demokratin i det här landet faktiskt försvagas.

Det vore mer ärligt, tycker jag, att säga att det som Sverige eventuellt, om det blir majoritet i en folkomröstning för detta, skall träda in i är en västeuropeisk politisk union, inte bara en handelsorganisation som ger oss billigare mat och lägre priser på krogen och som gör att våra ungdomar får resa och gå på universitet i Europa.

Frågan har en helt annan dignitet. Det handlar om en gemensam marknad. Det handlar om en ekonomisk och monetär union, med ett ekonomiskt ministerråd som kommer att med majoritetsbeslut fatta de avgörande besluten om den ekonomiska politikens mål. I det ministerrådet kommer det att vara samma odemokratiska beslutsfattande som i det ministerråd som finns i dag, dvs. de ministrar som kommer från länder med många invånare har många röster, och de ministrar som kommer från länder med få invånare har få röster. Sveriges stämma i denna församling är svag. Vi får rätta oss efter vad en majoritet av medlemsländernas ministrar anser vara det bästa.

Sverige kommer också att ingå i en politisk union med ett utrikespolitiskt och så småningom försvarspolitiskt samarbete. Detta är det inget tvivel om. Det man diskuterar i EG är när det försvarspolitiska arbetet skall träda i

kraft. Att man talar med *en* röst i utrikespolitiska frågor är redan ett faktum, trots att reglerna inte är bestämda. Det man brukar kalla utrikespolitikens mjukdelar, dvs. nedrustningspolitiken, biståndspolitik, flyktingpolitiken och sanktionspolitiken, talar man redan med en röst. Jag hoppas att vår utrikesminister vet om detta. Jag vet att det finns flera som vet. Men det vore ärligt att tala om detta i klarspråk här i Sverige, speciellt inför det faktum att det skall vara en folkomröstning i frågan.

Hur har ni tänkt att reparera dessa skador, dvs. det faktum att många människor är vilseledda om vad EG-frågan utgör? Går man utanför detta hus och frågar hur många som vet vad EG betyder, vad EFTA betyder och vad EES betyder – för att ta några exempel – finner man att det är mindre än hälften som vet. Av denna hälft är det en tredjedel som säger sig veta men som har fel, dvs. tror att det är något annat.

I EGs medlemsländer har det visat sig att 45 % av invånarna vet att landet är medlem i EG. Detta avspeglar sig också i deltagandet i valen till Europaparlamentet, som är otroligt lågt – 20–35 % i medlemsländerna.

EG är en organisation som saknar demokratiska möjligheter att bygga upp politiska motkrafter till industrikapitalets strävan att skapa en konkurrensmarknad som är kraftig nog att möta konkurrensen i världshandeln med USA och Japan. De politiska motkrafterna har ingen plats i detta EG-bygge. Man talar om det demokratiska underskottet. Men man gör inte så mycket åt det. Det finns de som säger att om EG skulle ha ansökt om medlemskap i EG, skulle EG inte ha fått det på grund av att EG inte är tillräckligt demokratisk. Det säger litet grand om hur organisationen fungerar.

Precis som Pierre Schori sade, att som diktaturerna haft fröet av förintelse inom sig, har också EG det i sin konstruktion. Vi kommer att se att ett byggande av dessa historiska stormaktsverk inte är det som är lösningen på vår tids problem.

Anf. 4 HADAR CARS (fp):

Fru talman! Jag vill först ta tillfället i akt att välkomna Margaretha af Ugglas i hennes nya viktiga funktion som utrikesminister.

Fru talman! Det är verkligen mycket tillfredsställande att den nya regeringen sätter Europafrågan överst på den utrikespolitiska agendan.

Frihetens friska vindar har blåst över Europa – blåst bort de många mörkande socialistiska diktaturerna. Under senare år har vi många gånger hissnat inför snabbheten i skeendet. Den innerliga glädje vi alla känner över de baltiska staternas självständighet är större än vad ord kan uttrycka.

Så visst har Europa förändrats, mer genomgripande och i mer positiv riktning än kanske någonsin förut.

Men i sak har Europa alltid – både under perioder av avspänning och när konfliktmolnen hopats – varit utrikespolitiskt viktigast för oss i Sverige.

En strategisk förändring är därför också förändringen i Sveriges syn på Europa. Äntligen tar vi fullt ut till oss innebörden av att Sverige är en integrerad del av vår egen världsdel.

Äntligen vill vi inte längre betrakta Sverige som ett slags utomstående konsult som, litet vid sidan av, följer det som händer i vår världsdel. Det är ett Sverige som tar till sin uppgift att medla och komma med goda råd, men

Prot. 1991/92:12
17 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

*Internationella
frågor*

som också ständigt framhåller möjligheten att stänga dörren – om krisen kommer.

Äntligen inser vi att Sverige är sammanlänkat med övriga Europa och att Europas misslyckanden och framgångar, dess sorger och glädjeämnen också är våra. Sveriges öde är fast och oåterkalleligt sammanlänkat med Europas.

Fru talman! Nu vill alla, nästan alla, visa sin förtjusning inför idén om ett enat Europa och vifta med sina blågula fanor – de med stjärnorna på. Att få uppleva denna genomgripande sinnesförändring i svensk politik är en oföreställd glädje.

Förändringarna i Europa ställer, också på oss, krav på förmåga till nytänkande. Vilka utgångspunkter för svensk utrikespolitik bevarar sin giltighet, och vilka kan, och bör, vi göra oss av med? Den svenska neutralitetspolitiken har påtvingat oss begränsningar i vår utrikespolitiska handlingsfrihet. Nu är tröjan mindre trång. På vad sätt kan och vill vi utnyttja vår ökade utrikespolitiska handlingsfrihet? Det är en fråga jag vore tacksam att få höra utrikesministerns synpunkter på.

Demokratis segertåg i Europa ger oss tillförsikt inför framtiden. Men vi blundar inte för att det i förändringens spår också växer fram nya, nationellt betingade och – förhoppningsvis – regionalt begränsade konflikthot.

Principen om folkens rätt till självbestämmande har länge varit en hörnsten i den svenska utrikespolitiken. Den principen bör vi fortsätta att följa och tillämpa också för folken i östra Europa. Det är deras sak att välja vilka former de vill tillämpa, både för sitt självbestämmande och för sin samlevnad.

Konflikten i Jugoslavien har uppkommit som följd av kraven på folkens självbestämmande. Här provas denna liberala princip. Lika mycket som vi från svensk sida välkomnar att folk och nationer integreras och växer samman, lika litet har vi anledning att motsätta oss att folk bryter upp från nationer med vilka de inte känner nationell samhörighet.

Jag vill fråga utrikesministern på vad sätt Sverige stöder, och kan komma att stödja, de ansträngningar den Europeiska gemenskapen gör för att uppnå vapenvila i Jugoslavien och finna en fredlig lösning på konflikten.

Fru talman! Om Sveriges och övriga EFTA-länders insatser för demokrati och ekonomisk utveckling i östra Europa skall bli meningsfulla, förutsätter det att vi öppnar våra marknader för de produkter och de tjänster som Östeuropa kan exportera till oss. Det gäller inte minst jordbruksprodukter, textilier och tjänsteexport inom transport-, turist- och andra serviceområden. Att undanröja de hinder vi i de välbeställda delarna av Europa reser mot denna import, möter motstånd från de på marknaden etablerade intressenterna – såväl de kommersiella som de fackliga. Det är inget konstigt i det. Men det är verkligt viktigt att regeringarna i väst inte stoppas av detta motstånd, utan vågar gå vidare och genomföra de handelslättnader som är en förutsättning för att en lovande utveckling i öst inte skall komma av sig redan i starten.

Jag utgår från att den svenska regeringen i dessa sammanhang spelar en pådrivande roll inom Västeuropa.

Fru talman! Inför de så snart som möjligt förestående förhandlingarna om svenskt medlemskap i den Europeiska gemenskapen, är det angeläget att vi

från svensk sida understryker att det vi vill uppnå inte främst handlar om kommersiella intressen. Det är medverkan i det politiska samarbetet, i ordets vidaste mening, som är syftet och målet för vår önskan att bli medlemmar.

Vi vill inom EGs ram samverka med Europas demokratier för att bl.a. trygga freden i Europa och verka för fortsatt avspänning och nedrustning. EG är kanske den starkaste freds rörelsen i vår tid. Vi vill medverka i undanröjandet av internationella konflikter, och vi vill skapa ett medborgarnas Europa präglad av socialt ansvarstagande och generositet mot omvärlden.

Vi måste framhålla för den Europeiska gemenskapen att också vi i Sverige har som långsiktigt mål att som EG-medlem förverkliga drömmen om en europeisk politisk union, med allt vad det inbegriper.

Jag tycker att jag med detta har gett Gudrun Schyman full klarhet i var folkpartiet liberalerna och jag står i denna fråga.

I arbetet på att förverkliga våra mål kommer vi i olika sammanhang att ha olika partner. Ibland kan det vara Tyskland, i andra sammanhang Frankrike eller Storbritannien.

Dock, fru talman, är det av alldeles särskild betydelse att vi verkar för att ett samlat Norden inom Europeiska gemenskapen genom inbördes sammanhållning ger genomslag åt den kultur och den samhällssyn som är Nordens bidrag till en vidsträckt och vittomfamnande europeisk gemenskap.

Anf. 5 PÅR GRANSTEDT (c):

Fru talman! Jag vill gärna passa på att gratulera fru talmannen till det nya uppdraget, eftersom detta är mitt första besök i talarstolen nu i höst.

Det kan naturligtvis inte råda något tvivel om att det viktigaste utrikespolitiska projektet för Sverige under det närmaste åren är vårt inträde i Europeiska gemenskapen. Det kommer att uppta mycket av vårt engagemang och vårt intresse under de närmaste åren. Det sker mot bakgrund av dramatiska förändringar i den säkerhetspolitiska situationen i världen i dess helhet och i Europa i synnerhet. Men samtidigt sker det i skuggan av nya konflikter som växer fram, inte minst i vår egen världsdel.

Enligt centerns uppfattning är det viktigt att Sverige för en aktiv Europapolitik. Och vi ser att ett svenskt medlemskap i EG kan vara ett viktigt instrument för en sådan aktiv Europapolitik.

Motiven för detta är starka. Vi ser att mer och mer av de problem som det enligt vår uppfattning är angeläget att finna lösningar på kräver internationella lösningar. Det gäller inte minst miljöfrågorna. Att komma till rätta med luftföroreningarna, att rädda Östersjön och Västerhavet från föroreningssödöden – det är sådana frågor som inte Sverige kan lösa ensamt utan som vi måste lösa i samarbete med andra länder. Och det krävs beslutskraftiga organ för att få resultat.

Vi har ett ekonomiskt liv som är alltmer internationaliserat. Om vi vill säkra arbete åt alla och goda arbetsvillkor, så kräver det också internationellt samarbete och internationella lösningar. Vi vill ha ett internationellt samarbete, en samverkan med våra grannar, på sådana områden som forskning, utbildning, kultur osv.

Prot. 1991/92:12
17 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

*Internationella
frågor*

Allt detta talar för ett starkt engagemang från Sverige sida, och det ligger bakom vårt beslut att ställa upp för en svensk ansökan om medlemskap i EG.

Samtidigt är det naturligtvis viktigt att vi är på det klara med att ett svenskt EG-medlemskap är ett mycket stort steg att ta. Det innebär att vi avstår från en inte liten del av vår traditionella självbestämmanderätt för att kunna vara med och påverka i ett större geografiskt sammanhang.

Konsekvenserna av detta kan vi inte i dag fullt ut överblicka. Det är också så att EG är stätt i ständig förändring. Vi vet inte exakt hur det EG kommer att se ut som vi skulle bli medlemmar i, kanske 1995. Därför är det viktigt och nödvändigt att vi utnyttjar den tid som vi har till vårt förfogande för att noggrant analysera för- och nackdelar med det svenska EG-medlemskapet och föra en intensiv debatt. Det är särskilt betydelsefullt att hela svenska folket får vara med om att träffa det slutgiltiga avgörandet i en folkomröstning, och att alla inför den folkomröstningen haft möjlighet att sätta sig in i frågan och göra ett personligt ställningstagande. En sådan här fråga får inte avgöras över folkets huvuden. Alla måste vara delaktiga i avgörandet om Sveriges framtida relationer till EG.

Det är också viktigt att svensk Europapolitik inte bara är en Västeuropapolitik. Det är viktigt att inte järnridån ersätts av nya barriärer som skiljer Östeuropa från Västeuropa – barriärer av ekonomiskt slag. Europasamarbetet får inte stanna någonstans i Centraleuropa, utan det måste vara vår klara strävan att det skall komma att omfatta hela Europa.

Sverige har naturligtvis ett särskilt ansvar att främja våra närmaste grannars utveckling. Det gäller de baltiska staterna, vilkas självständighet hör till det mest glädjande som hänt på mycket länge, och också andra regioner runt Östersjön, inte minst Polen. Vi måste vara beredda att gå in i ett nära samarbete med de länderna och även visa en betydande generositet i vårt stöd till deras utveckling – ekonomiskt, ekologiskt och geografiskt.

Det är min bestämda uppfattning att de svenska insatserna, också i ekonomiska termer, när det gäller framför allt Baltikum och Polen måste få en helt annan omfattning än hittills. Detta ligger i högsta grad i vårt eget intresse. En stark ekonomisk utveckling i Östersjöregionen är en nyttig motvikt mot en alltför stark koncentration till centrala Västeuropa när det gäller ekonomisk aktivitet. Det vi kan göra för en positiv utveckling av miljön i våra grannländer hör kanske också till det bästa vi kan göra för att främja miljön i vårt eget land. Och arbetet för att säkra demokratin i vårt nära grannskap är också ett arbete för att trygga en stabil utveckling i hela Nordeuropa.

Men, fru talman, den solidaritet som vi skall visa mot våra grannar i öster och söder, och över huvud taget vårt ökade intresse för Europafrågor, får inte visas på bekostnad av vårt engagemang för andra delar av världen. Att tro att Sverige kan ställa sig oengagerat, likgiltigt, inför vad som händer i Afrika, Asien och Latinamerika – det är naivt. Vi lever i *en* värld. Vi skall inte tro att vi kan skapa en positiv utveckling i Europa enbart, om utvecklingen i resten av världen blir allt sämre. Vi är beroende av hela världens utveckling, och vi har all anledning att engagera oss i hela världens utveckling.

Det innebär att det är viktigt att vi fortsätter att föra en aktiv biståndspolitik. Dess värre har vi under senare år, under socialdemokratiskt styre, fått

uppleva en utveckling där den svenska solidariteten urholkas, där Sverige på olika sätt har kringgått det av riksdagen fastlagda enprocentsmålet, där man använder pengar inom den ramen för bistånd till Östeuropa och insatser för flyktingmottagning. Det är glädjande att den nya regeringen i sin regeringsförklaring slagit fast att enprocentsmålet skall återupprättas, och att en procent av vår bruttonationalinkomst skall gå till bistånd i tredje världen.

Jag vill gärna säga, fru talman, att jag hoppas att det nu inte uppstår någon allians mellan socialdemokraterna och Ny Demokrati för att förhindra den utvecklingen, utan att socialdemokraterna kommer att gå ifrån sin tidigare politik och stödja den nya regeringens politik på det här området. Jag tror att det vore önskvärt att Ny Demokrati får stå ensamt i den här kammaren i sin kallt cyniska vilja att skära ned svenskt bistånd till de fattigaste länderna i världen till hälften.

När man slår vakt om volymen på det svenska biståndet innebär det inte detsamma som att avstå från att debattera hur detta bistånd skall vara utformat. Självfallet finns det på biståndsområdet liksom på alla andra politikområden mycket att rätta till och mycket som kan göras bättre. Centern har under en lång följd av år kritiserat stora delar av det svenska biståndet och föreslagit en grundläggande översyn av biståndets inriktning. Men när vi debatterar biståndets inriktning är det viktigt att vi gör det utifrån den klara målsättningen att vår ambition att stödja den tredje världens utveckling skall vara obruten.

Ett starkt engagemang för europeiskt samarbete, både med Västeuropa och Östeuropa, och en obruten solidaritet med tredje världens länder måste präglade svensk utrikespolitik också under 90-talet.

Anf. 6 Utrikesminister MARGARETHA AF UGGLAS (m):

Fru talman! Ärade ledamöter! År 1991 har varit ett märkesår för Europa men också för världen i övrigt. På ett eller annat sätt har de flesta av de dramatiska skeenden vi bevittnat varit relaterade till det kommunistiska Sovjetimperiets upplösning och den socialistiska modellens allmänna bankrutt. För första gången sedan andra världskriget har Europa fått ett tillskott av nya stater. Estlands, Lettlands och Litauens självständighet har äntligen återupprättats. Efter den tystnadens likgiltighet som präglade den officiella svenska politiken gentemot Baltikum under flera årtionden välkomnar regeringen nu varmt möjligheten att utveckla nära och breda kontakter med Estland, Lettland och Litauen.

Spåren från Sovjettiden är emellertid förskräckande. Efter en halvsekel-lång natt under ett främmande och totalitärt styre har de baltiska staterna åter kommit ut i ljuset med moralen intakt men med svåra övergångsproblem på en rad samhällsområden. Vi har en särskild skyldighet att hjälpa dessa våra grannländer i deras omställning till marknadsekonomi och demokrati av modernt snitt.

Den direkta orsaken till att de baltiska staterna slutgiltigt kunde återvinna sin fulla självständighet var att det kommunistiska kuppförsoket i Moskva i augusti misslyckades. Den grupp av reaktionära potentater som då sökte vrida klockan tillbaka hamnade själva på historiens skräphög. Samtidigt som den sovjetiska unionsregeringen nu har erkänt de baltiska republikernas

Prot. 1991/92:12
17 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

*Internationella
frågor*

självständighet har den tagit initiativ inom ESK och på annat håll för att markera sin vilja att tillhöra kretsen av demokratiska stater med marknadsekonomisk inriktning i enlighet med Parisstadgan från november förra året. Det är vår förhoppning att Sovjetunionen, vilken form denna sammanslutning av självständiga stater än får i framtiden, kommer att utvecklas mot dessa mål. Ett demokratiskt Sovjetunionen är en förutsättning för en stabil fred i vårt närområde och i världen i dess helhet.

I detta sammanhang välkomnar vi president Gorbatsjovs snabba gensvar på president Bushs initiativ att skrota större delen av arsenalen av taktiska kärnvapen. INF-avtalet, START-avtalet och kärnvapenmakternas nyss nämnda unilaterala nedrustningsbeslut leder till lägre rustningsnivåer och ökad strategisk stabilitet. Det amerikanska steget att avlägsna alla taktiska kärnvapen från ytfartyg gör glädjande nog att grunden helt bortfaller för den diskussion som förts inte minst i Sverige och i denna kammare om mottagande av örlogsbesök.

Sovjetimperiets upplösning har inte bara medfört att en rad europeiska stater som varit underkastade den kommunistiska ledningen i Moskva återfått sin frihet och självständighet. Den har också givit nya impulser till Europas politiska och ekonomiska enande. Grundvalen för Europas framtida enande utgör de samarbetsöverenskommelser som Västeuropas gamla stormakter, en gång motståndare, träffade i andra världskrigets spår. Dessa utmynnade i Romfördraget från 1957 vilket ursprungligen undertecknades av sex stater. Efter hand utvidgades den Europeiska gemenskapen till att omfatta tolv stater. Medlemsskaran torde växa ytterligare före sekelskiftet allteftersom fler europeiska länder söker få tillträde till det europeiska samarbetets kärna.

Som ett resultat av en överenskommelse mellan de fyra största riksdagspartierna ansökte Sverige om medlemskap i den Europeiska gemenskapen i juli i år. Regeringen kommer att med all kraft verka för att Sverige snarast möjligt blir fullvärdig medlem. Mycket värdefull tid har gått förlorad i utvecklingen av våra förbindelser med Europa. Den aktiva utrikespolitik Sverige förde under 70- och 80-talen gjorde endast få mellanlandningar i de västeuropeiska huvudstäderna på väg till mer exotiska platser.

Sverige kommer aktivt att bidra till den nya europeiska frihets- och samarbetsordning som håller på att växa fram som följd av de socialistiska diktaturernas och planeekonomiernas sammanbrott. Den europeiska identiteten i vår utrikespolitik får ökad betydelse och kommer att ge det nordiska samarbetet nya impulser. Fast den nya politiska situationen skapar nya möjligheter för deltagande också i utrikes- och säkerhetspolitiskt samarbete med andra europeiska länder innebär de strategiska realiteterna i vårt närområde att den säkerhetspolitiska huvudlinjen, som sammanfattas i uttrycket "alliansfrihet i fred, syftande till neutralitet i krig", alltså behåller sin betydelse.

Vi välkomnar en utvidgning av Europarådet till att omfatta demokratierna i Central- och Östeuropa och vill verka för en utveckling av det regelverk som utarbetats av den Europeiska samarbets- och säkerhetskonferensen som i februari nästa år kommer att samlas till ett historiskt uppföljningsmöte i Helsingfors.

I detta sammanhang måste konstateras att utvecklingen i Östeuropa under

80-talet blev föremål för samma systematiska felbedömning och ointresse från det officiella Sveriges sida som utvecklingen i Västeuropa. Vi höll en alltför låg profil när Östeuropas folk kämpade för sin frihet. De här hemma som påpekade att freden i Europa måste vila på frihet och inte på förtryck anklagades för att återfalla i en kalla krigets korstågsanda. Samtidigt producerade Sverige i internationella fora nedrustningsförslag som ensidigt gynade det block som med tvångsmakt höll fast vid Europas uppdelning.

Den frihetens revolution vi bevittnat har givit människorna i vår världsdel hopp om en bättre framtid och minskat rädslan för en konflikt mellan kärnvapenmakterna. Samtidigt är det många som med fruktan ser på framtiden i Europa med tanke på att gamla undertryckta rivaliteter mellan olika folkgrupper åter kunnat stiga upp till ytan. På Balkan står i dag välbeväpnade etniska grupper emot varandra till synes otillgängliga för den typ av konfliktlösning som utarbetats av de europeiska samarbetsorganen. Freden i Europa måste vila på nationernas frihet, inte på tvångskonstruktioner. Det är vår förhoppning att den tragiska konflikten i Jugoslavien skall kunna lösas på grundval av folkets i demokratiska former uttryckta vilja och respekt för de olika minoriteternas rättigheter.

Också utanför Europa har sambandet mellan å ena sidan frihet, demokrati och marknadsekonomi och å andra sidan fred och stabilitet vunnit erkännande. Vid den afrikanska samarbetsorganisationen OAU:s senaste möte höjdes röster för demokratisering och mot den typ av enpartistater som Sverige under en tid av ideologiskt betingad dubbelmoral höll under armarna i tredje världen.

Sydafrika, en stat som varit grundad på förtryck och diskriminering, håller på att omvandlas. Sverige fortsätter att stödja arbetet mot apartheid och för ett demokratiskt samhällssystem i detta land. Det är vår förhoppning att utvecklingen där skall leda till att Sveriges sanktioner kan upphävas.

Också i Latinamerika har demokratin registrerat åtskilliga framgångar på senare år, med enmansregimen på Cuba som ett sorgligt undantag. Så sent som i förra veckan arresterade den kubanska polisen ett dussin förespråkare för demokrati och mänskliga rättigheter. Det olagliga störtandet av den demokratiskt valde presidenten på Haiti har föranlett ekonomiska sanktioner av OAS. Den regionala organisationens försök att återupprätta folkstyret på ön har stöd av demokratiska nationer världen över.

För att trenden mot frihet och demokrati i världen skall kunna bestå och skörda nya segrar fordras emellertid att ansträngningarna att bygga välstånd genom friare och öppnare ekonomiska relationer blir framgångsrika. För att främja de fattiga ländernas utveckling måste i-ländernas bistånd vara inriktat på marknadsekonomiska lösningar och varuutbytet baserat på en frihandel som möjliggör ett maximalt nyttiggörande av tillgängliga resurser. Samtidigt får de sociala konsekvenserna av utvecklingspolitiken aldrig negligeras. Solidaritet har varit ett honnörssord i svensk biståndspolitik. Men solidariteten måste avse de enskilda människorna och inte politiska system eller ledare som använder sig av en revolutionär ideologi för att bevara sitt eget maktinnehav. Alltför ofta har svenska biståndsmedel hamnat på politiska stickspår medan någon utveckling som kommit människorna till godo inte ägt rum.

Prot. 1991/92:12
17 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

*Internationella
frågor*

Fru talman! Det finns många fler områden som jag ville täcka in i mitt anförande, men jag ser nu att tiden går snabbt. Jag vill sammanfatta mitt anförande, men jag har möjlighet i min första replik att återkomma till de frågor som har ställts till mig.

Fru talman! Jag skulle vilja sammanfatta mitt anförande genom att fastlägga några riktlinjer efter vilka den nya utrikesledningen vill verka:

Europafrågorna blir centrala. Samtidigt som vi söker medlemskap i EG vill vi arbeta för ett enat Europa med nya och fördjupade samarbetsordningar, som också inkluderar demokratierna i Central- och Östeuropa. Det nya Europa vi verkar för kommer inte att vara en sluten fästning absorberad av sin egen agenda utan fungera som en motor i det internationella samarbetet, öppet mot omvärlden.

Vår röst i världen skall vara fast och klar. Stödet för frihet, demokrati och marknadsekonomi kommer att genomsyra alla delar av vår utrikespolitik och prägla vårt bistånd till utvecklingsländerna. Sverige kommer att fortsätta driva en generös biståndspolitik. Den biståndsnivå – 1 % av BNI – som vi i många år upprätthållit ligger fast.

Vad gäller nedrustnings- och säkerhetspolitiken motiverar den snabba utvecklingen i vår region en översyn av hittillsvarande ståndpunkter och förslag som drivits i internationella fora. En expertgrupp kommer att tillsättas för att granska nedrustningspolitiken inför resten av 90-talet och utforma rekommendationer för det fortsatta arbetet.

Fru talman! År 1991 har vi inte bara noterat framsteg för Europas enande på basis av de demokratiska värderingar som en gång föddes i denna världsdel. Vi har också sett en mer effektiv tillämpning av FN-stadgan som på det globala fältet söker hävda dessa värderingar. Detta inger en viss optimism om framtiden, även om det finns områden, också i vår egen världsdel, där verkligheten i alltför hög grad kontrasterar mot de höga principer som världssamfundets medlemmar bekänner sig till.

Sverige är ett litet land och kan inte ensamt påverka det internationella förloppet. Emellertid kommer vi att i samarbete med likasinnade länder fast och konsekvent hävda de värden på den internationella arenan som vi själva betraktar som omistliga.

Anf. 7 PIERRE SCHORI (s) replik:

Fru talman! Jag noterar från Margaretha af Ugglas första inlägg att i de stora, viktiga frågorna, där hon är tydlig, är vi ganska överens. Det är ju väl upplöjda spår vi talar om här.

Hon talar om marknadsekonomi. Ja, gärna det, det är också vår metod och har alltid så varit. Men jag har litet svårt att upphöja den till samma dignitet som hon, som princip för vårt agerande som demokrati, för frihet och mänskliga rättigheter. Även Pinochet tillämpade på sin tid marknadsekonomi. Det är den sociala marknadsekonomin vi måste ha, både i tredje världen och i Europa.

Förutom med ideologiska trumpetstötter, om än i hovsammare toner än vid sidan av FN-talet, fortsätter Margaretha af Ugglas att insinuera att socialdemokratin skulle varit passiv, både i regeringen och som parti, när det gäller utvecklingen i Östeuropa.

Jag skulle vilja be Margaretha af Ugglas att låta fråga Adam Michnik och Jacek Kuron i Polen vem det var som gav dem stöd när de satt i fängelse. Fråga Solidaritet vem som skickade tryckpressar till dem när de jobbade underjordiskt, vem som finansierade och stödde deras kontor i Stockholm, det första som upprättades utanför Polen. Fråga Charta 77 och Listy i Tjeckoslovakien vem som gav dem stöd i hårda tider. Fråga Jelena Bonner om våra möten i New York och i Moskva flera gånger om hur vi skulle få ut Andrej Sacharov ur fängelset. Läs gärna Ismail Kadarés senaste bok från Albanien om våra samtal om hur vi skulle främja demokratin där.

Jag skulle också kunna för utrikesministerns kännedom lämna över ett protokoll från arbetarrörelsens Internationella solidaritetsfonden som berättar om det stöd vi har gett Östeuropa, i miljonklassen, till alla östeuropeiska länder.

Sedan tycker jag, fru talman, att det är litet fånigt att diskutera reseverksamhet utifrån felaktiga fakta. För att förebygga detta undersökte jag hur det utskottet jag nu sitter i har rest under den period som Margaretha af Ugglas satt där, sedan 1982.

Utskottet har besökt tre västeuropeiska länder sedan 1982 och 22 länder i Östeuropa och utanför Europa, däribland Vietnam och Sovjetunionen. Jag säger inget annat om detta än att det är bra, men låt oss sluta med denna fåniga statistik.

Till Ian Wachtmeister skulle jag vilja säga att han påminner litet om Gubbstruten i Dagens Nyheter: "Visst bryr jag mig om utlandet – jag har sagt usch flera gånger."

Anf. 8 IAN WACHTMEISTER (nyd) replik:

Fru talman! Det måste vara befriande för kammaren att jag inte varit lika duktig i mitt liv som Pierre Schori, och att jag inte heller företagit lika många fåniga resor, som tydligen tidigare företagits av ledamöterna härstädes.

Pär Granstedt i centern anser att vi i Ny Demokrati är kallt cyniska, eftersom vi föreslår att hälften av u-hjälpen, dvs. 7 000 milj.kr., skulle gå till människor, inte till regimer, till folk, inte till diktatorer, och att den hjälpen skulle gå via kyrkor, Röda korset, Rädda barnen och liknande organisationer, och att den andra halvan skulle gå till nödlidande grannar i form av effektiv hjälp, där vi vet att det blir något vettigt av pengarna.

Enligt Pär Granstedt blir alltså hjälpen bättre av att den går långt bort så att vi inte riktigt vet hur det gick med den – eller vad är tankegången?

Även om Pär Granstedts kommentar var egendomlig var den ovanligt tydlig för att komma från centern.

Sedan har jag några frågor som jag hoppas utrikesministern kan besvara i dag. Jag förstår att det inte är så lätt, eftersom alla frågor och hon skall oavbrutet svara. Men annars får vi envist återkomma. Frågorna är följande:

1. Skall Sverige ge en procent av BNP till länder utanför Europa? Är det det som är politiken?
2. Skall denna typ av bistånd successivt höjas till två procent av BNP, såsom folkpartiet utlovat?
3. Kommer regeringen att se till att det görs en överskådlig sammanställning

och analys av hur skattebetalarnas pengar används till u-hjälp och hur det har sett ut sedan exempelvis 1980 och framåt? Då kan man kanske också passa på att kartlägga alla fåniga resor.

4. Är regeringen beredd att ompröva SIDA:s organisation och existens? Det räcker enligt min uppfattning inte med att SIDA långsamt börjat fatta att SIDA inte är till för att sprida socialism och offentlig byråkrati över världen. På SIDA biter nog inga osthyvlar. Då är det bättre med den lakoniska uppmaningen: Se nästa SIDA!

Anf. 9 GUDRUN SCHYMAN (v) replik:

Fru talman! Man kan få uppfattningen att vi befinner oss i en väntsal på en resebyrå. Jag tycker det vore klädsamt om debatten hade en litet högre dignitet.

Jag har inte fått något svar på mina frågor om folkomröstning och hantering av EG-frågan. Man sätter demokratins utveckling i världen högt, vilket jag också gör. Men om utvecklingen i Östeuropa är att betrakta som demokratins segertåg – vilket jag också tycker – är utvecklingen i Västeuropa att betrakta som demokratins återtåg. Den hantering som majoriteten av de politiska partierna i den svenska riksdagen gett EG-frågan i Sverige är absolut att betrakta som ett demokratins återtåg i Sverige. Ansvaret faller tungt på alla ansvariga partier.

Margaretha af Ugglas talar om att alliansfriheten skall fortsätta att ha sin betydelse. Hur går detta ihop med EG-medlemskap som innefattar också ett kommande medlemskap i en militär allians?

Sveriges röst i världen skall fortsätta att ljuda, säger Margaretha af Ugglas. Men det är ju så att EG talar med en röst i många frågor.

Jag kan ta som exempel frågan om Sydafrika som Margaretha af Ugglas själv nämnde. Sverige hävdar att vi skall fortsätta med bojkotten. EG har för sin del upphävt bojkotten. Hade Sverige varit medlem i EG hade vi fått finna oss i att delta i upphävandet av bojkotten.

Som ytterligare exempel kan jag ta att i FN:s generalförsamling i september 1991 talade Nederländernas utrikesminister på EG:s vägnar. I sjätte utskottet, det juridiska, gick han och USA emot ett antal u-länders förslag att en arbetsgrupp skulle tillsättas för att utarbeta regler om en ny ekonomisk världsordning. Han, dvs. EG:s talesman, och talesmannen för USA rekommenderade att punkten helt enkelt stryks från utskottets dagordning.

Jag menar att de stolta deklARATIONER man gör om solidaritet i världen globalt inte går ihop med ett medlemskap i EG. EG bygger inte på solidaritet, utan på konkurrens och på att främja handeln, den handel som gynnar det egna kapitalet. Detta är faktiskt EG:s kärna och har varit riktlinje när reglerna skrevs för hur EG skall fungera.

Jag tycker att sammankopplingen mellan demokrati och kapitalistisk marknadsekonomi, som Margaretha af Ugglas talar om, inte är riktig. Jag anser att grunden för demokrati är att man kan bygga politiska motvikt. Grunden är att man har representativa val och en fri arbetarrörelse. Utan dessa komponenter finns ingen demokrati.

Det är inte särskilt klädsamt när vi kan konstatera att en kapitalistisk marknadsekonomi gått mycket bra att ha också i en diktatur. Risker är nu

att vi får en kapitalistisk diktatur i Östeuropa, om inte Sverige kan öppna sig. I EG kan vi inte göra det.

Prot. 1991/92:12
17 oktober 1991

Anf. 10 HADAR CARS (fp) replik:

Fru talman! Till Gudrun Schyman vill jag säga att marknadsekonomi inte är någon garanti för demokrati, men de går väl att förena. Vad vi vet är att socialism inte kan förenas med demokrati.

Fru talman! Jag vill erinra Pierre Schori om de attacker från den dåvarande socialdemokratiska regeringen som följde på Bengt Westerbergs konstaterande att inget skulle mera gynna freden i Europa än att Sovjet blev en demokrati. Utvecklingen har visat hur rätt Bengt Westerberg hade i den frågan.

Det gläder mig också att konstatera att inte endast moderaterna, utan även socialdemokraterna uppenbarligen gjort en helomvändning när det gäller inställningen till u-landshjälpen.

Trots de ansträngningar folkpartiet, tillsammans med i detta fall centerpartiet och vänsterpartiet kommunisterna, gjorde för att upprätthålla u-hjälpen, lade den socialdemokratiska regeringen fram och genomdrev i kammaren en politik som innebar en reducerad u-landshjälp.

Ian Wachtmeister tycks endast se u-hjälpens baksida. Han undrar varför länder måste ligga långt borta för att kunna få hjälp.

Han glömmer, tycker jag, det fundamentala, nämligen att det finns en stor ekonomisk skillnad mellan det norra och det södra halvklotet. Vilka rika länder är det han tänker på i närheten av de fattiga på det södra halvklotet, som skulle kunna hjälpa de fattiga där?

Han påminner mig i sitt uttalande om den förmögna franske politiker som mötte en fransk rösträttsdelegations krav på rösträtt med orden: "Enrichissez vous!" – berika er, gör er rika. Uppenbarligen är hans och Ny Demokratis uppmaning till u-länderna: Hjälp er själva, vi – i varje fall vi i Ny Demokrati, kommer inte att göra det.

Det var bra att Margaretha af Ugglas underströk att EG med svensk medverkan skall vara en öppen gemenskap, öppen för omvärlden. Jag erinrar om att hon har stöd för den uppfattningen, inte minst bland Europas liberaler. Den liberala tyska utrikesministern Genscher betonade så sent som under generalförsamlingen att medlemskap i EG bör stå öppet för alla nationer med demokratiskt styrelseskick.

Anf. 11 PÄR GRANSTEDT (c) replik:

Fru talman! Tillåt mig först att välkomna Margaretha af Ugglas som utrikesminister. Jag noterar att det anförande hon höll här var mycket väl balanserat. Det var inte oväntat. Margaretha af Ugglas representerar en bra regering. Jag tror att detta är en bra utgångspunkt för den svenska utrikespolitiken under de närmaste åren.

Precis som Hadar Cars vill jag särskilt understryka det Margaretha af Ugglas sade om vikten av att EG-samarbetet utvidgas till ett alleuropeiskt samarbete. Jag vill också understryka vikten av ett starkt svenskt engagemang på detta område.

Under sommaren har vi i vårt närområde fått tre nya grannstater, som har

*Allmänpolitisk
debatt*

*Internationella
frågor*

fått sin självständighet. Även om det redan tidigare funnits program för ekonomiskt stöd till Baltikum är det klart att nu måste det svenska samarbetet med Baltikum få en helt annan inriktning och helt andra dimensioner än tidigare. Det måste blir mera jämförbart med det nordiska samarbetet, men naturligtvis med andra förutsättningar, eftersom det är fråga om fattigare länder.

Det skulle vara intressant om Margaretha af Ugglas får tillfälle här att ytterligare utveckla hur regeringen tänkt sig detta intensifierade samarbete med våra nya, självständiga grannar på andra sidan Östersjön.

Det är också glädjande att moderaterna nu ställer upp på ett vaktslående kring enprocentsmålet. Jag skulle gärna vilja be att få ett konkret besked från socialdemokraterna i denna kammare om hur de kommer att ställa sig. Kommer socialdemokraterna att stödja regeringens strävan att återställa enprocentsmålet? Eller kommer man att förena sig med Ny Demokrati i en nejsägarallians i fråga om detta? Det vore bra med ett klart besked från Pierre Schori vad gäller om vi kan få ett omtänkande från socialdemokraterna på den punkten.

Ian Wachtmeister blev naturligtvis upprörd över att jag beskyllde Ny Demokrati för kall cynism när det gäller biståndet. Men jag vidhåller detta. Anledningen är inte den att Ny Demokrati vill använda enskilda organisationer för bistånd. Det vill vi alla, och det görs också i stor och växande utsträckning. Vi har varit pådrivande på den punkten. Anledningen är i stället att Ny Demokrati vill skära ned biståndet till de mest nödlidande folken i världen till hälften. Det är verkligen att ta från dem som bäst behöver det. Att man sedan kan hitta andra bra ändamål för pengarna må vara hänt. Men Ny Demokrati vill försämrå för dem som har det allra sämst i världen, och det är kall cynism.

Anf. 12 Utrikesminister MARGARETHA AF UGGLAS (m) replik:

Fru talman! Jag har läst en bok av Pierre Schori. Den handlade om Centralamerika. Jag ser nu fram emot att få läsa nästa bok, som kommer att heta "Den rätta bilden av socialdemokratisk utrikespolitik". Jag skall läsa den med stort intresse.

Men, Pierre Schori, jag är också beredd att se framåt. Jag välkomnar att Pierre Schori i sitt anförande så mycket framträdde som den gode europén. Jag tror att detta kan ge en god grund för en intressant dialog i framtiden i fråga om vår utrikespolitik. Jag välkomnar också att Pierre Schori i sin analys var så öppen för ett framtida utrikespolitiskt och säkerhetspolitiskt samarbete i Europa. Jag tycker att det var mycket värdefullt.

Hadar Cars har i stor utsträckning samma inställning som jag själv i Europafrågor. Vi har ofta diskuterat Europafrågor, och vi ser i hög grad på dessa frågor på samma sätt. Vi ser båda med ganska stor entusiasm på det samarbete som utvecklas i Europa och på den grundval, de värderingar, den humanistiska europeiska syn som ligger till grund för samarbetet.

Hadar Cars frågade mig om Jugoslavien. Sverige deltar i den observatörsstyrka som arbetar nere i Jugoslavien. Deltagarna kallas egentligen monitorer. Vi har fem svenskar som deltar i styrkan. Vi anser att huvudlinjen i denna fråga för svenskt vidkommande måste vara att stödja EGs freds-

strängningar. EG agerar ändå med en betydande bestämdhet i frågan och har blivit litet grand av ESK-processens operativa arm visavi Jugoslavien. Det förestår nu ett antal möten, bl.a. ett viktigt på fredag, där samtal skall föras med representanter för de olika jugoslaviska republikerna. Jag menar att Sverige i största möjliga utsträckning måste stödja EGs ansträngningar i den här frågan.

I Gudrun Schymans inlägg upptäckte jag något som kanske inte är så vanligt, nämligen att hon och jag delvis har en något likartad analys. Jag tyckte mig nämligen höra att Gudrun Schyman sade att internationaliseringen av ekonomin kräver en internationalisering av det politiska beslutsfattandet. Detta är också min åsikt. Sedan skiljer sig naturligtvis vår uppfattning väldigt mycket vad gäller innehållet i den europeiska gemenskapen, demokratin, medborgarskapstanken och vad det kommer att innebära också för svenskar att bli delaktiga i detta.

Jag vill också säga till Gudrun Schyman att jag tror att det är alldeles klart att de mindre staterna i EG, just de mindre staterna, icke alls upplever att de har förlorat i suveränitet. De upplever något helt annat, nämligen att de har vunnit i inflytande och vunnit möjligheten att få delta i ett europeiskt beslutsfattande där de tidigare betraktades som lillebröder. Jag tror också att detta kan gälla för Sverige. Visst kommer vi att avstå en del av vårt suveräna beslutsfattande till gemensamma organ. Vi har en stor möjlighet att vinna i europeiskt beslutsfattande.

Jag var glad att Pär Granstedt tog upp frågan om det baltiska samarbetet. Det är ett av de områden där den nya utrikesledningen måste ta nya friska tag, gripa sig an dessa frågor både organisatoriskt och på andra sätt. Jag tror att det är mycket viktigt – och jag vet att även Pär Granstedt är av den uppfattningen – att vi i detta sammanhang arbetar tillsammans med de nordiska länderna. Jag kommer själv nu att resa till Danmark, Norge och Finland. I början av riksdagens lediga vecka – jag går fortfarande själv mentalt i ett slags riksdagsschema – reser jag till de baltiska staterna.

Den gamla regeringen föreslog en form av kommissioner för samarbete med de baltiska staterna. Vi skulle för vår del vilja kalla dem samarbetsgrupper. Detta är något som måste komma i gång, och ett huvudsyfte med mina besök i de baltiska staterna kommer alltså att vara att inleda det samarbete som nu måste komma i gång i mycket praktiska, rejäla termer.

Jag tror att Sverige kan spela en stor roll om vi är villiga att göra det. Jag menar att hela det svenska samhället måste engagera sig på bred front. Det måste vara fråga om hela det svenska samhället. Vi skall inte tro att detta är någonting som staten kan göra allena, det är helt fel. Det är företag, organisationer, universitet, enskilda, sammanslutningar och individer som skall göra en insats i samarbete med de baltiska länderna.

Det finns ett internationellt intresse för Sveriges relationer och förbindelser med de baltiska staterna. Canada har t.ex. frågat oss om vi kan hjälpa till att förmedla bistånd och kontakter med de baltiska staterna. Jag tror att vi har en stor roll att spela i det här sammanhanget.

Att jag nu tar Ian Wachtmeisters frågor sist har inget att göra med någon ringaktning, utan det är endast så att de frågor Ian Wachtmeister har ställt till mig närmare berör min ämbetsbroder, nämligen Alf Svensson i hans

Prot. 1991/92:12
17 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

*Internationella
frågor*

egenskap av minister för utvecklingsfrågor och mänskliga rättigheter. Jag vill bara kort säga till Ian Wachtmeister att jag för egen del önskar en utvärdering av många biståndsprojekt och en utvärdering av svenskt bistånd. Alf Svensson får ge uttryck för sina tankar så småningom.

Jag tycker att Ian Wachtmeister ställde en mycket väsentlig fråga. Har den svenska ekonomin råd med både enprocentsmål i fråga om biståndet till tredje världen och ett ökat bistånd till Central- och Östeuropa, vilket är något som den nya regeringen önskar? Mitt svar på den frågan är att det beror på i vilken utsträckning den nya regeringen blir framgångsrik i förnyelsen av den svenska ekonomin. Här finns ett klart samband mellan våra internationella åtaganden och hur vi sköter oss själva på hemmaplan.

Anf. 13 PIERRE SCHORI (s) replik:

Fru talman! Jag tackar för reklamen för boken, men den är tyvärr slutsåld.

Till Pär Granstedt vill jag säga att socialdemokratin alltsedan 1962, när den socialdemokratiska regeringen lade fram proposition 100 om den svenska biståndspolitikens där man lade fast målet 0,7 % av BNP enligt FNs rekommendation och sedan 1 %, har stått fast vid detta. Pär Granstedt vet nog att det inte är socialdemokratin som är problemet när det gäller enprocentsmålet, utan det har tidigare varit moderaterna. Jag skulle därför vilja be honom att hålla ihop regeringskrafterna, så skall vi nog tillsammans kunna hålla Sveriges fana högt i dessa sammanhang.

Till Ian Wachtmeister skulle jag vilja säga att jorden faktiskt är rund, inte platt som en estrad. Vad man betraktar som varande långt borta, som fjärran länder, beror faktiskt på var man råkar ha blivit född. De flesta människor är inte födda här i Sverige utan ganska långt borta. De tycker att Ian Wachtmeister befinner sig i fjärran land långt borta, och det är de nog väldigt glada för.

Det hade varit viktigt och det är viktigt att utrikesministern kraftfullt tar upp även solidaritetspolitiken och inte bara överlämnar den till Alf Svensson, som jag har höga förhoppningar om. Det är viktigt därför att Ny Demokrati ju på något sätt ingår i regeringsunderlaget.

Vår solidaritet behövs i dag mer än någonsin. Mer än en miljard människor lever nu i absolut fattigdom. Varje dag dör tiotusentals barn i onödan. Varje dag går minst 800 miljoner av våra medmänniskor hungriga. Varje dag skapas tusentals flyktingar, som flyr undan terror, tortyr, fängelse eller förintelse. De bildar nu tillsammans ett slags globalt trasproletariat, som riskerar att hamna i ett svart hål av likgiltighet och utarmning, bortom kärlek och framtidshopp.

Vi kan inte förbli som stenstoder inför denna sociala vulkan och ofattbara nöd. Det är inte "charity", Ian Wachtmeister, dvs. välgörenhet, utan snarare i Bengt Lidners anda, som för 200 år sedan sade: "På Novaja Semljas fjäll, i Ceylons brända dalar, varhelst en usling finns, är han min bror, min vän."

Vi kan och vi måste handla, av solidaritet med våra medmänniskor men också av egennytta, ty vi kan aldrig bygga någonting av värde och varaktighet i Sverige eller i Europa om inte också folken i Latinamerika, Asien och Afrika får del av ekonomisk och social utveckling. Fred, medmänsklighet

och demokrati börjar här hemma, i våra sinnen, i vår omgivning och i denna församling.

I sitt sista tal sade Dag Hammarskjöld, som likt Olof Palme, Alva Myrdal, Folke Bernadotte och Raoul Wallenberg vigde sitt liv åt visionen om en bättre värld: "Låt oss samarbeta i övertygelsen om att vårt arbete har en mening utöver det trångt individuella och att det också betytt något för mänskligheten." Den maningen gäller också i dag, 30 år senare.

Prot. 1991/92:12
17 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

*Internationella
frågor*

Anf. 14 IAN WACHTMEISTER (nyd) replik:

Fru talman! Jorden är rund, konstaterar Pierre Schori. Jag tackar för den intressanta upplysningen och förstår att han har upptäckt det på många av sina fåniga resor.

Hadar Cars tackar jag för en annan lektion – folkpartiet brukar bestå oss med sådana. Den här gången handlade det om skillnaden på norr och söder. Det där hade vi läst på innan vi kom in i riksdagen, så det vet jag också ungefär vad det är.

Jag skulle vidare bli mycket glad om fjärran u-länder blev framgångsrika och gärna rika. Jag kan bara konstatera att de definitivt inte har blivit det på den u-hjälp som vi har varit med om att ge dem.

Så till nästa sida. Pär Granstedt vidhåller att vi är cyniska. Jag vidhåller att han har lika fel som förut men att han är tydlig – vilket är unikt. Han vill inte tala om att ge hjälp till rätt saker och på rätt sätt, utan han vill tala om något annat. Jag tycker att det är viktigt att tala om hur vi skall göra mest nytta i världen – det är det vår u-hjälp skall handla om, inte om något annat.

Till Gudrun Schyman vill jag säga, att utan äganderätt finns det heller ingen demokrati. Personligen föredrar jag vidare den demokrati som finns i EG framför den som inte finns i Kina och Cuba.

Sedan vill jag ta upp en annan sak. Internationella terroristorganisationer opererar från svenska baser. Förhållandet tycks vara välkänt hos såväl svenska som utländska myndigheter. Det är, som ledamöterna känner till, skrottretande enkelt för dem som vill att ta sig in i Sverige. Min fråga är hur den svenska regeringen tänker företräda Sveriges intressen, som förhoppningsvis inte sammanfaller med dessa terroristorganisationers. Jag hoppas att den tid är förbi då terrorister fick öppna egna kontor och ha egna trupper i Sverige, den tid då vi fick vara tacksamma för att beväpnade terrorister inte kom glidande genom Stockholm i sjuglasvagnar.

Anf. 15 GUDRUN SCHYMAN (v) replik:

Fru talman! Jag vill bara kort säga till Hadar Cars och Ian Wachtmeister, att socialism kan förenas med demokrati. Det heter då demokratisk socialism och bygger på fria val och en fri arbetarrörelse.

Flera här har talat om vad EG skall vara. Både Pär Granstedt, Hadar Cars och utrikesministern sade att EG skall vara öppet, samarbetande, solidariskt, osv. Det är fromma förhoppningar. Titta på vad EG är! Vilken handelsorganisation i den internationella handelspolitiken är det som sätter stopp för tredje världens länders möjligheter att få ordentligt betalt för sina råvaror? Jo, det är EG, som har saboterat GATT-förhandlingarna. Vem är det som i dag sätter stopp för att de östeuropeiska länderna skall få fri till-

gång till en västeuropeisk marknad och ekonomi för att sälja sina varor? Jo, det är EG.

Den organisation som EG är i dag, med de intentioner som man har, permanentar den globala ojämlikheten. Man kör vidare på traditionella spår, som bygger på en ohejdad materialistisk tillväxtekonomi, en kapitalistisk marknadsekonomi, som leder till utslagning, till förtryck, till rovdrift på människor och miljö. Detta är sanningen om det EG som existerar i dag.

Om ni tror att det är ett resultat av att man inte vet bättre i EG och att vi, ädla svenskar, som vet bättre, skall ändra på detta när vi blir medlemmar i EG, måste jag säga att ni är ytterst naiva. Jag tror inte att det är så att detta är ett resultat av att man inte vet bättre, på samma sätt som det inte är ett resultat av att man inte vet bättre att barnomsorg och föräldraförsäkring inte är utbyggda och att kvinnors representation i förvärvslivet är så dålig i Europa. Detta är naturligtvis ett resultat av politiskt fattade beslut, av politiska majoriteter i de medlemsländer som i dag tillhör EG. Detta är en politisk union och ingenting annat.

Margaretha af Ugglas har uppfattat mig rätt när jag säger att internationaliseringen av ekonomin, som EG är ett av många uttryck för, kräver en internationalisering av politiken, men till skillnad från Margaretha af Ugglas tycker jag inte att vi skall använda oss av samma organisationer. Vi som i Sverige vill skapa motvikt till den politiska ekonomin, till kapitalets vilja att hävda sig i politiken går inte in i Arbetsgivareföreningen för att där bedriva ett motarbete, utan vi bygger upp våra egna organisationer, i form av politiska partier, fria fackföreningar och liknande.

Detta kan vi inte göra inom EG. Därför skall vi välja andra sätt att förhålla oss till den internationaliserade ekonomin. Vi skall skapa vårt eget internationella samarbete och våra egna organisationer, som bygger på en folklig grund och på varje lands självbestämmanderätt. Nationellt oberoende är centralt i den internationella politiken. Det kan vi lära av utvecklingen i Östeuropa, och jag förstår inte varför ni inte kan applicera den också på Sverige och Västeuropa.

Anf. 16 HADAR CARS (fp) replik:

Fru talman! Kära Gudrun Schyman! Skulle tulpaner och rosor kunna förenas, hade vi också sett en tulpanaros. Det har vi inte.

Herr Wachtmeister hävdar att Ny Demokrati inte behöver några lektioner, att man har läst på om bl.a. förhållandena mellan nord och syd. Det är möjligt, men Ny Demokrati har uppenbarligen inte tagit till sig innehållet i det som man har läst, och det känner jag anledning att påpeka från denna talarstol.

Pierre Schori hävdar att enprocentsmålet var någonting som socialdemokraterna ställde upp, och det är riktigt. Men det genomfördes under den tid när det fanns en liberal biståndsminister, och det urholkades så att hjälpen kom att underskrida 1 % på initiativ av en socialdemokratisk regering. Det återställs nu, när liberaler på nytt utgör en del av regeringen. Det är vackert med citat, men det är inte så dumt om man också håller sig till sanningen.

Pär Granstedt sade i sitt första inlägg att det var värdefullt att barriärerna mellan Öst- och Västeuropa togs bort. Jag vill gärna tolka det som ett stöd

för det jag uttalade om nödvändigheten av att undanröja svenska hinder för import av bl.a. livsmedel och tjänster från Baltikum, Polen och andra länder i Östeuropa.

Det är bra att Sverige stödjer Europeiska gemenskapens ansträngningar att åstadkomma fred i Jugoslavien. Inom EG diskuterar man också en utveckling av de ansträngningar som görs. Det talas där bl.a. om en väsentlig utvidgning av de personella insatserna. Man överväger om Gemenskapen skall införa sanktioner mot den eller de parter – i realiteten handlar det om Serbien – som vill uppnå politiska mål med militära medel. Man diskuterar inom EG förutsättningarna för ett erkännande av Slovenien och Kroatien som självständiga stater.

Jag tycker som sagt att det är bra om Sverige följer Europeiska gemenskapen och tar intryck av den debatt som där förs. Det är också min förhoppning – det vill jag gärna understryka – att Sverige inte bara följer debatten utan också i samtal utvecklar sin syn i de här olika avseendena, så att vi på det sättet, även innan vi blir medlemmar, söker påverka den politik som Europeiska gemenskapen för. Jag inser att det är svårt för utrikesministern att hinna utveckla hur detta görs från kammarens talarstol, framför allt på den korta tid som vi har till vårt förfogande, men jag är övertygad om att det sker i verkligheten.

Anf. 17 PÄR GRANSTEDT (c) replik:

Fru talman! Jag tycker att det var värdefullt att höra vilka ansträngningar den nya regeringen gör att bygga upp ett brett samarbetsprogram med Baltikum. Jag instämmer i det Margaretha af Ugglas sade, nämligen att det här naturligtvis är någonting som måste beröra hela det svenska samhället: staten och alla dess organ som kan beröras, landsting, kommuner, det enskilda näringslivet, föreningslivet. Samarbetet här måste verkligen ske på full bredd, precis som det nordiska samarbetet av tradition gör.

Sedan kan jag inte låta bli att något lägga mig i dispyten om EG. När Gudrun Schyman skildrar EGs totala ruttenhet gör man naturligtvis reflexionen att den här debatten inte mår bra av alltför våldsamma överdrifter åt vare sig det ena eller det andra hållet.

Framför allt är det viktigt att slå fast att EG är vad dess medlemsstater gör det till. EG är uppbyggt av medlemsstater och av företrädare för de europeiska – ännu så länge västeuropeiska – folken. När Gudrun Schyman säger att EG är någonting som bara tjänar profit, som stöter ut u-länder, som bär sig allmänt illa åt på världsscenen, är det följaktligen detsamma som att säga att de övriga västeuropeiska folken är så ruttna att vi inte kan samarbeta med dem – det är trots allt medlemsfolken som avgör EGs politik.

Vi har faktiskt inte den inställningen. Vi granskar för- och nackdelar med ett EG-medlemskap på ett kritiskt sätt, men att man generellt anser att man inte kan ha ett intimt och nära samarbete med övriga västeuropeiska länder tycker jag är svårt att acceptera.

Sedan, fru talman, måste jag säga att det är klart att det värmer ens hjärta när man lyssnar på Pierre Schori och hans tal om internationell solidaritet. Jag instämmer i de värderingar han ger uttryck för. Men vad som bekymrar mig är att den socialdemokratiska verkligheten har varit så annorlunda. Det

Prot. 1991/92:12
17 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

*Internationella
frågor*

som har hänt sedan 1982 är att socialdemokraterna två gånger lagt fram förslag som inneburit att vi skulle gå ifrån enprocentsmålet och fått dessa förslag stoppade i riksdagen. Sedan har man med moderaternas hjälp lyckats driva igenom att östbistånd och flyktinghjälp skall finansieras genom att man tar de pengar som vi lovat till tredje världens fattiga länder. Det är verkligheten.

I dag finns det därför här i kammaren två partier som står för att biståndet till Central- och Östeuropa skall finansieras genom att vi tar pengar som vi avsett för tredje världens länder. De två partierna är socialdemokraterna och Ny Demokrati. Jag begär ett klart besked från socialdemokraterna: Är ni beredda att överge er tidigare ståndpunkt och ansluta er till den nya regeringens linje att biståndet till Central- och Östeuropa skall finansieras utanför enprocentsmålet?

Anf. 18 Utrikesminister MARGARETHA AF UGGLAS (m) replik:

Fru talman! Pierre Schori uttrycker sin solidaritet i poetiska termer. Svensk utrikespolitik måste bäras av visioner, av fasta värderingar. Men den måste också vara förankrad i verkligheten, den svenska lika väl som den internationella. Alltför litet har, tycker jag, sagts i svensk debatt om hur den försämrade svenska ekonomin i själva verket urgröper det reella innehållet i t.ex. vad vi gör för tredje världen i form av biståndspolitik.

Jag tycker också att det är värt att uppmärksamma att det finns många uländer som har lyckats. De har samtliga tillämpat marknadsekonomi. Alla är inte demokratier, men de flesta av dessa länder är också på väg mot demokrati. Vad de fattiga människorna i de allra fattigaste länderna i många fall behöver är faktiskt ett bättre styrelseskick: demokrati, fria val, att slippa fruktan för förföljelse, att slippa fruktan att hamna i fängelse. Då kan också en ekonomisk utveckling starta.

Jag menar att det finns – det skall vi vara mycket uppmärksamma på – en glädjande utveckling mot demokrati också i t.ex. Afrika. Jag menar att vi skall ta till vara de bättre möjligheter för svensk biståndspolitik som öppnar sig genom att demokratin får fotfäste också i tredje världen.

Det är naturligtvis regeringsdeklarationen som är svaret på de många frågor som har ställts. Det är regeringsdeklarationens ord som gäller och som gäller för den politik som vi är beredda att arbeta för i framtiden.

Talmannen anmälde att Pierre Schori och Gudrun Schyman anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 19 MAJ BRITT THEORIN (s):

Fru talman! Låt mig börja med att gratulera Margaretha af Ugglas till utrikesministerposten. Det är alltid en glädje att se duktiga kvinnor på kvalificerade poster.

Av naturliga skäl har jag några frågor att ställa till vår nya utrikesminister.

Jag vill gärna ge utrikesministern en eloge för hennes uttalande i FN att de ofantliga och betungande kostnaderna, förbundna med rustningarna, skall kunna frigöras för mänsklig utveckling och för ömsesidigt förtroende och även för hennes klara markering för en begränsning av handel med konventionella vapen. Det är positivt.

Vi lever i en historisk tid, en tid när det kalla kriget är över och det ser ut som om kapprustningen har ersatts av en tävlan i nedrustning mellan de två supermakterna. Konventionella vapen nedrustas markant i Europa. Också kärnvapen – framför allt gamla sådana – börjar försvinna från den internationella arenan. Men huvuddelen av kärnvapnen finns kvar. Och något stopp för kärnvapenproven och därmed för utvecklingen av nya kärnvapen ställer USA inte upp på, inte heller Frankrike.

Nedrustningen är inte något som kommer av sig självt utan genom starka folkliga krav och genom aktivt och konstruktivt arbete från såväl regeringar som individer. Inte heller fortsätter nedrustningen av sig själv, och den kan definitivt inte överlåtas på de stora militärmakterna att själva avgöra.

Vad som för det första nu krävs är ett fullständigt stopp för alla kärnvapenprov. Ett provstopp är själva nyckeln till verklig kärnvapennedrustning. Kärnvapenprovets verkliga syfte är att utveckla mer och effektivare kärnvapen. På förhandlingsbordet i Genève ligger ett svenskt, konkret förslag till avtal som jag lade fram i juli månad. Kommer regeringen att fullfölja detta svenska initiativ? Om inte, varför?

För det andra behövs en kraftig begränsning av den internationella vapenhandeln. Det har Gulfriget verkligen lärt oss. Vad som behövs är internationella normer under FN för att begränsa och kontrollera vapenhandeln, normer som måste involvera både köparland och säljarland och omfatta inte bara vapen utan också militär service och kunskap.

Förslag om detta har jag i början av sommaren lagt fram från svensk sida. Kommer regeringen att fullfölja detta svenska initiativ? Om inte, varför?

För det tredje är det viktigt att möta hoten mot vår miljö. Resurser som nu används för militära ändamål inom t.ex. forskning och utveckling, organisation och teknologi kan användas för att skydda och återställa miljön. Under mitt ordförandeskap har en FN-studie arbetat fram konkreta förslag inför FN:s miljökonferens 1992. Kommer regeringen att fullfölja detta initiativ? Om inte, varför?

Sverige har alltsedan Alva Myrdals dagar varit ledande i det internationella freds- och nedrustningsarbetet, alltid med stöd av en stor majoritet av FNs medlemsländer men inte direkt applåderade av supermakterna – snarare tvärtom. Sveriges kritik mot *båda* supermakterna har irriterat. Alva Myrdals bok "Spelet om nedrustningen" skildrar hur kapprustningens sanslösa oförnuft kunde fortsätta bakom de internationella nedrustningsförhandlingarnas lugnande dimridåer. Den lärde oss att inte lita på dem utan varje gång kritiskt granska och ifrågasätta de starka militärmakternas agerande.

Det vore för mycket begärt att regeringen efter bara några veckor skall kunna ha en politik klar på alla områden inom utrikespolitiken. Men nog är det underligt att fred och nedrustning inte med ett ord berörs i regeringsdeklarationen. Har regeringen ingen freds- och nedrustningspolitik? Eller fick den inte plats i regeringsdeklarationen?

Inte heller i FN-talet finns något om hur regeringen skall fullfölja den svenska aktiva nedrustningspolitiken i denna historiska tid. Vad vill den nya borgerliga regeringen själv göra för internationell nedrustning? Om detta finns inte ett ord, och det gör mig allvarligt orolig. Hur skall detta tolkas?

Har regeringen ingen uppfattning, eller än värre vill regeringen lägga ner svensk nedrustningspolitik och foga in sig i de starka nationernas ledband?

Skall Sverige efter 30 års aktivt freds- och nedrustningsarbete bli passivt? Skall Sverige tystna? Är detta i så fall hela regeringens politik eller är det moderaternas?

Redan på 60-talet förankrade Alva Myrdal svensk nedrustningspolitik i Sveriges riksdag, då hon inrättade nedrustningsdelegationen som ett rådgivande organ till regeringen. I nedrustningsdelegationen ingår sedan dess representanter för oppositionen, som kontinuerligt informeras om regeringens nedrustningspolitik och har möjlighet att påverka den. Tanken bakom var självklar: freds- och nedrustningspolitiken bör vara förankrad i riksdagen och ha ett så brett stöd som möjligt.

I proposition 1975/76:96 reglerades nedrustningsdelegationen formellt också administrativt, liksom Genèvedelegationen och ordförandens roll. Det är således Sveriges riksdag som inrättat nedrustningsdelegationen. Kommer regeringen nu att föreslå riksdagen att avskaffa den parlamentariska nedrustningsdelegationen?

Under mina år som ordförande för den svenska nedrustningsdelegationen har enighet rått om svensk nedrustningspolitik mellan socialdemokrater, centern och folkpartiet. Undantaget har varit moderaterna, som irriterats över den svenska aktiviteten.

Min fråga till slut till Margaretha af Ugglas är: Är de nya signalerna *hela* regeringens politik på freds- och nedrustningsområdet eller är de moderaternas egna?

Min fråga till centern, folkpartiet och kanske även kds är: Vilken freds- och nedrustningspolitik står ni *nu* för? Kommer ni att lägga ner den parlamentariska nedrustningsdelegationen?

Anf. 20 BERTIL MÅBRINK (v):

Fru talman! Jag vill först gratulera Margaretha af Ugglas och Alf Svensson till deras resp. utnämningar.

Biståndsmålet om 1 % ligger fast, har regeringen deklarerat. Vänsterpartiet noterar detta med tillfredsställelse. Det kanske nu kan vara möjligt att få en konstruktiv debatt om påbörjandet av målet 2 % av BNI i bistånd.

Biståndet har sin betydelse men är inte tillräckligt för att ändra på de enorma skillnaderna som finns mellan jordens länder.

När vissa i-länder, t.ex. Sverige, brottas med problem som orsakas av gigantisk resursförbrukning och energislöseri, har hundratals miljoner människor framför allt i tredje världen svårt att hitta mat för dagen. Denna orättvisa fördelning av jordens gemensamma resurser leder till ett omänskligt lidande och till förödande miljökador. Inte minst barnen utsätts för en fruktansvärd brutalitet.

Orsakerna till detta är många, men den rika världens utplundring av råvaror och arbetskraft i tredje världen är en starkt bidragande orsak. Denna utplundring är tyvärr heller ingenting som upphört. Den tar sig bl.a. i dag uttryck i den s.k. skuldkrisen. I dag innebär det i praktiken att jordens fattigaste länder betalar tillbaka mer i låneräntor till jordens rika länder än vad de får i bistånd och nya lån.

Skulden har gigantiska proportioner. Tio av Afrikas fattigaste länder har skulder på tio gånger exportinkomsterna. De skulle få lägga ned alla sina inkomster på avbetalningar fram till år 2000 för att bli skuldfria.

Ett sådant tillstånd är naturligtvis ohållbart i längden. Om ett fattigt land vill försöka få i gång sin ekonomi, sin demokratiska utveckling, sitt utbildningsväsende och sin sjukvård lägger skuldbördan effektivt en död hand över alla sådana reformer.

En ledande afrikansk ekonom uttrycker Afrikas val så här: Valet står mellan att göra avbetalningar eller att ge våra barn mat. Möjligheterna att välja begränsas av att barnen lever.

Utrikesminister af Ugglas hade följande formulering i sitt FN-tal: "Skuldkrisen är ännu inte övervunnen". Detta är minst sagt ett menlöst konstaterande. Skuldkrisen och dess effekter förvärras för många länder.

Enligt UNCTAD har jordens 42 fattigaste länder med en befolkning på 440 miljoner inte bara en låg utan också en minskande ekonomisk tillväxt.

Det finns enligt min mening en framgångsrik lösning när det gäller skuldkrisen, och det är att den så långt möjligt skrivs av eller att det införs ett skuldmoratorium.

Fru talman! Det finns två andra stora frågor vars lösningar snabbt och effektivt kan bidra till att tredje världens länder kan få i gång fungerande ekonomier.

Den första rör handelspolitiken. I-länderna skyddar sitt jordbruk och sin tekoindustri med bl.a. importrestriktioner och tullmurar. Beräkningar visar att om en del av handelshindren avskaffas för jordbruks- och tekoprodukter, skulle detta ge tredje världen möjlighet till exportinkomster som vida överstiger vad dagens bistånd ger.

Regeringen talar mycket om frihet för varor och människor. Vi hoppas att det inkluderar alla människor och särskilt dem i tredje världen som skulle vinna mest på ökad frihet. I arbetet för ökad internationalisering och ökad handel måste de fattigaste ländernas behov komma först – inte ett relativt välmående Västeuropas behov.

Den andra grundläggande frågan är om vi kan begränsa utgifterna för militära ändamål och använda dessa pengar för utvecklingsändamål i tredje världen men också i f.d. Östeuropa.

De flesta av riksdagens partier har under stor samstämmighet beslutat om minskningar av stödet till olönsam jordbruksverksamhet. När, herr biståndsmister, får vi se samma samstämmighet beträffande nedskärningar av de svenska militära satsningarna? Det är en verksamhet som inte bara är icke produktiv utan rent destruktiv. Destruktiviteten kommer hittills till uttryck utanför Sveriges gränser på grund av vapenexporten.

Vänsterpartiet har länge – som ett led i avrustningen – krävt stopp för svensk vapenexport. Kravet blir alltmer aktuellt, inte minst på grund av den internationella fredsutvecklingen. Svensk vapenexport är ur global synpunkt förkastlig ur både freds- och utvecklingsperspektiv. Det är dessutom ett brott mot barnen i tredje världen och delar av Europa.

Biståndsministern, när avser ni att vidta åtgärder för att stoppa eller kraftigt minska den svenska vapenexporten?

Prot. 1991/92:12
17 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

*Internationella
frågor*

Anf. 21 BERTIL PERSSON (m):

Fru talman! Jag vill också delta bland gratulanterna. Jag vill gratulera Sverige till dess nya utrikesminister.

Fru talman! Ett ensamt par på en öde strand spanar mot en fjärran kust. Det är den bild som illustrerar den socialdemokratiska broschyren Medborgarnas Europa. Tydligare kan man inte illustrera det faktum att svenskarna fungerar som ett ö-folk, trots att Sverige faktiskt hänger samman med kontinenten via Sovjet. Man måste åka båt för att komma hit. Det sätter sin prägel på svenskarna. Vår självpåtagna isolering gör att vi inte ser tydligt vad som händer i Europa, det Europa som vi nu skall bli medlemmar i.

Den nya rörligheten gör att nationalstaternas tid är förbi. Nästa sekel är regionernas – tvärs över nationsgränserna. Oxford–Cambridge–London–Paris, Barcelona–Rivieran–Milano, Benelux, Bayern–Schweiz är sådana starka tillväxtcentra tvärs över de gamla nationsgränserna.

Det är tre faktorer som ger starka regioner. Den första faktorn är starka universitet för kreativitet, forskning och utbildning. Den andra är en stark infrastruktur, allra främst på flygets område. Den tredje är goda livsmiljöer i form av ett bra kulturliv, bra fritidsutbud, bra boende och bra skolor.

Det är på dessa områden som vi måste lyckas, just så som regeringen föreslår i sin regeringsförklaring. Europa satsar på de stora universiteten och ger dem rejäla resurser. Man satsar inte på små spridda statussymboler.

Europa satsar på all infrastruktur, inte bara på snabbtåg – där för övrigt våra är världens långsammaste – utan också på flygleder, motorvägar och båttrafik. Starka trafikleder i huvudriktningarna väst–öst och nord–syd knyter samman de nya regionerna. Se exempelvis på den nya motorväg längs södra Östersjön som nu håller på att skapas. Det är i människors möten som kreativitet och tillväxt uppstår.

Europa satsar på kvalitet och mångfald i kultur, fritidsutbud, skolor och boende. Vi behöver gå samma väg.

Vår nästan medeltida länsindelning skapar också svårigheter i samarbetet. När vi i Skåne skulle bygga upp samverkan med Toscana och Schleswig-Holstein, vem var då förhandlingsparten? Var det två landshövdingar, tre lands-ting, fem kommunalförbund, två länsavdelningar eller 24 kommuner?

Vem skall i Sverige skapa den samverkan med Europas regioner och delstater som vi så väl behöver? I vårt land behöver vi färre och större regioner med ökad självständighet, gärna kring de kreativitetscentra som universiteten utgör. Det är alltså fråga om 6–8 regioner. Det är också så det fungerar i praktiken, trots våra politiska beslut.

Sverige är dock på väg att bli centrifugalt. Stockholm söker sig till Helsingfors, Göteborg söker sig till Oslo och London, Malmö–Lund söker sig till Köpenhamn och Hamburg. Det ger Sverige möjligheter i regionernas Europa.

Starka regioner skapas inte av politiker, men politiker kan ge förutsättningar för starka regioner. Nordeuropas centrum kommer att bli Nordtyskland ensamt om om vi sitter med armarna i kors, och det, herr talman, vore inte bra. Det finns anledning att med kraft driva den utveckling som regeringsförklaringen ger underlag för.

Herr talman! Efter den europeiska revolutionen 1989 och 1990 tror jag att vi alla registrerar, runt om i Europa men också i vårt land, en het vilja eller i varje fall en ganska stark benägenhet att fly så långt från den extrema kommunismen som möjligt. Nu är inte sällan inriktningen att anamma en extrem kapitalism.

*Allmänpolitisk
debatt*

Pendeln slår ut åt höger med kraft. Det verkar nästan som om många sitter fast i något slags mekanisk inställning till det historiska skeendet. Tillvaron uppfattas i det närmaste som något laggivet cykliskt.

*Internationella
frågor*

När polackerna äntligen nådde sin frihet, bad de inte om att få föreläsningar om kommunismens vedervärdigheter. – Vi vet att kommunismen är ond, sade polackerna. Ni behöver inte tala om det för oss. Berätta i stället för oss hur vi bygger ett bättre samhälle, det samhälle som vi alla drömmer om efter den marxistiska mardrömmen.

Det nya sammanhållna Europas framtid skall självfallet förankras så långt från planekonomin som möjligt. Ingen vill väl ersätta planekonomi med planekonomi. Det är demokratibegreppet och marknadsekonomins principer som skall vara alla länders ledstjärna. Demokratin har ett värde i sig, och demokrati och planekonomi har aldrig kunnat och kommer aldrig att kunna gå i armkrok. Men det bör faktiskt också påpekas, att marknadsekonomi inte med något slags tvärsäkerhet garanterar demokrati, och att det vid sidan om marknadsekonomins väg finns djupa diken i vilka det moraliska människovärdet kan störtas ner och gå under.

Tjeckoslovariens president Vaclav Havel har talat mycket om "ett liv i lögn" och om "ett liv i sanning". Då är det inte ett historiskt bundet skeende, pendelns cykliska rörelser, som Vaclav Havel filosoferar över. Han talar i stället om "något slags omfattande existentiell revolution". Han hyser åsikten, "att lösningen inte kan sökas i något slags tekniskt konstupgrepp, dvs. ett yttre projekt som innebär en enbart filosofisk, enbart social, enbart teknologisk eller t.o.m. enbart politisk förändring eller revolution. Den existentiella revolutionen kan och måste omfatta alla dessa områden. Men dess egentliga område kan endast vara den mänskliga existensen i dess djupaste mening. Endast härifrån kan den övergå i en allmän moralisk och i slutändan självklart även politisk rekonstruktion av samhället."

Herr talman! Tidskriften Moderna tider hade en intressant artikel i sitt sommarnummer. Den var skriven av filosofen Leszek Kolakowski. Rubriken var: Utan det förbjudna är människan inte mycket värd. – När jag försöker peka på modernitetens farligaste kännetecken brukar jag summera min fruktan i en enda mening: Upphävandet av tabun. – Upphävandet av ett tabu, under hänvisning till att det är irrationellt, leder till en dominoeffekt som får också andra tabun att vittra bort. Så skriver Kolakowski.

Herr talman! Jag tror att demokratin fordrar vissa tabun, och jag tror att det är rimligt att vi ärligt och utan fixeringar vågar fundera över och dryfta vilka de är.

Sverige tillhör Europa. Det deklarerar vi med all kraft. Och det finns all anledning att med spänning och mycket stort intresse se fram mot resten av 90-talet.

Men jag kan omöjligt acceptera att människan i detta framtidsarbete är

alltings mått. Jag kan heller inte föreställa mig att Europa är alltings mått. Jag skulle i denna utrikespolitiska debatt ha velat lyfta fram de, enligt min mening, demokratins kvaliteter, som gör det möjligt att tala om "ett liv i sanning".

Salman Rushdie har i skriften *Är ingenting heligt?* påtalat, "att vi är på väg mot en värld där det inte kommer att finnas några verkliga alternativ till den liberal-kapitalistiska samhällsmodellen --- Den liberala kapitalismen eller demokratin eller den fria världen kommer att som aldrig förr vara i behov av fantasier, ifrågasättanden och tvivel. Vår fiende är vår hjälpare, sa Edmund Burke, och om demokratin inte längre kan få sina egna idéer klargjorda av motvallsställningen kommunismen, så kanske den i stället måste ha litteraturen som motståndare." Så skriver Rushdie.

Herr talman! Rushdie har förstås också gjort iakttagelsen att när "vi bevittnar kommunismens död i Centraleuropa kan vi inte undgå att lägga märke till den religiösa anda som genomsyrar så många av inspiratörerna till dessa revolutioner, och vi måste erkänna", skriver Rushdie, "att det inte bara är en viss politisk ideologi som har gjort bankrutt, utan också själva idén att människan skulle definiera sig själv i termer som exkluderar hennes andliga behov." Jag tycker att detta är en iakttagelse som är värd eftertanke också i en svensk utrikespolitisk debatt.

Herr talman! Europa kommer inte att ha kommunismen som motvallsställning. Men Europa kommer inte att enbart trakta och trängta efter marknads ekonomi och demokratin som styrelseform. Europa kommer att hungra och törsta efter demokratins mentalitet, efter "ett liv i sanning". Det är just en "existentiell revolution", "den mänskliga existensen i dess djupaste mening", för att använda Vaclav Havels uttryck, som Europa måste sträva efter att nå fram till. Annars kommer pendeln förr eller senare att slå tillbaka, och då har vi inte tagit vara på utmaningen.

Herr talman! Jag tror – och det hoppas jag i någon mån framgår av mitt anförande – att Sveriges och Europas rikedom kommer att mätas och vägas utifrån flera kriterier än den ekonomiska tillväxten. Det är min uppfattning att Europa blir ett rikt Europa och ett säkerhetspolitiskt tryggt Europa, bara om vår kontinent, våra folk, åter börjar vända blickarna mot den s.k. tredje världen, mot u-länderna. Det är Europas allra största utmaning sedan Europa läkts samman och börjat andas med båda lungorna att aktivt, och den här gången givande, bry sig om de fattiga brödrakontinenterna.

Det gångna året har präglats av massvält, stora flyktingströmmar och mänskliga tragedier i u-världen. De allra flesta av de stora katastroferna hänger samman med krig, konflikter och bristande respekt för de mänskliga rättigheterna. I hjälparbetet har givarsamfundet ofta mött regeringar som inte tagit ansvar för den nödlidande befolkningen. Det är tragiskt att så många katastrofer förorsakas av människan själv. Våra ökade ansträngningar att med katastrofbistånd möta människors omedelbara behov måste därför kopplas till en aktiv och långsiktig politik för att främja utveckling, demokrati och mänskliga rättigheter.

De internationella FN-normerna om mänskliga rättigheter måste få utgöra en grundval för våra åtaganden att bistå fattiga människor i fattiga länder. Utvecklingssamarbetet kan i sin helhet ses som ett bidrag till att dessa

människor skall komma i åtnjutande av sina ekonomiska och sociala rättigheter.

Herr talman! Stöd till ekonomiska strukturreformer, som går ut på en stabilisering och omstrukturering av ekonomin samt skuldreducering, är nödvändigt för att uppnå ekonomisk tillväxt i utvecklingsländerna och på sikt eliminera fattigdomen. Sverige har givit aktivt stöd till de länder som genomför ekonomiska reformer i syfte att övergå från ett planekonomiskt system till marknadsekonomi. Detta stöd har pågått de senaste tio åren och samordnas oftast med Internationella valutafonden och Världsbanken.

Samtidigt är det naturligtvis utomordentligt viktigt att värna om de sociala sektorerna, t.ex. upprätthållandet av en godtagbar standard inom hälsovård och utbildning.

Herr talman! Jag känner av en otålighet i biståndsdebatten. Många har synpunkter på svensk biståndspolitik. Det är bra. Misstag har begåtts och, jag måste få påstå, kommer att begås. Det har ju faktiskt inträffat att felsatningar också gjorts i Sverige – det finns löpsedlar och t.o.m. propositioner som vittnar om detta. Det är emellertid aldrig någon ursäkt, och inget vi vill gömma oss bakom, att missgrepp gjorts. Vår målsättning är, herr talman, att göra vårt yttersta för att främja de synsätt och värderingar i biståndspolitiken som regeringsförklaringen innehåller.

Anf. 23 MATS HELLSTRÖM (s):

Herr talman! EG förändras nu snabbt. Det går inte att i dag säga hur det EG ser ut som Sverige skall anpassa sig till vid ett medlemskap vid årtiondets mitt. Det blir i hög grad beroende på vilka politiska och sociala krafter i Europa som påverkar utvecklingen de närmaste åren. Den fråga vi däremot kan ställa är om vi i Sverige aktivt vill vara med och delta i utformningen av det nya Europa som nu växer fram i den snabba förändringen. Som socialdemokrat svarar jag ja på den frågan.

Europa har präglats av motställda kraftfält. Centralisering balanseras av ett regionalt inflytande. Ambitionen att åstadkomma en harmoniserad inre marknad 1992–1993 innehåller också motverkande drivkrafter. Harmonisering betyder politisk samordning men inte självklart enkelhet. Ett exempel är det för hela Europa gemensamma tulldokument som skapades för några år sedan. Det blev visserligen ett dokument men med betydligt mer av byråkratiskt ifyllande och många flera rutor än förr. Den svenska industrin, som i princip är en stark EG-anhängare, lobbade hårt *mot* denna den första harmoniseringsinsatsen.

Harmonisering kan betyda att stöpas i *samma* form. Men ett av harmoniseringens mål är att åstadkomma ett 360 miljoner människor omfattande fritt ekonomiskt område, där människor fritt skall få arbeta och studera i varandras länder, där varor, tjänster och kapital skall röra sig fritt. Det är givet att det raserande av hinder som ligger i detta projekt kan frigöra en *mångfald* och en ny kreativitet.

Vilken av de två krafterna som blir starkast kan inte i förväg sägas. Men det är givet att ambitionen till en stor inre marknad också innebär en betydande strukturuomvandling.

För socialdemokratin i Europa är det av största politiska betydelse att på

européisk nivå utveckla den sociala dimension, de politiskt sociala krafter som kan medverka till att den ekonomiska strukturomvandlingen kommer att ske i former som inte ökar orättvisor och inte försämrar de arbetandes villkor. Vi vill arbeta för att bygga upp sociala motkrafter mot den maktkoncentration i företagen som i snabb takt utvecklas på ett internationellt plan. Trots de många intressanta citaten ur europeisk debatt som Alf Svensson nyss återgav här, saknade jag helt denna dimension i hans inlägg.

Herr talman! Ett starkare Bryssel balanseras av ökande regionalt samarbete i Europa. Men en verklighet är att det pågår en mycket stark koncentration av investeringar, kapital och kunskap till några viktiga områden i Europas mitt. Här finns vad som kallats en kunskapskorridor från London, Frankfurt, Stuttgart och Lyon till Milano och en annan tillbaka från Milano, Montpellier, till Barcelona och Katalonien. I dessa områden sker såväl mycket omfattande industriinvesteringar som kunskapsinvesteringar med EGs stöd. Här finns ett omfattande samarbete mellan EGs institutioner och industrin. Nu förbereds i EG ett motsvarande samarbete mellan EGs institutioner och industrin för projekt från väst till öst in i Östeuropa.

Här i norra Europa finns inget motsvarande. Verkligheten är att vi har varken gemensam utveckling av transporter eller kommunikationer, infrastruktur i samhällelig regi eller den form av samverkan mellan näringsliv och offentliga organ, som vi kan se söder om oss. Detta är ett viktigt skäl för alla länder i norra Europa, dvs. i realiteten områdena runt Östersjön, att snabbt söka finna former för ett eget samarbete.

Men de önskemål och krav som reses nu kring Östersjön har ju också en annan och mycket glädjande bakgrund. Gamla murar och barriärer genom Östersjön är nu i full fart med att försvinna, raseras och tas bort. Det har lett till en hunger efter samarbete över gränser som förut har varit stängda.

Den förutvarande svenska socialdemokratiska regeringen har engagerat sig starkt för att åstadkomma ett samarbete kring Östersjöns alla länder och regioner – jag menar de nordiska länderna, Schleswig-Holstein, Mecklenburg-Vorpommern, Polen, Östersjödelarna av Ryssland, Estland, Lettland och Litauen.

Det är ett samarbete som stagas upp av regeringarna men som omfattar många delar av det civila samhället, allt från universitet och högskolor, fackliga organisationer, folkrörelser, handelskamrar, kultursamarbete, kommuner, turism, ungdomsutbyte, etc. och där en kärna till det gemensamma engagemanget är att rädda Östersjön som ett levande hav. Vi måste också bygga ut kommunikationer som inte gör vår del av världen till en marginell region, nära Ishavet. Det gäller samprojekt för vägar och hamnar, järnvägar och kunskapsvägar. Det gäller naturligtvis också det avgörande viktiga samarbete som behövs för att inte de *politiska* murarna runt Östersjön skall ersättas med en *fattigdomsmur*, som skulle leda till sociala klyftor som förgiftade samhällsklimatet i norra Europa under lång tid.

Den tidigare svenska regeringen har förberett initiativ för att bjuda in de politiska ledningarna från alla regioner kring Östersjön för att diskutera hur ett Östersjöråd skall kunna etableras så snart som möjligt. Intresset är i dessa dagar mycket stort i många områden runt Östersjön för att snabba initiativ

skall tas. Jag får nära nog dagligen frågor om vilken roll jag tror att Sverige i fortsättningen kommer att ha i detta sammanhang.

Herr talman! Jag vill uttala den starka förhoppningen att den nytillträdde regeringen fortsätter det arbete som vi har inlett för att åstadkomma ett nytt, nödvändigt och spännande samarbete kring Östersjön.

Anf. 24 GÖRAN ÅSTRAND (m):

Herr talman! Jag börjar med att gratulera det svenska samhället till att vi i utrikesdepartementet har fått ministrar som har sin förankring i det västerländska kulturarvet. Det kommer att synas på mitt anförande här att jag menar att denna markering på Europapolitiken är oerhört viktig.

Får jag börja med att berätta en anekdot. Tillsammans med kolleger här i riksdagen som ingår i den kristna gruppen besökte jag Baltikum under två veckor för två år sedan. I Tallin i Estland mötte vi en prästman. Han gav oss en utomordentligt bra bild av det som hela den internationella debatten egentligen handlade om. Han sade: Jag undrar om det är korset eller skäran som kommer att vinna den stora konflikten.

Han såg då skäran som den politiska symbolen för ett system, som vill styra människors liv och har lösningar för människors enskilda problem. Han hade 40 års erfarenhet av vad ett sådant tekniskt sätt att se på samverkan människor emellan och mellan människor och samhället hade medfört. Han kunde ge oss bilder av förtryck och brist på andlig frihet.

Han ställde korset i motsats till skäran, i det här fallet inte korset som beaktelsens kors utan som symbol för den andliga friheten. Så talade han om vad revolutionen i Östeuropa har betytt för människorna och vad den hade för grund. Han menade att det är helt klart att grunden inte till huvuddelen var ekonomisk eller teknisk eller berodde på att människorna hade det ekonomiskt besvärligt, utan man längtade efter en andlig frihet.

Jag tycker att vi i Sveriges riksdag skall fundera litet på hur fantastiskt det är att i ett ideologiskt system, som var ateistiskt, som underkände demokratin och som i 40 år hade detta som budskap och indoktrinerade människor om detta, överlevde både drömmen om den andliga friheten som också har en kristen profil, och drömmen om att få bestämma över sitt eget liv i demokratiska termer. Det kan finnas skäl, herr talman, att här understryka att det som vi moderater ibland kallar för den lilla världen och som i Östeuropa kallas för det civila samhället här har en oerhörd betydelse.

För mig, herr talman, handlar den internationella debatten i stor utsträckning om den kulturella friheten. Jag hör till dem som tycker att det känns svårt att bara diskutera EG och Europapolitik i ekonomiska termer, att säga att det i första hand är en fråga om tillväxt och tillväxtens funktioner. Jag menar att vi skall söka oss in i ett Europasamarbete – observera att jag inte säger EG-samarbete utan Europasamarbete – där vi med våra erfarenheter och våra kunskaper bidrar till att slå vakt om det västerländska kulturarvet, den västerländska kulturens syn på relationen mellan människor, mellan människor och samhälle och på den andliga dimension som inget samhälle kan vara utan.

Kring sekelskiftet då svenskt samhälle förändrades, som huvuddelen av samhällena i Europa, kom andra begrepp än de traditionella begreppen i

Prot. 1991/92:12
17 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

*Internationella
frågor*

kulturlivet. Tidigare hade begrepp som etik, bildning, humanism och kristendom burit upp den västerländska kulturen. Nu kom de att minimeras och ifrågasättas genom att främst arbetarrörelsen lyfte fram andra begrepp, begrepp som solidaritet och rättvisa, demokrati och jämlikhet. De är värdefulla begrepp vart och ett av dem, men genom att de delvis, herr talman, kom att ställas som motsatser blev det också en nedprioritering av de traditionella västerländska begreppen etik, kultur, kristendom och bildning.

När vi har etablerat ett samarbete med EG och Europa återvänder vi på många sätt till det som är vår kulturella bas, det som är bakgrunden för det västerländska samhället, där de fyra begreppen fortfarande lever och där människorna fortfarande mer än vad vi gör – här handlar det om prioriteringar – betonar begrepp som bildning och kunskap och där man med större eftertryck säger att ett land inte bara har en nutid och framtid – två nog så intressanta begrepp – utan också en historia. Med andra ord tar man där vara på de kunskaper och erfarenheter i skapandet av ett kultursamhälle som har perspektiv bakåt. Där har man också i större utsträckning än vad vi har kunnat göra i vårt alltför sekulariserade samhälle accepterat att ett starkt samhälle och en levande kultur förutsätter en andlig dimension.

På alla dessa punkter, herr talman, menar jag att EG-samarbetet kommer att bli oerhört värdefullt. Vi kommer dit med våra kunskaper och erfarenheter, även på det kulturella området, och får den bredare marknad som våra konstnärer ropar efter, större rörlighet, mer flexibilitet. Samtidigt som en direkt konsekvens av harmonisering och EG-samarbete öppnar vi oss för det som har varit vårt kulturella arv, för hela kulturklimatet, hela den otroligt spännande och vitala kulturdebatt som pågår runt om i Europa.

I alla dessa avseenden ser jag med stor förtröstan och med stor glädje fram emot de avtal om EG-samarbete som vi kan etablera. Jag ser det som en fördel för det svenska samhället, nästan som en förutsättning för det svenska samhället, att det arbetet omfattar icke bara det som har ekonomi och teknik som bakgrund utan också kultur. Jag ser kultursamarbetet som en av de viktigaste förutsättningarna för vårt positiva inträde i Europa.

Anf. 25 MATS HELLSTRÖM (s) replik:

Herr talman! Jag skulle vilja invända mot en del av det i och för sig intressanta inlägg som Göran Åstrand gjorde, nämligen motsatsställningen mellan demokratins utveckling i Norden och Sverige å ena sidan och den djupare kulturella utvecklingen inom EG å den andra. Jag tycker att det är tvärtom: vi har i det nordiska samarbetet nått längre just när det gäller att integrera en gemensam utveckling, där medborgarna tar till sig en livaktig kultur, och vi har ett kultursamarbete, vilket man icke har inom EG ännu.

Vi har nått längre i Norden än man har hunnit i EG när det gäller att utgå från medborgarnas rättigheter att verka och fungera och känna social trygghet hos varandra men också ta del av varandras kulturer. Inom EG har man hunnit längre än i Norden när det gäller att harmonisera handelshinder, bestämmelser för varor, tjänster och kapital. Det är någonting man har gjort sedan 80-talet. Men inom EG har man egentligen först under de senaste åren börjat intressera sig för det som där kallas för medborgarnas Europa, som har en kulturell dimension. Då blickar man också faktiskt också på de erfarenhe-

ter och den vidareutveckling som vi har nått – vi kan kalla det för den nordiska modellen – och den modell som Göran Åstrand refererade. Jag tycker att vi där skall göra en åtskillnad. Det är inte så att vi där skulle ha nått mindre långt än man gjort inom EG. På det området kan EG-länderna ha intresse av att ta del av modellen här.

Prot. 1991/92:12
17 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

Anf. 26 GÖRAN ÅSTRAND (m) replik:

Herr talman! Det var trevligt att få replik på ett anförande, som mera var en belysning av hur jag som värdekonserver ser på detta europeiska samarbete. Men, Mats Hellström, med all respekt för vad ni säger, som det ligger mycket i, handlar det här om prioriteringar. Jag kallar det för något av en socialistisk dialektik när ni försöker förklara att vi har hunnit längre än andra på de här områdena. Mitt budskap är egentligen att vi inte har hunnit lika långt, helt enkelt därför att under den tid då socialdemokratin präglade svenskt samhällsliv gjorde ni andra prioriteringar. Man tar nog i rätt mycket i en debatt om man vågar påstå att begrepp som bildning har högre dignitet i Sverige än i Europa eller att begrepp som kunskap eller etik har högre dignitet i Sverige än i det övriga Europa. Detta var ju de tre huvudpunkterna i mitt anförande.

Låt oss inte gräla om det historiska. Ni har gjort en prioritering som jag kan känna respekt för. Vi gör en annan prioritering och menar att en konsekvens av ett europeiskt samarbete är att prioriteringen blir tydligare på det kulturella området, när vi går in i ett Europa som har varit mera aktsamt om sitt kulturarv än vad Sverige har varit.

Anf. 27 MATS HELLSTRÖM (s) replik:

Herr talman! Jag måste säga till Göran Åstrand att jag menar att han har fel när han gör den där åtskillnaden. Det skall inte vara någon sorts tävling om vilket land som har nått längst när det gäller bildning. Det var säkert inte vare sig Göran Åstrands eller min avsikt. Frågan gällde integration. Här vill jag bestämt hävda att beträffande den nordiska integrationen, som över huvud taget utgår från den sociala modell som Göran Åstrand beskrev och där Sverige har spelat en mycket aktiv roll, har vi mera ägnat oss åt ett medborgarnas perspektiv, även när det gäller det kulturella samarbetet, än vad man hittills har gjort inom EG. Nu börjar man inom EG att också tala om en integration när det gäller de kulturella värdena. Det är bra. Jag tror att EG kan ha någonting att lära av oss lika väl som vi kan lära oss av EG i andra avseenden.

Anf. 28 GÖRAN ÅSTRAND (m) replik:

Herr talman! Det är ju Mats Hellström som hugger på mig och därför svarar jag.

Det är alldeles riktigt att vi i det nordiska samarbetet har funnit en rätt fin form för det som Mats Hellström här talar om. Men fortfarande handlar det om, och det var ju budskapet i mitt anförande, i vad mån vi får fördelar av att gå in i ett Europa-samarbete, där man bättre har bevarat kulturklimatet och mera betonat de här frågorna. Får jag påminna Mats Hellström om vad jag sade i mitt anförande. Jag gjorde en skillnad i mitt anförande mellan de

*Internationella
frågor*

partier som i första hand talar om nutid och framtid och de partier som också talar om perspektivet bakåt i historien. Det som jag kallar bildning handlar bl.a. om att mer än nu prioritera begreppet bildning, mera än nu markera begreppet kunskap. Jag vidhåller, även om det, herr talman, blir en repetition av vad jag sade i mitt förra inlägg, att Sverige här har mycket att lära av det övriga Europa. De andra har varit varsammare med sitt historiska och kulturella arv än vad Sverige har varit. Mats Hellström och jag kan ha olika uppfattningar, men bägge två lär kunna få ett visst inflytande på hur debatten skall föras framöver. Jag betraktar det emellertid som en stor fördel för Sverige om vi med öppna ögon går in i det här Europasamarbetet.

Anf. 29 VIOLA FURUBJELKE (s):

Herr talman! Jag hoppas att utrikesministern läser protokollet. Även om hon inte orkade stanna kvar och lyssna på debatten förenar jag mig gärna med tidigare talare när det gäller gratulationerna till Margaretha af Ugglas. Samtidigt ställer jag frågan: Hur kommer det att märkas i svensk utrikespolitik att vi har en ny utrikesminister?

Har det någon avgörande betydelse för FNs framtid vem som är utrikesminister i Sverige? Spelar det någon roll för palestinierna och för fredsprocessen i Mellanöstern vem som är utrikesminister i Sverige? Gör det någon skillnad för vårt lands namn och rykte vem som är utrikesminister i Sverige?

Jag ville gärna svara nej på dessa frågor. För utrikespolitiken är ju ett område som under Sten Anderssons tid har präglats av samförstånd mellan riksdagspartierna, av kontinuitet och långsiktighet. Det vore bra om det kunde fortsätta på den vägen. Tyvärr finns det dokument och uttalanden som ger illavarslande signaler.

Sveriges engagemang och stöd för FN är vida känt. Det är en viktig hörnsten i svensk utrikespolitik, och vi har genom aktivt deltagande i FN försökt främja FNs möjligheter som fredskapare och fredsbevarare, liksom arbetet med att undanröja missförhållanden och orättvisor mellan länder. Vi har stått upp för folkrätten och de mänskliga rättigheterna och stött avspännings- och nedrustningssträvanden. För det har Sverige vunnit aktning och respekt. Sverige har aktivt deltagit i diskussionen om en reformering av FN, och vår förre statsminister Ingvar Carlsson, initiativtagare till Stockholmsmötet och barntoppmötet, blev snabbt efter regeringsskiftet en för FN-uppdrag eftertraktad person.

I det nordiska FN-projektet har Sverige tillsammans med övriga nordiska stater lagt ned ett omfattande arbete för att stärka FN ekonomiskt och socialt och för att göra FN effektivare.

Kort sagt: Sverige är viktigt för FN, och FN är viktigt för Sverige. Om detta sades det emellertid inte ett ord i regeringsförklaringen. FN nämndes över huvud taget inte.

Jag tycker, herr talman, att den ny tillträdde regeringens tystnad vid detta tillfälle, i en fråga som är av så vitalt intresse för landets utrikespolitik, är minst sagt allvarlig. För att inte vara orättvis vill jag ändå säga att Margaretha af Ugglas i sitt FN-tal några dagar senare gav dessa frågor sitt rättmätiga utrymme. Men i intervjuer efteråt deklarerar utrikesministern återigen att tyngdpunkten i svensk utrikespolitik kommer att ligga i Europa. Samti-

digt minskas antalet svenskar i FN-delegationen. Det här, herr talman, är alldeles fel signaler till ett FN som mer än någonsin behöver svenskt stöd.

Det är mot denna bakgrund som jag frågar vilka förändringar som regelrätt kommer att innebära för Sveriges FN-engagemang.

Herr talman! Mellanöstern-frågan har stått på FNs dagordning sedan 1947. De politiska dokumenten för att påbörja fredsprocessen har inte saknats. Redan efter 1967 och 1973 års krig antog säkerhetsrådet resolutionerna 242 och 338. De utgör alltså grunden för fredssträvandena, men till skillnad mot vad som gällde vid Iraks ockupation av Kuwait har säkerhetsrådet ännu inte förmått genomdriva dessa resolutioner, som bl.a. innehåller krav på:

- israeliskt tillbakadragande från territorier som ockuperades 1967;
- respekt för suveräniteten, den territoriella integriteten och självständigheten för alla stater i regionen och deras rätt att leva inom säkra och erkända gränser;
- ett omedelbart slut på stridshandlingar;
- förhandlingar för en rättvis och varaktig fred i Mellanöstern.

Herr talman! Efter flera årtionden av hopplös blockering är denna svårösta konflikt glädjande nog nu närmare en lösning än någonsin. USA har låtit det ingå mycket prestige i uppfyllandet av löftet till arabstaterna i FN-koalitionen att få till stånd en fredskonferens med företrädare för alla parter i konflikten. Just nu är James Baker i Jerusalem för att försöka förmå Israel att delta. Sverige har spelat och kan, om regeringen så vill, fortsätta att spela en roll i denna positiva utveckling.

Även om PLO nu är starkt försvagad, och därför har släppt flera av sina krav för medverkan, kräver anständigheten och rättvisan:

- att Israel omedelbart upphör med sin provocerande bosättningspolitik på Västbanken och i östra Jerusalem;
- att den folkrättsvidriga och i övrigt kränkande behandlingen av palestinierna i de ockuperade områdena upphör, t.ex. kollektiv bestraffning, deportationer, godtyckliga fängslanden, stängning av skolor och utgångsförbud;
- att alla parter i konflikten själva får utse sina företrädare i fredskonferensen. En varaktig fred kan ju självklart uppnås bara genom förhandling mellan dem som konflikten gäller;
- slutligen att denna fredskonferens är ett första steg mot målet som är en judisk och en palestinsk stat sida vid sida och att denna konferens anger hur man skall gå vidare. Jag undrar om regeringen är beredd att aktivt stödja en fredskonferens på dessa villkor.

Herr talman! Palestiniernas ekonomiska situation är i dag mycket svår. Utegångsförbud och reseförbud har i perioder omöjliggjort för palestinierna att komma till arbetet. Fruk- och grönsaksskördar har ruttnat bort medan människorna har suttit instängda.

Den allt svårare situationen gör det påkallat med ett ökat stöd till UNRWA.

Kommer regeringens humanitet och medmänsklighet att räcka till att ge palestinierna denna ekonomiska hjälp?

Herr talman! Utan att söka gräl i dessa frågor kommer jag ändå till den

Prot. 1991/92:12
17 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

*Internationella
frågor*

slutsatsen att det för FNs, palestiniernas och Sveriges egen skull är av avgörande betydelse vem som är utrikesminister i Sverige. Ingen är gladare än jag om mina tvivel genom kraftfulla uttalanden här undanröjs.

Anf. 30 PEETER LUKSEP (m):

Herr talman! Det var mycket glädjande att höra utrikesministern inleda sitt anförande med att hälsa Estland, Lettland och Litauen välkomna åter till friheten.

Att våra baltiska grannfolk fått tillbaka friheten beror på att de själva och många i omvärlden inte förtröttats att ställa just sådana krav på självständighet som för bara några år sedan av en ledande socialdemokrat betecknades som "stolligheter". Dessa "stolligheter" har nu lett till att den ockupation, som den tidigare socialdemokratiska utrikesministern för ett par år sedan påstod inte existerade, nu är avslutad. Den långa perioden av socialdemokratisk tystnad om Baltikum var en trist period i svensk utrikespolitik. Låt oss glädjas över att den nu är över.

Återvinnandet av den yttre friheten – att Estland, Lettland och Litauen fått egna färger på kartorna och egna skyltar i FN – är bara första steget i att förvandla de tre baltiska länderna till fria samhällen efter fem årtionden av sovjetisk diktatur och planekonomi.

Allra viktigast för Estland, Lettland och Litauen nu är att snabbt få ut röda armén. De tre baltiska staterna, som tillsammans har ungefär lika många invånare som Sverige, har i dag i storleksordningen en halv miljon man främmande trupp på sina territorier. Det är trupper som tills helt nyligen var ockupanter. De är vana att göra som de behagar på baltisk mark. Deras närvaro är en betydande källa till osäkerhet för de baltiska folken – i synnerhet som risken för nya och kanske mer framgångsrika statskupper i Moskva ännu inte kan avskrivas. Den nya sovjetiska försvarsministerns uttalanden i dagens tidningar länder kanske till eftertanke på den punkten.

De sovjetiska trupperna har också visat tecken på att dra utgået i långbänk. Än skyller man på brist på kaserner, än på krav på kompensation från sina forna offer. Den internationella opinion som spelade en så betydelsefull roll för att de baltiska länderna skulle få sin självständighet tillbaka för knappt två månader sedan får nu inte tro att omvärldens betydelse för de baltiska folkens frihet upphört.

Jag vill här särskilt fästa uppmärksamheten på färskas uppgifter från Estland om att det i den sovjetiska flottbasen i Paldiski – mindre än 35 mil från denna kammare – skulle finnas i två kärnreaktorer. Rykten om detta har länge cirkulerat i Estland. Men eftersom staden Paldiski är helt militariserad och stängd för allmänheten har inte heller estniska myndigheter tillåtit kontrollera uppgifterna. För någon vecka sedan lyckades dock en estnisk regeringsledamot och ytterligare en politiker komma fram till byggnaden. Såvitt jag vet mörklägger sovjetiska myndigheter fortfarande all information kring anläggningen.

Men det ligger i hög grad i Sveriges intresse att direkt av Sovjetunionen begära besked på denna punkt, liksom att begära att den internationella atomenergikommissionen får möjlighet att inspektera anläggningen. En så-

dan begäran skulle också vara till stor hjälp för Estlands ansträngningar att vinna klarhet om vad som pågår på Estlands territorium.

Ett sovjetiskt militärt uttåg är en av många viktiga frågor som de återupprättade baltiska staterna nu måste förhandla med Sovjet om. I dessa viktiga förhandlingar står tre små länder – moraliskt starka men militärt och ekonomiskt svaga – mot en försvagad men dock fortfarande supermakt. Kvar på ledande poster i denna supermakt finns gott om personer som för bara någon månad sedan var beredda att använda militärt våld mot de baltiska folken.

Vid sitt besök här på den svenska nationaldagen visade Gorbatsjov ingen som helst förståelse för de baltiska folkens frihetskrav. Det finns många risker för att någon eller några försöker förhala eller försvåra självständighetsprocessen eller att Moskvas erkännande av Estlands, Lettlands och Litauens självständighet stannar vid en läpparnas bekännelse och att någon i kulisserna avser att diktera villkoren för de baltiska folkens liv i stormaktens skugga.

Den bästa hjälpen för Baltikum är att omvärlden vaksamt följer förhandlingarna. De baltiska folken behöver Sveriges politiska stöd nu – lika mycket som tidigare. Jag hoppas och tror att de också i och med att Sverige har fått en ny regering kommer att få detta stöd, mer än många gånger tidigare.

Anf. 31 LARS MOQUIST (nyd):

Herr talman! När det gäller vårt u-landsbistånd har vi i Ny Demokrati samma uppfattning som regeringen i så måtto att biståndets storlek kan vara kopplat till vår bruttonationalinkomst. Enprocentsmålet skall emellertid inte få vara ett självändamål – om man inte kan genomföra de projekt man avsatt biståndspengar till på ett vettigt och ändamålsenligt sätt, skall man självfallet justera biståndsbeloppet och inte bygga upp stora reservationer som man nu har gjort.

Vi i Ny Demokrati har dock i väsentliga delar en annan profil för vårt bistånd än vad regeringen ger till känna i regeringsförklaringen. I denna anges bl.a.: "Insatser i Europa skall inte blandas samman med hjälp i andra delar av världen." Regeringen har tydligen den synen på u-landsbistånd att i detta skall inräknas endast bistånd till länder utanför Europa.

I regeringsförklaringen anges att det för Europa krävs ett särskilt anslag under 1990-talet. Jag gör självfallet den reflexionen att regeringen här är på väg att förverkliga folkpartiets och vänsterpartiets tvåprocentsmål av bruttonationalinkomsten i bistånd när man nu plockar bort Europainsatserna från u-landsbiståndet.

Herr talman! Vi i Ny Demokrati delar inte regeringens uppfattning att i stort sett hela biståndet skall gå till utomeuropeiska länder. Vi anser att biståndet till ungefär lika delar skall fördelas mellan å ena sidan Östersjöstaterna Estland, Lettland, Litauen och Polen och å andra sidan övriga delar av världen. Det är inte av oginhet mot länderna i den s.k. tredje världen som vi gör denna prioritering och fördelning av biståndet, utan vi anser att det särskilt när Sverige befinner sig i ett utomordentligt ekonomiskt krisläge – ekonomiska rådgivare till regeringen talar t.o.m. om att låna pengar utomlands för industriinvesteringar – inte är dags att lägga mer pengar på bistånd. Jag anser det rimligt att Sverige först och främst satsar sina resurser på att få

Prot. 1991/92:12
17 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

*Internationella
frågor*

fart på Sverige, att vi som vi uttrycker det litet populistiskt "får drag under galoscherna". På det sättet skapar vi tillväxt i landet. Även bruttonationalinkomsten kommer då på sikt att öka, och genom kopplingen av biståndet till BNI får vi större möjligheter att bistå människor som har det svårt och som behöver vår hjälp oavsett om de bor i eller utanför Europa.

Vad jag nu har sagt om det totala biståndet innebär självfallet en omprövning av biståndet till ett flertal länder, främst då sådana som inte är demokratiska och som inte har flerpartisystem. Jag anser också att systemet med programländer skall begränsas eller avvecklas helt. I stället bör vi övergå till ett mera projektinriktat bistånd.

När det gäller biståndsinsatserna utanför Europa var det märkligt att höra det ansvariga statsrådet för bistånd tillrättavisa Ian Wachtmeister genom att säga att bistånd inte utgår till länder utan går till fattiga människor, till föräldrar som inte har en brödkant eller ett glas rent vatten att ge sina barn eller sig själva. Det är säkert inte obekant för Alf Svensson att mycket pengar läggs ned på projekt som förvaltningsbistånd, utbildningsprogram, yrkesutbildning, kulturbistånd, m.m. Självfallet är det inte fel att pengar satsas på projekt som ofta innebär hjälp till självhjälp. Så varför Alf Svensson vill få oss att tro att hela vårt bistånd hittills utdelats i form av matleveranser och katastrofhjälp begriper jag inte.

Det jag hoppas att Alf Svensson nitiskt och kritiskt granskar är bl.a. det som framkommit i riksdagsrevisorernas granskning av biståndet. Att använda biståndspengar till ambassadbyggnad i Lusaka eller Maputo är väl inte precis vad svenska folket har räknat med, inte heller att en hel del pengar gått till s.k. närkonsulter inom SIDA eller att SIDA:s kursgård i Uppsala finansierats med biståndspengar från det s.k. sakanslaget, dvs. biståndsanslaget under mer än åtta år. Riksdagsrevisorerna har varit mycket kritiska gentemot SIDA, både vad avser sakanslagens användning i biståndsländerna och att sakanslag utnyttjats som förvaltningsanslag.

SIDA:s personaresurser har oavbrutet vuxit under 1980-talet. Det är nu dags att bistånd blir bistånd och inte till oväsentliga delar försvinner i form av administrationskostnader till bl.a. biståndskontoren i programländerna. SIDA:s kostym måste krympas, man måste rationalisera och effektivisera om inte SIDA:s hela existens skall ifrågasättas.

När det gäller bistånd till länder i vår närhet vill vi utforma biståndet på ett sådant sätt att hjälpen först och främst lämnas inom miljöområdet. Vi vill att större delen av biståndet går till miljöinsatser i Polen och Baltikum. Om biståndet utformas på ett vettigt sätt skapar vi därmed en mycket bättre miljö för människorna där, samtidigt som vi förbättrar miljön även för oss själva. En stor del av den nedsmutsning som når Sverige genom luft eller vatten kommer tyvärr från våra grannar på andra sidan Östersjön. Eftersom Sverige ligger långt framme vad avser både forskning och teknik inom miljöområdet, skulle bistånd i form av produkter och kunskapsöverföring ge den svenska industrin en positiv kick och även en möjlighet att fylla sina orderböcker. Självfallet skall vi ta vara på den svenska industrins kapacitet. Men vi skall också låta mottagarländerna få ge sin syn på var miljöinsatserna skall sättas in och ange på vilket sätt de anser att miljöbiståndet ger den bästa effekten för dem.

Som framgår av vad jag hittills har sagt hävdar jag att Sverige i dagens ekonomiska läge inte skall binda sig för ett större bistånd än vad enprocents-målet innebär. Vi skall naturligtvis bistå människor i länder där katastrofer inträffar. Jag inser självfallet att krav på katastrofbistånd kan komma att resas från många håll, inte minst på grund av Jugoslavienkonflikten. Jag anser att Sverige mot bakgrund av denna konflikt redan nu bör se över vilka möjligheter vi har att ge katastrofhjälp om sådana hjälpinsatser skulle efterfrågas. För katastrofhjälp kanske vi skulle låta utrusta och omforma något lämpligt regemente som är berett att hjälpa till med uppröjning, med att ordna förläggningar, med fältsjukhus m.m.

Eftersom EG-insatserna i form av medling hittills inte har rönt den framgång som vi alla har hoppats på, anser jag att Sverige bör initiera FN, och främst då dess generalsekreterare, att försöka få till stånd en vapenvila och att medlingsinsatser påbörjas i FNs regi. Det är av yttersta vikt att man genom olika initiativ försöker få de olika grupperna i Jugoslavien att acceptera en medling. På sikt kan man ju hoppas att parterna i konflikten accepterar att en permanent lösning kommer till stånd genom den internationella domstolen. Men jag är självfallet medveten om att steget dit är långt. Parterna skall ju så småningom i så fall dels acceptera att frågan över huvud taget utreds inom ett FN-organ, dels acceptera vad den internationella domstolen till slut kan komma att föreslå som lösning för att åstadkomma en permanent fred och stabila gränser inom området.

Anf. 32 RICHARD ULFVENGREN (nyd):

Herr talman, tålmodiga lyssnare i denna kammare! Det talas om bistånd till när och fjärran. Beloppen varierar, från det som nu gäller till det dubbla. Jag tror dock att det ligger i allas intresse att de biståndsåtgärder som vi vidtar och de beslut som vi fattar är så effektiva och målinriktade som möjligt, oavsett storlek eller mottagarland.

Men tänk om det med en annan inställning hade varit möjligt att uppnå samma resultat med hälften av anslagen! Då skulle medlen räcka till våra grannar också.

Jag har under de senaste sex åren jobbat i Zambia, Indien och Sri Lanka. Det är en fantastisk upplevelse att få möta nya kulturer och att i deras värld få uppdraget att utföra något på sex månader som man normalt kanske skulle behöva tio år för. Vi är inte i de här länderna för att tvinga på människorna vår kultur, snarare för att anpassa oss till deras. Vi är där för att på ett effektivt sätt nå ett mål, ett mål som gör livet lättare för de här människorna.

Det är därför som man har kommit till oss och bett om hjälp. En vädjan och uttalanden om behov som har kommit från folk måste självklart resultera i att man tillgodoser folks önskemål, inte deras ledares.

Därför anser jag att bistånd av bunden karaktär i fortsättningen bör vara gällande i så stor utsträckning som möjligt – detta såväl vid katastrofhjälp till utsatta områden som vid rena projektsatsningar, både på södra och på norra halvklotet. Jag talar om "bunden" i den bemärkelsen att medlen aldrig skall behöva gå in i mottagarlandets budget. I stället skall de vara öronmärkta för insatser och för mål som är uppsatta för den gemensamma satsningen.

På detta vis får vi en bättre kontroll på att hjälpen verkligen hamnar där

den är ämnad att sättas in. Hjälpen får inte gå till felaktiga konton, till lyxkonsumtion, till vapenköp eller, något som är än värre, till politiska kampanjer.

Var inte rädd för att använda svensk industri och Sveriges eget kunnande i biståndssammanhang! Var i stället stolta! Det måste väl vara bättre att pengarna går tillbaka till Sverige än att de går till tyska eller italienska företag.

Var heller inte rädd för att ställa krav på mottagarlandets regler och förordningar. Det gäller ju att skapa ett så ekonomiskt och smidigt klimat som möjligt vid själva förädlingen av biståndet. Jag tänker då närmast på sådant som onödigt byråkrati, beskattningsregler, säkerhetsfaktorer och, inte minst, importförbud. Här finns det mycket att göra!

Låt mig ta några konkreta exempel. Jag har under ett års tid arbetat med att utforma en importlicens för Indien. Vi satsar bistånd. Men vi kan tydligen inte kräva en vettig importsituation. Det kan vi visst, och låt oss göra så i fortsättningen!

Jag slogs med byråkratin i Zambia om ett par för det aktuella projektet nödvändiga bilar när landet var i kris och nästan strömlöst, samtidigt som president Kaunda så att säga fräste omkring i en karavan av vita Mercedeslimousiner vinkandes med sin vita näsduk – snacka om fördelningspolitik eller felsatsning beträffande bistånd!

Jag fick aldrig komma till presidentens palats på Leopard Hill, men Lena Hjelm-Wallén var där. Hon kanske kan berätta om det skilde sig mycket från de gräshyddor som omgav vårt projektområde uppe i "bushen".

Jag firade jul med Johan Jansson i Kashmir. I påskas blev han kidnappad och fick sitta i ett risfält i nästan 100 dagar. Sverige stöttade så fint med "tyst diplomati". Tydligen använder vi tyst diplomati även när vi förhandlar oss fram till villkor för säkerhet och krav på våra biståndsåtaganden.

Varför är vi så feiga? Ute i världen skrattar man ju åt oss.

Även vid s.k. bundet bistånd är förstudier samt kvalificerade och realistiska beslut mycket viktiga, ur både teknisk och ekonomisk synvinkel. Naturligtvis behövs det här ett samråd om vad landet självt anser sig ha behov av. Dessa beslut får aldrig vara av politisk karaktär!

Och kom ihåg att det inte finns något intresse från svenska företag eller frivilliga organisationer för att vara involverade i projekt som är direkt skadliga eller dåliga!

Det här är ett omfattande ämne, och tiden är knapp. Därför, herr talman, tänker jag summera vad jag vill ha sagt med följande frågor, med risk för viss upprepning:

1. Kan vi av regeringen förvänta oss en redogörelse för vad som med svenska folkets senaste 100 000 miljoner har åstadkommit? Varför inte ge oss denna redogörelse i en TV-serie, så att alla kan få se vad det handlar om. Det gäller ju sådant som är både gott och dåligt.

2. Kommer den nya regeringen att frånga det här med programländer och övergå till öronmärkta satsningar med klara mål och tidsplaner?

3. Kan regeringen hålla med om att en så stor del så möjligt av våra satsningar bör gå tillbaka till svensk ekonomi?

4. Kommer regeringen att verka för att högre krav ställs på våra mottagarländer i fråga om byråkrati, skatteregler och tullregler?

Jag tror på det som jag här har nämnt och uppmanar er alla att inte bara säga att det här är något som sagts förut eller att det här inte går.

Allting går! Se inte bara problemen utan också möjligheterna! Jag hoppas att vi om ett par år kan säga eller få höra att vi svenskar sköter vår u-hjälp på ett utomordentligt sätt och att vi anses få mycket för det som vi satsar. (Applåder)

Prot. 1991/92:12
17 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

*Internationella
frågor*

Anf. 33 Statsrådet ALF SVENSSON (kds) replik:

Herr talman! Jag skulle vilja vädja till kammarens ledamöter och till partierna att också försöka se något positivt i det svenska biståndet. För närvarande verkar det som om vi jagar fram alla misslyckanden och varje till kortakommande. Om vi tror att vi i ett huj kan applicera svensk demokrati, svensk byråkrati och svenskt tänkande på u-ländernas situation, kommer vi alla, naturligtvis, att inse att det inte går så bra som vi önskar. Det här är ju en fortgående process som tar tid.

Vi kan i dag – vilket har framgått av debatten här tidigare – glädja oss åt att en demokratiseringens vind går över världen, också över Afrika och Latinamerika. Det vore väl då förödande om vi nu, när den här processen börjar få litet medvind, skulle vända de här länderna ryggen.

Herr talman! Vi kan ju heller aldrig ändå med sunt förnuft göra gällande att Europa håller u-länderna på samma nivå som den som gäller för Afrika och på en del andra håll i världen. Jag tror att Estland, Lettland och Litauen far illa av en sådan jämförelse, dvs. om vi jämför situationen i dessa länder med situationen i en rad afrikanska länder, där problematiken är en annan. Det rika Sverige kommer att klara av att bry sig om båda dessa regioner.

Det satsas 14 miljarder i detta sammanhang – ja. Reservationer talas det gärna mycket om. Det är klart att projekt inte blir färdiga på en gång, så att pengar i ett huj kan slussas ut. Det kan väl inte finnas någon som inte tror att pengarna behövs, att det inte finns projekt att satsa på. Det finns väl något positivt också i detta med att pengar inte skickas i väg på en gång utan att man undersöker olika projekt innan satsningar görs. Satsningarna skulle alltså inte göras där inte demokrati eller marknadsekonomi råder. Satsningarna skall göras för att främja demokrati och marknadsekonomi. Det är också vad som sker.

Herr talman! Jag har inte någon gång sagt att allt bistånd går till livsmedel. Jag är litet rädd för detta att man talar om länder och diktatorer och glömmer att inriktningen ändå är att den enskilda lilla människan skall gagnas. Då behövs det ett visst mått av byråkrati, det behövs ett visst mått av politiskt styre och det behövs också rejäla satsningar för att komma till rätta med skuldkrisen, som Måbrink tog upp, för att den lilla människan till syvende och sist skall gagnas.

(Applåder)

Anf. 34 BERNDT EKHOLM (s):

Fru talman! Främlingsfientligheten har alltmer tilltagit i styrka här hemma. Detta påverkar i sin tur viljan att hjälpa dem där borta. Om man så

vill kan man se biståndsviljan som ett isberg som flyter i ett hav av främlingsfientlighet. Havets vågor smälter successivt berget.

Denna bild, som bl.a. stämmer väl in på ett av riksdagens nya partier, Ny Demokrati, ger naturligtvis inte hela sanningen. Det finns också andra skäl till det minskade intresset att ställa upp för att bistå de fattiga folken. Tag t.ex. en titt i moderaternas framtidsprogram. Där omfattar solidariteten den lilla familjen, men inte den stora. Solidariteten sitter således trängre i dag. Egoismen är ett annat skäl. Den träffar oss som individer litet till mans.

Men det är nu i tider av ekonomisk åtstramning som det verkligen provas vilka som är våra bröder, och för den skull också systrar. Vår vilja att avstå till förmån för dem som intet har sätts på prov. Enligt en aktuell FN-rapport har under 1990 de fattiga länderna blivit ännu fattigare. Vad blir vårt ansvar i en sådan situation? Naturligtvis att fortsätta en generös biståndspolitik.

Biståndsnivån om 1 % av BNI måste givetvis ligga fast. Regeringsförklaringen är tydlig på denna punkt. Det är bra. Moderaterna tycks ha backat. Men kan vi lita på att detta återtåg blir bestående? Vad kommer att hända under den långa och svåra budgetmanglingen? Det räcker inte heller med att Sverige har ett generöst bistånd. Övriga i-länder måste också ställa upp. Det är beklämmande att så många av dem ger ett så litet bistånd. Få länder har ännu nått upp till FNs mål om 0,7 % av BNI. Jag har noterat att utrikesministern i sitt anförande inför FNs generalförsamling gjorde en tydlig markering på denna punkt. Min uppmaning blir: Låt det inte bli en engångsinsats!

Målen för biståndet måste ligga fast. Det gäller både det övergripande, att höja de fattiga folkens levnadsnivå, och de fem underliggande målen: främjandet av resurstillväxt, ekonomisk och social utjämning, ekonomisk och politisk självständighet, demokratisk samhällsutveckling samt hushållning med naturresurser och omsorg om miljön.

I regeringsförklaringen skapas oklarhet om målen. Där sägs uttryckligen: "Biståndspolitiken läggs om i riktning mot ett väsentligt starkare stöd för demokrati och marknadsekonomi." Innebär denna omläggning att ett sjätte nytt biståndsmål om marknadsekonomi införs? Tydligt är i alla fall att demokrati och marknadsekonomi skall få en särställning. Men i förra riksmötets biståndspolitiska betänkande skriver ett enhälligt utskott att de olika målen utgör "en enhet" och att målen "förstärker och kompletterar varandra och har ingen inbördes rangordning". Vad är det egentligen som har hänt under sommaren? Varför går de tre gamla borgerliga partierna ifrån vad som sagts före valet? Är det möjligen så att kds har förhandlat fram och tillfört denna ändrade hållning?

Visst har marknadsekonomin fördelar. Men den är knappast en universalmedicin för alla u-länder oavsett förutsättningar. Den särskilt av moderaterna omhuldade politiska förändringen i Nicaragua, där marknadsekonomin nu genomförs i full skala, har inte inneburit att de fattigaste har fått det bättre, utan sämre, och att arbetslösheten, hel eller partiell, nu uppges vara netto ofattbara ca 50 %, brutto 60 %. Detta är bara ett exempel.

Enligt utrikesministerns tal i FN och här i dag i kammaren finns det ett samband mellan marknadsekonomin och fred och stabilitet, som inte bara gäller för Europa. Men det sambandet har uppenbarligen inte gällt i t.ex. Latinamerika. Marknadsekonomin har inte heller varit någon garant för de-

mokrati i denna världsdel. Min slutsats blir att det är helt orimligt att jämställa marknadsekonomin med de övriga målen. Är verkligen regeringen enig på denna punkt?

I regeringsförklaringen anges också att vissa länder skall frysas ut ur biståndsgemenskapen om de inte uppfyller regeringens demokrativillkor. Är det rimligt att frånhända sig möjligheten att stödja social och ekonomisk utveckling för de mest behövande människorna och därmed också förbättra förutsättningarna för att främja demokrati i de länderna? Kan denna hållning verkligen delas av övriga partier i regeringskoalitionen, t.ex. kds? Biståndsministern sade ju nyss att vi inte kan applicera svensk demokrati på u-länderna utan vidare.

Om nu demokrati och marknadsekonomi får ett, som regeringsdeklarationen säger, "väsentligt starkare stöd", vad händer då med de övriga målen t.ex. ekonomisk och social utjämning eller omsorg om miljön? De får då rimligen ett svagare stöd.

Herr talman! Till slut är jag mycket spänd på den borgerliga regeringens agerande i nord-syd-frågan kopplad till ett EG-inträde. Kommer biståndsministerns markering i partiledardebatten att vara vägledande eller tar andra krafter över när det verkligen gäller – de med ett mer ensidigt intresse för handel och kommers? Kommer arbetet med EG-frågan att få en sådan inriktning att det inkluderar ett engagemang för tredje världen?

Som socialdemokrater kommer vi, tillsammans med våra vänner i Europa, att arbeta hårt för att EG skall engagera sig djupt i nord-syd-dialogen. EG-samarbetet rymmer fantastiska möjligheter om de tas till vara på ett ansvarsfullt sätt. EG får inte bli någon fästning till skydd mot dem som står utanför. EG-samarbetet bör i stället bli en språngbräda mot en rättvis världsordning.

Anf. 35 Statsrådet ALF SVENSSON (kds) replik:

Herr talman! Jag är litet förvånad över att dessa olika mål behöver ställas mot varandra. Jag tycker att de i allra högsta grad skall vara integrerade. När vi talar om demokrati och marknadsekonomi skall det ju inte ställas emot omsorg om miljön eller den sociala situationen. Jag tror att de hänger mycket nära samman. Det första är inte sällan en förutsättning för det senare.

Sedan ett par ord om arbetet med EG-frågan. Det är verkligen min iver att se till så att vi inte glömmer nord-syd-dialogen när vi engagerar oss hett och entusiastiskt för ett medlemskap i EG. De som inte inser att det ligger i EGs intresse, i första hand naturligtvis utifrån humanitära aspekter, men också utifrån rent miljömässiga och ekonomiska aspekter, att bry sig om nord-syd-dialogen begår ett fatalt misstag. Därför finns det all anledning för oss att försöka hålla båda dessa spår öppna. Jag har tidigare här i kammaren sagt, det var i samband med debatten om regeringsförklaringen, att man i Europa mycket ofta hör det påståendet understruket att sedan vi väl – och det sade jag också här i dag – fått uppleva en sammanlänkning mellan Öst- och Västeuropa är det den första utmaningen för EG att ta itu med nord-syd-dialogen. Det är en mycket vanlig ståndpunkt, hörd nere i Bryssel och annorstädes. Jag delar den.

Om vi nu är överens om ansatsen för att komma med i EG, tror jag också

Prot. 1991/92:12
17 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

*Internationella
frågor*

att vi skall kunna komma överens om ansatsen att bry oss om de fattiga på södra halvklotet.

Anf. 36 BERNDT EKHOLM (s) replik:

Herr talman! I EG-frågan hyser jag vissa förhoppningar om biståndsministrarnas insatser. Det återstår att se om han får med sig dem som står bakom programmet Ny start för Sverige.

När det däremot gäller målen har faktiskt ett enhälligt utskott sagt att dessa inte skall rangordnas. Jag kan inte läsa regeringsförklaringen på annat sätt än att det är det som man gör.

Dessutom har utrikesministern i FN sagt: "Sambandet mellan å ena sidan frihet, demokrati och marknadsekonomi och å den andra fred och stabilitet gäller inte bara för Europa ---." Hon har där gjort en särskild markering av att man, som jag tolkar det, vill lyfta in marknadsekonomi som ett sjätte biståndsmål.

Min fråga blir då: Kan man verkligen jämställa inriktningen på marknadsekonomi med de andra målen? Och dessutom: Skall jag tolka biståndsministrarnas replik så, att kds inte har medverkat till att förhandla fram denna särställning för demokrati och marknadsekonomi, utan att detta har gjorts av andra partier i regeringskoalitionen?

Anf. 37 Statsrådet ALF SVENSSON (kds) replik:

Herr talman! Låt mig få säga att samtliga partier står bakom regeringsförklaringen.

Anf. 38 DANIEL TARSCHYS (fp):

Herr talman! Pierre Schori, Peeter Luksep, Lars Moquist och Richard Ulfvengren har hållit sina första anföranden i dag på morgonen. Låt mig börja med att hälsa dem välkomna här i kammaren.

Berndt Ekholm invänder mot att marknadsekonomi betonas i regeringsförklaringen. Jag förstår faktiskt inte hans invändning. Det är ett svenskt biståndsmål att välståndet skall höjas i u-länderna. Bevisligen finns det inte många andra metoder att höja välståndet varaktigt än att tillämpa marknadsekonomi. Det är alltså ett mycket gammalt mål, och det kan betonas kraftigare än vad som har skett hittills.

Herr talman! Det är ett paradoxalt landskap som möter oss när vi i dag ser ut över Europa. I den västra delen pågår en intensiv integration, som närmast avses leda fram till den s.k. inre marknaden. Därefter hägrar alla möjliga mål: vidgat monetärt samarbete – där de första stegen kan tas redan i höst –, fördjupad utrikespolitisk samordning, en starkare betoning av den sociala dimensionen, kanske också en säkerhetspolitisk samverkan.

Samtidigt med denna integration i Västeuropa pågår i Östeuropa en mycket tydlig disintegration. Det tydligaste och mest tragiska exemplet är förstås Jugoslavien, som vid det här laget har upphört att fungera som en federal statsbildning och där de politiskt ansvariga inte längre kan kontrollera de federala väpnade styrkorna.

Det besinningslösa dödande som pågår i Jugoslavien måste bringas att upphöra. Det står vid det här laget klart att starka majoriteter inom både

Slovenien och Kroatien eftersträvar politisk självständighet. Förutsättningen för en sådan självständighet är självfallet att minoriteterna respekteras och skyddas, i Kroatiens fall framför allt den talrika serbiska minoriteten. Men även i Serbien måste minoriteternas ställning förstärkas. De initiativ som EG nu har tagit för att återställa freden i Jugoslavien förtjänar ett starkt stöd från Sveriges sida.

Minoritetsmotsättningar hotar freden också i stora delar av det forna Sovjetunionen. Där reser sig nu många folk med krav på att rita om kartans gränser, gränser som en gång dragits mer eller mindre på måfå eller som resultat av stormaktens övervåld. Hur begripliga sådana protester än är, är det oerhört viktigt att Helsingforsdokumentets principer iakttas och att territoriella gränser inte revideras annat än i fullständig enighet mellan berörda parter. Vill vi förhindra att Östeuropa rivs upp i en lång serie etniska och territoriella konflikter som med de vapenarsenaler som står till buds kan bli utomordentligt farliga för freden i hela Europa, är det framför allt minoriteternas rättigheter inom ramen för givna statsgränser som kraftfullt måste värnas.

Den här frågan har aktualitet redan i våra baltiska grannländer. Det är med den djupaste glädje som vi hälsar dem välkomna i kretsen av fria stater, och det är självfallet en viktig uppgift för Sverige under de kommande åren att på bred front bygga ut våra kontakter med Baltikum. Med kännedom om det senaste halvseklets tragiska historia förstår vi också mer än väl den oro som våra baltiska grannfolk har känt och ännu känner inför hoten mot den inhemska kulturens fortbestånd. Ändå måste vi till dem likaväl som till andra folk i Östeuropa rikta en varning mot överdriven nationalism. Vill man trygga en framtid i fred och samförstånd krävs det en vidsynt och generös hållning gentemot nationella minoriteter.

Vad händer då i återstoden av det forna Sovjetunionen? Ja, det egendomliga har inträffat att det nu främst förefaller vara yttre krafter som håller denna statsbildning vid liv. Som villkor för ekonomiskt bistånd kräver västvärldens stormakter att det skall finnas en kompetent motpart som kan axla ansvaret för Sovjetunionens gamla och nya skulder. Det är också ett starkt intresse för västsidan och för världsfreden att de väldiga sovjetiska arsenalerna hålls under noggrann kontroll, i första hand då kärnvapnen. Därför är det nu inte minst omvärlden som gärna vill förhindra att Sovjetimperiet upplöses i sina primfaktorer.

Men att allt skall förbli vid det gamla är förstås otänkbart. De tolv republikerna har redan etablerat sig som suveräna stater och kommer inte att åter underkasta sig ett allsmäktigt centralstyre.

I ruinerna av vad som nyss kallades "den utvecklade socialismen" möter vi nu en djup fattigdom. Under de allra närmaste månaderna måste vi i väst överväga vilka insatser som är nödvändiga för att förhindra en allvarlig nöd under den kommande vintern. Att omfattande humanitära insatser är oundgängliga framstår redan som uppenbart. Det kommer också fortsättningsvis att behövas ett tekniskt bistånd för att få den östeuropeiska marknadsekonomin på fötter. Men det stora resursflöde som erfordras i riktning österut bör enligt min mening hellre vara privat än offentligt. Ju förr de nya makthavarna lyckas stabilisera sina ekonomier och skapa rimliga villkor för både

Prot. 1991/92:12
17 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

*Internationella
frågor*

inhemska och utländska investeringar, dess bättre blir utsikterna att häva misären och den djupa fattigdomen.

Herr talman! Den riktigt stora misären och fattigdomen finns förstås i den tredje världen. Några av u-länderna har klarat sig hyggligt under 80-talet, men i stora områden ser vi i stället fortsatt stagnation eller kräftgång. Det gäller inte minst i Afrika söder om Sahara. Afrika är liksom Latinamerika hårt nedtryckt av den skuld kris som har sitt ursprung i 70-talets internationella överlikviditet och i det stora lättsinne varmed krediter beviljades och togs emot. Den rika världen måste nu ta sin del av ansvaret för den ohållbara situation som därigenom har uppkommit.

Anf. 39 MARGARETA VIKLUND (kds):

Herr talman! Inledningsvis vill jag påstå att bistånd är och bara kan bli en del av ett samarbete på många nivåer med u-länderna. Handel med andra länder och de inkomster den ger liksom direktinvesteringar och andra kapitalflöden är viktiga delar av det som krävs för att ekonomiskt hjälpa u-länderna.

Men i det direkta biståndsarbetet är det viktigt med nära kontakter mellan givare, förmedlare och mottagare, dvs. med en direkt hjälp länder emellan och mellan institutioner, kommuner, län och individer i olika länder. Sådana direkta kontakter handlar inte bara om bistånd i egentlig mening utan om medmänskligt kunskaps- och erfarenhetsutbyte. Vi kristdemokrater talar om behovet av vänorter i u-länderna. Vi anser att ett system med vänorter skulle kunna öka samhällens och individers engagemang och intresse för människors situationer i andra länder.

I Sverige finns många frivilliga organisationer som engagerat arbetar för att utifrån människors behov i u-länder och i Öst- och Centraleuropa hjälpa och bygga upp. Deras engagemang måste kunna tas till vara ännu mer. Ett i mottagarlandet folkligt förankrat bistånd kan vara ett sätt att fortare nå demokratimål. Ett folkligt förankrat bistånd har också stora förutsättningar att nå kvinnor och barn, som är de mest utsatta.

Herr talman! Jag är väl medveten om att det finns många fallgropar i ett rörelseinriktat bistånd. Men jag vet att det också har många fördelar just därför att det kan ta till vara den enskilda människans engagemang, kunskaper och intresse. Det är viktigt att alla kanaler utnyttjas i biståndsarbetet. Här kommer bl.a. också FN in i bilden.

För ett litet land som Sverige är det naturligt att arbeta multilateralt genom FN. Ett sätt för FN att återvinna förlorad respekt är att satsa extra på utvecklingsinsatser, flyktingfrågor, miljö och biståndsarbete för kvinnor och barn. Även om FN åren 1975–1985 anordnade ett jämställdhetens decennium med jämställdhetskongresser i Mexiko, Köpenhamn och Nairobi och antog resolutioner, proklamationer och deklarationer, är kvinnan i världen i dag långt ifrån jämställd.

Det är viktigt att för ett framtidsperspektiv satsa på kvinnorna nu. Det kan man göra genom att arbeta för att kvinnorna skall få sina rättigheter tillgodosedda i både familje- och samhällsliv, tillgång till utbildning, inkomster och karriär, sjukvård, hälsovård och reellt inflytande på beslut, som berör deras

egen tillvaro. Kvinnor skall ha den självklara rätten att äga jord, att ha ett avlönat arbete och rätt att uppta lån.

En av vårt lands uppgifter i FN och i andra internationella sammanhang måste vara att påverka ländernas regeringar till att vidta åtgärder så att kvinnornas personliga och politiska rättigheter respekteras. Om man inte lyssnar på kvinnorna, som står närmast jorden och livet, kommer ingen hållbar utveckling till stånd. Det är min fulla övertygelse. Det är dags att inse att kvinnorna i dag har den viktigaste rollen om vi vill leva på en rimligare jord.

Det är också viktigt att FN har kvar och vidareutvecklar sin betydelsefulla roll som koordinator i det multilaterala hjälparbetet vid t.ex. katastrofer, då olika länders och internationella organisationers insatser måste samordnas. FN måste utveckla sitt preventiva arbete och i tidigt skede identifiera signaler om hungersnöd, krigsrisk och epidemier av olika slag. Det är en viktig fredsbevarande uppgift.

Generalförsamlingens behandling i november av FNs roll vid katastrofsituationer kommer förhoppningsvis att vara ett viktigt led i de beslut som tas för att effektivisera verksamheten på det området. Det är bra att Sverige finns med där och kan agera.

Det måste vara ett naturligt inslag i FNs konferens för mänskliga rättigheter 1993 och befolkningskonferensen 1994 att lägga stor vikt vid sådant som kan belysa åtgärder för att förbättra kvinnornas politiska, civila, rättsliga, sociala, ekonomiska och kulturella rättigheter. Det är ett jämställdhetskrav, herr talman.

Anf. 40 LARS ANDERSSON (nyd):

Herr talman, ärade ledamöter! Jag vill först beröra en ordningsfråga. Rubriksättningen för mitt tal, Internationella frågor, står kammarskansliet för. Jag har inte påverkat placeringen under den rubriken.

Svensk rätts europeisering är den största förändringen inom den svenska rätten sedan 30-åriga kriget. Europakonventionen om medborgerliga fri- och rättigheter, som tillkom för 40 år sedan, har visat sig ha konsekvenser som få anade före 80-talet.

I början hade ratificeringen av Europakonventionen föga verkan i Sverige. Innan konventionen ratificerades skedde en grundlig genomgång i regeringen och riksdagen av dess olika artiklar, men det befanns att svensk rätt på alla punkter uppfyllde konventionens krav, utom vad gäller religionsfriheten. Det fanns därför inte behov av att förändra någon lagstiftning. Till sitt innehåll var konventionen redan svensk rätt.

Under 80-talet kunde konventionen inte längre hållas borta, även om många försök gjordes. Konventionen åberopades och diskuterades och användes vid pläderingar i rättssalarna, och svenska klagomål till europeiska kommissionen i Strasbourg växte till sådant antal att fr.o.m. 1983 var Sverige i förhållande till invånarantalet den europeiska stat som drabbats av flest klagomål över huvud taget.

Europakonventionens betydelse är något som vi alla måste ta till oss. Den som sett ljuset är Sten Heckscher. Ny Demokrati kommer att gå i spetsen för att sprida kunskap och ljus över dessa frågor som är viktiga för oss alla.

Med tanke på Europakonventionens betydelse för EG och det faktum att

Prot. 1991/92:12
17 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

*Internationella
frågor*

Sverige biträtt konventionen är det både nödvändigt och möjligt för våra myndigheter att som viktigt underlag för sitt beslutsfattande beakta Europakonventionens text. Sker det inte, ökar risken för att den svenska staten får sitta på de anklagades bänk i Strasbourg.

För att genomföra detta rent praktiskt krävs en kompetenshöjning hos de svenska myndigheterna och materiellt sett ökad kompetens hos de svenska domstolarna.

Det har gjorts gällande på grundval av de danska erfarenheterna att det för Sveriges del kommer att behövas tusen jurister i Bryssel. Inom justitiedepartementet har man låtit förstå att 300 jurister måste tillkomma i departementet. Det är av vikt att detta arbete och rekryteringen kommer att ske på rätt sätt. Jag är den förste att beklaga att detta arbete har försummats.

Jag vill avslutningsvis med detta inlägg göra regeringen och riksdagen uppmärksamma på den utveckling som nu sker med en rasande fart inom den svenska rättens område och att man nu bör inse Europakonventionens betydelse för mänskliga rättigheter även för Sveriges del.

Anf. 41 INGBRITT IRHAMMAR (c):

Herr talman! I dag vill jag dryfta barnens situation i världen. Dostojevskij uttryckte sig så här om barn: "Om barns lidande är tänkt att utgöra summan av det lidande som är oundvikligt för att sanningen skall segra, så vill jag ge en varning: Det är inte säkert att sanningen alltid är värd ett sådant pris."

Barns lidande förknippas oftast med fattiga länder, med länder utsatta för krig, naturkatastrofer och oroligheter, eller så förknippas barns lidande med diktatorsystem. Men jag skall nu förknippa barns lidande med ett rikt land, ett land i fred, ett land som har en nyckelroll som en demokrati med ledande position i världen. Jag tänker på USA. Jag tänker på de barn, tonåringar, som på senare tid dömts till döden i USA, trots att de varit under 18 år, när brotten begåtts. Jag tänker på mer än 90 dödsdömda tonåringar i Amerika sedan 1970-talet, många ungdomar som fått dödsstraff bl.a. på grund av brist på vårdplatser. Uppgifterna är hämtade ur Amnesty-rapporter.

Mot denna bakgrund måste Sverige fortsätta att arbeta för att dödsstraffet avskaffas i världen och fortsätta att i bilaterala kontakter med USA ta upp det omoraliska och oacceptabla i att utdöma dödsstraff för barn. Självklart anser centern också att Sverige bör ta initiativ till att dödsstraff upphävs överallt i världen och till en FN-studie, som utvärderar eventuella preventiva effekter av dödsstraffet. Det kunde vara en väg att gå fram för att bli av med dödsstraffet.

Herr talman! När skall kurdiska barn få uppleva trygghet och säkerhet, få leva utan förtryck och diktatur? Den frågan är vi många som ställer oss. Oberoende av om kurdiska barn vuxit upp i Turkiet, Iran eller Irak har de alltför ofta förvägrats sina mänskliga rättigheter, sin rätt till liv och utveckling, trygghet och skydd, medbestämmande och respekt. Vi minns alla de kemiska bombningarna över Halabja, Iraks raserande av nära fyrtusen kurdiska byar, som ledde till stora flyktingströmmar till Iran och Turkiet. Vi minns Saddam Husseins angrepp på kurderna efter Kuwaitkriget och alla flyende, sjuka och svältande barn. Nu när kurderna åter börjar bygga upp sina gamla byar i norra Irak hotas deras liv och existens igen, inte bara från

Saddam och Bagdad utan också från turkiskt flyg. Från olika håll anfaller fienden och skapar nya flyktingvågor. Enligt uppgifter jag fick i början av veckan är ytterligare ca 250 000 kurder på flykt. De flyr undan Turkiets bombningar i norra Irak. Turkiet skall, enligt samma källor, ha använt napalm inne på irakiskt område.

Kurder flyr också från hotet av nya irakiska angrepp mot kurdiskt område i norra Irak, den s.k. fria zonen. Enligt min och centerns mening måste vi nu från Sveriges sida begära besked om napalmbombningarna från Turkiet och högljutt protestera över de turkiska bombningarna, något som Tyskland redan lär ha gjort. Vi måste också diskutera och planera och ha en beredskap inför eventuella nya irakiska attacker mot kurderna i vinter.

Herr talman! När får de sahariska barnen uppleva ett fredligt Västsahara? När får de lämna flyktinglägren i Algeriet, där de fötts eller bott i över 16 år? Enligt FNs fredsplan skall en folkomröstning hållas i januari nästa år. Nu krånglar Marocko och kung Hassan igen, trots att FN-observatörer redan är på plats för att övervaka det eldupphör som Marocko, befrielse rörelsen Polisario och FN kommit överens om. Från svenskt håll behövs påtryckningar mot Marocko, så att fredsplanen blir respekterad och kan genomföras. Dessutom behövs en beredskap, så att vi kan bidra från svenskt håll med valövervakning, hjälp med valadministration, transporter m.m.

När det gäller de palestinska barnens svåra situation, bl.a. på de ockuperade områdena, vill jag instämma i mycket av det som Viola Furubjelke framhöll. Själv hade jag anledning att besöka Västbanken i somras, och jag såg de besvärigheter som de palestinska barnen i dag utsatts för, i likhet med vad de judiska barnen tidigare har utsatts för. Vi måste reagera i alla situationer.

Barnslavar, barnarbetare, gatubarn, handikappade barn, flyktingbarn, krigsbarn, de är allas vårt ansvar. FNs konvention om barns rättigheter är ett ovärderligt tillskott i arbetet för barns rättigheter i samhället. Nu måste Sverige i såväl bilaterala som multilaterala kontakter påverka så att samtliga stater erkänner sin respekt för konventionens mål och intentioner.

Jag vill avrunda med mitt inledningscitat: "Om barns lidande är tänkt att utgöra summan av det lidande som är oundvikligt för att sanningen skall segra, så vill jag ge en varning: Det är inte säkert att sanningen alltid är värd ett sådant pris."

Anf. 42 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Herr talman! Välkända framgångar i kampen för mänskliga rättigheter har uppnåtts och också berörts i dagens debatt. Uppslutningen om de mänskliga rättigheterna är fortfarande i alltför stor utsträckning en läpparnas bekännelse. De instrument som finns för att vaka över efterlevnaden är alltför bräckliga och trubbiga. Det krävs att världssamfundet sätter in betydligt större kraft och resurser för att åstadkomma en effektivitet i verksamheten för mänskliga rättigheter – MR. Det är hög tid att det utses en High Commissioner för MR i likhet med vad som finns för flyktingverksamheten.

Sedan öststaterna och åtskilliga andra länder, som tidigare gjort starkt motstånd mot förslaget, ändrat hållning till den internationella MR-verksamheten, borde förutsättningarna för ett svenskt initiativ vara vida bättre

Prot. 1991/92:12
17 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

*Internationella
frågor*

än tidigare. En High Commissioner skulle inte bara höja statusen på verksamheten utan även ge nya möjligheter för ett mer dynamiskt arbete på detta viktiga område.

Vi gläder oss åt den nya demokratiska utvecklingen i Öst- och Centraleuropa, men vi bortser från de risker som finns för en nationalistisk, reaktionär och högerextrem utveckling, som framdeles kan bli en stor fara för respekten för de mänskliga rättigheterna.

I en annan del av Europa finns ett land där denna utveckling länge varit en realitet, nämligen i Turkiet. Den politik som landets högerregering för, är också ett bra exempel på hur man kan godkänna och ratificera alla relevanta konventioner på MR-området men i stor omfattning bryta mot dem, bl.a. i fråga om tortyr och annan brutal behandling.

Det är nödvändigt att Sverige tar nya initiativ för att förmå Turkiet att uppfylla konventionskraven. Det är oacceptabelt att det finns en dubbelstandard i fråga om demokrati och mänskliga rättigheter inom Europarådet. Varje medlemsland, inkl. Sverige, har ett medansvar för de allvarliga kränkningar som begås i Turkiet i kraft av den stadga som finns för rådet.

I kampen för de mänskliga rättigheterna ser konservativa kretsar ofta alltför ensidigt på frågan. Det är främst de politiska fri- och rättigheterna som kommer i förgrunden, medan de ekonomiska, sociala och kulturella rättigheterna kommer i bakgrunden.

Det återopas ofta att de fattiga länderna har väldiga svårigheter att uppfylla konventionskraven. Detta går inte att bestrida. Men uppfyllandet av konventionerna är inte bara ett ansvar för det enskilda landet utan för hela världssamfundet. De rika länderna har i grund och botten huvudansvaret för att de mänskliga rättigheterna i fråga om arbete, bostad, utbildning, kultur, miljö och social välfärd inte bara blir tomma ord. Det är mot denna bakgrund det gäller att inte bara försvara enprocentsmålet i fråga om bistånd utan även att verka för en utökning av detsamma här och ute i världen.

Ekonomiskt stöd till Öst- och Centraleuropa får, enligt min mening, inte tas från u-landsbiståndet. Inte heller vår flyktinghjälp får ta i anspråk biståndsmedel till u-länderna.

Flyktingströmmarna ute i världen, som uppgår till tiotals miljoner, är en följd av förföljelse och ockupationer och av krig och svält.

Vi gläds åt att kampen för att avskaffa ockupationerna i Namibia, Afghanistan och de baltiska länderna krönts med framgång. Men det finns andra länder som drabbats av långvarig ockupation utan att världssamfundet och FN gjort tillräckliga insatser för att häva dem. Norra Cypern är ockuperat av Turkiet sedan 17 år, Västbanken och Gaza av Israel i mer än 23 år. Långvariga ockupationer har också drabbat andra länder. Tibet har ockuperats av Kina, Östtimor av Indonesien och delar av Cuba av USA. Det är hög tid att opinionen och världssamfundet sätter in sin kraft för att få slut på dessa folkrättsstridiga ingripanden.

Sverige måste ta initiativ i FN till en avveckling av alla främmande ockupationer. Detta bör vara en huvuduppgift under 1990-talet, som skall vara ett folkrättens årtionde.

Det är under ockupationer som de värsta kränkningarna av mänskliga rät-

tigheter sker. Det är utländska ockupationer som alstrar de största flyktingströmmarna.

En generös och human flyktingpolitik är internationell solidaritet i praktisk handling. Regeringsbeslutet den 13 december 1989 om inskränkningar i möjligheterna att få asyl i Sverige måste upphävas. Det måste bli ett generellt verkande beslut, liksom 13-decemberbeslutet var och är det. Det får inte bli en långhalning med undersökning av land för land. Det är inte rimligt att ha olika praxis för olika länder vid olika tider.

De med tiden allt kraftigare anmärkningar som riktats mot Sverige från FN-kommittén mot rasdiskriminering för att inte lagstifta i enlighet med konventionen är viktiga att reagera på, inte minst med tanke på Sveriges trovärdighet i internationella sammanhang.

I ett nytt betänkande från JK Hans Stark har framlagts förslag som på ett effektivare sätt kan straffrättsligt beivra den organiserade rasdiskrimineringen.

Jag uppmanar regeringen att snarast framlägga förslag som tillgodoser berättigade krav på en aktiv bekämpning av rasism och främlingsfientlighet i vårt land, även när det gäller lagstiftning mot rasdiskriminering inom arbetslivet.

Rasismen måste bekämpas på alla områden. Allt detta behövs för att skapa bättre förutsättningar för att bekämpa de förtäckta, dolda rasfördomarna, som är mycket farliga och förrädiska. Till syvende och sist är det du och jag som aldrig får vara tysta var än det smygande giftet sprids.

Anf. 43 BERITH ERIKSSON (v):

Herr talman! På sex minuter hinner man inte ta upp allt som man skulle vilja ta upp. Därför vill jag börja med att säga att jag ställer mig bakom Daniel Tarschys tal om minoriteters rättigheter, Ingbritt Irhammars om nödvändigheten av att fördöma Turkiets bombning av kurdiska byar i Irak, och Hans Göran Francks anförande om mänskliga rättigheter.

Främlingsfientligheten och rasismen har ökat, även här i Sverige. Många flyktingförläggningar i vårt land har utsatts för terrorattacker. Högerextrema partier gick framåt i årets skolval. 1987 ansåg 44 % av svensk ungdom att invandringsbestämmelserna borde bli strängare. Nu, tre år senare, har siffran stigit till 75 %.

Docent Charles Westin, som är expert på invandrarfrågor vid Stockholms universitet, säger att en kombination av faktorer ligger bakom den tilltagande främlingsfientligheten. Men den avgörande faktorn, som gett legitimitet åt främlingsfientligheten, utgörs av regeringens beslut i december 1989 om åtstramning av flyktingpolitiken. En annan viktig faktor är den misslyckade flyktingmottagningen. De långa väntetiderna, och att flyktingarna inte fått arbeta, har gjort att människor tror att flyktingarna kommit hit för att dra nytta av vårt bidragssystem. Luddiga och mångtydiga uttalanden från regeringsföreträdare om riktiga flyktingar har bidragit till att skapa den bilden hos allmänheten.

Inskränkningar i asylrätten har haft oerhört negativa verkningar. Många människor med behov av skydd mot förföljelse har skickats tillbaka till sina hemländer. I flera fall har de bevisligen utsatts för ytterligare förföljelse som

Prot. 1991/92:12
17 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

*Internationella
frågor*

tortyr, eller försvunnit – och man vet inte vad som har hänt dem. I andra fall har flyktingar med dokumenterade tortyrskador, som ändå inte har blivit trodda, försökt bränna sig till döds under utvisningsförfarandet.

Men i tisdags kunde vi glädjande nog konstatera att statsrådet Friggebo meddelade att det nu är de regler som gällde före den 13 december 1989 som åter gäller. Det var min tolkning av vad hon sade, och jag hoppas att den är riktig.

Det är oerhört viktigt att det läggs ökad vikt vid mänskliga rättigheter i skolundervisningen. Här kan skolan få värdefull hjälp från Amnesty International, som har tillgång till unik och synnerligen tillförlitlig information på detta område. Fortsätter de nuvarande tendenserna med ytterligare försvagning av värderingar hos vår ungdom om humanism och solidaritet med svaga och förtryckta – ja, då går vi en mörk framtid till mötes.

Frågan om invandrarverket skulle egentligen behöva en egen debatt. Verket har utvecklats till en allt större byråkratisk koloss, som slukar allt fler miljarder i anslag. Trots detta fungerar det mesta otillfredsställande.

Det är helt enkelt så, att invandrarverket kännetecknas av samma typ av problem som rådde i Östeuropa – en förstelnad, överbyråkratiserad organisation som lever sitt eget liv.

Jag tror att vi måste börja tänka i nya banor när det gäller organiseringen av vårt flyktingmottagande. Behöver vi egentligen ett invandrarverk? Borde inte varje departement svara för invandrarfrågorna inom sitt område, medan en invandrarminister har samordningsansvar? Kunde inte tillståndsprövning helt föras över till regionala asylnämnder där muntligt förfarande kunde äga rum i alla tveksamma ärenden, och kunde inte kommunerna driva flyktingförläggningar? Även om man ger kommunerna en skälig ersättning, skulle det ändå bli billigare än att anlita herrar som Bert Karlsson. Flykting- och asylfrågor och medborgarrättsfrågor är främst rättssäkerhetsfrågor och passar illa både i arbets- och i bostadsdepartementet.

Och framför allt: Vi måste snabbt få regler som ger asylsökande rätt att arbeta under väntetiden. Jag tror att det är nödvändigt med ett radikalt nytänkande på dessa områden. Annars kommer de nuvarande missförhållandena att spela de främlingsfientliga krafterna i händerna, och därmed utgöra det största hotet mot asyrlätten.

Jag undrar när vi kan vänta oss ett mer genomarbetat förslag om en bättre fungerande flyktingmottagning. Vi har nu fått veta att vi på våra bord kommer att få frågan om överprövningsnämnd. Men det räcker inte.

Anf. 44 INGELA MÅRTENSSON (fp):

Herr talman! I går blev jag upprörd av en man från Skåne, som engagerat sig för flyktingar i många år i olika organisationer – Röda korset m.fl. Han var förtvivlad. Han hade nyligen varit med då en jugoslavisk familj fick besked om att den skulle utvisas från Sverige. Han sade att det var det mest skakande han varit med om. Familjemedlemmarna rev sönder sina kläder, kastade sig bakåt och skrek ut sin förtvivlan. De hade väntat i Sverige i elva månader på att få sin dom. När de fick den blev de helt knäckta, och de är nu intagna på psykiatrisk avdelning – och i nästa vecka skall de utvisas. Pappan är politiskt förföljd, sonen har deserterat från armén, mamman har i

sonens närvaro våldtagits av jugoslavisk polis i syfte att hon skulle avslöja uppgifter om sin man. Våldtäkt anser Amnesty vara lika med tortyr.

Jag känner också en ensamstående mor, som i flera år engagerat sig för två unga arabiska bröder som deserterat från militären. De har varit i Sverige i över tre år och väntat otåligt på besked. Nu har de också fått besked om avvisning. Tre år av sina unga liv har de tillbringat i sysslöshet och i orolig avvaktan på beslut. Situationen har gjort dem rastlösa och ångestfyllda. Den ensamstående modern har varit ett stort moraliskt stöd för dessa pojkar under den tid de har vistats i Sverige.

Jag tog de här två exemplen för att visa på några som har gjort insatser. Men det finns otroligt många svenska medborgare som har engagerat sig för flyktingar här i landet. Det kan man knappast tro när man läser tidningar och tittar på TV. Där får vi snarare se hur främlingsfientliga inställningar kommer till uttryck. I stället borde vi få se ansiktena på de människor som engagerat sig för flyktingarna, för de gör heroiska insatser. Men det är främlingsfientlighet som är skrämmande och som kittlar journalister och sensationslystna läsare. Det har blivit mera opportunt och rumsrent att uttala sig negativt om invandrare.

Jag vill i detta sammanhang nämna den kampanj som pågår i Göteborg mot byggandet av en moské. Den kampanjen är rent förfärlig, och den strider mot religionsfriheten i vårt land. Jag kan inte annat än se den kampanjen som uttryck för främlingsfientlighet. Jag vet att också Torgny Larsson kommer att ta upp den här frågan och utveckla den vidare. Jag tycker det är angeläget att vi reagerar mot den här typen av yttringar.

Jag skulle önska att vi oftare fick se och höra talas om människor som engagerar sig för flyktingar. Då skulle kanske sådana humanitära värderingar i större utsträckning sprida sig till våra ungdomar. Valresultatet i skolorna hade då kanske inte blivit att eleverna i sådan stor utsträckning röstat på ytterlighetspartier som också för fram främlingsfientliga åsikter.

I valrörelsen fick jag många gånger frågan om vi i folkpartiet vill att det skall komma fler flyktingar till Sverige. Nej, naturligtvis inte, svarade jag. Vi önskar inte att människor skall behöva fly från sina länder, tvärtom. Det bästa är naturligtvis om människor kan bo kvar i sina hemländer. Men situationen är ju inte sådan i världen, utan i stället är miljontals människor på flykt. Vi har som land förbundit oss i konventioner att ge asyl till människor som är politiskt förföljda i sina hemländer. Vi har råd att vara solidariska mot dem som har det svårt.

Vi måste få en humanare flyktingpolitik, och det har vi hävdat länge från folkpartiets sida. Det betyder inte att vi skall släppa in vem som helst, men vi skall ta emot dem som är politiskt förföljda. Vi måste också lämna den politik som infördes vid Lucia år 1989. Den politiken har vi i folkpartiet tidigare vänt oss emot, och regeringsförklaringen har gjort klart att det skall bli en ändring på den punkten. I en humanare flyktingpolitik ingår också rätten till arbete, rätten att få snabbare beslut och inte behöva gå här i årtal och vänta i oro.

Naturligtvis kan vi i Sverige inte ta emot alla flyktingar. Vi måste också verka för att andra rika länder påtar sig sin del av ansvaret. Inte minst i Europa bör man ha en större förståelse för de fattigaste länderna och hur

Prot. 1991/92:12
17 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

*Internationella
frågor*

man skall lösa flyktingfrågan. För att minska människors behov av att fly är det viktigt att vi håller fast vid vår biståndspolitik och att vi verkar för att andra industriländer också ställer upp med större bistånd än i dag. Det är också angeläget att vi ser till att konflikter av den typ som Daniel Tarschys tog upp här i dag, han pekade på Jugoslavien och de forna öststaterna, löses på ett annat sätt än genom vapen. Vi måste satsa på att lösa konflikter på fredlig väg.

Anf. 45 TORGNY LARSSON (s):

Herr talman! Under de senaste åren har invandrarfientligheten och rasismen ökat på ett mycket oroväckande sätt i vårt land. Inte minst skolvalet gav besked om att många ungdomar har fallit offer för dessa stämningar. Det vi för några år sedan trodde var en liten obetydlig grupp fanatiker som inte har lärt någonting sedan 30-talet, utgör nu många människor som av olika skäl är fientligt inställda till invandrare, flyktingar och dem som har en avvikande bakgrund.

Denna inställning tar sig många olika uttryck. Då det gäller det svenska utlandsbiståndet säger man att vi inte skall stödja fjärran länder och folk som bor långt bort från Sverige, utan främst dem som bor nära oss, precis som om solidaritet och rättvisa har att göra med avståndet från vårt land, antalet mil härifrån.

Då det gäller invandrar- och flyktingpolitiken vill man kraftigt begränsa invandringen samtidigt som man sprider fördomar om människor med annat utseende och ursprung och dessa människors kultur.

Det är nu nödvändigt att vi börjar granska vad denna rasism och invandrarfientlighet står för och innebär. Det är nödvändigt att vi ingående analyserar dess orsaker och följderna av om det inte görs något för att bekämpa den.

Som Ingela Mårtensson nyss sade pågår det i hennes och min hemstad Göteborg en kampanj emot den invandrargrupp som utgörs av de där boende muslimerna, vilka länge velat bygga en moské. Det är naturligt att dessa människor vill kunna utöva sin religion i en för ändamålet lämpad byggnad, även om de för oss kan förefalla en smula annorlunda och har en avvikande uppfattning. Men om detta har stått en seg och utdragen strid där många fördomar har vädrats om människor med annat ursprung och med annan kultur och religion än den egna. I de fall man inte sagt blankt nej till ett moskébygge, har man menat att den kan byggas på någon annan plats än i den egna stadsdelen. Den kan väl byggas i centrala Göteborg, men inte här på Hisingen, sade en person som jag talade med.

Mot beslutet att bygga moskén i stadsdelen Brämaregården på Hisingen har nu över 5000 människor protesterat i en namninsamling. Ledaren för denna namninsamling säger som svar på frågan om han inte är för religionsfrihet att denna i så fall bör vara geografiskt begränsad. På Hisingen skall vi inte ha någon religionsfrihet, säger han. För att ytterligare sätta press på myndigheterna har nu Hisingens kommunalförening, som står bakom denna aktion, beslutat ställa upp i söndagens kyrkofullmäktigeval, eftersom man protesterar mot att församlingen och dess präster vill värna om religionsfriheten. Just i dag har man inbjudit kommunstyrelsens ordförande, stadsdels-

nämndens ordförande, biskopen och kyrkoherden till ett möte om den här frågan och vill ställa dem mot väggen.

Enligt Göteborgs-Posten säger kyrkoherden i församlingen att den kampanj som moskémotståndarna i Hisingens kommunalförening driver påminner om 30-talets Tyskland. Främlingsfientlighet går stick i stäv mot en kristen människosyn, säger han. Jag skulle vilja tillägga att den strider mot den humanism i vår samhällssyn som präglat vårt land under mycket lång tid. Jag ringde honom för en timme sedan och frågade honom om han stod för de ord jag nyss läste upp. Ja, jag står för varje ord som stått i Göteborgs-Posten och i tidningarna, sade han. Det som är skrämmande är att det är så många olika slags människor från olika samhällsgrupper som fallit offer för dessa strömningar i tiden. En person sade enligt samma tidning: Religionsfrihet är ett öknamn på någonting vi inte kan acceptera.

Det är nu nödvändigt att alla goda krafter hjälps åt att bekämpa den främlingsfientlighet som nu visar sig alltmer tydligt. Det är nödvändigt att människor och organisationer i praktisk handling värnar om religions- och föreningsfrihet. Vi måste stödja de partier och krafter som vill värna synen på alla människors lika värde.

Det är naturligt att invandrar- och flyktingfrågor lätt väcker starka känslor. Det har de gjort länge, och de kommer säkert att göra det även i framtiden. Den gamla regeringen lade fram en proposition om aktiv flykting- och immigrationspolitik. Den innebar förslag till förbättringar jämfört med nuvarande lagstiftning. Mycket viktigt var förslaget om en strategi inriktad på att angripa orsakerna till flyktingströmmarna liksom försöket att finna tydliga asylregler och önskan om att öka flyktingkvoten.

Nu har den nya regeringen dragit tillbaka propositionen. Jag utgår ifrån att det snart skall komma en ny i stället. Det som nu är särskilt angeläget är att regeringens beslut av den 13 december 1989, då reglerna för asylrätt kraftigt skärptes, snarast upphävs. Det är också nödvändigt med en intensifierad informationsverksamhet och opinionsbildning så att den ökade främlingsfientligheten och högerextremismen så snabbt som möjligt undanröjs.

Demokratifrågor

Anf. 46 BIRGER HAGÅRD (m):

Herr talman! Inte i något annat fritt land har vi kunnat bevittna en så stor utbredning av den offentliga makten som i Sverige. Det har skett en politisering över hela linjen, oftast då i demokratins namn. Men har detta verkligen inneburit att de enskilda människorna fått ett större inflytande? Nej, snarare tvärtom. De enskildas intressen har kommit i bakvatten. De enskilda människorna har fått allt svårare att kunna hävda sig mot den offentliga maktens anspråk.

Ett tecken på detta har vi inte minst i Halvar Alvgård, mannen som dock, får vi hoppas och enligt vad som förspors i dag, äntligen kommer att vederfaras den rättvisa som han under så lång tid kunnat ställa krav på.

Det blir den nya borgerliga regeringens uppgift att med lagens hjälp stärka människornas fri- och rättigheter. Vår uppgift blir att öka medborgarnas

Prot. 1991/92:12
17 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

Demokratifrågor

rättssäkerhet, öka medborgarnas möjlighet att påverka de beslut som fattas. Detta är nödvändigt för att stärka demokratins livskraft. Därmed kan vi också leva upp till det som bl.a. min lärofader en gång i tiden, Gunnar Heckscher, med enfaset brukade framhålla: Det är varje generations uppgift att vinna demokratin på nytt.

Regeringsförklaringen tar upp några konkreta frågor. Den ena gäller skyddet för äganderätten, som skall skrivas in i grundlagen. Det sägs att regeringen avser att tillsätta en utredning för att lägga fram förslag om detta. Som Bertil Fiskesjö så riktigt påpekat i en artikel i Svenska Dagbladet är det inte så lätt att skriva in äganderätten i en fri- och rättighetsförklaring och ge ett effektivt grundlagsskydd. Det kan gärna bli en portalparagraf som alla bugar vördnadsfullt inför, men som det i själva verket blir relativt lätt att kringgå. Vi har sett rätt många exempel på detta.

För egen del tror jag att enda sättet att komma till rätta med detta är att ställa krav på kvalificerade majoriteter när det finns risk för att man ger sig in på områden där den enskildes rätt kan komma att kränkas.

Det behövs också att man i fri- och rättighetskatalogen för in ett skydd för näringsfriheten och för avtalsfriheten.

En annan punkt som tas upp i regeringsförklaringen är möjligheten till ökat personval. Det skulle ge medborgarna bättre möjligheter att påverka vilka som skall representera dem. Det har aviserats att ett sådant förslag till ändring av valsystemet skall läggas fram.

Här är vi inne på den gamla diskussion som gjort sig gällande sedan 1800-talets mitt, med John Stuart Mill, som förfäktade proportionalitetens princip, och Walter Bagehot som framför allt förfäktade majoritetsvalets roll i sammanhanget.

Jag tror inte i och för sig att vi i detta land skulle vara mogna att gå över till ett helt nytt valsystem. Visserligen har Björn von Sydow i en artikel i Dagens Nyheter för någon tid sedan förfäktat det franska systemet med dubbla omgångar, men fortfarande med just majoritetsval i enmansvalkretsar. Där har man en andra omgång för den som inte uppnått 50 % i första omgången.

Jag tror inte tiden är mogen för detta. Inte heller tror jag att man kommer att vara mogen för att ge sig in på t.ex. det tyska valsystemet, som jag måste säga att jag har starka sympatier för. Där har medborgarna två röster. En lämnas regionvis, där proportionalitet tillämpas, medan den andra används för enmansvalkretsar till den andra hälften av Bundestag. I och för sig skulle detta kanske vara en lämplig utväg, men jag tror väl mera på att man i så fall ger sig in på antingen den finländska modellen eller också den belgiska, kanske med modifieringar åt det ena eller det andra hållet. Att vi ändå kommer att få en markering gör det möjligt för väljarna att kunna rösta på person och inte bara på parti.

Sedan är det en annan sak, som den ärade ledamoten Hugo Hegeland har påpekat i flera inlägg i tidningar. Man kanske inte skall överdriva personvallets betydelse i den massmediernas tid som vi nu upplever. Det blir nog ändå Ingvar Carlsson, Calle Bildt, Bengt Westerberg och andra som kommer att tilldra sig det största intresset.

Det kommer också att vara nödvändigt – och den frågan kommer att tas

upp i konstitutionsutskottet – att på något sätt åstadkomma tekniska förändringar som gör det omöjligt att träda fram på det sätt som skedde i fyrstads-kretsen. Där förde man under olika partibeteckningar fram de egna namn som skänepartiet ville föra fram. Det är ett oskick som man bör stävja på något sätt.

Det finns många andra områden, herr talman, som det skulle vara intressant att gå närmare in på. Vi kan tala om den negativa föreningsrätten, ett område som det behöver göras någonting åt, liksom möjligheten för enskilda människor att ta initiativ till folkomröstningar. Just initiativsidan synes mig vara försummad.

Även i övrigt finns en rad områden som väl skulle förtjäna uppmärksamhet, men jag hoppas att det som har kommit fram i regeringsförklaringen också skall kunna leda fram till positiva resultat, allt i syfte att stärka den svenska demokratin.

Anf. 47 OLLE SCHMIDT (fp):

Herr talman, ärade ledamöter! Årets valresultat var omtumlande för många. Oron i den svenska valmanskåren gav ett resultat, som ingen bara för något år sedan kunde förutse. Förvisso ett memento för oss från de s.k. etablerade politiska partierna. Vårt vanliga svenska sätt att driva politik, att debattera, bl.a. i denna kammare, att lösa politiska problem och att fånga upp medborgarnas krav på förändringar har fått en rejäl örfil av de svenska väljarna.

Vi har därför all anledning att fundera över de politiska arbetsformerna, bl.a. riksdagens roll i den politiska vardagen.

Valet gick illa för folkpartiet liberalerna, men jag är självfallet ändå nöjd med att Sverige fått en ny regering, som enligt regeringsförklaringen är beredd att föra en liberal politik.

Dock finns det orosmoln som tornar upp sig. Det har nämnts tidigare i debatten.

Årets val blev också ett val där grundläggande värderingar ifrågasattes – som respekt för alla människors lika värde, som tolerans inför olikhetänkande och som absolut rättssäkerhet för alla. Detta är för mig klassiska, humanistiska – och för den delen liberala – principer som ett demokratiskt samhälle alltid med kraft måste slå vakt om.

Den ideologiska ensidighet som präglat det socialdemokratiska Sverige får nu inte bytas ut mot intolerans och respektlöshet. Och jag tänker inte bara på synen på invandrare och flyktingar utan också på samhällsklimatet i stort. Extremhögerns framgångar i skolvalen måste tas på allvar. Det sker endast med en öppen och kritisk debatt. Tystnad vore förödande! Här har vi alla ett mycket stort ansvar.

Herr talman! Så till mitt egentliga ämne: behovet av en förnyelse av det svenska regionala styret.

Nu sammanfogas bit för bit ett nytt, enat Europa – utan gränser, men med allt starkare regioner. Det är därför hög tid att börja fundera över om Sveriges nuvarande samhällssystem kan fungera i det moderna Europa.

Behovet av en ökande regional demokrati för att klara viktiga frågor kom-

Prot. 1991/92:12
17 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

Demokratifrågor

mer att bli stort – som t.ex. specialistsjukvård, infrastruktur, kollektivtrafik, utbildnings- och forskningsfrågor och miljöfrågor.

En viktig del i en levande demokrati är att människor känner att de verkligen kan påverka. När det gäller den regionala nivån "göms många frågor undan" – ett övergripande regionalt folkvalt forum saknas helt enkelt.

Låt mig gå till mitt eget hemlän – Malmöhus län. Vi har 20 kommuner, två landsting, fyra kommunalförbund, ett kommunförbund, otaliga mellankommunala samverkansorgan och bolag. Länsstyrelsen och statens övriga regionala instanser trasslar ytterligare till det hela. Den regionala röran är total.

Går vi sedan över den konstlade länsgränsen till Kristianstad blir röran ännu större.

I synnerhet i samband med den kommande Öresundsbron krävs nu samordning för att Skåne skall kunna hävda sig och stärka sin ställning.

Herr talman! Ett sammanhållet Skåne med närheten till Själland får ca tre miljoner invånare med goda kommunikationer, mycket goda utbildnings- och forskningsmöjligheter. Vi får en gemensam bostads- och arbetsmarknad. Lägg därtill närheten till det alltmer dynamiska norra Tyskland, de gamla Hansastäderna.

Ett första steg i rätt riktning – ett mer sammanhållet Malmöhus län – tas nu genom bildandet av ett gemensamt kommunalförbund mellan landstinget och Malmö stad när det gäller ansvaret för kollektivtrafiken. Men detta räcker givetvis inte.

Jag vill därför vända mig till den nya regeringen – trots att den inte är här i kammaren – och i synnerhet till den nya civilministern, Inger Davidsson. Nu är det hög tid att göra något åt det regionala styret i Sverige. Jag menar då inte att civilministern skall damma av de gamla förslagen om ökad länsdemokrati med länsparlament. Tiden och utvecklingen har sprungit ifrån dessa gamla 70-talsidéer. Ett nytänkande kan inte bygga på nuvarande landsting eller länsstyrelser.

Nej, jag tänker på en total nyordning med en modern författning också på det regionala planet.

Ingemar Mundebo, Carl Johan Åberg och den framlidne Gustaf Petrén har funderat i liknande banor – ett Sverige med färre regioner. En del, också i den här kammaren, hävdar att detta är en omöjlighet i vårt befolkningsmässigt lilla men ytmässigt stora land. Jag tror dessa kritiker har fel.

Hur som helst har vi i de södra delarna av Sverige blivit politiskt överens om att börja arbetet med att skapa ett gemensamt Skåne, ett folkvalt skånskt parlament. Enighet har kunnat nås i både Malmöhus läns landsting och Malmö kommunfullmäktige. Flera av partierna i Kristianstads län är inne på samma linje. Självfallet måste dessa frågor lösas i samförstånd mellan våra båda län.

Det är ändå min förhoppning, herr talman, att riksdag och regering stöder oss nere i Skåne, så att detta förändringsarbete kan komma i gång snabbt. Jag tror nämligen att de principer som väglett oss gäller för hela landet.

Inrättandet av folkvalda regionparlament med ökade beslutsmöjligheter skulle stärka demokratin och även öka människors valfrihet. Ansvaret skulle bli synligare och makten flyttas från Stockholm till landsorten.

Riksdagens makt behöver minskas, och vi riksdagsledamöter behöver fak-

tiskt inte vara så många. Samma sak gäller de centrala verken och myndigheterna – minskad makt och minskad byråkrati.

Jag ber alltså, herr talman, att riksdag och regering låter oss få börja i södra Sverige med den här nyordningen. Jag tror att det är av oerhört stor betydelse för att vi skall få en livskraftigare och modernare svensk demokrati i det Europa som nu formas, det Europa som vi i Sverige nu är beredda att gå in i.

Prot. 1991/92:12
17 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

Demokratifrågor

Anf. 48 Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! Det har här refererats till regeringsförklaringen. Jag tycker att regeringsförklaringen är väldigt tunn när det gäller författningsfrågor och demokratifrågor över huvud taget. Det behövs vidare initiativ än vad som finns i regeringsförklaringen. Man kan naturligtvis vara tacksam för de initiativ som enligt regeringen skall tas, men det tillgodoser inte de reformkrav som jag anser att vi bör ställa på den svenska författningen.

Vi har länge från centerpartiet krävt en bred författningsutredning, och vi har i motioner till riksdagen lagt fram förslag om frågeområde efter frågeområde. Om regeringen vill visa den goda viljan kan det vara ganska lätt att skriva direktiv med utgångspunkt i våra motioner.

Jag hinner inte här gå in i detalj på de olika frågorna, eftersom taletiden är endast sex minuter, och det innebär att jag i hög grad får rada upp frågorna.

För det första menar jag att en ny författningsutredning skall se över alla de punkter i grundlagen som vi i den här kammaren under de gångna åren har stridit kring utan att komma till enighet om vad de innebär. Det är djupt otillfredsställande att det finns en rad bestämmelser i vår författning där det har visat sig att vi i riksdagen kan hamna i olika uppfattningar om den rätta tolkningen. Så bör det icke få vara. Jag brukar säga att grundlagen skall hållas fräsch, dvs. att vi skall sätta oss ner och komma överens om formuleringarna och också om betydelsen av de formuleringar vi för in. Det gäller t.ex. skattebegreppet, tolkningen av förbudet mot retroaktiv beskattning. Det gäller normgivningsmaktens fördelning, och det gäller en lång rad andra frågor.

Det finns även en lång rad andra ting som jag tycker att man skall ta upp. Birger Hagård var inne på personvalsfrågan, och den är viktig. Jag har också tidigare angivit hur jag anser att de frågorna skall lösas. Majoritetsval är ju ingen lösning. Majoritetsval är inget personval, det måste understrykas med breda streck. De som väljer i enmansvalkretsar har ju i fråga om kandidater för det parti de röstar på inget val, utan de måste helt enkelt ta den kandidat som partiet har ställt upp. Personval är således möjligt endast inom ramen för ett proportionellt valsystem. Jag har alltså uppfattningar om hur det bör gå till, men det hinner jag inte nu utveckla närmare.

Birger Hagård nämnde också missbruket av vallagens generösa bestämmelser vad gäller att ställa upp i val, vilket har förekommit i olika delar av vårt land, mest utrerat i Skåne. Vi måste rensa upp i dessa bestämmelser. Det får icke fortsättningsvis kunna gå till på det sättet. Det vi har fått bevittna är ju närmast en fråga om bedrägeri.

Folkomröstningsinstitutet bör vi ta itu med. Jag menar att vi skulle ha samma ordning som man har på många andra håll i världen. Folkinitiativ kan

naturligtvis diskuteras, men jag tror att i varje fall ett första steg skulle kunna vara att beslut fattas i riksdagen och att en minoritet av riksdagen därefter får möjlighet att kräva att frågan skall gå till folkomröstning, dvs. ungefär samma bestämmelser som vi har när det gäller folkomröstningar om grundlagar. Detta system skulle ha många fördelar jämfört med det nuvarande, som ju, om vi använder det, kan leda till besvärliga tolkningstvister. Vi har ju alla därvidlag kärnkraftsomröstningen i minne.

Bestämmelserna om upplösningsrätt och extraval måste vi ta upp till diskussion, och sedan har vi länsdemokratifrågorna, som Olle Schmidt tog upp.

Detta är ganska märkligt. Vi i centerpartiet har år efter år väckt motioner i dessa frågor. Vi har motioner som nu ligger i konstitutionsutskottet där vi, såvitt jag kan förstå av den preliminära diskussionen, blir ensamma. Jag uppmärksammar Olle Schmidt att tala med Ylva Annerstedt och andra folkpartister som sysslar med dessa frågor.

Jag noterade att socialdemokraten Widar Andersson i sitt anförande i går tog upp dessa frågor och fäste mycket stor vikt vid dem. Vi behöver regionala parlament, sade han bl.a. Han är socialdemokrat. Socialdemokraterna i konstitutionsutskottet är nu beredda att avstyrka centerpartiets motion.

Bertil Persson, som är moderat från Skåne, hade tidigare i dag ett anförande, i vilket han kom in på dessa frågor. Moderaterna i konstitutionsutskottet är beredda att avstyrka centerpartiets motion.

Det måste finnas någon korrespondens mellan å ena sidan allt prat som förekommer och det som skrivs i tidningarna t.ex. i Skåne från företrädare för de andra partierna och å andra sidan det ställningstagande man är beredd att göra här i riksdagen.

I anknytning till detta kan man naturligtvis nämna frågan om skilda valdagar, som ju blir ännu viktigare om vi skapar regionala parlament med ett övergripande ansvar för regionen. Frågan är viktig redan nu, men den blir i så fall ännu viktigare.

Odd Engström hade i går ett något märkligt anförande om riksdagen och utskottens verksamhet här i riksdagen. Han lovade då att sluta varje anförande med att finansutskottet skall förstärkas. Vi har en intern riksdagsutredning som håller på med dessa frågor, och det är den rätta platsen att ta upp frågor av denna karaktär.

Anf. 49 OLLE SCHMIDT (fp) replik:

Herr talman! Jag kan försäkra Bertil Fiskesjö om att jag i dessa frågor har varit så litet tyst som möjligt. Jag tycker att Bertil Fiskesjö möjligtvis gör det litet lätt för sig, och det var därför jag poängterade att det inte handlar om de gamla 70-talsidéerna om länsdemokrati och länsparlament. Jag menar, och jag uppfattade det så att även Widar Andersson i sitt anförande i går var inne på det, att Sverige skall ha större regioner med regionparlament. Vi kan inte bygga på att sammanföra landsting och länsstyrelser. Det var den idé som fördes fram på 70-talet, och jag vet att centern har drivit den länge. Låt oss inte träta om detta.

Jag tror att det sker ett uppvaknande inom samtliga politiska partier.

Man kan ibland konstatera, Bertil Fiskesjö, att ljuset kommer från söder, från Skåne, och där har vi i alla fall både i Malmö och ute i länet blivit alltmer

överens över partigränserna. Jag hoppas att vi också får med våra vänner i Kristianstad, så att vi kan sprida ljuset ända upp till denna kammare. Jag tror att det är helt nödvändigt att Sverige får en modernare författning i detta stycke.

Jag vill inte ironisera över att kammaren ser ut som den gör – det vore förmätet av mig efter bara några dagar här – men debatten kändes friskare i Malmö kommunfullmäktige än i denna, i och för sig mycket begåvade, församling. Det är bl.a. färre åhörare här. Jag tror att det är nödvändigt att förändra arbetsformerna. Ett sätt kan vara att ge regionparlamenten ökade beslutsmöjligheter. Då behövs det inte så många bankar och så många ledamöter här, utan de kan få vara på sin hemort och besluta mer. Det är det som är det allra viktigaste. Man skall inte skapa nya politiska organ som inte har makt och befogenheter, vilket diskussionen på 70-talet mer handlade om.

Anf. 50 BIRGER HAGÅRD (m) replik:

Herr talman! Bertil Fiskesjö tog upp en rad angelägna områden, men tidsbegränsningen till sex minuter gör att man inte hinner med allt. Jag vill dock gärna säga att jag instämmer i mångt och mycket av vad han sade om angelägna reformområden.

Han tog upp det speciella krav som har ställts av centerpartiet när det gäller länsdemokratin. Det kanske inte är så underligt att Bertil Fiskesjö inte får med sig resten av utskottet, med tanke på att det snarast är 1960- och 1970-talsidéer som ligger bakom, som Olle Schmidt sade. Det är inte sagt att vi skall förstärka landstingen. Det finns många partier – bl.a. det jag tillhör – som tvärtom mycket väl kan tänka sig att avskaffa landstingen. Om man skall göra någonting på detta område får man nog tänka nya tankar, och kanske också se över hela länsindelningen och komma in på nya, regionala parlament.

Till de frågor som har tagits upp här skulle jag också vilja lägga denna, som nämns i regeringsförklaringen, nämligen att man avser att föreslå sådana lagändringar att friheten ökar på radio- och TV-området och att det i princip skall bli fri etableringsrätt. Detta är en väsentlig ståndpunkt, och jag hoppas att man med kraft skall kunna driva denna från den nya regeringens sida.

Anf. 51 Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c) replik:

Herr talman! Nej, så lätt kommer man inte undan i debatter i denna kammare. De förslag som vi har lagt fram om länsdemokrati innesluter mycket väl de förändringar som Olle Schmidt tydligen vill ha. Jag är öppen för att vi kan behöva förändra regionerna, men grundtanken är den som vi har drivit länge här i kammaren. Ljuset i denna fråga har alltså brunnit i riksdagen i många år. Det är ingenting som några kommunalpolitiker i Malmö har kommit på, utan det har varit en ledande fråga för oss inom centern länge.

I samband med att vi nu diskuterar regionernas Europa och hur det folkliga inflytandet skall göra sig gällande på länsplanet, är det självklart att vi också skall se på den organisatoriska och den regionala indelningen. Den nuvarande konstruktionen är helt tokig, med ett slags tudelning mellan ett folkvalt parlament och en statlig myndighet, som dessutom har fått för-

Prot. 1991/92:12
17 oktober 1991

Allmänpolitisk
debatt

Demokratifrågor

stärkta funktioner för varje beslut som riksdagen har fattat i denna fråga under senare år. Den statliga, direkta styrningen över länen har alltså ökat år efter år genom beslut som har fattats, mot våra protester, i denna kammare. Utvecklingen har därmed gått i galen riktning.

Olle Schmidt är välkommen att jobba för dessa frågor. Han kan börja med att övertyga ledamöterna i den egna riksdagsgruppen – då har han bidragit till att sprida ljuset dit åtminstone.

Anf. 52 INGVAR SVENSSON (kds):

Herr talman! Ordet demokrati är kanske ett slitet ord i den politiska debatten, men värdena bakom begreppet tillhör vårt samhälles viktigaste grund. Inte minst de senaste årens händelser i Öst- och Centraleuropa visar på en mycket djup längtan efter och en hög värdering av demokratin.

Det största problemet i de kommunistiska staternas samhällsbild var inte bara bristen på varor och tjänster – även om det är nog så allvarligt – utan främst det tillstånd av moralisk bankrutt som framskapats. Längtan efter en samhällsordning som bygger på klara etiska principer om människovärde och mänsklig värdighet har varit det pådrivande i den här frigörelseprocessen.

Men demokratin är inte en process som når en slutpunkt. Det finns ingen slutgiltig demokratisk lösning på samhällets organisation. Demokratin måste ständigt återerövas.

Demokratin är inte bara en institutionell modell, där en majoritet styr över en minoritet. Demokratins substans ligger i de grundläggande värdena och värderingarna – det måste finnas en etisk dimension och grund. Utan den blir demokratin bara ord utan innehåll.

Herr talman! Vad det handlar om är en sammanhållen människosyn i botten. Och denna människosyn måste vara en integrerad del av vårt tänkande. Speciellt viktigt är det att de uppväxande införlivar denna inre kompass på ett tidigt stadium. Det är först när vi klarar av att frilägga och utkristallisera grunden i denna människosyn som vi har en rimlig chans att hindra de krafter som vill undergräva demokratin. Är värdena och värderingarna förankrade i vårt inre tänds varningssignalerna snabbt om vi ser tendenser som står i strid med den här grundsynen.

Just därför är en levande etisk debatt om vårt samhälles grundläggande värden en fortgående nödvändighet. Ordet samhälle betyder för övrigt gemensam grund.

Det behövs en närvaro av ett alldeles specifikt människovärde. Detta människovärde utsätts för hot från olika områden. Vi kan se det på att ekologismen breder ut sig, dvs. att människan betraktas som en djurart bland andra. I sin förlängning kan det ge underlag för politiska filosofier som närmar sig socialdarwinismen på sin tid. Djungelns lag kan bli rådande.

Men även forskningsinriktningen tenderar på sina håll att undergräva människovärdet och sätta det på undantag, till förmån för något slags nytto-maximeringsprincip. Även rasismen, som många talare har varit inne på i dag, är en grogrund som sätter människovärdet på undantag. Vi får alltså inte släppa taget om människovärdet i den politiska debatten.

Herr talman! Vidareutvecklingen av demokratin bör bygga på de små,

nära gemenskaperna – ett uttryck som används i regeringsförklaringen. Det är i de små, nära gemenskaperna som vi växer, mognar och utvecklas som människor. Verklig mänsklig kommunikation sker ju ansikte mot ansikte, och detta kan bara bli en realitet i de små gemenskaperna. Det kan lätt bevisas matematiskt, genom att de parvisa relationerna i en grupp växer i antal mycket snabbare än gruppens storlek.

Bygger vi ett samhälle med många starka, små naturliga gemenskaper så skapas också en betydande motkraft mot auktoritära system och ett auktoritärt tänkande. Det är i de små naturliga gemenskaperna som vi har den goda motpolen mot det monolitiska samhället.

I den politiska debatten diskuteras både centralisering och decentralisering. Centralisering är en idé om ordning, och decentralisering är en idé om frihet. Men det går att avbalansera denna paradox, detta spänningsfält. Här tror jag att den svårstavad subsidiaritetsprincipen kommer att vara av stor betydelse i den framtida demokratiska utvecklingen. Principen är genial och enkel och borde tas på fullt allvar som verktyg i den svenska demokratiprocessen. Den går kort och gott ut på följande: I en hierarkisk organisation vilar bevisbördan alltid på dem som vill beröva en lägre nivå eller gemenskap dess funktion och därmed dess frihet och ansvar; de måste helt enkelt bevisa att den lägre nivån eller gemenskapen är ur stånd att fullgöra den avsedda funktionen på ett tillfredsställande sätt och att den högre nivån kan göra det på ett bättre sätt.

Enligt den här maktfördelningsprincipen blir de små gemenskaperna det fundamentala.

Teorin bakom subsidiaritetsprincipen har utvecklats inom den katolska socialietiken och anammades tidigt av de kristdemokratiska partierna på kontinenten. Nu har den också blivit vägledande för det utvecklande arbetet inom EG.

Herr talman! Subsidiaritetsprincipen kommer att bli ett mycket användbart verktyg i den fortsatta utvecklingen av den svenska demokratin. Det är en förhoppning som vi kristdemokrater har.

Till sist, herr talman: Systembyggarna – främst hemmahörande i den socialistiska ideologin – borde nu ha haft sin alltför väl tillmätta tid, som blir en parentes i svensk nutidshistoria. Nu är det dags för ett mer värdeorienterat tänkande, och där vill vi kristdemokrater gärna bidra.

Anf. 53 BJÖRN VON DER ESCH (m):

Herr talman! Riksdagens viktigaste uppgift är att stifta de lagar efter vilka landet skall styras.

Det är medborgarnas skyldighet att sedan följa lagarna.

Medborgarnas respekt för lagarna är en förutsättning för att demokratin skall fungera.

Men för att lagar skall vinna respekt hos medborgarna krävs att lagarna i sig är utformade i överensstämmelse med det rättssystem som vunnit legalitet i vårt land.

De ramar som gäller för lagstiftningen anges i våra grundlagar och då framför allt i regeringsformen.

Prot. 1991/92:12
17 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

Demokratifrågor

Detta är den gängse uppfattningen. Inte desto mindre visar den sig allt oftare vara otillräcklig och blir därigenom direkt missledande.

Under senare år har Sverige i accelererande takt drabbats av fällande domar i Europadomstolen. Den sammanfattande benämningen för dessa domar är "brott mot konventionen för de mänskliga fri- och rättigheterna".

Utöver de ekonomiska konsekvenser som fällande domar innebär för svenska staten medför givetvis det uppseendeväckande höga antalet fällande domar i Strasbourg att Sveriges anseende som rättsstat lider skada, framför allt i internationellt perspektiv.

Som jag nyss påpekade är den gängse uppfattningen att ramarna för vår lagstiftning utgörs allenast av grundlagarna.

Så är emellertid ej längre fallet. Sverige har undertecknat en rad internationella konventioner. Därmed förväntas Sverige också uppfylla de åtaganden man därigenom gjort. Till åtagandena hör bl.a. Europakonventionen, som uppenbart ej respekteras. Därom vittnar de fällande domarna.

Lagstiftarna, dvs. vi i denna riksdag, har inte till fullo insett att Europakonventionen skall tillmätas största betydelse även vid svensk lagstiftning. Detta är för många något nytt och främmande, men det är också ofrånkomligt inför den integration i Europa som nu förestår. Att vi dessutom högtidligen förbundit oss att följa konventionen borde i och för sig vara skäl nog att respektera den.

Inom kort skall denna riksdag ta ställning till något så ovanligt och samtidigt betydelsefullt som en ny grundlag.

Denna yttrandefrihetsgrundlag innehåller avsnitt som uppenbart strider mot Europakonventionen och därmed utgör brott mot mänskliga rättigheter. Jag avser därvid bl.a. yttrandefrihetsgrundlagen 1 kap. 12 §. Där stadgas att möjligheten skall ges att i lag meddela föreskrifter om förbud mot kommersiell reklam i såväl radio som TV.

En sådan förbudslagstiftning, dessutom i grundlag, står i uppenbar strid med Europakonventionen artikel 10, som bl.a. stadgar att för att en inskränkning i yttrandefriheten skall vara godtagbar måste den inte endast vara föreskriven i lag – den skall dessutom "vara nödvändig i ett demokratiskt samhälle".

Reklamförbudet i radio/TV uppfyller inte detta rekvisit. Det framgår av två nyligen avkunnade domar i Europadomstolen. Man kan ju bara tänka tanken att det fanns möjlighet att förbjuda annonser i svensk press. Hur skulle svensk press då kunna finansiera sig?

I detta sammanhang finns skäl att hänvisa till moderaternas partimotion 1990/91:K216 angående ökad rättssäkerhet. Där sägs under avsnittet Respektera Europadomstolens utslag att Sverige under senare tid vid flera tillfällen fällits av Europadomstolen och att det är tydligt att svensk rättsordning inte uppfyller Europakonventionens krav.

Vidare sägs att en allmän genomgång av svensk lagstiftning krävs i syfte att undanröja motsättningar mellan svensk lag och konventionen. Förre utrikesministern Sten Andersson förklarade å regeringens vägnar den 16 juli 1991, alltså i somras, i skrivelse till International Center of Censorship i London att konventionen utgör en del av vår inhemska lagstiftning, även om den inte är direkt applicerbar.

Uttalandet inger hopp om att den tid nu är definitivt förbi då Europadomstolen betraktades blott och bart som Petréns lekstuga.

Riksdagens två största partier har således under detta år öppet förklarat att Europakonventionen skall tillmätas största betydelse vid svensk rättstillämpning.

Skulle riksdagen trots nämnda deklarationer nu anta en grundlag som på avgörande punkter står i uppenbar strid med Europakonventionen fortsätter riksdagen därmed att allvarligt åsidosätta gjorda rättsliga internationella åtaganden. Yttrandefrihetsgrundlagen kan därför inte antas i sin nuvarande utformning.

Anf. 54 Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c) replik:

Herr talman! Jag tycks vara den ende av de anmälda talarna under det här avsnittet som var med när vi antog yttrandefrihetsgrundlagen, som nu är vilande, och för den skull vill jag gärna säga ett par ord. Jag vill tillägga att vi ju så småningom skall behandla den en andra gång här i kammaren, och då kan vi föra en utförligare debatt.

Den beskrivning som här gavs av hänsynen till Europakonventionen om mänskliga rättigheter var inte korrekt. Det är t.o.m. direkt inskrivet att lagrådet vid sin bedömning av lagförslag till riksdagen skall ta hänsyn till internationella konventioner av det här slaget, och det gör man ganska ofta.

Det är att märka att det i lagrådets yttrande över förslaget till ny yttrandefrihetsgrundlag fanns en del anmärkningar på olika punkter. En del tog vi hänsyn till i konstitutionsutskottet, andra gick vi förbi. Men av intresse i det här sammanhanget är att det inte fanns någon anmärkning om att lagförslaget skulle bryta mot Europakonventionen för mänskliga fri- och rättigheter.

Detaljerna i den här debatten kan vi ta upp till diskussion när förslaget kommer upp till slutligt avgörande, men jag vill redan nu säga att grundlagsbestämmelsen som sådan inte kan påstås strida mot Europakonventionen artikel 10. Däremot kan möjligen lag stiftad på grundval av denna bestämmelse komma att anhängiggöras vid Europadomstolen, men det är en helt annan fråga. Det är grundlagen vi skall ta ställning till nu.

När det gäller de fällande domarna mot Sverige i Europadomstolen vill jag rent allmänt säga att det övervägande antalet av dem har berott på en så småningom ändrad praxis från domstolens sida när det gäller att avgöra huruvida en enskild person har fått en adekvat rättslig behandling av sitt ärende i medlemslandet. Här har jag för min del länge krävt – och det har givit ett partiellt resultat – att vi skall ha generella möjligheter att gå till domstol med beslut i förvaltningsärende. Det är där bristerna i huvudsak har funnits. Numera kan man gå över regeringsrätten. Men jag tycker inte att det är tillfredsställande, utan jag anser att vi skall gå vidare i den här frågan och införa ungefär samma system som man har i t.ex. våra grannländer Danmark och Norge.

Anf. 55 BJÖRN VON DER ESCH (m) replik:

Herr talman! Jag vill tacka Bertil Fiskesjö för repliken. Bertil Fiskesjö sade att det inte är riktigt att man inte har granskat det i förhållande till Europakonventionen. Lagrådet skulle ha gjort det. Om jag uppfattade Bertil Fis-

Prot. 1991/92:12
17 oktober 1991

Allmänpolitisk
debatt

Demokratifrågor

kesjö rätt sade han att man gör det ganska ofta. Jag vill lägga tonvikten vid "ganska". I det här fallet har någon granskning gentemot Europakonventionen inte skett i den utsträckning som behövs.

Jag vill gärna hänvisa till dagens ledare i Svenska Dagbladet som är rubricerad "Tvivelaktig grundlag". I ledaren står att enligt flera jurister med sakkunskap på området står möjligheten i yttrandefrihetsgrundlagen att förbjuda reklam i strid med Europakonventionen om de mänskliga fri- och rättigheterna. Utskottet borde därför kalla till förhör för att utreda detta, innan yttrandefrihetsgrundlagen skickas till riksdagen för slutgiltigt avgörande, såvida man inte tycker att det är roligt att se Sverige fällt i Europadomstolen.

Jag vill understryka att det kanske allra viktigaste i det här skedet är att konstitutionsutskottet utreder denna fråga i grunden och kallar in expertis på Europarättsfrågor innan man godkänner yttrandefrihetsgrundlagen.

Anf. 56 Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c) replik:

Herr talman! Jag har självfallet inget emot att vi bereder alla ärenden så noggrant och ingående som möjligt. Nu råkar det vara så att jag har suttit med i det förberedande arbetet med den här grundlagen i en särskild arbetsgrupp och tidigare i den s.k. yttrandefrihetsutredningen. Jag kan försäkra att vi hade alla texter framme som tänkas kunde, bl.a. den europeiska konventionen om övergripande TV-sändningar m.m., EGs direktiv i dessa frågor och naturligtvis även Europarådskonventionen. Vi förde också mycket ingående diskussioner i dessa frågor när vi fattade beslut om grundlagen som vilande.

Grundlagsförslaget är antaget med nästan total enighet, vilket framgår av betänkandet. I den mån det skulle finnas anmärkningar, riktar sig dessa anmärkningar i så fall gentemot samtliga partier.

Jag vill tillägga att vi naturligtvis skall vara noggranna när vi lagstiftar, men vi lagstiftar inte i den svenska riksdagen på grundval av ledarstick i den ena eller den andra tidningen. Vi får själva utreda frågorna och komma fram till vad vi anser vara rätt och riktigt.

Det här är ett svårt område. Vi har hållit på med dessa frågor i årtionden. Det var svårt även under slutskedet, eftersom det fanns vissa avvägningar som man måste göra. Liksom när det gäller de andra grundlagarna är denna grundlag öppen för förändringar. Som det sades redan år 1909, finns det en inbyggd trygghet i författningen, nämligen stadgandet om möjligheten att förändra densamma. Det har vi utnyttjat när det gäller regeringsformen, riksdagsordningen och tryckfrihetsförordningen.

Det är klart att vi kan ändra på den här grundlagen så småningom om det skulle visa sig att det finns bestämmelser i den som inte är bra eller som till äventyrs, vilket jag inte tror, inte skulle vara förenliga med internationella åtaganden. Jag tycker dock att det skulle vara stor skada om man nu satte i gång en aktion för att stoppa det här grundlagsverket i dess helhet. Då har man missat själva poängen med den nya yttrandefrihetsgrundlagen.

Anf. 57 BJÖRN VON DER ESCH (m) replik:

Herr talman! Jag menar inte heller att vi på något sätt skall stifta grundlagar efter ledarstick. Jag vill dock försöka påpeka hur viktigt det är att man innan förslaget läggs på riksdagens bord i KU tar in den expertis som finns.

Storbritanniens främste expert på Europarätt har skrivit en promemoria på 43 sidor som berör detta. Han har kommit till slutsatsen att Sverige inte skulle ha en chans att klara sig i ett domstolsförfarande i Europadomstolen med ett fall där grundlagen åberopas.

Jag har hört ett par gånger att denna lag skulle vara så utomordentlig därför att man har hållit på ett par årtionden med den. Jag skulle snarare säga att det visar på hur politikerna har manipulerat i minst 20 år. Det finns inte ett land i Europa som inte har en lagstiftning där man har klarat ut frågan om kommersiell reklam i radio och TV. Sverige ligger t. o. m. efter Albanien på det här området. Österrike håller nu på med en sådan lagstiftning. I de numera fria staterna i öst fick man en vettig reklamlagstiftning redan efter ett par månader. Det skall inte behöva ta 20 år att klara ut en sådan detalj.

Anf. 58 HUGO HEGELAND (m):

Herr talman! Jag tänker framföra några synpunkter på socialdemokraternas språkförvanskande verksamhet, vars syfte har varit att försköna den förda politiken.

Redan Per Albin Hanssons kända uttryck *Folkhemssverige* är en språkförvanskning i syfte att försköna partiets politiska mål. Det uttalades i riksdagens remissdebatt år 1928 och angav socialdemokraternas målsättning, som man ville skulle omfattas av alla medborgare. Gunnar Fredriksson skriver mycket riktigt i sin bok *Det politiska språket om begreppet folkhemmet* som ett idealsamhälle, en utopisk socialism.

Men vad är ett "folkhem"? Det är en nära nog lika konstig konstruktion som ordet "folkdemokrati". I stället för att i klartext tala om att socialdemokraterna ville skapa ett socialistiskt samhälle, utnyttjade man beteckningen folkhem i förhoppning om att lättare få svenskarna att svälja och även välja den socialdemokratiska politiken.

Ordet folkhem hade för övrigt använts redan av den frisinna politiker Alfred Petersson i Påboda. I ett tal år 1909 sade han: "Vårt samhälle, vad är det annat än ett människohem, ett stort folkhem." Detta är ganska meningslösa tautologier. Men de kan vara farliga. Ett vanligt slagord i den nazistiska propagandan under Hitler-tiden var "Volksgemeinschaft", dvs. folkgemenskap. Det syftade på nazisternas påstådda strävan att utjämna klassmotsättningarna men blev tvärtom ett av argumenten för utrotande av judarna. Mina tankar går osökt till George Orwells bok 1984, där maktinnehavarnas manipulationer med språket obarmhärtigt gisslas.

På 1930-talet fick jag som tonåring ofta höra uttrycket *kohandel*. Trots att detta uttryck ursprungligen betecknade en klandervärd benämning på överenskommelser mellan annars motsatta parter, försökte socialdemokraterna att ge uttrycket en mer humoristisk tolkning av den politiska krisuppgörelsen mellan svenska arbetare och bönder år 1933.

1940-talet gav oss nästa socialdemokratiska slagord: *Full sysselsättning*. Det var en direkt översättning från William Beveridges bok *Full employment in a free society*, som kom ut 1944. På det slagordet levde Tage Erlander högt under 1950- och 1960-talet. Men när vi ändå registrerade en viss arbetslöshet, fick vi en förskönande benämning på arbetslösa: *Friställda!*

I början av 1950-talet svarade dåvarande finansministern Per Edvin Sköld

Prot. 1991/92:12
17 oktober 1991

Allmänpolitisk
debatt

Demokratifrågor

för ett förskönande uttryck, nämligen *engångsinflation*. Sedan dess har vi haft åtskilliga s.k. engångsinflationer, så att en krona då är i dag bara värd 10 öre! Ordförvanskningen upprepades när socialdemokraterna beslutade om den konfiskatoriska beskattningen av försäkringsbolagens fonder hösten 1986. Då talades om en *engångsskatt*, vilket inte hindrade samma regering att senare beskatta även pensionsfondernas avkastning.

Från 1960-talet kan nämnas några mindre insatser på området eufemismer i politiken. Inga Thorsson lanserade uttrycket *bilburna ungdomar* för raggare. Men alla bilburna ungdomar var ingalunda raggare! Och socialdemokratiska jurister började beteckna bilstölder som *billån*. Med det ordvalet kan alla stölder betecknas som lån när tjuven förklarar att hans avsikt hela tiden har varit att lämna tillbaka stöldgodset.

Laila Freivalds uttryckte i slutet av samma årtionde sin fulla förståelse för ungdomar som lade beslag på andras bilar när de inte hade råd att själva köpa sig en bil. 20 år senare, som justitieminister, vidhöll hon sin uppfattning men förklarade att hon nu skulle uttrycka sig bättre. Förmodligen skulle hon använda sig av någon eufemistisk formulering om *aktivt ungdomligt ingripande mot upprörande sociala orättvisor* eller kanske åberopa Kar de Mumma och tala om ungdomars *frigjordhetsmanifestationer!*

Varje årtionde sedan andra världskriget har begåvats med minst ett bevingat, förskönande uttryck. När skatteomläggningen 1970 genomfördes och Gunnar Sträng senare på nytt tvingades höja skatterna talade han om *inkomstförstärkning* i stället för skattehöjning.

En följd av det höga skattetrycket är en omfattande offentlig sektor. För att framställa denna sektor i en så förskönande dager som möjligt har socialdemokraterna börjat talat om den *gemensamma* sektorn. Men den offentliga sektorn är inte mer gemensam än den privata sektorn. Den gemensamma sektorn är givetvis hela samhället. Av denna är den offentliga sektorn en del, än så länge!

Statens växande del av och växande inflytande över samhällets resurser har t.o.m. föranlett socialdemokraterna att sätta likhetstecken mellan samhället och staten. Därför är det glädjande att det i regeringsförklaringen fastslås att "nu är kollektivismens tid slut. I vårt Sverige kommer samhället alltid att vara större än staten." Det är inte en eufemism, herr talman! Det är klartext!

Anf. 59 HARRIET COLLIANDER (nyd):

Herr talman! Jag säger som Ingvar Carlsson: Jag har litet svårt att förstå debattordningen. Jag vill återknyta till yttrandefrihetsgrundlagen.

Rubriken på mitt anförande är "Den nya yttrandefrihetsgrundlagen – ett hot mot demokratin".

Herr talman! Det finns ett vilande grundlagsförslag som väntar på att om några veckor slutligt antas av riksdagen. Det avser en ny yttrandefrihetsgrundlag som innehåller delar som är faktiska hot mot demokratin.

Den här yttrandefrihetsgrundlagen har man arbetat på i 20 år, men trots detta blev den bara en dålig kompromiss, som man uppgivet baxade upp på riksdagens bord och som enhälligt antogs under förra mandatperioden. Underligt nog fanns det bara en enda reservation, dvs. bara en enda särmening

mot denna lag, som varje sant demokratiskt sinnad person omgående borde ha förkastat.

De krav som en demokrati bl.a. skall ställa på en yttrandefrihetsgrundlag är att yttrandefriheten garanteras i etermedia på samma sätt som pressens yttrandefrihet har sitt skydd i tryckfrihetsförordningen. Detta har emellertid inte skett på viktiga områden, såsom rätten till etablering och sändning samt fri finansiering.

Skrivningen om etablering av etersändningar i radio, i 3 kap. 2 §, är luddig och till intet förpliktande. Som lagrådet starkt har betonat borde endast tekniska hinder, såsom tillgång till frekvenser, ha varit skäl till inskränkning av sändningar. Så är nu inte fallet. Dessutom har sammanslutningar, dvs. närradion, en form av förtur när det gäller frekvenser. Dessa diskriminerande regler är inte förenliga med regeringsformen, vilken som bekant är en av Sveriges grundlagar och där det är den enskildes yttrandefrihet som i första hand skyddas.

Den allvarligaste kritiken gäller 1 kap. 12 §, där yttrandefrihetsgrundlagen ger möjlighet att i vanlig lag meddela generella förbud mot kommersiell reklam i radio och TV eller om villkor för sådan reklam. Denna möjlighet till begränsning av yttrandefriheten står i strid med regeringsformen liksom med FN-konventionen och Europakonventionen om mänskliga rättigheter. Dessa konventioner har Sverige skrivit under men struntar i att följa dem. Vi leder faktiskt också statsbrottsligan i Strasbourg, och det är duktigt gjort av ett land med en befolkning på bara 8 miljoner invånare.

Genom att förbjuda reklam och därmed undanröja den enda reella finansieringskällan för de fria radio- och TV-stationer blir yttrandefriheten illusorisk. Grundlagen ger alltså politikerna möjlighet att rycka undan finansieringen och därmed tysta misshagliga röster i etern. Sådan är Sveriges nya yttrandefrihetsgrundlag. Sverige, herr talman, är ett land där politikerna säger sig värna om demokratin, men om så verkligen är fallet måste medborgarna garanteras full yttrandefrihet.

Det måste bli ett slut på politikernas inblandning i etermedia. Den granskande tredje statsmakten måste tillåtas fungera utan politisk munkavle.

Herr talman! Låt mig göra en jämförelse med tidningspressen. Lek med tanken att regeringen, inte patentverket, ger tidningarna utgivningstillstånd. Tillgång till tryckpress får tidningarna på olika grunder, men alla får inte tillgång till tryckpressar. Bara vissa tidningar får ha annonser. Under en borgerlig regim tillåts inga eller bara vissa typer av annonser i socialistiska tidningar, och tvärtom. Detta är absurt, men det är så som Sveriges folkvalda vill styra och ställa i etermedia.

Det här är andra gången som ny Ny Demokrati här i plenisalen tar upp yttrandefrihetsgrundlagen till debatt.

Lagen är en skam för Sverige. Voteringen om lagen om några veckor blir ett sanningsens ögonblick. De sanna demokraterna – och jag hoppas att vi är fler än 25 – trycker då självklart på nej-knappen och avslår lagförslaget.

Anf. 60 Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c) replik:

Herr talman! Jag är inte förpliktad att här ensam försvara yttrandefrihetslagen. Vi var många som arbetade med lagförslaget, men jag råkar vara den ende av dessa som är närvarande i kammaren just nu.

Prot. 1991/92:12
17 oktober 1991

Allmänpolitisk
debatt

Demokratifrågor

Jag är förvånad över den senaste talarens påstående att den nya yttrandefrihetsgrundlagen skulle strida mot Sveriges grundlag. Det skulle vara intressant att få veta vilken paragraf i Sveriges grundlag som den nya yttrandefrihetsgrundlagen strider mot.

De olika utredningar som arbetat med yttrandefrihetslagen har naturligtvis inte bara sysslat med reklamparagrafen, som ju endast är en detalj. Det är förvånande att man hakat sig fast vid en detalj och inte ser till helheten, till yttrandefrihetslagen som sådan. Man kan naturligtvis ha olika meningar huruvida vi skall ha reklam eller ej över hela linjen, men det är väl att märka att denna bestämmelse i grundlagen inte hindrar att reklam tillåts.

När det gäller fri- och rättighetsbestämmelser på de flesta områden är det tyvärr så att allt inte kan tas in i en grundlag. Det är egentligen bara absoluta förbud, mot dödsstraff, tortyr och litet sådant, som är inskrivna i grundlagen. I övrigt har vi varit tvungna att vara ödmjuka nog att inse att allt inte kan stå i grundlagen, utan vi får ha en kompletterande lagstiftning på olika områden, och det har vi på fält efter fält. Detta är inget särskilt originellt.

Än en gång vill jag säga att den aktuella grundlagsparagrafen vänder sig till lagstiftaren, dvs. till riksdagen. Det är själva poängen vad gäller resonemangen om förenligheten med Europakonventionen.

Anf. 61 HARRIET COLLIANDER (nyd) replik:

Herr talman! Det är ingen liten detalj att man kan förbjuda kommersiell reklam i radio och TV. Eftersom reklam är den enda reella finansieringskällan, kan man med förbud faktiskt tysta misshagliga röster i etern. I förlängningen är detta ett hot mot demokratin. Vi finner inte att detta är någon liten detalj.

Har man en yttrandefrihetsgrundlag, skall det vara full yttrandefrihet, utan möjligheter att begränsa den. Det står i regeringsformen att det är den enskilda människans yttrandefrihet som man värnar. Den skall man också värna i yttrandefrihetsgrundlagen.

Anf. 62 Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c) replik:

Herr talman! Detta är, som jag nämnde, i och för sig inget originellt för den här lagen. Vi har t.ex. konsumentlagstiftning av allehanda slag som innehåller vissa regler för vad man får göra och inte göra. Detta är helt i överensstämmelse med gällande regeringsform.

I den europeiska konventionen för övergripande TV-sändningar m.m. är det uttryckligen fastlagt att man får ställa en lång rad villkor beträffande vad som får framföras i medierna. Det finns alltså en "bottensats" av saker som man tycker inte bör exponeras.

Vi får tillfälle att diskutera denna fråga på grundval av utskottets betänkande så småningom. I de här korta replikerna hinner man naturligtvis inte gå ordentligt på djupet i de här frågorna. Men jag uppmanar de av kammarens ledamöter som lyssnar på den här debatten att läsa hela den här lagen. Läs gärna motiveringarna till den också, innan ni tar ställning för att eventuellt förkasta den.

Anf. 63 HARRIET COLLIANDER (nyd) replik:

Herr talman! Bertil Fiskesjö, jag ser fram emot vårt samarbete i konstitutionsutskottet. Men det jag kan konstatera skiljer oss åt är att jag är emot politisk styrning i media, medan Bertil Fiskesjö är för politisk styrning. Det är det som skiljer oss åt.

Prot. 1991/92:12
17 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

Andre vice talmannen anmälde att tredje vice talman Bertil Fiskesjö anhöllit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Sociala frågor

Sociala frågor

Anf. 64 BIRGITTA DAHL (s):

Herr talman! När Nelson Mandela talade i Globen förra året sade han:

"I grunden handlar kampen om samma sak, överallt. Arbete, skola, bostad. Ett samhälle och ett liv där alla kan utvecklas som fria och självständiga människor."

Det är precis samma tanke som Hjalmar Branting en gång uttryckte med orden: "Vi vill bygga ett samhälle där varje människa kan förverkliga sina bästa stämningars längtan."

Vad betyder det? Jo, det förklarar vad vi vill med den generella välfärdspolitiken, vad jämlikhet och jämställdhet, frihet och valfrihet betyder för oss.

Jämlikhet och jämställdhet innebär rätten och möjligheten att kunna vara sig själv, att vara unik. Det betyder möjlighet till egenart och växande, oavsett ras, kön eller samhällsklass. Jämlikhet och jämställdhet utgår från respekten för varje människas okränkbarhet och alla människors lika värde och kan inte förverkligas utan solidaritet och rättvisa. Det ger frihet, mångfald, valfrihet – åt alla, inte bara åt några.

Varför är det så viktigt? Går det inte lika bra med den borgerliga modell som döljs i försåtliga formuleringar i regeringsförklaringen – grundtrygghet på låg nivå och privata lösningar för resten?

Svaret på den frågan får vi om vi tar reda på vad som döljer sig bakom orden och går till den verklighet som nu börjar ta form. Högerkrafterna har bildat regering med ett program som innebär skattesänkningar för kapitalet och för dem som har det bäst ställt, på bekostnad av pensionärer, barnfamiljer och vanliga löntagare.

Sådana obehagliga sanningar fanns det inte plats för i regeringsförklaringen. Men någon gång måste ni tala klarspråk om var ni skall ta de 10–15 miljarder, ja sannolikt 15–20 miljarder, som ni måste spara. Och ni kan vara säkra på att de kommer att märkas i medborgarnas hushållskassa. Det går inte att spara 15–20 miljarder utan att det går ut över välfärden. Om ni skulle välja att riva upp beslutet om höjning av barnbidraget, som moderaterna var emot, motsvarar det 1,7 miljarder. Då har ni klarat bara en knapp tiondel av betinget. Var skall ni ta resten?

Med vad skall ni betala alla era ofinansierade löften? Med ytterligare nedskärningar eller – som förra gången – med att rasera den sunda ekonomi som

är förutsättningen för välfärden? Eller är det så att löfterna skall svikas, det ena efter det andra? Ni har ju redan börjat. När det gäller *er* familjepolitik välkomnar vi era svikna löften. Det är bra för barnen, för kvinnorna och för jämställdheten.

Slutsatsen är klar: Hur ni än bär er åt, innebär *er* politik att ni tar från dem som behöver solidaritet och ger åt dem som borde dela med sig. Vi socialdemokrater ställer det rakt motsatta kravet: Alla vi som är friska och starka samt har en trygg försörjning skall vara med och betala för att alla barn skall få den bästa starten i livet, för att sjuka och gamla skall få den vård och omsorg de behöver, för att handikappade och arbetslösa skall få en chans till ett aktivt liv.

Herr talman! Vi socialdemokrater är reformister, otåliga samhällskritiker och samhällsbyggare. Vi ser bristerna och behoven och vill göra något åt dem. Vi vet att problemen aldrig kan lösas om vi rustar ner samhället, som borgarna vill.

Men vi vet naturligtvis också att resurserna är begränsade. Därför vill vi åstadkomma förändringar och förbättringar i välfärdssystemen. De resurser som finns måste utnyttjas bättre, så att de räcker till mer. Vi ser gärna alternativ till offentliga institutioner, om det leder till att behoven tillgodoses snabbare och bättre, att effektiviteten förbättras och mångfalden ökar. Men det får inte leda till att den kvalitet vi kan garantera alla försämras, till att de som har resurser går före i kön, till segregation – fattigvård vid sidan om den bästa vården.

Vi vill värna om det medmänskliga innehållet i välfärdssystemen. Vi vill ge inflytande åt dem som arbetar, vårdas och finns i systemen – på dagis, i skolan, i äldreomsorgen, i bostadsområdena. Vi tycker också att det är viktigt med skönhet, glädje, omtanke, ömsinhet och kärleksfullhet i vardagslivet; även i de stora offentliga systemen.

Socialdemokratin är och förblir en frihetsrörelse. Vi är för valfrihet och mångfald. Det är det som är syftet med vår politik.

Nu talar regeringen om en valfrihetsrevolution i välfärdspolitiken. Men den kan aldrig förverkligas med den sociala nedrustning som *er* politik innebär. Vi menar inte samma sak som nyliberalerna Bengt Westerberg och Carl Bildt, när vi talar om valfrihet. Vi vill ha ett samhälle, också i framtiden, där frihet och valfrihet skapas genom den generella välfärdspolitik som Gustav Möller beskrev med orden: "Endast det bästa är gott nog åt folket" – åt hela folket, åt alla!

Detta är grunden för vår politik. Det är detta – samhällets inre arbete, som ger det bästa åt alla – som vi socialdemokrater vill ta ansvar för.

Anf. 65 JOHAN BROHULT (nyd):

(Anförandet skulle illustreras med två bilder.)

Herr talman! Ärade riksdagsledamöter! Jag har arbetat inom sjukvården på akutsjukhus sedan 60-talet. Sedan mitten av 70-talet har jag kunnat konstatera att situationen för patienterna på akutsjukhusen successivt har blivit sämre. Vi har blivit tvungna att skriva ut patienterna efter en alltför kort

sjukhustid. Det är speciellt de äldre patienterna på våra sjukhus som har drabbats.

Nu har man på många sjukhus tvingats skriva ut patienter i sådan takt, att man inte ens kan uppfylla villkoren i hälso- och sjukvårdslagen. Som jag sade är det speciellt de äldre patienterna, de svaga i samhället, som inte kan hävda sin rätt och som vi måste skriva ut från sjukhusen utan att det finns ålderdomshem, utan att det finns en plats på B-sjukhus eller möjligheter till ett adekvat omhändertagande inom hemsjukvården, eftersom dessa patienter är alltför beroende av hjälp.

Den första bild som jag hade tänkt visa består av två linjer. Den ena linjen går nedåt och den andra uppåt. Den nedåtgående linjen visar antalet vårdplatser på institutioner, alltså ålderdomshem och så småningom sjukhusplatser, platser på B-sjukhus och mentalsjukhus. Den uppåtgående linjen illustrerar antalet åldringar, dvs. personer över 80 år. Dessa ökar med 4–5 % per år i antal. Detta har man känt till sedan 70-talet, men likväl har man lagt ned ålderdomshem och vårdplatser. Den nedåtgående linjen illustrerar alltså den minskning av vårdplatser som har skett. Den bild som inte nu kan visas illustrerar alltså två saker som utvecklats åt olika håll.

Herr talman! Kära patienter och blivande pensionärer! Det jag illustrerat är skälet till att jag beslöt mig för att ägna mig åt politiken. Den bild som ni fortfarande inte har kunnat se har alltså varit okänd för medborgarna länge och är det fortfarande. Det visar hur saker kan utvecklas åt helt olika håll. Så är det i ett planhushållningssamhälle.

Jag blev därför mycket glad när jag hörde regeringsdeklarationen. Där sade finansministern att det nu skall bli dags för friska privata initiativ för att öppna den monopoliserade offentliga sektorn. Då kan sjukvården bli billigare, men den kan framför allt bli mycket bättre. Behovet skall styra tillgången, inte några planer. Är det så att det finns för få vårdplatser, skall man alltså få möjlighet att skapa fler.

Den andra bilden, som ni kunde se under ett par sekunder, visar en matematisk analys som Institutet för hälso- och sjukvårdsekonomi har genomfört. Den visar att ålderdomshemsboende är 100 000 kr. billigare än motsvarande boende hemma med service. Men framför allt är det mycket bättre för patienten. Jag kan lova er att de patienter som jag tvingas slänga ut på gatan mycket hellre skulle vilja bo på ett ålderdomshem, som är både bättre och billigare.

Enda möjligheten är att skriva in rätten till sjukvård i grundlagen och göra denna sjukvårdsproduktion producentoberoende, dvs. att pengarna skall följa patienten. Man kan nu tycka att denna process redan har börjat med Dalamodellen och nu Stockholmsmodellen. Men, herr talman, det är endast varianter på planhushållning. Vi förespråkar en marknadshushållning också då det gäller sjukhusen. Många invänder med att säga att de ekonomiskt svaga då kommer att bli lidande. Men det är, herr talman, faktiskt precis tvärtom. Det är de ekonomiskt svaga som i dag inte har råd att betala, medan däremot de ekonomiskt starka kan köpa sig förbi operationsköer o.d. Därför är detta en reform som skulle vara till gagn för också de svaga medborgarna.

Jag skulle avslutningsvis vilja rekommendera ett studiebesök i Holland.

Prot. 1991/92:12
17 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

Sociala frågor

Där har man efter decennier av planhushållning bestämt sig för att gå över till marknadsekonomi. Det har fallit väl ut. Jag tycker att en delegation från Sverige skall resa till Holland och studera detta system för att vi eventuellt skall kunna implementera denna modell också här i Sverige.

Slutligen, herr talman! Vårt parti förespråkar att vi skall förbättra villkoren för våra äldre medborgare på sjukhus. Jag kan inte förstå att denna politik skulle vara extrem högerpolitik.

(Applåder)

Anf. 66 JOHAN LÖNNROTH (v):

Herr talman, ledamöter! I regeringsförklaringen vill man ha en valfrihetsrevolution i välfärdspolitik. Jag förmodar att vi skall tänka på 1789. Men av den revolutionära liberalismens frihet, jämlikhet och broderskap märks det inte mycket. Snarare handlar det om en segerfanfar från det ekonomiska etablissemang som nu också formellt tagit hand om staten och försöker ge litet revolutionär glans till sin högerreformistiska överbudspolitik.

I regeringsförklaringen talas det också om förnyelse av de olika välfärdsystemen. Det låter ju ganska bra. Vi talar också gärna i mitt parti om förnyelse i dessa dagar. Men man blir inte riktigt klok på vad förnyelsen innebär. Jag tror att denna oklarhet mycket beror på oförmågan att skilja på privatisering och marknadslösningar – precis som Johan Brohult här inte kunde reda ut vad han menade med marknadsekonomi och planekonomi.

Jag skall erkänna att vi också inom vänstern har varit oklara på denna punkt, när det gäller att skilja på privatisering och marknad. Undersökningar av privatiseringarna i England visar att antalet alternativ och graden av konkurrens är det som i längden avgör den samhällsekonomiska effektiviteten, inte ägarformen. De privata företagen är hungriga i början och kan på kort sikt producera effektiv sjukvård och utbildning för överklassen. Men de klarar inte den tunga bassjukvården, och på längre sikt har de ingen uthållighet ens inom den lättare akutsjukvården.

Jag tycker att man kan se den här tendensen också redan nu hos de privata läkarbolag som har startats här i Sverige i det tidiga 80-talets privatiseringsvåg. Jag har suttit några år i kommunsstyrelsen i Göteborg och hört en del förnuftiga ord från borgerliga politiker när de talar om småföretagens problem eller angriper statsbyråkratins dumheter. Men sällan eller aldrig hör man dem angripa kartellerna eller korporativismen inom exempelvis den privata byggbranschen, livsmedelshandeln, läkemedelsindustrin och läromedelsbranschen. Det har, inom parentes sagt, bidragit mycket starkt till ökade kommunala kostnader.

Samma sak gäller vår nya borgerliga regering. Frågan om den privata maktkoncentrationen och monopoliseringen är ett svart hål i regeringsförklaringen – för att använda ett begrepp som jag har noterat att man inom den borgerliga regeringen älskar att använda.

Insikten om den privata kapitalmakten är ett problem för demokratin. Denna insikt fanns faktiskt hos det tidiga 1900-talets vänsterliberaler. Knut Wicksell – för övrigt en god vän till Hjalmar Branting, Birgitta Dahl – brukade säga att marknadskonkurrensen fungerar bra enbart om man har en

jämn fördelning av inkomster och makt. Knut Wicksell ville också ha en mycket stark progressiv, på gränsen till konfiskatorisk, arvsbeskattning.

Wicksells tes kan också användas på pensionssystemet. Ju mer man kan utjämna pensionerna, desto mer kan man införa konkurrens och alternativ inom äldreomsorgen. Regeringsförklaringen utlovar mer pengar senast 1993 till de sämst ställda pensionärerna. Det var ett av de centerpartistiska villkoren. Det är sent, men det är välkommet. I övrigt är det oklart vad regeringen vill göra i pensionsfrågan.

Bo Könberg skrev tillsammans med Anne Wibble i Dagens Nyheter den 10 augusti att han ville slopa ATP-avgifter för inkomster över ATP-taket. Det är 15 % av männen och 2 % av kvinnorna som ligger över detta tak. Könberg och Wibble kunde vidare tänka sig att införa ATP-avgifter på sjukpenning och a-kassepengar. De angrep engångsskatten på försäkringsbolagens pensionsfonder.

Nationalekonomen Ann-Charlotte Ståhlberg har visat att folkpensionen omfördelar från hög- till låginkomsttagare och från män till kvinnor. Men ATP har motsatt effekt och avtalspensionen har ännu mer motsatt effekt. Det är allra värst med de privata pensionsförsäkringarna. Spardelegationen har visat att en höginkomsttagare kan få nära 10 % i real avkastning efter skatt på sitt pensionssparande, medan låginkomsttagare kan få maximalt ett par procent.

Den svenska samhällsekonomin tål inte att pensionärernas genomsnittsinkomster ökar fortare än nationalinkomsten. Troligen klarar inte ekonomin i längden att finansiera ens de nuvarande ATP-reglerna.

Jag kan inte se annat än att den folkpartistiska och moderata inriktningen när det gäller pensionspolitiken innebär att man omfördelar inom pensionssystemet till nackdel för dem – mest kvinnor – som har låg eller ingen ATP.

Jag läste i gårdagens Svenska Dagbladet – även jag läser Svenska Dagbladet ibland – att regeringen vill samråda med de andra partierna i pensionsfrågan. Jag uppfattar detta litet som ett rop på hjälp från Bo Könberg och moderaterna till socialdemokraterna: Hjälp oss att gentemot centerpartisterna slå vakt om det orättvisa pensionssystemet!

Jag vill fråga de centerpartister som kommer efter mig på talarlistan: Tror ni verkligen att era valfrihetsrevolutionära regeringsbröder kommer att verka för att öka jämlikheten?

Anf. 67 JOHAN BROHULT (nyd) replik:

Herr talman! Min namne bad mig att redogöra för min uppfattning om vad som är skillnaden mellan marknadsekonomi och planekonomi när det gäller sjukvård. Jag tänker använda mig av min egen erfarenhet.

Jag har under 15 års tid försökt informera medborgarna om vad som håller på att hända, men det är ingen som har lyssnat på mig. Så är det i ett planhushållningssamhälle, där man håller sig till sina planer som är mycket svåra att ändra på.

Jag har på mitt sjukhus successivt sett hur vården av äldre patienter med ett kombinerat medicinskt och socialt vårdbehov endast har blivit sämre. Det är klart att Stockholmsområdet är speciellt drabbat, eftersom Stock-

Prot. 1991/92:12
17 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

Sociala frågor

holms läns landsting bara har 64 % av tillgängliga medel att lägga på sjukvård, medan övriga landsting använder 77 % av pengarna till sjukvård.

Under alla dessa år har jag inte förmått att få vare sig lokalstyrelsen, socialstyrelsen, administratörerna eller hälso- och sjukvårdsnämnden att förstå problemet. På mitt sjukhus överdrogs budgeten med 1,7 %. Då fick vi smäll på fingrarna, och det bestämdes på ett klinikchefsmöte att Södersjukhuset skulle spara 53 milj. kr. Vad hände då? Jo, vi blev tvungna att dra ner 20 % av vårdplatserna – 1,7 % blev plötsligt 20 %. Detta är planekonomi. Hade det varit fritt fram för friska initiativ, skulle de äldre patienterna inte ha plundrats.

Det har nu bedrivits planhushållning för den stora grupp av medborgare som vistas på sjukhus. Det har dock funnits möjlighet för marknadsekonomi för dem som har pengar. Vad händer då? Jo, det är naturligtvis de som har pengar som söker sig till sjukvården. Vi vill att man skall kunna erbjuda möjligheter för friska initiativ, för personer som kanske vill öppna ålderdomshem och som kan ta hand om patienterna precis lika bra, eller kanske t.o.m. bättre, till ett mycket billigare pris. Detta är marknadsekonomi, men jag menar inte att man skall bedriva marknadsekonomi utan kontroll. Kontrollen skall naturligtvis utövas via en försäkring som skall vara producentoberoende, dvs. att patienten skall vara skyddad även om sjukhuset inte fungerar av ekonomiska skäl eller av några andra skäl.

Patienten skall alltså hållas skadefri. Detta kan gå alldeles utmärkt – ja, t.o.m. bättre – än i ett planhushållningssystem. I ett marknadsekoniskt system har de medborgare som arbetar på platsen möjlighet att föra fram sina åsikter.

Anf. 68 JOHAN LÖNNROTH (v) replik:

Herr talman! Jag gissar att vi skulle behöva ett antal timmar på ett seminarium för att kunna reda ut detta med plan och marknad. Men det handlar om huruvida priser skall sättas efter utbud och efterfrågan eller om det är någon central byråkrati som skall vara styrande. Detta är en helt annan sak än frågan om vem som skall driva och äga sjukhusen.

I USA, där man – vilket jag förmodar att Johan Brohult anser – har ett mer marknadsstyrt system, har man en väldig byråkratisk planapparat för att kunna distribuera försäkringspengarna till den sjukvård, som för övrigt är mycket dyrare än den sjukvård vi har i Sverige per satsad krona. Detta är alltså en utpräglad kapitalistisk planekonomi.

Jag skulle gärna vilja ha mer av en socialistisk marknadsekonomi, dvs. en ekonomi där sjukvården styrs av demokratiskt valda ledningar. Läkarna skulle kanske få litet mindre makt och sjukvårdsbiträdena skulle få mer att säga till om i detta system. Samtidigt skulle man i denna ekonomi ha mycket av marknadsmekanismer när det gäller att fördela varorna och tjänsterna.

Anf. 69 JOHAN BROHULT (nyd) replik:

Herr talman! Jag har absolut inte förespråkat USA-modellen. Jag instämmer helt i Johan Lönnroths beskrivning av att det där råder en planhushållning som gynnar de ekonomiskt starka. Jag använde inte detta system som en jämförelse.

Jag talade om det holländska systemet, som kan liknas vid en marknads-ekonomi och ibland är en social marknadsekonomi. Där finns ett gott samarbete mellan det sociala och marknadskrafterna och med ett hundraprocentigt skyddsnät, så att medborgarna inte blir lidande. Det är den typen av marknadsekonomi som jag har förordat. Jag tycker att mitt förslag om att man skall åka till Holland och se hur detta fungerar är värt att pröva.

Prot. 1991/92:12
17 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

Sociala frågor

Anf. 70 Statsrådet BO KÖNBERG (fp):

Herr talman! Ärade riksdagsledamöter! Det finns två rakt motsatta bilder av den svenska hälso- och sjukvården. Enligt den ena bilden är Sverige ett land med långa operationsköer, usel äldreomsorg, brister i öppen och slutenvård, liten valfrihet för patienterna och sjunkande produktivitet.

Den andra bilden beskriver Sverige som ett land med världens kanske högsta medellivslängd, förbättrad hälsa för de gamla under det senaste årtiondet, världens lägsta spädbarnsdödlighet, minskade vårdtider och fler utförda höftleds- och starroperationer än i flertalet jämförbara länder.

Vilken av dessa beskrivningar över den svenska vården är sann? Svaret är nog att båda är sanna men att inte någon av bilderna är fullständig. Stora insatser görs dagligen och stundligen inom svensk sjukvård, men mer skulle kunna göras. Som ansvarig för sjukvårdsfrågor inom regeringen är min förhoppning att kunna bidra till att sjukvården blir bättre under kommande år.

Sjukvårdsdebatten bör syfta till att uppenbara brister utan att för den skull dölja att man inom svensk sjukvård gör utomordentliga insatser på mängder av områden. Ibland sägs det att sjukvårdspersonalen tar illa upp och känner sig angripen, när politiker påtalar brister inom vården eller försöker göra det redan goda ännu bättre. De som uttrycker denna uppfattning arbetar sällan själva med hälso- och sjukvård. Om de hade arbetat inom vården, hade de vetat att det inte finns något så frustrerande för en sjuksköterska, läkare eller någon annan personal som när arbetsförhållandena och reglerna inte tillåter dem att göra allt det som de egentligen skulle vilja göra eller när t.ex. stelbenta strukturer och felanvända resurser tvingar dem att nöja sig med ett vårdresultat som är sämre än det som de drömmer om att få skapa.

Nej, förutom att gagna patienterna så är ökad mångfald och flexibilitet inom vården den bästa personalreform man kan tänka sig. Jag är övertygad om att sjukvårdens många anställda känner att det är lika mycket de själva som patienterna, som blir vinnare när just sjukvården förbättras.

Ett av de avgörande problemen inom den offentliga sektorn är monopolen. En viktig skillnad mellan regeringen och den socialistiska oppositionen ligger just i synen på behovet av att förändra vår offentliga sektor och våra socialförsäkringssystem. Regeringen anser att det behövs mycket mera valfrihet och konkurrens, såväl inom den offentliga sektorn som mellan den och olika enskilda initiativ. En gemensamt finansierad verksamhet med konkurrens mellan olika producenter ger mer valuta för skattepengarna. I ett statsfinansiellt läge, där inga nya pengar finns just nu, är det den möjlighet som på kort sikt står till buds. Vi måste använda de pengar vi har på ett bättre sätt än hittills. Operationsavdelningar måste få betalt per utförd operation, prestation eller behandling, i stället för som i dag på många håll finansieras enligt mera planekonomiska modeller.

I framtiden vill vi ge möjlighet för alla att få en egen fritt vald husläkare. Det kan bl. a. åstadkommas genom en successivt införd fri etableringsrätt.

Också inom äldreomsorgen finns mycket att uträtta. Tiotusentals människor på sjukhem är alltjämt förmenade rätten att få ett eget rum om de vill. Det gäller inte bara gamla och sjuka utan också förståndshandikappade. Några tusen medicinskt färdigbehandlade patienter ligger kvar på våra akutsjukhus, därför att de inte har någonstans att ta vägen. Många anhöriga tvingas att ta ett större ansvar för sina nära, handikappade eller sjuka än vad de egentligen orkar med. De anhöriga som genom sina insatser avlastar de offentliga omsorgerna får ofta en relativt dålig ersättning för detta. Många tusen väntar i operationsköer. I vissa fall får sjuka inte ens ställa sig i kö.

Länge avvisade socialdemokraterna våra förslag till hur dessa och andra problem inom äldreomsorgen skulle lösas. Under kommande år satsas på eget rum, flera ålderdomshem, gruppboheter, husläkare och vårdgaranti.

Handikappade är en grupp som behöver reformer. Därför kommer regeringen att under nästa år lägga fram ett reformprogram grundat på förslagen från handikapputredningen. Jag tänker framför allt på den nya rättighetslag som skall ersätta omsorgslagen. Det gäller bl. a. frågor om utvidgad personkrets samt rätten till rehabilitering, flyttning, kontaktperson och personlig assistent.

Också inom barnomsorgen måste mycket hända. Visst har det under senare år börjat blåsa förnyelsevindar. Olika former av delegerat budgetansvar har fört utvecklingen framåt inom den kommunala barnomsorgen. Föräldrakooperativen växer som svampar ur jorden och erbjuder alternativ för familjerna och inspirerande konkurrens för de offentliga alternativen.

Även andra möjligheter har öppnats. Nu är det dags att riva alla hinder, och därför kommer regeringen inom kort att lägga fram en proposition som öppnar för ytterligare alternativ inom barnomsorgen.

Vad gäller våra socialförsäkringssystem så är missförhållandena uppenbara. Svenska arbetsmiljöer är sannolikt bland världens bästa, men vi har flest anmälda arbetsskador i världen. Svenska folket tillhör ett av världens friskaste folk, samtidigt som sjukskrivningarna är många. Det leder till flera slutsatser. Naturligtvis finns det fortfarande åtskilliga arbetsplatser där miljön för de anställda behöver förbättras. De gäller för övrigt inte minst inom själva vårdsektorn. Förbättrad arbetsmiljö åstadkoms bl. a. genom att låta arbetsgivarna få ekonomiskt intresse av att de anställda är så friska som möjligt. Det åstadkommer vi med hjälp av s. k. arbetsgivarperioder i sjukförsäkringen, vilka nu införs fr. o. m. den 1 januari.

Genom att utforma arbetsskadeförsäkringen och reglerna för förtidspensioner så att man uppmuntrar till rehabilitering hoppas regeringen kunna bryta den utveckling som vi i dag ser på många håll. Fortfarande är det omkring 50 000 personer som årligen förtidspensioneras. Att ge människor som skadats en rejäl möjlighet att rehabiliteras är ett ytterst viktigt socialt mål i sig. Det vore en angelägen åtgärd även om den skulle kosta en hel del pengar. Är det emellertid så, att en ökad rehabilitering i själva verket leder till radikalt minskade kostnader, är det förstås ingen nackdel att på det här området få det både bättre och billigare.

Jag vill i det här sammanhanget poängtera att vi inte kommer att kunna

nå alla mål bara genom avregleringar, konkurrens, valfrihet, sundare ekonomiska incitament och nya reformer. Det räcker inte med insikter i problemen, höga ambitioner och goda idéer, även om det är värdefullt. Här kommer också på sikt att krävas mer resurser. Dessa resurser kan vi inte få utan ekonomisk tillväxt.

Jag noterade med en viss förvåning att oppositionens främste talesman på det här området, Birgitta Dahl, i debatten verkade tala om ett Sverige som vi andra inte ser, ett Sverige utan några som helst ekonomiska problem. Det som visades mycket tydligt i den ekonomiskpolitiska debatten i går var att socialdemokraterna nu har lämnat efter sig ett Sverige med betydande ekonomiska problem. Det är den verklighet som vi andra tvingas leva i, även om Birgitta Dahl skulle vilja avstå för egen del.

Ett av de viktigaste målen för regeringens socialpolitik är att medverka i ansträngningarna i att ge Sverige en ny start. Det kommer att krävas besparingar, inte minst på socialförsäkringsområdet. Men det är den enda möjligheten om vi på sikt skall kunna förverkliga de önskade reformer som inte kan genomföras utan mer resurser.

När det gäller socialförsäkringsområdet har redan pensionsfrågan nämnts av Johan Lönnroth i dagens debatt. Han undrade om uttalandet i regeringsförklaringen, att vi söker brett samförstånd i pensionsfrågan, var något slags rop på hjälp. Mitt svar är nej; det är inte ett rop på hjälp. Däremot är det en mycket allvarligt menad uppfattning hos regeringen att pensionsfrågan på grund av dess långsiktighet och stora betydelse – inte bara för människors välfärd utan också för kapitalbildning, sparande, arbetsvilja etc. – är så viktig att man bör försöka få ett så brett samförstånd som möjligt. Det är vår intention. Vi får väl se om den möts av ett motsvarande intresse från oppositionens sida. Det är min bestämda förhoppning att så blir fallet.

Även om den här regeringen hoppas och avser att sitta några mandatperioder under 1990-talet och kanske en bit in på nästa sekel, utgår vi ändå ifrån att det, innan jag och andra pensioneras enligt vanliga pensionsregler, väl blir ett eller annat maktskifte i Sverige. Det är därför viktigt att få fasta regler för pensionssystemet. I det här sammanhanget vill jag slå fast vad som är välfärdsstatens huvudsakliga uppgift. Enkelt sammanfattat handlar det om att tillgodose medborgarnas behov av trygghet, trygghet vid olyckor, vid plötsliga katastrofer eller vid smygande svaghet på grund av ålderdom eller vad vi ibland kallar för grå sjukdom. En verklig trygghet når vi endast genom en välfärds politik, som syftar till att det tillhandahålls vård och omsorg och att det finns en standardtrygghet vid sjukdom, arbetslöshet och ålderdom. Att denna standardtrygghet måste förenas med självrisiker av olika slag och att systemen måste utformas så att de inte hindrar den ekonomiska tillväxten, som är förutsättningen för välståndet och därmed för välfärden, är enligt min mening uppenbart. Att få kombinera den ambitionen med en valfrihetsrevolution hör till 1990-talets största politiska utmaningar.

Anf. 71 BIRGITTA DAHL (s) replik:

Herr talman! Vi har med stor uppmärksamhet läst regeringsdeklarationen, för att försöka få reda på vad regeringen vill i det för medborgarna absolut centrala område som välfärden i vid bemärkelse utgör. Det visar sig att

Prot. 1991/92:12
17 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

Sociala frågor

det inte går att få reda på någonting, inte vad ni konkret har för mål på olika områden, inte hur ni skall betala det ni vill göra och inte vad ni egentligen menar. Det visar sig också att den här delen av regeringsförklaringen i ovanligt hög grad präglas av att varje parti har fått föra in en hjärtefråga utan att ge konkreta besked om hur och när den skall uppföljas.

Ni har ställt ut löften om vårdnadsbidrag, fritt vald husläkare, fler ålderdomshem, eget rum, ökat handikappstöd och en rad andra saker, utan att på någon punkt tala om hur de skall betalas. Däremot talar ni om att ni skall sänka skatterna för andra än medborgarna – det skall betalas. Ni skall ta ut karensdagar, ni skall ta bort reduktionen för fackföreningsavgiften, ni skall ta bort ungdomsbostadsstödet och ni skall spara 15 miljarder kronor. Inte på någon punkt redovisar ni hur det skall betalas. Bo Könberg försökte på klassiskt sätt komma ur den fällan genom att beskylla oss för att inte redovisa hur vi skall betala välfärden.

Vårt svar är mycket enkelt och har givits vid många tillfällen, men jag upprepar det än en gång. Vi är inte beredda att lova stora skattesänkningar – allra minst till de grupper som ni vill gynna – så länge som det finns stora sociala behov för barn och barnfamiljer, för de gamla och sjuka och för de handikappade.

Här går skiljelinjen glasklart mellan oss och den borgerliga regering som Bo Könberg representerar. Just Stockholm och Stockholms län visar ovanligt tydligt hur det går med sjukvården, med skolan, med barnomsorgen och med omvårdnaden av svaga människor i behov av solidaritet, om majoriteten består av borgerliga partier som t.o.m. sänker skatterna när de skulle behöva höjas för att man skall klara dessa behov.

Anf. 72 JOHAN LÖNNROTH (v) replik:

Herr talman! Bo Könberg talar om monopol, och det brukar borgerliga politiker gärna och ofta göra. Men jag skulle gärna vilja ha några synpunkter på detta. Det finns faktiskt monopolliknande företag också i den privata sektorn. Vi har ett aktuellt fall, som i och för sig gäller ett halvstatligt företag som heter Procordia och som nu planerar att ta över stora delar av den svenska äldreomsorgen. Det skulle vara intressant att få veta om Bo Könberg tycker att det ligger någon fara i att stora privata eller halvt privata och halvt statliga koncerner tar över stora delar av det som tidigare sköts inom ramen för den offentliga sektorn.

Jag har ett annat exempel från min tid som kommunalpolitiker i Göteborg. Jag motionerade en gång om att stadsdelsnämnderna och de lokala förvaltningarna skulle ha rätt att köpa sina böcker från de lokala bokhandlarna i stadsdelen. Läget var nämligen att stadens tre stora bokhandlare bildade en kartell, för övrigt med ganska stora försänkningar inom Bo Könbergs parti. Men mitt förslag avslogs. De stora kommunala uppköpen av läromedel skulle fördelas via skoladministrationen centralt. Det var inte tillåtet att gå ut till de lokala bokhandlarna.

Sedan talade Bo Könberg naturligtvis även om planhushållning. Det är lika luddigt när han talar om det som när alla andra talar om det. Kan Bo Könberg t.ex. tänka sig att ge personalen på ett sjukhus rätt att rösta fram

sin egen ledning? Är det i linje med den uppbrytning av den svenska plan-hushållningen som Bo Könberg vill ha?

Till sist vill jag fråga Bo Könberg om pensionerna. Om ni nu vill överlägga med de andra partierna om pensionerna, måste ni ju ha något slags idé om vad förhandlingarna skall handla om. Den linje som Bo Könberg företräder i t.ex. artikeln tillsammans med Anne Wibbe går helt på tvärs mot den centerpartistiska profilen. Jag tror att det är på samma sätt med kds. Ni vill vidga klyftorna, vilket drabbar framför allt kvinnliga pensionärer. Centerpartiets förslag ligger mycket i linje med vårt förslag. Något slags utgångspunkt måste ni väl ändå ha för dessa samtal? Är det centerpartiets linje som gäller eller är det den moderata och folkpartistiska linjen som gäller när ni går in i dessa förhandlingar?

Prot. 1991/92:12
17 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

Sociala frågor

Anf. 73 Statsrådet BO KÖNBERG (fp) replik:

Herr talman! Jag hade kanske inte så oerhört stora förhoppningar om att Birgitta Dahl efter sitt inledningsanförande ens i en given replikomgång skulle ta upp det som var min huvudinvändning mot hennes resonemang. Min huvudinvändning gällde nämligen inte så mycket välfärdspolitiken, att det är bra med valfrihet och det andra som Birgitta Dahl tog upp. Hon resonerade som om det inte fanns några ekonomiska problem i Sverige. Det närmaste hon har kommit den frågeställning som är den dominerande för Sverige i dag och tyvärr kommer att vara det under kommande år är angreppen på de skattesänkningar som vi föreslår. Vårt syfte med dessa skattesänkningar är inte att hjälpa människor som är rika därför att vi tycker det är bra med stora inkomstskillnader. Vi tror att vi inte kan komma ur den ekonomiska stagnation som Sverige befinner sig i utan att ta bort skatten på exempelvis arbetande kapital inom småföretagen. Om detta finns ingen som helst skynt av insikt hos Birgitta Dahl, utan socialförsäkringar, pensioner och sjukvård lever sitt liv helt vid sidan om utan något beroende av vilket samhälle det handlar om.

Birgitta Dahl klagar över att regeringsdeklarationen inte är tillräckligt tydlig. Hon vill ha besked på några punkter. Mitt svar är att hon kommer att få besked på många punkter inom några veckor. Det kanske inte är helt orimligt att den nya regeringen får någon månad på sig för att gå igenom det ekonomiska läge som vi befinner oss i och för att hantera de akuta kriser som dyker upp, t.ex. bankkriserna, för att sedan presentera reformtankar inför riksdagen. Det kommer vi alltså att göra.

Birgitta Dahl klagade över att finansieringen av en del reformer inte har angetts i regeringsförklaringen. Jag kan bara konstatera att några av dem närmast är av den arten att de inte kostar pengar utan t.o.m. spar pengar. Jag tänker t.ex. på husläkarsystemet. Jag har också uppfattat att det har blivit en betydande enighet över partigränserna om detta som för ett antal år sedan var kontroversiellt.

Jag har tidigare inte haft förmånen att diskutera med Johan Lönnroth. Det är därför mycket begärt att han skall känna till min inställning i monopolfrågan. Men den är mycket enkel. Jag är emot monopol. Det gäller även om de är privata. Det är inte någon ny insikt för liberaler, utan den har funnits åtminstone sedan Adam Smiths dagar. Vi kan därför fortsätta att föra den

diskussionen utan att jag i dag kan ge mig in på bokhandelsfrågorna i Göteborg. Jag ber om ursäkt, men mitt kunnande räcker inte till för att klara den frågan.

Till sist frågade Johan Lönnroth om våra utgångspunkter för pensionssamtalen. Regeringen kommer naturligtvis att redovisa dem i samband med samtalen. Under de närmaste veckorna kommer vi att få in remissvaren med anledning av den stora pensionsberedningen. När vi har gått igenom remissvaren skall bl.a. de tas till bas för dessa samtal. Men avsikten med samtalen är att skapa ändrade regler i vissa avseenden som gör att pensionssystemet blir mer robust och tryggt. Exakt vad samtalen kommer att innehålla kan de olika partierna förstås ha olika uppfattningar om. Jag har i olika sammanhang, bl.a. som representant för folkpartiet liberalerna i pensionsberedningen, redovisat vad jag tycker. Vi har också skrivit en del offentliga artiklar. Men regeringens samlade uppfattning kommer naturligtvis att redovisas vid överläggningarna, som jag hoppas skall leda fram till att vi kan presentera förslag till förändringar i pensionssystemet som kan träda i kraft inför 1993.

Anf. 74 BIRGITTA DAHL (s) replik:

Herr talman! När parterna i den tilltänkta regeringen satt och förhandlade under ett par veckor var det med det uttalade syftet att reda ut olika synpunkter och komma överens om något som man kunde regera utifrån. Det dröjde inte mer än någon dag förrän det stod klart att man inte alls hade kommit fram till något som man kunde regera utifrån, utan bara något som man till nöds kunde bilda regering utifrån.

Sedan startade den offentliga förhandlingen mellan olika ministrar och partier i regeringen. Då deklarerade man de skilda ståndpunkterna i olika frågor som ett spel, förstår jag, i pågående inre förhandlingar och budgetförhandlingar.

Ett sådant besked som var mycket välkommet för oss gav Bengt Westerberg häromdagen. Men jag kan tänka mig att de andra tre regeringspartierna grinade mycket illa. Det gällde löftet från hans sida att ett vårdnadsbidrag inte skulle få bekostas med pengar från barnomsorgen. Men hur är det egentligen inom regeringen i denna fråga? Jag är övertygad om att man inom regeringen inte är överens på den punkten och på en rad andra punkter. Det går inte ihop om man först har ett sparkrav på 15 miljarder, ospecificerat hur det skall klaras. Sedan har man ett tiotal löften om reformer, ospecificerat hur de skall betalas. Vid sidan av det finns det dessutom löften om att ta bort sociala förmåner på en rad områden som är centrala för människors trygghet och välfärd. Jag tänker återigen på t.ex. karensdagarna och vad vi är rädda för att ni tänker göra med pensionssystemet. Vi kommer naturligtvis att ställa upp i diskussioner om pensionsfrågan. Men tro inte att vi kommer att vara beredda att ändra pensionssystemets grundläggande karaktär, som är av så unik betydelse för människors trygghet och välfärd och för rättvisan i det här landet.

Sedan vill jag säga att vi är djupt oroade över vad som verkar vara en avsikt, om än inte klart uttalad, att ersätta den generella välfärdspolitik med en grundtrygghet på låg nivå för flertalet och en gräddfil med särskilda för-

måner – bättre skolor, bättre sjukhus – för dem som kan betala, tala för sig eller har någon som talar för sig. I så fall skulle ni starta en nedmontering av det välfärdssystem, det folkhem, som vi i stället vill utveckla.

Prot. 1991/92:12
17 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

Sociala frågor

Anf. 75 JOHAN LÖNNROTH (v) replik:

Herr talman! Bo Könbergs tal om att han är emot privata monopol är välkommet. Men jag undrar något varför det stod så litet om den saken i regeringsförklaringen. Och ännu intressantare skulle det vara att få litet mer konkreta besked om vad folkpartiet och regeringen planerar att göra för att bryta den privata maktkoncentration beträffande svenskt näringsliv som faktiskt har förstärkts ytterligare under 80-talet.

Det finns en del konkreta exempel att nämna. Jag tänker då på bl.a. Procordia. Om jag förstår saken rätt planerar ni att sälja ut den statliga andelen i Procordia. Då kommer kanske Volvo eller något annat större svenskt företag att äga alltihop. Men kommer det då att vara tillåtet för ett så här stort, så här gigantiskt, multinationellt företag att ta över en stor del av äldreomsorgen här i Sverige? Det är alltså en konkret fråga.

Sedan något om begreppet robust pensionssystem. Ja, det här låter just robust. Men vad detta egentligen betyder är mycket svårt att veta.

Eftersom Bo Könberg inte bemöter min beskrivning av hans och Anne Wibbles artikel samt av de förslag som föreligger från folkpartiet och moderaterna i pensionsfrågan förutsätter jag att vi är överens om denna min beskrivning. Era förslag innebär alltså att skillnaderna mellan olika pensionärer förstärks ytterligare. Pensionärer med låg eller ingen ATP – det rör sig i dag om ungefär 400 000 kvinnor – kommer att få det ännu sämre med den politik som ni vill driva i pensionsfrågan.

Anf. 76 Statsrådet BO KÖNBERG (fp) replik:

Herr talman! Bara en gång till upprepar jag vad jag redan har sagt två gånger, nämligen att Birgitta Dahl totalt undviker att diskutera den miljö i vilken vi utformar välfärds- och välförhållandepolitiken. Det gör att de delarna av diskussionen lätt blir något artificiella – eller eteriska, i den meningen att det hela utspelas i någon form av lufttomt rum skilt från den verklighet som vi andra befinner oss i. Jag lovar alltså att inte upprepa detta ännu en gång i dagens debatt.

Det är så, att ni har lämnat efter er ett land i ekonomisk stagnation. Och det är så, att vi i slutet av nästa år förmodligen inte kommer att ha mera att dela på än vi hade häromåret. Svensk ekonomi står stilla under tre års tid. Vi har inte mer av resurser för privat konsumtion och vi har inte mer av resurser för sjukvård eller pensioner nästa år än vi hade häromåret. Var och en förstår, utom den som skall försvara det nioåriga socialdemokratiska fögderiet, att detta inte håller. Det är ju inte bara så, att vi har en stagnation, utan vi har också löpande kriser runt omkring i svenskt näringsliv med arbetslöshetssiffror som vi inte har sett sedan 30-talet enligt AMS och med bankkriser vars like vi knappast har sett i vårt land över huvud taget.

Birgitta Dahl känner oro. Vi skall återkomma till den här frågan och presentera våra förslag. Jag har ju talat om ungefär när vi kommer att göra det.

Johan Lönnroth vill gärna diskutera detta med privata monopol av olika

slag i näringslivet. Jag har fått för mig, men jag är ju nybörjare i detta sammanhang, att den debatt som vi har haft rörde välfärdspolitiken och frågor som gäller det sociala fältet t.ex. Jag skall gärna i annat sammanhang, om Johan Lönnroth vill diskutera just dessa frågor med mig, återkomma till dessa saker. Jag kan bara peka på exempelvis det program som moderaterna och folkpartiet liberalerna lade fram i våras, där, förstås, också frågan om privata monopol tas upp.

Det som är viktigare i debatten här i dag är kanske frågan om pensionssystemets robusthet. Johan Lönnroth ironiserade något över detta uttryck, och det kan man förstås göra. Jag tror att det är en ekonomterm. Johan Lönnroth kan nog bättre än jag gissa vad det handlar om. Vad som avses med begreppet, och vad som avsågs med det i pensionsberedningen, är förstås att vi skall ha ett tryggt pensionssystem, som gör att vi i framtiden kan vara säkra på att pensionärerna får sina pensioner. Pensionsberedningen var enig i sin bedömning av det svenska ATP-systemet så till vida att detta inte klarar sig i framtiden om vi inte kan upprätthålla en tillväxt om i storleksordningen ett par procent per år.

Man kan önska sig hur mycket som helst och hålla hur vackra tal som helst. Men får vi inte en tillväxt i nämnda storleksordning kommer pensionssystemet att urholkas – vare sig vi vill det eller inte och vare sig FN, Europarådet eller någon oljeshejk ser till att det svenska pensionssystemet fungerar genom gåvor till oss eller ej. Det är bara vi själva som kan åstadkomma något här. Detta är ett av syftena med de överläggningar som vi kommer att inbjuda till.

Andre vice talmannen anmälde att Birgitta Dahl och Johan Lönnroth anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 77 STEN SVENSSON (m):

Herr talman! En av de allra viktigaste uppgifterna under 1990-talet är att avreglera den i dag monopoliserade sociala tjänstesektorn. Vad vi vill göra är att med utgångspunkt i system med gemensam finansiering låta pengarna i stor utsträckning följa de val som den enskilde träffar. Därmed kombineras marknadens fördelar med det gemensamma ansvarets rättvisa.

Familjer är olika och har varierande behov och önskemål. Många föräldrar har ensamma ansvaret för barnens försörjning och fostran. Familjepolitiken måste därför utformas så, att den passar alla familjer och det blir möjligt för dem att ta sitt ansvar på det för just dem bästa sättet i olika situationer. Det offentliga stödet till barnomsorgen skall därför följa barnet, oberoende av vilken barnomsorg föräldrarna väljer. Den nya regeringens självklara uppgift är att avveckla den socialdemokratiska politikerstyrningen av familjerna. Familjerna måste äntligen myndigförklaras.

Allt är inte välbeställt inom svensk sjukvård. Det finns många goda sidor. Jag tänker då på områden där vi har uppgiften att värna och vidareutveckla dessa sidor. Men vi har också skyldighet att rätta till där det har gått snett. Många rapporter berättar att svårt sjuka inte får vård i tid. Det händer t.o.m. att patienter dör medan de köar för vård. Valfriheten är t.ex. inom äldre- och

den mycket begränsad. Vårdideologier styr i stället för människors behov och önskemål.

Operationsköerna och det stora antalet medicinskt färdigbehandlade åldringar som ligger kvar på akutsjukhus därför att de inte har någon annanstans att ta vägen är några av de största problemen.

Man tvingas använda de dyraste slutenvårdsplatserna som hotell, därför att det inte finns ålderdomshem, sjukhem och liknande omsorger i tillräcklig omfattning. Dessa förhållanden är inte bra för de gamla. Det blir extremt dyrt, och härigenom blockeras dessutom en mängd operationer. Alla märker och oroas av bristen på institutioner, och det gäller då allt från servicehus och ålderdomshem till sjukhem och sjukhus. Så här har det blivit som en följd av den socialdemokratiska modeflugan att "riva institutionerna".

Nedläggningen av ålderdomshem, sjukhem och andra omsorgsinstitutioner måste upphöra, och resurser måste användas för att få bort köer och patienter i korridorer samt för att åstadkomma utskrivningar i rätt tid.

Vi måste känna ett ansvar för dem som har drabbats av sjukdom och för dem som vårdas i livets slutskede. Vi måste bry oss om. Vår grundläggande tanke, med utgångspunkt i våra värderingar beträffande livskvalitet, är att även svårt sjuka, dementa och handikappade skall få behålla sitt värde som människor och även ett eget hem inom äldreården – också sedan man flyttat till en institution – så långt detta är ekonomiskt och praktiskt möjligt!

Det är angeläget att hälso- och sjukvården anpassas bättre till behoven hos dem som drabbas av en demenssjukdom. Resurserna för forskning är klart otillräckliga, och mycket återstår innan forskningen har de möjligheter som sjukdomarnas omfattning och svårighetsgrad kräver. I förhållande till annan medicinsk forskning är detta område åsidosatt.

Vården av dementa måste bli mer differentierad. De demenssjuka måste så länge som möjligt kunna bo kvar och vårdas i sitt eget hem. Detta förutsätter en god samplanering av den vård som ges av den egna familjen och av andra vårdgivare. Alternativen måste bli fler, och möjligheterna till exempelvis dagvård och gruppboende skall öka.

Vi moderater har därför under en lång tid efterlyst stimulansbidrag för gruppboende – och så småningom fick vi också gehör för detta krav här i riksdagen. Det är angeläget att kommuner och landsting får möjlighet att utveckla sådana former avpassade efter lokala förhållanden. Det regelverk som bl.a. bostadslåneförordningen ställer upp och som låser fast bostädernas utformning och gruppernas storlek återstår dock att avveckla. Här måste regeringen ta nya initiativ för att göra det lättare för kommunerna att leva upp till sitt ansvarstagande!

Slutsatsen, herr talman, är uppenbar: Det behövs verkligen ett nytänkande inom vård och omsorg för att den enskildes vilja skall kunna sättas i centrum och för att vård skall kunna garanteras i tid. Därför är förändringar nödvändiga.

Herr talman! Mycket snart kommer vi att se förändringar också på ett annat område. Det gäller alkoholpolitiken. I regeringsförklaringen gjorde regeringen klart att en alkoholpolitisk kommission skall tillsättas. Det är bra under förutsättning att denna kombineras med vad regeringen samtidigt utlovade, nämligen att man skall titta över och ta bort onödigt krångel och by-

Prot. 1991/92:12
17 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

Sociala frågor

råkrati. Det kan t.ex. gälla mattvång och tidsbegränsningar. Vi moderater förutsätter att regeringen snarast återkommer till riksdagen med ett förslag i enlighet med regeringsdeklarationen, så att vi även på detta område en gång för alla kan myndigförklara vuxna människor.

Anf. 78 ROLAND LARSSON (c):

Herr talman! Jag avser att i detta anförande begränsa mig till en enda del-fråga inom familjepolitiken. Att jag gör det beror på att den frågan är så utomordentligt typisk för den socialdemokratiska synen på välfärdspolitiken.

Med en drucken papegojas envishet har jag här, sedan jag för tre år sedan kom in i riksdagen och för övrigt även innan dess, drivit frågan om dagbarnvårdares rätt till barnomsorg för sina egna barn, dvs. den Linköpingsmodell som av någon anledning kommit att kallas Uppsalamodellen. Lika envist har den socialdemokratiska regeringen drivit sin fundamentalistiska linje att med statsbidragsregler förhindra detta självklara rättvisekrav.

Ingen socialdemokratisk debattör eller regeringsföreträdare har någonsin på ett rimligt sätt kunnat förklara varför inte en yrkesgrupp, dagbarnvårdare, på samma sätt som alla andra förvärvsarbetande, skall ha rätt till barnomsorg för sina barn. Man har inte heller kunnat förklara varför den barnomsorgen i så fall inte skulle kunna få ordnas i det egna familjedaghemmet. Ingenting i statsbidragsreglerna förhindrar andra yrkesgrupper inom barnomsorgen att ha sina egna barn inskrivna på det daghem eller på den institution där man själv arbetar.

Vem skulle t.ex. komma på den befängda idén att med byråkratiska regler försöka förhindra ett sjukvårdsbiträde eller en läkare att vårda sina egna anhöriga eller barn på det sjukhus där man själv arbetar. Eller, för att ta ytterligare ett par exempel, förhindra chauffören som kör skolskjutsen att köra sina egna barn till och från skolan som en del av sin yrkesutövning eller förhindra kokerskan som arbetar på skolan att under sin arbetstid laga mat till sina egna barn som går i samma skola. Alla kan ju höra hur befängt det låter.

Det är ändå precis samma sak som den socialdemokratiska regeringen har gjort, när man har vägrat att ge statsbidrag till barnomsorg för dagbarnvårdares barn, trots att det i regeringsrätten fastslagits att kommunerna har laglig rätt att låta dagbarnvårdare ha sina egna barn som dagbarn. Till råga på allt är det här dessutom en diskriminering av en yrkesgrupp som gör en precis lika viktig insats och ett precis lika viktigt arbete som alla andra yrkesgrupper. Frågan är vad Europadomstolen skulle säga om detta om det kom till en prövning där.

Förmodligen har också bidragsförfattningens konstruktör insett risken just för att få en diskrimineringsdebatt och därför lyckats krysta fram en formulering som åtminstone teoretiskt innebär att dagbarnvårdare vid en prövning skulle kunna få barnomsorg till sina egna barn, förutsatt att det då inte sker i det egna familjedaghemmet, utan någon annanstans, i någon annan typ av barnomsorg. Eller med andra ord, om jag tar grannens barn som dagbarn och grannen tar mina, får kommunerna statsbidrag för både mina barn och grannens.

Att jag nu lägger sådan tonvikt vid just den här frågan beror på att jag

tycker att den på ett utomordentligt sätt speglar den dogmatiska stelbenthet som präglat det socialdemokratiska regelsystemet för barnomsorgen, och för övrigt för hela familjepolitiken. Observera att jag nu inte pratar om omsorgen som sådan. Den är för det mesta mycket bra. Men det är sättet att organisera och finansiera den på som jag vänder mig emot.

Herr talman! Därför känns det som en stor framgång för mig och många andra, att det klargörs så tydligt och entydigt i regeringsförklaringen från den nya regeringen att den här "tokregeln" redan med ett första och omedelbart steg skall ändras. Det blir för övrigt en självklar konsekvens av att det statliga och kommunala bidraget till barnomsorgen skall följa det val som föräldrarna gör.

Som gammal kommunpolitiker välkomnar jag naturligtvis också beskedet i regeringsförklaringen att fri etableringsrätt på samma villkor för alla skall gälla inom hela barnomsorgen. Det kommer att ge förutsättningar för en bättre anpassning till barnens och familjernas behov och efterfrågan, och det kommer dessutom att sänka kostnaderna. Eftersom verksamheten, oavsett om den drivs i privat eller offentlig regi, även framdeles till största delen kommer att finansieras med statliga och kommunala bidrag, kommer kraven på god kvalitet under alla omständigheter att kunna garanteras oavsett i vilken form verksamheten bedrivs och anordnas.

Herr talman! Äntligen tas nu det viktiga och avgörande steget från enfald till mångfald.

Anf. 79 BIRGITTA DAHL (s) replik:

Herr talman! Det var med en viss fascination som jag lyssnade till Roland Larsson. Det är visserligen sant att detta med rätt till statsbidrag för egna barn finns i regeringsförklaringen, men det är ju bara ett av de många löften som det inte finns någon tackning för. Den ansvarige ministern, Bengt Westerberg, har ju redan tagit tillbaka det. Han meddelade häromdagen vid sitt första stora framträdande att det inte finns utrymme för att uppfylla det löftet och att regeringen därför inte tänker göra det. Jag tycker att Bo Könberg skall ta med sig det här anförandet hem och anmäla det för sin kollega i huset. Vi kan just i dessa dagar läsa i tidningar om hur utländska delegationer besöker Sverige för att studera vår familjepolitik och för att studera det faktum att Sverige, som har världens högsta förvärvsfrekvens för kvinnor, också har bland de högsta födelsetalen i industrivärlden. Man förstår inte hur det går ihop förrän man studerar den utomordentligt fina familjepolitik vi har, med den höga grad av flexibilitet och valfrihet som finns i utformningen av både det ekonomiska stödsystemet och omsorgen om våra barn.

När jag lyssnar på de olika inläggen här står det klart för mig att vi inte är osams om valfrihet och mångfald. Vi är osams om vilket golv vi skall lägga, eftersom vi är osams om hur mycket vi skall betala med gemensamma insatser. Det är inte vi, utan de borgerliga partierna, Bo Könberg, som i en allvarlig ekonomisk situation har bedrivit en valrörelse på löften om skattesänkningar till dem som har det bäst, på bekostnad av barnfamiljer, pensionärer och vanliga löntagare. Det är sanningen. Det är inte ni, utan vi som har visat både ekonomiskt och socialt ansvar.

Prot. 1991/92:12
17 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

Sociala frågor

Anf. 80 ROLAND LARSSON (c) replik:

Herr talman! Tillåt mig först att se litet road ut över att just Birgitta Dahl av alla människor ifrågasätter enigheten inom den nytillträdde regeringen.

När det gäller förändringen av regelsystemet för dagbarnvårdarnas egna barn står det entydigt och klart i regeringsförklaringen vad som skall gälla. Jag har sett Bengt Westerbergs uttalande häromdagen som en oro för de ekonomiska problem som den socialdemokratiska regeringen har skapat i Sverige. Det finns risk för att man inte har resurser att klara allting redan från början, utan att man måste göra det under en viss tid. I det sammanhanget kan jag också lugna Bengt Westerberg och även Bo Könberg: det kommer sannolikt inte att åtgå några ökade resurser för att genomföra denna reform. Om man ser på alternativkostnaderna kommer man att finna att de blir större.

Anf. 81 BIRGITTA DAHL (s) replik:

Herr talman! Jag vill uppmana Bo Könberg att skapa klarhet – är det regeringsförklaringen eller är det Bengt Westerbergs uttalande häromdagen som gäller?

Anf. 82 Statsrådet BO KÖNBERG (fp) replik:

Herr talman! Jag skall inte ta i anspråk sex minuter utan skall göra ett avsevärt kortare inlägg med anledning av den fråga som Birgitta Dahl nyss ställde till mig. Det är alldeles klart vad som står i regeringsdeklarationen, men också att allting inte kan genomföras på en gång, speciellt inte i det ekonomiska läge som Birgitta Dahls partivänner har lämnat efter sig.

Anf. 83 BIRGITTA DAHL (s) replik:

Herr talman! Orsaken till att det inte går att klara löftena, som alla för säkerhets skull är mycket luddigt formulerade och försedda med olika reservationer, är att man kostar på sig jättelika skattesänkningar som vi inte har råd med, allra minst om vi dessutom skall kunna klara nya åtaganden.

Anf. 84 ROSE-MARIE FREBRAN (kds):

Herr talman! "Att ge bättre förutsättningar för trygga familjer och för barnens uppväxt och omvårdnad i vårt moderna samhälle är en av de allra viktigaste uppgifterna för framtiden. Det är i de små nära gemenskaperna som de flesta individer finner trygghet och förankring. Här möter de uppväxande generationerna kärlek och omtanke och fostras till ansvarstagande för sina medmänniskor och sin omvärld." Detta inledande stycke i det familjepolitiska avsnittet i regeringsdeklarationen är som ljuv musik i kristdemokratiska öron. Avsnittet i sin helhet ger uttryck för en ny syn på familjepolitiken och en påtaglig förändring av familjepolitiken.

En omläggning av politiken på det här området är lika angelägen som inom den ekonomiska politiken.

Få länder har som Sverige socialiserat familjens funktioner. Stora statliga och kommunala insatser har ensidigt satsats på de familjer som velat och kunnat få del av den offentliga barnomsorgen. De som önskat satsa på egna

alternativ har ställts utan offentligt stöd och har därför ofta haft mycket svårt att förverkliga sin önskan.

Trots allt fagert tal om att våra barn är det finaste och värdefullaste vi har, har barn inte sällan betecknats som "förvärvshinder". Möjligheter för föräldrar att anpassa sitt yrkesarbete så att de själva fått tid och möjlighet att vårda och fostra sina barn har snarast beskuren än skapats. Stat och kommun har gett signalen att offentlig heltidsomsorg för barnen är det normala och förväntade. Vissa kommuner har t.ex. bara erbjudit heltidsplatser inom den kommunala barnomsorgen.

Lyckligtvis har debatten kommit att svänga något till förmån för barns och föräldrars ömsesidiga behov av mer tid tillsammans. Men egentliga åtgärder som verkligen underlättar för föräldrar att få tid tillsammans med sina barn har lyst med sin frånvaro.

Herr talman! Det är inte särskilt märkligt om många föräldrar känner sig otillräckliga och upplever tidsbrist, när de förvärvsarbetar heltid. De många skiftande kraven skapar lätt stress, som varken föräldrarna eller barnen mår väl av.

Den hittills förda barnomsorgspolitiken utgör ett exempel på att det offentliga i alltför hög grad ingripit på ett område som borde ha förbehållits familjen. Det mest naturliga måste vara att familjen själv får avgöra hur man vill ordna sin barnomsorg.

Statens och kommunernas uppgift är att på ett så flexibelt sätt som möjligt anpassa sig till familjernas önskemål.

Den nya familjepolitik som den nuvarande regeringen har aviserat uppfyller kraven på ökad valfrihet för småbarnsföräldrar och ger en möjlighet för mer tid åt barnen. Svenska föräldrar skall nu äntligen myndigförklaras!

Herr talman! För jämställdhetens skull måste vård av egna barn uppvärderas. Det arbetet måste få status, precis som bortaarbete har. Först då blir det mer attraktivt även för män, och det är oerhört angeläget. Kds-förslaget om en beskattad och ATP-grundande vårdlön skulle onekligen bidra till det.

Föräldrarollen i sig behöver uppvärderas. Det måste vara fint att vara förälder. Inget ansvar och ingen uppgift kan vara större än att ge barn trygghet och en god fostran. Föräldrars engagemang och intresse för sina barn är av grundläggande betydelse för barnens utveckling och kan knappast ersättas av någon offentlig instans.

En människas karaktär eller inre styrka kan ofta kopplas direkt till kvaliteten på relationerna i hennes närmiljö.

Herr talman! Utan fungerande hemmiljöer kan vi inte bygga ett samhälle, som präglas av omtanke och trygghet. Därför är familjepolitiken ett av de absolut viktigaste områdena i samhällsarbetet.

Anf. 85 DORIS HÅVIK (s):

Herr talman! Jag vill inleda med att hälsa Bo Könberg välkommen på den post som han nu innehar. Jag vet efter långvarigt utredningsarbete tillsammans med honom att han är kunnig och att han är bra att ha att göra med.

Jag skall tala om det som inte står i regeringsdeklarationen. Jag skall börja med de två karensdagarna. De fick ju inte plats där, men vi har nu under debatten tid att ta upp denna fråga.

Prot. 1991/92:12
17 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

Sociala frågor

De två karensdagarna har diskuterats här tidigare, år 1982. Den gången skulle de drabba bara LOs privatanställda, men man hade inga skrupler mot det. De andra fick väl klara sig ändå. De hade träffat avtal, och det kunde man inte göra någonting åt, sades det i debatten.

Jag trodde att man lärde något av det, men även den här gången har man hamnat i ett dilemma. Det är ju faktiskt så, som Bo Könberg själv har sagt, att vi nu har infört en lagstadgad sjuklön under 14 dagar. Där ryms inte två karensdagar, om man samtidigt menar allvar med att man vill ha en snabb rehabilitering. Det är ju inte staten utan arbetsgivaren som tjänar på införandet av två karensdagar, och därför måste den lagstadgade sjuklönen förlängas, som det sägs med bortåt två månader, och jag tror att det visar sig att det stämmer när man räknar på det. Jag tycker mig också se att Bo Könberg nickar.

Hur är det då med den tidiga rehabiliteringen? Man skall efter 14 dagar göra upp en plan som skall diskuteras mellan arbetsgivaren, försäkringskassan och patienten. Planen skall syfta till en snabb återanpassning i arbetslivet på den tidigare platsen eller kanske på en något omärandad plats.

Så i stället för de två karensdagarna börjar man väl diskutera att kraftigt sänka kompensationsnivån när det gäller sjukpenningen. Men skall vi ha en samordning mellan arbetsskadeförsäkringen och sjukförsäkringen – och det skall vi ju ha framöver, innan man har tittat över det – då innebär det, om man sänker sjukpenningen till lägre än 65 %, att man bryter mot ILO-konventionen nr 121, som säger att det måste utgå två tredjedelar av lönen.

Vad kan man då fundera över – jag ställer frågan – för att få in lika mycket pengar? Då måste man förlänga tiden då det utgår 65 %, inte till tre dagar utan till ett betydligt större antal dagar. Det är ett faktum att så är fallet, och det är bara nu att välja vilken väg man vill gå.

Johan Lönnroth uttalade här förut att man vidgar klyftorna i pensionssystemet. Det är faktiskt värre än så. Man håller på att slå sönder pensionssystemet. Jag har hört från denna talarstol och sett i motioner under en följd av år här i riksdagen att man vill höja taket när det gäller ATP. Men det har inte funnits utrymme för det då. Det har inte funnits behov av det då.

Nu finns det ett förslag från centern om att man skall ta bort pensionstillskottet och det kommunala bostadstillägget och lägga in en grundpension framöver upp till 90 000 kr. Men hur blir det då med dem som har utgifter för hyra, och det är de flesta pensionärer?

Det är inte så konstigt att det är centern som från början har lagt fram förslaget: Ta bort pensionstillskottet, ta bort det kommunala bostadstillägget och låt det gå ut ett belopp lika för alla! Nästa år skulle beloppet vara 76 000 kr., enligt det förslag som finns från centern, och så skulle då det beloppet beskattas. Vem är det som tjänar på det? Självklart de som ingen hyra har.

Jag gör bedömningen att i dag får de som har en hyra på 2 500 kr. över 80 000 kr., och det är icke beskattat. Med det fasta belopp som föreslås sker det en höjning för dem som ingen hyra har men en minskning för dem som har en hyra att betala.

Numera vill man inte längre höja taket. Och vad är det man håller på med då? Man urholkar pensionssystemet från början upp till 90 000 kr. Man behåller taket där det är i dag, runt 241 000 kr., vilket kan tyckas vara mycket

pengar, och så får man en liten bit kvar, som ganska snart när åren går blir mindre värd.

Vi började betala ut ATP-pensioner 1963. Basbeloppet var då 4 200 kr., och taket låg vid 31 500. Det var inte många som nådde upp till det, när de första pensionerna betalades ut. Nu ligger det vid 241 000, och det tycker vi just nu är högt. Det är ungefär 13 % av männen och 2,5 % av kvinnorna som berörs – jag ser att statsrådet och jag är överens om det.

Det är inte nödvändigt att höja taket, säger man i dag. Men när vi 10–15 år framåt i tiden jämför 241 000 vid den tidpunkten med vad det är i dag, säger vi: Det var ju fullständigt vansinnigt att lägga locket på där!

Eller kommer man i diskussionerna fram till en annan modell? Uppenbart är, konstaterar jag, att man vidgar inte klyftor, utan man försöker krossa ATP-systemet. Och det är alldeles följdriktigt. De borgerliga partierna ville inte ha ATP från början, och nu ser de sin chans.

Anf. 86 Statsrådet BO KÖNBERG (fp) replik:

Herr talman! Först vill jag tacka Doris Håvik för de vänliga orden från talarstolen. De var oförtjänt vänliga. Å andra sidan tycker jag att man ibland får en del oförtjänt skäll också i den här typen av arbetsuppgifter. Låt oss hoppas att de tar ut varandra med tiden.

Det är lätt för mig att kvittera de vänliga orden med att säga att jag både har haft trevligt och lärt mig en hel del av Doris Håvik i de utredningssammanhang som vi har umgåtts i och som skaffat mig en del kunskaper som jag hoppas kunna ha glädje av just i den fråga som Doris Håvik tog upp på slutet, nämligen pensionsfrågan.

Låt mig kommentera något litet de två angrepp som jag har fått i dag från den socialistiska delen av oppositionen, i ena fallet från Doris Håvik och tidigare från Johan Lönnroth. Det är två angrepp som har rört sig om att vi har för avsikt att slå sönder pensionssystemet.

Jag vill då peka på att de två talarna, Johan Lönnroth och Doris Håvik, uppenbarligen har helt motsatta uppfattningar om hur vi skall lösa problemen och anser att den som har den motsatta uppfattningen vill krossa systemet. Johan Lönnroth har angripit i praktiken mig och regeringen för att inte vara för centermodellen, medan Doris Håvik angripit oss för att vara för centermodellen. Det gläder mig att notera att Johan Lönnroth har anmält sig för replik, och det skall bli intressant att lyssna på debatten inom den socialistiska delen av oppositionen.

Frågan om karensdagarna är komplicerad, precis som Doris Håvik nu var inne på. Moderaterna och folkpartiet har i programmet Ny start för Sverige redovisat att vi vill ha ett par karensdagar. Vi gjorde det tydligt och klart före valet. Det var inte något budskap som vi trodde att vi skulle vinna några röster på, utan skälet till att vi har tagit upp det är just tron att de svenska transfereringssystemen måste ses över, om de skall kunna bibehålla sina viktigaste egenskaper för framtiden och låta bli att hindra ekonomisk tillväxt i vårt land.

Det som vi har kommit överens om under regeringsförhandlingarna på den här punkten är just att utreda frågan noggrannare. En av de frågor som har med detta att göra, precis som Doris Håvik var inne på, är arbetsgivarpe-

Prot. 1991/92:12
17 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

Sociala frågor

rioden på ett par veckor. Vi kommer att se till att det snart tillkallas en särskild utredning om detta som kommer att belysa både frågan om två karensdagar och alternativa metoder till att spara pengar i sjukförsäkringen.

För att något muntra upp Doris Håvik i den här frågan kan jag kanske få påminna henne om den debatt som tidigare förts om reglerna i sjukförsäkringssystemen. Då tänker jag på den socialdemokratiska anstormningen inför valet 1982, när den dåvarande Fälldinregeringen försökte sig på att ge några bidrag till att få svensk ekonomi på fötterna igen och där det bl.a. ingick ett förslag om karensdagar. Då bemöttes det med oerhört hårda angrepp från socialdemokraternas sida, och det spelade sannolikt inte en helt obetydlig roll för att vi fick ett regimskifte och en nioårig socialdemokratisk epok efter 1982 års val.

Samtidigt noterade jag i samband med krisdiskussionerna i våras att just Doris Håvik uttalade att hon var mycket förvånad över att det blev så litet opposition mot de församlingar som socialdemokraterna föreslog riksdagen att genomföra från den 1 mars i år. Så det är möjligt att diskussionsutrymmet är något större i de här frågorna än vad man ibland tror.

Men framför allt, herr talman, ser jag fram emot att få höra hur Johan Lönnroth och Doris Håvik reder ut vad det är som innebär att någon krossar pensionssystemet.

Anf. 87 JOHAN LÖNNROTH (v) replik:

Herr talman! Jag tror inte att Bo Könberg skall lyckas med att få mig i gräl med Doris Håvik. Men jag kan väl säga så mycket att jag upplevde det som litet oroande, när socialdemokraterna med dåvarande statsministern Ingvar Carlsson i spetsen talade mycket mera om att höja taket i ATP-systemet än om nödvändigheten av att kortsiktigt göra någonting för de pensionärer som låg på de lägsta inkomstnivåerna.

Jag tycker att man flirtade litet för mycket med tjänstemannagrupperna i de högre inkomstskikten, där man naturligtvis började bli rädd för att allt fler skulle spränga ATP-taket.

Den skattereform som ju faktiskt Doris Håviks och Bo Könbergs partier var överens om innebar att man något begränsade avdragsrätten för de privata pensionsförsäkringarna, men fortfarande gäller den grundläggande orättvisan att en höginkomsttagare kan få 10 % real avkastning efter skatt, medan en låginkomsttagare får praktiskt taget plus minus noll.

Jag tror att det är en stor risk att man är opportunistisk i de här frågorna. Det måste slås fast att det kortsiktigt nu är nödvändigt att stärka KBT och pensionstillskottet. Det är där man måste lägga pengar mycket snabbt. Eftersom vi har en begränsad ekonomi – det brukar Doris Håvik och hennes parti gärna tala om – måste vi klara det här inom pensionssystemets ram.

Jag ser ingen annan möjlighet än att vi i första hand måste klippa till mot de privata pensionsförsäkringarna. Är Doris Håvik beredd att tillsammans med vänsterpartiet driva opposition på just denna punkt? Vi måste ta pengarna från de privata pensionsförsäkringarna. Vi kanske får väcka frågan om engångsskatt igen. Från början handlade det om realränteskatt. Jag vet att detta är att utmana stora grupper, men jag tror att det är nödvändigt i denna fråga. Situationen är så akut, framför allt för de många kvinnor – jag har

mött flera av dem under valrörelsen – som har en oerhört svår ekonomisk situation i dag.

Prot. 1991/92:12
17 oktober 1991

Anf. 88 ROLAND LARSSON (c) replik:

Herr talman! Doris Håvik har tydligen helt missat syftet med centerns förslag till höjda grundpensioner. Syftet är att öka rättvisan mellan de ATP-pensionärer som i dag har det relativt bra och de pensionärer som i dag knappt klarar sig på sin pensionsinkomst. Det är alltså fråga om den grupp som efter skatteomläggningen stod i kö utanför socialkontoren för att få pengar till mat och hyra när deras realinkomster på grund av omläggningen hade minskat. Vi menar att vi inte kan ta ansvar längre för att denna grupp måste leva under så knappa omständigheter. Vi vill öka resurserna för dessa. Det är fråga om en rättvisereform som vi tycker är helt rimlig.

När det gäller KBT, det kommunala bostadstillägget, innebär vårt förslag att KBT som ligger över grundpensionsnivå skall utgå även i framtiden. Kommunerna betalar KBT i dag, och vi utgår från att de skall stå för dessa kostnader även framdeles.

*Allmänpolitisk
debatt*

Sociala frågor

Anf. 89 DORIS HÅVIK (s) replik:

Herr talman! Jag skall snabbt replikera på Roland Larsson. Centern ville från början över huvud taget inte ha något kommunalt bostadstillägg. Centern var det enda parti som röstade emot. Det styrker mig i min uppfattning att centern inte heller vill ha pensionstillskott. Sedan talade centern litet diffust om KBT om pengarna inte skulle räcka, t.ex. om hyran är för dyr.

De två karensdagarna, Bo Könberg, som vi resonerade om, utgör en avsevärd skillnad mot vad som händer nu. Det gällde bara 1,9 miljoner av LOs privatanställda. Vi vänder oss emot den inbyggda orättvisan i detta. Enligt god socialdemokratisk modell accepterade vi inte när inte alla fick del av sänkningen. Men det svalde man från övrigt håll, och det var det vi beklagade oss över. Nu är det hela generellt och gäller alla, och det fungerar bra. Jag har fått de senaste rapporterna från riksförsäkringsverket.

1,56 miljarder sparas för varje dag som ohälsotalet kan sänkas. I den beräkning som riksförsäkringsverket har lagt fram i sin anslagsframställan, som kom nu i dagarna, pekar verket på att ohälsotalet beräknas sänkas fram till 1996 med sex dagar. Stora pengar tas in på detta. Då har inte den sänkning som gjordes den 1 mars räknats in. Det är en mycket intressant läsning.

Jag är glad över att Johan Lönnroth säger att hans parti vill ha KBT och pensionstillskott. De frågorna ligger inom folkpensionsdelen och tar inte på ATP. Men om dessa delar tas bort, kan de som har arbetat inom vårdyrken och tjänat in tre fyra poäng fråga sig vad de har haft för nytta av sina arbeten. ATP är en uppskjuten lön. Vi löser inte lönebildningen på arbetsmarknaden genom att trissla, trassla och krångla med ATP-systemet.

Anf. 90 ROLAND LARSSON (c) replik:

Herr talman! Vi har från centerns sida entydigt klargjort att ingen pensionär i vårt system skall få det sämre, dvs. en sänkning av sin inkomst på grund av KBT.

Jag har svårt att förstå, Doris Håvik, vad det är för en besynnerlig grupp

97

av människor som inte har några bostadskostnader och som vi, enligt Doris Håvik, skulle lägga oss ut för speciellt. Jag har svårt att få grepp om vad Doris Håvik syftar på.

Anf. 91 DORIS HÅVIK (s) replik:

Herr talman! Det är inte så svårt. Visserligen kan man ha bränslekostnader osv. Men på landsbygden och andra ställen finns det helt betalda hus. Nu har man rätt att få KBT, oavsett taxeringsvärde. Det kunde man inte tidigare, eftersom det räknades som en förmögenhet.

Det signifikativa är det motstånd som fanns när vi lagstiftade om ett kommunalt bostadstillägg. I den debatten talade centern om vad de gamla bäst behöver, vilket inte var KBT. Men av de människor som har grundpension och det kommunala bostadstillägget, har de allra flesta ett boende som har blivit mycket dyrbart. Därför finns det nu en särskild utredningsman som ser över KBT. Det skulle glädja mig mycket om man i centerkommuner kommer att ställa upp på de kraftigt ökade KBT som det kan bli fråga om. Vi får se vad centern har att säga när den dagen kommer då ett förslag har lagts fram.

Jag utgår från, Bo Könberg, efter det utredningsarbete som har gjorts, att det är viktigt för denna grupp, som dock minskar, och som inte tar från ATP, att få pensionstillskott och KBT även i framtiden.

Anf. 92 LEIF BERGDAHL (nyd):

Herr talman! Ärade riksdagsledamöter. Jag skall först tala om vårdgarantin. Man kan tycka att det är ett ganska begränsat ämnesområde för den allmänpolitiska debatten. Så är dock inte fallet.

Bara en av de sjukdomsgrupper som omfattas av vårdgarantin, nämligen coronarsjukdomen, drabbar nästan hälften av detta lands medborgare. Man undrar varför tillståndet är så eländigt för dessa kranskärllsjuka i Sverige. Naturligtvis finns det som alltid flera anledningar till detta.

En anledning, kanske huvudanledningen, är de gravt felaktiga prognoser som socialstyrelsen sedan 1975 har presenterat. Det har kommit tre sådana utredningar där man har gjort uppskattningar av behovet av öppen hjärtkirurgi och kranskärldilatation. I den senaste utredningen, som kom för några år sedan, värderades behovet av sådana åtgärder inför 90-talet. Utredningen utgick från att 5 % av dessa patienter skulle vara över 70 år på 90-talet.

Jag har roat mig med att räkna hur många av våra patienter på Karolinska sjukhuset som har varit över 70 år under år 1990. Jag fann att drygt 20 % redan det första året på 90-talet var över 70 år. Här har vi verkligen en bomb som väntar oss med dessa åldringar som vi skall operera. Vi opererar nu patienter upp till 85–90 års ålder.

Landstingsförbundet och socialdepartementet har träffat en uppgörelse om ett statligt bidrag på 500 milj. kr. till de huvudmän som fr.o.m. den 1 januari 1992 inför en vårdgaranti. Bl.a. höftleds-, gråstarr- och kranskärlsoperationer skall omfattas av denna garanti. De patienter som garantin omfattar skall erbjudas operation inom tre månader från den dag beslut fattats och patienten därvid placerats på väntelista.

Som underlag till denna vårdgaranti har Landstingsförbundet insamlat

uppgifter om operationsköernas längd för tidigare nämnda ingrepp. Observera att Landstingsförbundet inte har samlat in uppgifter om utredningarnas längd, dvs. hur lång tid det tar att få en kranskärlsröntgen gjord – vilket ofta tar längre tid än att bli opererad. För att minska antalet personer som är berättigade till operation har man även infört olika restriktioner. För grå starr gäller att synen måste ha minskat med minst 50 % på båda ögonen innan en operation får utföras på ett öga, enligt garantin.

Vad beträffar kranskärlsoperationer gäller garantin först från det datum då vederbörande satts upp på den kirurgiska väntelistan, och således ej från den tidpunkt då behovet uppstått. I Norrbottens län tar det i dag minst sex veckor innan en patient som remitterats till kardiolog, dvs. hjärtspecialist, tas om hand. Beslutar sig kardiologen för utredning, vilket i regel innebär en kranskärlsröntgen, och den kan utföras vid närmaste regionsjukhus, dvs. i Umeå, så tar det tolv månader. Operationskön i Umeå är däremot bara fyra månader.

Vårdgarantin för en norrbottning innebär således att väntetiden för hjälp minskar från 17 1/2 till 16 1/2 månad! För Karolinska sjukhusets del tar det i dag två månader att komma till en kardiolog. Angiografikön för oprioriterade patienter är nu sex månader inom Karolinska sjukhusets område, medan själva operationskön efter olika insatser under 1991 minskat till knappt två månader. Jag vill här nämna att vårdgarantin infördes i Stockholms län den 1 juli 1991 för vissa sjukdomsgrupper, däribland coronarsjukdom. Trots en fungerande vårdgaranti enligt papperet tar det fortfarande, inom Karolinskas upptagningsområde, tio månader fram till kranskärlsoperation.

Dessutom har förkortningen av kön för kranskärlsoperationer i Stockholms län delvis skett genom omprioriteringar. Kranskärlssjuka har fått gå före andra grupper av hjärtsjuka som behöver operation, såsom personer med klaffsjukdomar, främst aortastenos. Aortastenos är en förträngning i klaffen mellan vänster kammare och den stora kroppspulsådern. Denna diagnosgrupp ökar kraftigt på grund av att vi nu har avancerade undersökningsmöjligheter med ultraljud. Det gäller främst patienter som är 70–90 år gamla. Det är de som får vänta på operation i stället för de kranskärlssjuka.

Denna prioritering av kranskärlssjuka har skett på direkt order av ansvariga politiker, och är oetisk på grund av att patienter med aortastenos löper betydligt större risk för plötslig död än patienter med kranskärlssjukdom. Så går det när politiker prioriterar.

Med anledning av det anförda är det således väsentligt att man vid tillämpning av vårdgarantin även tar hänsyn till väntetiden för utredning. Den oetiska prioriteringen av kranskärlssjuka framför patienter med ännu större behov av snar hjärtoperation måste upphöra. Det är även väsentligt att patienter som väntar på hjärt- eller hjärt-lungtransplantation omfattas av vårdgarantin.

På kort sikt kan man tillföra medel till detta genom att införa generiska preparat, dvs. blåvita varor, inom läkemedelsindustrin. Därigenom kan man spara minst 500 milj.kr., kanske uppemot 1 miljard, enligt beräkningar som gjorts. På längre sikt måste man ändra hela systemet. Man måste avmonopolisera vården, så att kommuner, stiftelser, privata företag m.fl. ges möjlighet att driva sjukhus. Inför en obligatorisk allmän sjukförsäkring, som ersätter

Prot. 1991/92:12
17 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

Sociala frågor

den finansiering av vårdkostnaderna som hittills skett via landstingsskatten! Landstingens sjukhus kommer då att tvingas att på lika villkor konkurrera med andra vårdgivare. Jag är inte övertygad om att landstingssjukhusen alltid vinner.

Vad beträffar vårdgarantin vill Ny Demokrati ha en verklig vårdgaranti, där man erbjuder hjälp högst tre månader efter det att behovet uppstått. När vi säger tre månader menar vi inte 16 1/2 månad.

Anf. 93 GULLAN LINDLAD (m):

Herr talman! Även jag ber att få hälsa statsrådet Könberg välkommen i samarbete för social välfärd i hela vårt land.

Det har varit intressant att lyssna till den tidigare debatten, och inte minst till mina socialdemokratiska kolleger. Utöver den sedvanliga historieskrivningen rörande socialförsäkringssystemen har vi fått oss till livs en rad fina klyschor om generell välfärd, medmänsklighet, rättvisa och valfrihet. Hum, hum. När den lede blir gammal blir han religiös – finns det ett gammalt uttryck som lyder, herr talman. Det låter ungefär som om vi skulle leva i den tryggaste av världar.

Alla vet ju att tillvaron utanför detta hus inte ser ut på det sättet. Var och en som har någon kontakt med verkligheten vet att det finns många människor som står väntande i vårdköer, som har det mycket besvärligt. Jag vill säga att det i dag i vårt land finns människor som lever under gammaldags fattigdom. Det är sanningen.

Svenska folket har valt en ny riksdag, och varför har man gjort det? Jo, naturligtvis för att man vill ha förändringar – förändringar till det bättre. Det är uppfordrande för oss, och särskilt för oss som är i majoritet.

Länge har det ju varit så att socialdemokratin har uppfattats som skapare av och garant för välfärdspolitiken. Det gäller inte bara inom de egna leden, utan det har faktiskt varit en ganska klar uppfattning. "Solidaritet" och "fördelningspolitik" har varit honnörsord vid uppbyggnaden av de stora socialförsäkringssystemen, som är en blandning, vill jag säga, av försäkrings- och fördelningssystem. Det är alltså inte någon helt generell välfärdspolitik vi talar om.

Under de senaste åren har det blivit helt uppenbart för människor att de sociala systemen inte håller längre om det inte är tillväxt i ekonomin. Det gäller främst ATP-systemet, som herr statsrådet tidigare har talat om och där vi behöver minst en tvåprocentig årlig tillväxt. Vi står i dag på minus. Men det gäller också den sociala tryggheten i ett vidare perspektiv. Social trygghet kräver nämligen en god samhällsekonomi. Det har människor utanför riksdagen förstått, och det är därför som vi har en ny majoritet.

Det räcker inte att tala vackert om fördelningspolitik. Nu gäller det att skapa något att fördela. Grunden för detta är ett fungerande näringsliv, som vi måste ge betydande skattelättnader för att vi andra skall kunna få njuta av frukterna och också skapa social välfärd. Vi måste få en minskad offentlig sektor och ökat hushållssparande. Det behövs med andra ord den nya start för Sverige som ligger till grund för den nya regeringens politik. Det behövs också, vilket är mycket väsentligt, en skattepolitik som gör att människor

kan stå på egna ben, att man kan leva på sin lön när skatten är betald och att man inte tvingas in i bidragsberoende.

De gamla honnörsorden "solidaritet" och "fördelningspolitik" har fått en alltmer negativ klang på senare år. Människor har kunnat konstatera att de som främst borde ha fått stöd och hjälp har blivit lämnade utanför, medan stora, mäktiga grupper t. o. m. har blivit överkompenserade. Socialdemokratin som idé bygger ju på stora kollektiva lösningar, anpassade efter stora grupper. Där har vi gräddfilen, mina vänner, medan många enskilda individer kommer i kläm. Vi ser i dag resultatet. Jag kan ta ett par exempel.

Alltför länge höll socialdemokraterna fast vid det s. k. timsjukpenningssystemet, som t. o. m. gjorde det mer lönsamt att sjukskriva sig än att gå och jobba. Att knysta om att sjukförsäkringssystemet också användes på ett negativt sätt, som ett strejkvapen eller vid "måndagssjuka", var näst intill tabu i denna kammare. Därom kan jag ge besked, ty jag var med. Inte förrän det blev total kris i ekonomin vågade regeringen föreslå några förändringar. Och vi vet nu att sjukskrivningsfrekvensen har gått ner med 20–25 % efter besparingen inom försäkringen. Var och en kan ju dra sina slutsatser av detta.

Arbetskadeförsäkringen har tidigare berörts här. Jag vill säga att det är uppfordrande för den nya regeringen att snabbt lägga fram ett förslag om förlängd samordningstid och också ett helt nytt system.

Ett par andra exempel som visar hur den s. k. fördelningspolitiken slår fel – åt andra hållet, så att säga:

Ca 80 % av pensionärerna har fått det sämre, främst genom dyrare varor, resor, fotvård och framför allt bostäder. Är det rimligt att våra gamla bildligt talat skall stå med tiggarskålen framför socialbyråerna? Jag anser att detta är en skamfläck för ett s. k. välfärdssamhälle. Förhoppningen är nu att regeringsförklaringens uttalanden verkligen skall få giltighet, så att vi kan förbättra situationen för de gamla. Frågan brådskar.

De handikappade har all anledning att vara missnöjda med den förda politiken, men förväntar sig nu "ökade möjligheter till ett gott liv", som det står i regeringsförklaringen.

De unga föräldrar som fortfarande får nöja sig med 60 kr. om dagen därför att de aldrig har kunnat få något jobb förväntar sig nog också att vi ökar deras möjligheter att leva ett värdigt liv. Vi kan jämföra med situationen för oss som har höga inkomster och får 595 kr. om dagen som grundersättning inom föräldraförsäkringen.

Jag vill till sist säga: Nog kunde du och jag som är relativt friska ändå dela med oss och ta ett par extra karensdagar eller minskad ersättning från sjukförsäkringen för att ge dem som bäst behöver det en bättre tillvaro.

Anf. 94 DORIS HÅVIK (s) replik:

Herr talman! Jag kom just in i kammaren då jag fick höra om att man använder sjukförsäkringen som ett strejkvapen. Det vet vi. Det var poliserna som började, och det verkar ju nästan som om det därigenom var sanktioner. Det vände vi från alla partier oss mycket kraftigt emot, och vi uttalade också detta i utskottet. Det tror jag att Gullan Lindblad kan erinra sig. Sjukskrivning som ett vapen i en lönekonflikt kan icke och skall icke accepteras.

Prot. 1991/92:12
17 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

Sociala frågor

Sedan vill jag fråga Gullan Lindblad: Skall vi i fortsättningen ha en sjukpenning som är baserad på inkomsten eller skall vi inte ha det, eller är det bara inom föräldraförsäkringen det skall vara annorlunda? Det är byggt på inkomstbortfallsprincipen och inte på utfört arbete.

Det sista jag hörde sägas handlade om de två karensdagarna. Det är mycket möjligt att två karensdagar är underbart bra. Men för mig är det helt avgörande att detta i så fall skall drabba alla människor oberoende av var de arbetar. Det var inte så när förslaget presenterades i maj månad år 1982, utan det var enbart fråga om LOs privatanställda. Det var de som hade de tunga jobben, byggnadsarbetare och andra, som var ute i tungt arbete som fick karensdagarna, och inte de som var tjänstemän. De fick inga karensdagar. Det vände vi oss emot, och därför fick vi ett system där alla får del av den sänkning som vi nödgades göra.

Anf. 95 GULLAN LINDBLAD (m) replik:

Herr talman! Det är bra att Doris Håvik gör en absolut deklaration att sjukförsäkringssystemet inte skall användas på ett felaktigt sätt. Men jag har varit med så pass många år att jag vet att det tidigare var näst intill tabu att tala om dessa frågor. Det är därför bra att Doris Håvik gör denna klara och koncisa förklaring. Men när det gäller måndagssjuka och annat har jag fortfarande inte hört någon från socialdemokratiskt håll skarpt ta avstånd från dessa fenomen som ju också är ett missbruk och som är en allmän offentlig hemlighet som man inte vill tala högt om.

Vi har ett sjukpenningssystem med en inkomstbortfallsprincip, och jag har inte för avsikt, och regeringen har heller inte haft för avsikt, att lägga fram något förslag om ändring i detta. Men det finns, som jag tidigare sade, vissa fördelningspolitiska inslag i våra socialförsäkringar. Jag anser faktiskt – och det finns en del socialdemokrater som delar min uppfattning, det vet jag genom motioner – att man borde kunna höja föräldraförsäkringens garantibelopp så att vi inte håller på sparlåga dem som aldrig har lyckats få ett arbete eller inte hunnit ut i förvärvslivet innan de blivit föräldrar.

När det sedan gäller frågan om två karensdagar talar vi faktiskt om framtiden, Doris Håvik, och inte om historieskrivning. Den nya regeringen och riksdagsmajoriteten blickar framåt. Nog bör det finnas vägar att finna ett system som gör att vi kan spara in ytterligare i sjukförsäkringen. Vi som är ganska friska och blir sjuka några dagar har den solidaritetskänslan om vi därmed kan hjälpa de handikappade, de svårast sjuka och de svaga. Så vill jag se ett verkligt socialt socialförsäkringssystem.

Anf. 96 DORIS HÅVIK (s) replik:

Herr talman! Gullan Lindblad är litet oförsiktig i sin yvighet. Jag hoppas att Bo Könberg nu har tagit till sig att grundbeloppet i föräldraförsäkringen bör höjas så att denna orättvisa inte kvarstår längre. Det är en absolut beställning från Gullan Lindblad. Jag kan inte göra någonting åt det, utan jag överlämnar detta med varm hand åt Bo Könberg.

Jag tycker att det närmast är en oförsämdhet, Gullan Lindblad, att säga att vi socialdemokrater på något sätt har sanktionerat att sjukförsäkringen

är acceptabel som ett strejkvapen. Jag känner det som en ren förolämpning. Självfallet tar vi avstånd från sådana saker.

Dessutom anser jag att det är oförsiktigt av Gullan Lindblad att säga att hon vet att det är en offentlig hemlighet att det är alltför många måndags-sjuka. Titta på statistiken från 1990 och se hur talen har fortsatt att gå ner! Då har man heller inte, vilket jag vill upprepa, redovisat vad som hänt efter sänkningen den 1 mars. Det är inte klart än. Det finns i anslagsframställningen som riksförsäkringsverket nyligen har lagt fram.

Man gör också den bedömningen, vilket jag sade i mitt tidigare inlägg, att man fram till år 1996 har fått en minskning på ungefär sex dagar. Det s.k. ohälsotalet sänks med detta till en kostnad av 1,56 miljarder kronor för varje dag. Därutöver vill jag gärna ha sagt att det är mycket viktigt att se på förtids-pensioneringarna och vad rehabiliteringen ger så att man kommer tillbaka i jobbet. Det tycker jag är oerhört viktigt. Där har vi också möjlighet att se framtida besparingar. Något som är mycket viktigt att titta på är att långtids-sjukfallen, sjukdom över 90 dagar, står för ungefär 80 % av kostnaderna.

Anf. 97 GULLAN LINDBLAD (m) replik:

Herr talman! Doris Håvik måste ha hört upp litet dåligt. Jag sade att jag var tacksam för att Doris Håvik så klart tog avstånd från att använda sjukförsäkringen som ett strejkvapen. Men däremot bekräftar hon ju själv att man inte fått tala om att försäkringen använts felaktigt på andra sätt. Det har inte bara sagts här i dag utan har alltid sagts från socialdemokratiskt håll med stor indignation att så inte är fallet.

När det gäller ohälsotalet, dvs. antalet sjukskrivna, vet vi att det alltid går ner när det blir ont om jobb. När det blir arbetslöshet i landet är människor rädda om jobbet, och då sjunker också det s.k. ohälsotalet. Jag tror också att det nya systemet med en sjuklön kommer att förbättra läget, eftersom man från arbetsgivarhåll får ett intresse av att verkligen förbättra arbetsmiljöerna. Jag vet också att man redan genom en minskad ersättning har minskat sjukskrivningarna med 20–25 % jämfört med tidigare.

Jag tror att Doris Håvik och alla vi i denna kammare får vara beredda att slakta många heliga kor framöver när vi nu vet att svensk ekonomi är så urusel som den är i dag. Vi får nog inte vara rädda för att nalkas dessa system med ganska så stort mod och vilja till förändring. Det är det som behövs.

Tredje vice talmannen anmälde att Doris Håvik anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 98 BARBRO WESTERHOLM (fp):

Herr talman! Mitt inlägg i den här debatten syftar till att diskutera riksdagens insatser under den kommande treårsperioden för att allmänheten skall kunna åtnjuta en kvalitetsmässigt bra hälso- och sjukvård och socialtjänst på lika villkor. De andra aktörerna på detta område är kommunerna, landstingen och regeringskansliet.

Landstingens och kommunernas ansvar är att uppfylla gällande lagstiftningskrav rent praktiskt. Regeringskansliet arbetar med att verkställa riks-

Prot. 1991/92:12
17 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

Sociala frågor

dagens beslut, uppfylla regeringsdeklarationen och hantera opinionsyttringar av olika slag.

Såväl landsting och kommuner som regering blir lätt händelsernas fånge. Tiden blir knapp för nytänkande.

Här i riksdagen, under de tre år jag suttit här, har vi dignat under mängder av motionsyrkanden där merparten har varit av detaljkaraktär och uppprepningar av föregående års motioner. Vi har endast i begränsad omfattning hunnit ägna oss åt de mer principiella frågorna.

Men utanför vårt riksdagshus går förändringarna snabbt. Just nu genomgår hälso- och sjukvården i Sverige vad man internationellt brukar kalla den tredje revolutionen. Den första ägde rum vid sekelskiftet, då vi började få moderna, effektiva men också riskabla behandlingsmetoder. Den andra inträffade i mitten av 50-talet, då vi fick en solidarisk sjukförsäkring. Nu har vi den tredje, som innebär att sjukvården måste beskriva vad den gör i kostnads/nyttotermerna och redovisa detta för beställaren.

Riksdagens roll i detta skeende tycker jag är att ligga på förkant och mer systematiskt ta upp framtidsfrågorna till debatt och ställningstagande.

Ett exempel på principfrågor vi borde diskutera är de nya ekonomiska styrmodeller med köpa-säljssystemet som nu tas i bruk. Här finns högt uppdrivna förväntningar på vad man kan spara i pengar med sådana system. Men här lurar faror. Tänk om köparen inte är kompetent nog att avgöra vad han behöver köpa, eller om han inte har råd? Kvalitetssäkringen i dessa nya system är oerhört viktig och en fråga som vi borde diskutera.

Ett annat frågekomplex är patienternas rättssäkerhet i vården, tillsynen över vården, socialstyrelsens och ansvarsnämndens roller. Vi har signaler i media om en försämrad situation för patienterna.

Datoriseringen av journalföringen och dess konsekvenser för vårdtagare och personal är ett annat viktigt område att ta upp.

HIV-utvecklingen internationellt och i Sverige skulle behöva belysas mer ingående, liksom konsekvenserna av den lagstiftning vi har här.

Egenvårdens möjligheter och betydelse för hälsan är ett annat område att ta upp.

Etiken i vården och etiken i det politiska beslutsfattandet är också ett stort frågekomplex. De kvalitetssäkringssystem med intern och extern medicinsk revision som nu prövas, inrymmer såväl etiska problem som integritetsfrågor som behöver tacklas.

Här, herr talman, vill jag inflika – eftersom etik i politiken var ett ämne som inte inrymdes i den allmänpolitiska debatten – att jag vill hålla mitt löfte från i våras och bilda en grupp med riksdagsledamöter som är intresserade av att diskutera etik i politiken. Välkomna att lämna en intresseanmälan till mig.

Tillbaka till ämnet. Förra mandatperioden började vi försiktigt med utfrågningar, t.ex. om prioriteringar i hälso- och sjukvården. Det här är en linje jag tycker vi skall gå vidare på. Medan regeringen ägnar sig åt att vara riksdagens arbetsutskott och ge tid åt att verkställa riksdagens beställningar skulle riksdagen kunna vara en spjutspets och fånga upp annalkande problem och frågeställningar.

Riksdagsarbetet har ökat i betydelse under senare år när vi fått minoritets-

regeringar. Och då måste vi modernisera riksdagsarbetet både i kammare och i utskott.

För socialutskottets del skulle detta kunna innebära att vi för den kommande treårsperioden mer systematiskt tog upp principiella diskussioner och inte lät oss fångas av detaljer och tillfälligheter.

Jag tror att ordföranden i socialutskottet är här och fångar upp dessa tankegångar.

Anf. 99 ROSA ÖSTH (c):

Herr talman! Välkommen, statsrådet Könberg, till socialdebatten här i riksdagen.

I årets valrörelse kom sjukvården och äldreomsorgen nästan helt bort, i varje fall på riksplanet. Ändå är det frågor som mycket engagerar väldigt många människor. Vi vet också att det inte är någon lätt uppgift som ligger framför oss när det gäller att på ett bra sätt klara av äldreomsorgen, som jag närmast tänker beröra här. Det är en stor utmaning med tanke på den försämrade samhällsekonomin, och med tanke på att antalet mycket gamla människor kommer att öka starkt under det närmaste decenniet. Det finns ingen generell lösning på det här området.

Eftersom de äldre alla är olika individer med olika behov och önsksningar behövs det ett mångsidigt serviceutbud, inlevelseförmåga och personlig omtanke.

Jag är förstas glad att den nya regeringen satt äldreomsorgen högt på prioriteringslistan. I regeringsdeklarationen sägs bl.a.: "att förbättra och förändra vården blir en av de viktigaste uppgifterna när det gäller välfärdspolitik", och det understryks att arbetet med att skapa värdiga villkor för gamla och sjuka måste intensifieras. Jag vill särskilt ta fasta på värdigheten i vården.

Jag hör inte till dem, och det gör inte centern i övrigt heller, som dömer ut offentlig verksamhet. Kritiken mot vård i offentlig regi har ofta blivit missriktad och kommit att slå mot vårdpersonalen som i så stor utsträckning gör helt fantastiska insatser.

Det som kan och skall kritiseras är den stelbenthet och byråkrati som lätt blir inhuman och som går ut över värdigheten. I all vår synliga välfärd och välmening finns sådana effekter.

Jag vill bara ta ett helt aktuellt exempel bland många.

En 93-årig dam faller i sin lägenhet och gör sig illa, man befarar brott på lårbenshalsen och hon förs till lasarettets kirurgavdelning. Där konstateras att hon visserligen knappt kan gå, men något brott är det inte fråga om. Därför bestämmer man sig för att hon inte behöver någon vård, utan hon skickas hem till sin lägenhet där hon bor ensam. En dotter kontaktas.

På morgonen efter ringer dottern till lasarettet och berättar att det här går inte, mamma kan inte gå ens mellan sängen och toaletten och hon mår inte bra. Lugn blir svaret, vi har ordnat så att hon får hemhjälp någon timme varje dag. Inte i dag och kanske inte i morgon, men nästa dag. När hemtjänsten varit hos den gamla en dag meddelar man därifrån att det här fungerar absolut inte, hon måste få komma till lasarettet åtminstone för några dagars gåtränning.

Prot. 1991/92:12
17 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

Sociala frågor

Men till kirurgen får hon inte komma, det har man ju redan tidigare bestämt. Till långvården då? Nej, de har inte fått någon beställning, och förresten har man ingen plats. Till medicinska avdelningen? Alldeles uteslutet, någon sådan åkomma har hon ju inte.

I sin förtvivlan och efter kontakt med kurator, åker dottern med sin mor till akutmottagningen. Efter flera timmars väntan får de beskedet att de åkt i onödan, någon ny undersökning anses inte behövlig och skall inte göras. Först efter att båda brutit samman undersöks den gamla varefter hon skickas till ett avlastningsrum på ett ålderdomshem. Där får hon vård, men inte den gåtränning som hon allra bäst behöver.

Tänk, så mycken oro och så mycket lidande som kunnat undvikas både för den gamla och hennes anhöriga och så mycket egentligen onödigt arbete för en rad inblandade om den gamla damen direkt fått stanna några dagar på sjukhuset medan hennes hemresa förbereddes!

Ändå tror jag inte att det var av illvilja detta skedde! Nej, krångliga och bristfälliga regler och rutiner var förmodligen orsaken, och jag tror inte det är möjligt att lagstifta bort sådana. Inte lär ÅDEL-reformen hjälpa. Men om man på olika sätt underlättar för privata vårdgivare att skapa alternativ som kan komplettera och konkurrera med den offentliga vården tror och hoppas jag att det kan leda till en större flexibilitet och till en värdigare behandling, totalt sett.

Eftersom jag varit inne på äldres anhöriga vill jag till slut helt kort beröra det området. Det har räknats med att tre fjärdedelar av all äldreomsorg utförs av anhöriga eller andra närstående. Det var länge sedan man tittade på hur deras situation ser ut. Kan vi, vågar vi och skall vi räkna med att samma höga andel av vården också framöver kommer att utföras av närstående? Det lär ingen kunna ge svar på i dag. Det är därför min förhoppning att regeringen låter se över området, så att vi får ett begrepp om läget och om vad som kan behöva åtgärdas exempelvis i fråga om ökad social trygghet för anhängrivårdare.

Anf. 100 JOHAN BROHULT (nyd) replik:

Herr talman! Detta berör just det som jag tog upp och som jag inte hann med tillräckligt, eftersom mina bilder inte fungerade. Här finns mycket explicita instruktioner till oss som arbetar inom sjukvården. Vi som arbetar inom den medicinska akutvården har fått instruktioner om att vi inte på sjukhusen får behålla patienter som är gamla och som har ett huvudsakligen socialt betingat vårdbehov även om vi är medvetna om att någon annan omvårdnad icke går att skaffa. Det är därför jag har blivit så upprörd över att en del sjukhus måste arbeta under dessa former. Jag tycker därför att det är bra att man försöker utöka det privata, öppna det offentliga monopolet och släppa in privata initiativ så att vi kan få fler ålderdomshem som kan ta hand om dessa patienter. Det är alltså här felet ligger.

Anf. 101 CHATRINE PÅLSSON (kds):

Herr talman! Jag vill inleda mitt första anförande här i kammaren med synpunkter i en hjärtefråga för mig. Enligt min uppfattning och kännedom

är det också en majoritet av den svenska allmänheten som känner vårdfrågorna som de viktigaste för framtiden.

Den kösituation vi i dag har i stora delar av landet och på många områden måste vi göra något åt. Det är oacceptabelt att många människor dör i en vårdkö. Därför måste arbetet med att förkorta köerna intensifieras.

Vården av våra gamla och långvarigt sjuka är en stor utmaning för hela samhället. Några enkla lösningar finns inte, men jag vill dela med mig av några tankar och riktlinjer för hur vi som kristdemokrater ser på vårdfrågorna. Vården av våra äldre kommer att bli en huvudfråga för oss politiker under resten av 90-talet.

Herr talman! Den svenska vården och omsorgen har byggts upp i stor politisk enighet och med ambition att erbjuda alla ett heltäckande skydd vid svår eller tillfällig sjukdom. Allt har varit gott och väl så länge ökade resurser kunde tillföras när behoven växte. Under 80-talet har det statsfinansiella läget tvingat fram ekonomiska restriktioner. Resurserna har inte längre kunnat öka i takt med kraven.

Vid jämförelser med sjukvårdskostnader i andra länder måste beaktas att Sverige har världens äldsta befolkning. Dessutom kan jag som representant för Kalmar län konstatera att vårt län i procent räknat har klart fler äldre personer än genomsnittet i landet. I vårt län är hela 9,4 % över 75 år, medan riksgenomsnittet är 7,9 %.

Utvecklingen under den senaste tioårsperioden har inneburit att resurser för vården och omsorgen krympt i förhållande till behoven. Till en början kunde besparingar mötas med effektiviseringar och utan större återverkningar på vårdens kvalitet. Fortfarande är meningsfulla effektiviseringar möjliga. Dessa kommer att underlättas genom avreglering, mångfald och alternativa driftformer. Mer av flexibilitet kommer också i andra avseenden att förbättra vården och ge patienten ett ökat inflytande på sjukvården.

Herr talman! I vården och omsorgen av svårt och långvarigt sjuka människor och av de allra äldsta måste alla erkänna att endast begränsade effektiviseringsvinster är möjliga. Dessutom kommer behoven att öka påtagligt inom dessa vårdformer fram till år 2000. Antalet 80-åringar beräknas öka med hela 28 % och 85-åringarna, som är i störst behov av vård och omsorg, med 40 %. De äldre mår bättre, men omfattningen av kroniska ålderssjukdomar minskar inte. Detta faktum, som ibland förtigs, leder till ett ökat behov av vårdplatser. Åldersutvecklingen visar på ett behov av att öka antalet platser på exempelvis ålderdomshem med 30 %, på långvården och sjukhemmen med 25 %, inom servicebostäder med 20 %, inom den specialiserade vården med 13 % och inom hemsjukvården med 15 %.

Dessa siffror som jag redovisar är hämtade från en bilaga till Pensionsutredningen. Denna statistik är inte enbart siffror, utan bakom varje siffra finns det en människa av kött och blod med vårdbehov. Pensionsutredningens uppgifter är en viktig faktor för oss som politiska beslutsfattare under 90-talet. Det har under 80-talet funnits en trend att minska antalet vårdplatser, eftersom det skulle höja kvaliteten inom sjukvård och äldreomsorg. Verkligheten är ofta den motsatta. Därför gäller det att arbeta för en mångfald av vård och boendalternativ, så att den enskilde verkligen får valmöjligheter.

Vi måste skapa valfrihet inom vård och omsorg. Låt vårdpengarna följa

Prot. 1991/92:12
17 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

Sociala frågor

patienten. Låt nya "vårdproducenter", privata och kooperativa, visa vad de kan erbjuda.

För att skapa trygghet och valfrihet måste de små akutsjukhusen med god geografisk spridning finnas kvar, medan den högspecialiserade vården ges vid regionsjukhusen.

Hälsohem och s.k. alternativ medicin är också viktiga komplement till den traditionella vården.

Full behovstäckning är något som vi av etiska skäl måste se till att alla gamla kan få inom vård och omsorg.

Avslutningsvis, herr talman, vill jag stryka under det regeringen har sagt i regeringsförklaringen, nämligen att välfärdspolitiken inte alltid fungerar bra och att staten måste ha det yttersta ansvaret för att alla skall ges en grundläggande trygghet vid sjukdom och ålderdom.

Jag vill avsluta med att önska Bo Könberg lycka till i ett viktigt arbete som statsråd.

Anf. 102 BO HOLMBERG (s):

Herr talman! I likhet med övriga riksdagskolleger vill jag önska Bo Könberg välkommen till ämbetet. Med en lätt travestering på vad Per Ahlmark sade när han var i Olofström, nämligen det bevingade "Lycka till!", skulle även jag till de båda herrarna i socialdepartementet vilja säga lycka till. Jag förstår att det inte är nedläggningshoten mot jobben ni skall arbeta med, men jag ser några nedläggningshot över den svenska socialpolitiken. Jag tycker att regeringsförklaringen är oklar, och jag tänkte därför begagna det här tillfället till att ta upp tre sakområden.

Det första gäller frågan om grundtrygghet eller standardtrygghet. Vi som har läst socialpolitik och tenerat dessa ämnen vet att det går en viktig skiljelinje i svensk socialpolitik på denna punkt. Vi minns ATP-striden som ett klassiskt exempel från 50-talet. Jag gör också den tolkningen att kärnan i den generella välfärdspolitiken bygger på standardtryggheten.

Jag vill därför börja med att fråga: Skall detta hot hänga kvar över socialpolitiken och förverkligas? Eller är det så att man har varit litet oförsiktig med orden och inte tänkt sig att lämna begreppet standardtrygghet och gå ner till en grundtrygghet?

Det är i så fall en värdekonserverativ inställning i socialpolitiken, någonting som fanns före välfärdssamhället.

Den andra hotbilden gäller pengarna till socialpolitiken – frågan har också varit uppe till debatt tidigare i dag. Bengt Westerberg har lovat att genomföra handikapputredningen. Folkpartiet har under den tidigare perioden här i riksdagen drivit frågan om det glömda Sverige, och Bengt Westerberg har i kammaren flera gånger talat om för Carl Bildt att man inte kan göra stora nedskärningar när det gäller pengarna och samtidigt klara den generella välfärdspolitiken.

Jag har uppskattat det Bengt Westerberg har sagt på den här punkten, och under den period som jag har varit med i socialutskottet har jag känt ett starkt engagemang för den sociala dimensionen. Detta har också personifierats i arbetet av Daniel Tarschys och Barbro Westerholm.

Jag ser det så att vi nu är inne i en tid då etiken blommar i tal och skrifter

i sådana här lokaler, men ute blåser högervind. Jag känner att etiken står svag och skuggad. Om vi ser till etikens grundpelare, nämligen det lika människovärdet, kräver detta solidaritet och pengar – det räcker inte med fina ord från talarstolarna. Frågan är alltså: Kommer dessa besparingar på 10–15 miljarder att drabba socialpolitikens område? Vill Bo Kånberg vara med och förverkliga nyliberalismens stora nedskärningar i socialpolitiken, eller är tanken att dessa nedskärningar skall göras på andra håll?

Jag hoppas att de båda socialministrarna kommer till riksdagen med förslag som stämmer med grundbultarna i den socialpolitik som hittills har förts, där vi trots all retorik har kunnat bilda rätt stabila majoriteter i riksdagen och varigenom vi har undvikit stora klasskillnader i Sverige, vilket har varit till gagn för hela befolkningen.

Den tredje hotbilden i regeringsförklaringen gäller valfrihetsrevolutionen. Vad gömmer sig bakom den formuleringen? Kan det vara sådana hårda attacker som när SAF-chefen Laurin sade att jämlikheten nu skall slängas på sophögen och att vi får inse att tvåtredjedelssamhället är här? Är det den typen av valfrihet som avses?

Var skall kds göra av sin etik? Kommer det någon etisk ramlag, där man får inskränka viss forskning därför att vissa principer inte stämmer? Eller kommer det någon etisk ramlag som inskränker den jämställdhet kvinnorna hittills har uppnått?

Jag är också litet intresserad av folkpartiets valfrihet i fråga om egen husläkare. Om jag har förstått det hela rätt, skall vi bindas till en husläkare ett år. Men om det visar sig att denne husläkare är en person som jag inte trivs med vill jag inte bindas till den läkaren ett år. Frågan är: Skall man då gå från en enhetslösning till en annan? Skall inte jag som medborgare i Sverige få gå till en distriktsläkare om jag vill? Jag undrar om vi skall snickra till sådana här enhetslösningar, som mäts ut efter en rikslinjal för hela landet, eller om det skall få finnas variation i de olika landstingen, där de bestämmer att ge medborgarna större valfrihet. Det ser ut på olika sätt i Sverige, och ett problem är att vi envisas med att styra för mycket centralt utan att se till den mångfald som finns.

Socialdemokratin kommer i opposition att vidareutveckla socialpolitiken som alternativ till marknadsanpassad välfärd. Vi har lång erfarenhet av praktiskt förnyelsearbete, och vi kommer att hämta kraften därifrån.

Allra sist, herr talman, tolkar jag det uteblivna beskedet om ÅDEL-reformen i regeringsförklaringen så att den kommer att fullföljas, och därmed har alltså moderaterna och centern ändrat åsikt, vilket i så fall är bra.

Anf. 103 Statsrådet BO KÅNBERG (fp) replik:

Herr talman! Jag tackar även Bo Holmberg för de vänliga inledningsorden inkl. travestin. Vi som har fått förtroendet att arbeta inom socialdepartementet skall göra vad vi kan för att motsvara detta förtroende. Jag skall försöka vidareutveckla några punkter som jag antydde i mitt inledningsanförande.

Jag begärde ordet därför att Bo Holmberg ställde ett antal frågor, och jag skall försöka besvara dem.

En fråga rörde grundtrygghet eller standardtrygghet. Jag vidrörde den frå-

Prot. 1991/92:12
17 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

Sociala frågor

gan något i avslutningen på mitt inledningsanförande, där jag konstaterade att välfärdsstaten bygger på att vi har tillgång, oavsett ekonomiska förhållanden, till sjukvård när vi behöver det, till utbildning för våra barn när de behöver det, och på att det finns ett system på socialförsäkringsområdet som gör att människor inte i stor skala lider ekonomiskt av att de har drabbats av sjukdom eller arbetslöshet eller haft förmånen att bli att gamla.

Inom en av socialförsäkringarna, nämligen föräldraförsäkringen, har folkpartiet liberalerna i årets valrörelse pekat på att man nog har hamnat för långt åt standardtrygghetshållet, och vi har föreslagit mer av grundtrygghet. Det har inte varit någon hemlighet, utan vi har pekat på att det kan bli mycket stora skillnader mellan dem som är med i försäkringen. De som inte har hunnit få något jobb, som har studerat eller som är arbetslösa kan räkna med en ersättning på 60 kr. per dag, medan de som har varit med på arbetsmarknaden och skaffat sig hyggliga inkomster kan räkna med upp emot 600 kr. per dag. Tiden mellan barnens födelse påverkar också kraftigt den här nivån.

Jag tycker inte att vi kan förfalla till dogmatism på den här punkten. De grundläggande tankegångarna är någorlunda gemensamma för Bo Holmberg och mig, nämligen att man skall ha standardtrygghet vid sjukdom, arbetslöshet och pensionering. Jag nämnde också i inledningsanförandet att det skall vara självrisk i dessa system, och vi skall försöka utforma dem på ett sådant sätt att de inte hindrar den ekonomiska tillväxten i samhället. Det har en hel del att göra med pensionssystemet, vilket jag tror att Bo Holmberg förstår genom den markeringen.

Den andra frågan som Bo Holmberg tog upp gällde pengarna. Jag har delvis svarat på frågan om handikapputredningen i mitt inledningsanförande, och det innebär självfallet att folkpartiet liberalerna fortsätter sin kamp för det glömda Sverige. Jag räknar med att vi nästa år under socialministerns färila lägger fram förslag som grundar sig på handikapputredningen.

I den delen avslutade Bo Holmberg med att hoppas att det inte skulle bli några besparingar på socialpolitikens område. Jag måste något precisera det jag sade i inledningsanförandet, nämligen att de besparingar som måste göras under kommande år i den totala offentliga sektorn, inkl. socialförsäkringarna, delvis kommer att falla på socialförsäkringssidan. Det är inte möjligt att pressa ner det svenska utgiftstrycket och på det sättet bana väg för en bättre tillväxt utan att vi ser över socialförsäkringarna. Regeringen återkommer relativt snart i dessa frågor.

Fråga tre gällde valfrihetsrevolutionen, som omtalas i regeringsförklaringen, och Bo Holmberg var orolig för att detta betydde att regeringen ville införa ett tvätredjedelssamhälle. Så är det naturligtvis inte. Med valfrihetsrevolutionen har vi menat att det på grundval av en gemensam solidarisk finansiering skall finnas mycket större möjligheter än hittills i Sverige att välja var barnen skall gå i skolan, var de skall tas om hand i förskolan, var jag vill ha min husläkare eller var jag vill få en operation utförd. I grunden ligger alltså tanken på en gemensam solidarisk finansiering – om man så vill, av var och en efter ekonomisk förmåga till var och en efter medicinska behov. Vi skall naturligtvis avskaffa det system som har funnits länge, där patienterna har tillhört sjukvården i stället för att sjukvården har tillhört patienterna.

Inom ramen för den frågan tog Bo Holmberg också upp utformningen av husläkarsystemet. Den lösning som vi har pläderat för nu i snart 15 års tid och som får mer och mer gehör bland olika intresseorganisationer, politiska partier m. fl., bygger på att man skall ha rätt till en egen husläkare. Vi har pekat på att det i de flesta utländska system av den här typen är så att man kan byta husläkare någon gång om året – i det tyska systemet t. o. m. någon gång i kvartalet i flertalet delstater. Självfallet finns det inget intresse av att man skall bindas till en husläkare som man inte trivs med. Däremot visar de utländska erfarenheterna att önskemålen om att byta läkare är mycket få. I Danmark rör det sig t. ex. om någon procent per år. Värdet av kontinuitet känner medborgarna alltså mycket tydligt.

Till sist nämnde Bo Holmberg ÄDEL-reformen. Det är ju en reform som är beslutad av riksdagen och som består av många delar. Bo Holmberg och jag har haft nöjet att diskutera den några gånger under gångna år. De delarna kvarstår naturligtvis och skall genomföras, inkl. sådana saker som att vi nu äntligen får ett statsbidrag till de kommuner och landsting som ser till att det blir fler egna rum, att det blir statsbidrag till dem som bygger upp gruppbostäder till åldersdementa, att vi ordnar ett betalningssystem när det gäller de medicinskt färdigbehandlade som vi hoppas och tror kommer att leda till att den gruppen minskar; kommunerna får goda skäl att göra någonting som är bättre än att låta färdigbehandlade patienter vistas på akutsjukhus, där de får en sämre vård än de behöver och dessutom upptar platser, m.m. Bo Holmberg och jag kan väl vara nöjda över att ÄDEL-reformen går vidare och förhoppningsvis kommer att leda till de goda resultat som de som står bakom den såg framför sig.

Anf. 104 BO HOLMBERG (s) replik:

Herr talman! När det gäller trygghetsfrågan är jag nöjd med det svar jag fick, men jag är ändå en aning konfunderad över att man i regeringsförklaringen så tydligt säger att man skall bygga en socialpolitik som vilar på en grundtrygghet. Är det verkligen så att man har blandat ihop begreppen? Men jag måste ju nu tro på Bo Könberg när han säger att man skall hålla fast vid begreppet standardtrygghet.

Om man har skevheter i ett system som bygger på standardtrygghet har jag inga svårigheter att förstå att man får lov att rätta till dem, men för mig är det en ideologisk förändring att gå från standardtrygghet till grundtrygghet.

10–15 miljarder är jättemycket pengar när man går in och gnetar i budgetarbetet – det vet jag av egen erfarenhet. Jag vet vad det kan innebära att ha ansvar för de sociala frågorna och få oerhört svåra sparbeting från en finansminister. Svaret är nu att det också skall drabba socialpolitiken. Vi får då se hur det kommer att slå mot socialförsäkring och andra saker.

Skall jag tolka Bo Könbergs uttalande om valfriheten så att den enskilde kommer att få både ett utbud av distriktsläkare och allt vad som hör till den organisationen – jag tänker på barnhälsovården, distriktssköterskorna och allt det andra som är kärnan i primärvården – och chans att få en husläkare? Jag vill försäkra mig om att det inte blir på det sättet att man raserar den nuvarande primärvården och distriktsläkeriet för att köra in en enhetslösning för husläkeriet utan att distriktsläkarmaskineriet får fullföljas och ut-

vecklas. Det fick jag inte riktigt klart för mig av det svar som Bo Könberg lämnade.

Anf. 105 Statsrådet BO KÖNBERG (fp) replik:

Herr talman! Jag återkommer då till frågan om husläkarsystemet. Som vi har skissat i olika sammanhang – och den modell som vi har fört fram har Sveriges Läkarförbund i början av det här året i rätt stor utsträckning anslutit sig till, har jag sett; jag tror att modellerna är lika till 80–85 % – skulle systemet bygga på varje individs rätt att välja sin husläkare och på en rätt för utbildade läkare att etablera sig som husläkare.

Vi har också tänkt oss att ersättningssystemet för läkarna skulle bygga på hur många patienter de har på sina listor, personer som har valt att registrera sig hos dem. Jag har i andra sammanhang pläderat för att 75–80 % av den ersättning enskilda husläkare eller vårdcentraler skulle få skulle vara beroende av hur många patienter de tar ansvaret för på helårsbasis. Den andra delen av ersättningen – 20–25 % – skulle vara beroende av hur många besök de har under året.

Tanken bakom denna ersättningsmodell har varit att den snarare skulle stimulera till förebyggande insatser och till att försöka åstadkomma öppenvårdsinsatser än premiera många besök eller många återbesök. Från jämförelse med många andra länder vet vi att antalet besök per invånare kan skilja sig oerhört mellan länderna. Sverige är ett av de länder som har relativt få besök. Det finns rätt litet som tyder på att folkhälsan eller ens egen hälsa skulle bli bättre om man går till doktorn tre eller fyra gånger mer om året. – Det har varit en av tankarna bakom ersättningssystemet. Det ligger väl i linje med utvecklingen inom andra europeiska länder, där man har system som liknar det här med husläkare.

Om jag förstod Bo Holmberg rätt var han orolig för att distriktsläkarsystemet skulle raderas med ett husläkarsystem. Jag har litet svårt att se skillnaderna på den punkten. I bägge fallen handlar det i huvudsak om specialister i allmänmedicin – man brukar kalla dem för allmänläkare. Det handlar om personer som i flertalet fall säkert kommer att ha distriktsköterskor, därför att det är en utmärkt kompetens som vi har i Sverige. I flertalet fall kommer säkert medborgarna att välja att gå till en husläkare som bor relativt nära deras egen bostad, även om det finns möjlighet att välja andra lösningar.

Men det är klart att om vi genomför en ordning där patienten så att säga för pengarna med sig och varje läkare får ersättning efter hur många som finns registrerade på hans lista kan det naturligtvis här och var bli så att patienter går från en läkare till en annan. I så fall får man dra konsekvenserna av detta, exempelvis inom landstingen, genom att minska resurserna på de ställen vilkas patienter väljer att gå någon annanstans. Men jag har för min del alltid sett distriktsläkarna som en av grunderna för det framtida husläkarsystemet.

Anf. 106 BO HOLMBERG (s) replik:

Herr talman! Den oro som vi från socialdemokratins sida kände när vi läste regeringsförklaringen var att man i sitt nit att förändra skall kasta från det ena till det andra. Bo Könberg vet att det har tagit svensk sjukvård 10–15

år att få sjukhusvården att jobba ihop med primärvården; från början var denna över huvud taget inte accepterad. Vi vet också vad den har betytt för barnhälsovården. Vi vet vad den kommer att betyda som plattform för hela folkhälsoarbetet – för hur vi lever, hur vi umgås med alkohol och droger. Vi blev oroliga för att hela detta fina som finns i vår primärvård skulle sättas mot ett husläkarsystem.

Vi vill alltså värna det fina som finns i primärvården. Vi hade inte kunnat acceptera att man raserar de fina sakerna till förmån för en enhetslösning som gäller husläkare. Men om jag fattade Bo Könberg rätt finns det på nuvarande beredningsstadium en öppenhet för att ha en kombination av de här systemen. Vi får väl då återkomma när regeringen kommer med förslag i den här frågan.

Tredje vice talmannen anmälde att Bo Holmberg anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 107 MAUD BJÖRNEMALM (s):

Herr talman! Jag skall ta upp en något annorlunda välfärdsfråga i den här debatten.

I Europa växer rasismen och främlingsfientligheten. Radio och TV rapporterar numera dagligen om attentat mot flyktingförläggningar och brutala övergrepp mot enskilda flyktingar.

Även här i Sverige visar främlingsfientligheten öppet sitt ansikte. I valrörelsen fanns det partier som fiskade i grumligt vatten.

I flera kommuner har Sverigedemokraterna och Framstegspartiet nu fullmäktigemandat. Ny demokrati har också med framgång spelat på människors misstänksamhet och fördomar mot invandrare och flyktingar.

Resultaten av skolvalen visar att de främlingsfientliga partierna har haft framgång också där. På Teknis i Örebro röstade var tionde elev på Sverigedemokraterna. Teknis i Örebro är tyvärr inget undantag, utan många skolor visade upp liknande resultat. Man måste fråga sig vad det kan bero på att svenska ungdomar, uppvuxna i vårt trygga svenska välfärdssamhälle, låter sig lockas av extrempartierna och deras våldsideologi. Vad är det som lockar vuxna människor?

Att acceptera förklaringar som att "det är inne att hata invandrare och ballt att vara nazist" som en Stockholmselev uttryckte sig, är att ta alltför lättvindigt på den främlingsfientlighet som uppenbarligen finns bland våra ungdomar.

Vi kan inte heller, tycker jag, acceptera bortförklaringar som att det skulle vara ett "plojval" och att resultatet inte behöver tas på allvar. Tvärtom – valresultaten i skolorna är verkligen något att ta på allvar. Skolan har en mycket viktig roll när det gäller att sprida kunskap om främmande kulturer och religioner, eftersom den når praktiskt taget alla barn och tonåringar. I ungdomsåren grundläggs många av våra värderingar.

Efter att ha sett gårdagens Rapport finns det anledning att fundera över massmedias ansvar i den flyktingpolitiska debatten. I Rapport fick Bert Karlsson utgjuta sig över att slussförläggningen i Tånga Hed tagit som han

Prot. 1991/92:12
17 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

Sociala frågor

uttryckte det "hans flyktingar" utan att TV ifrågasätter vad som ligger bakom Bert Karlssons agerande i den här frågan.

Herr talman! Det finns anledning att också se allvarligt på tendenserna i valet i övrigt. Vad speglar de för strömningar i vårt samhälle? Hur stark är främlingsfientligheten egentligen?

Det har uppenbarligen skett en attitydförändring hos svenska folket. År 1987 visade undersökningar att vi hade en tolerant inställning till invandrare och flyktingar.

En SIFO-undersökning från juni förra året visar att allmänheten nu har en mera skeptisk inställning. Drygt sex av tio svenskar tycker att bestämmelserna borde bli strängare. Varannan svensk tycker att myndigheterna tillämpar bestämmelserna om uppehållstillstånd alltför generöst.

I regeringsförklaringen sägs att "främlingsfientligheten och tendenser till rasism skall bekämpas". Det är ett mycket viktigt och angeläget problem att ta itu med. Men i debatten om regeringsförklaringen berörde statsministern inte den här frågan. Inte med ett enda ord berördes hur regeringen tänker möta de strömningar av främlingsfientlighet som nu drar genom landet. Jag frågar därför: På vilket sätt tänker regeringen ta itu med problemen? Det brådskar!

Sverige är ett mångkulturellt land och kommer så att vara även i framtiden. De människor som i dag kommer till Sverige som flyktingar kommer från andra kulturer med en annan bakgrund. Vi kan inte blunda för att invandringen, hos en del svenskar, väcker oro och rädsla. Det är känslor som vi måste ta på allvar och försöka bemöta med kunskap och information.

De flyktingar som får stanna i vårt land har samma rättigheter och skyldigheter som vi andra. Man skall arbeta och försörja sig. Att ha ett jobb, att kunna försörja sig och att ha arbetskamrater är det bästa sättet att komma in i vårt svenska samhälle. Många fördomar försvinner också när man arbetar tillsammans. Men det är inte lätt för invandrare eller flyktingar att få ett jobb även om de är välutbildade.

Det är klart att det sticker i många svenskars ögon när de ute i bostadsområdena ser många flyktingar som de tycker bara går och drar och inte vill arbeta. Sanningen är ofta att de inte får något jobb hur gärna de än vill. Fördomar om invandrare och flyktingars utbildning och arbetsförmåga frodas också hos svenska arbetsgivare.

Herr talman! Det sägs ofta att rasismens och främlingsfientlighetens grund kan sökas i människors ekonomiska och sociala villkor. I ett samhälle där människor vet att de kan få jobb, kan försörja sig, känna social trygghet och tillförsikt inför framtiden, har rasismen svårt att finna fotfäste. Ansvaret vilar tungt på regeringen.

Anf. 108 Statsrådet BO KÖNBERG (fp) replik:

Herr talman! Det är mycket lätt för mig att instämma i de värderingar som nu kom till uttryck i vad gäller främlingsfientlighet och annat. Det är klart att regeringen har en viktig uppgift i det sammanhanget.

Som medlem av folkpartiet liberalerna kan jag inte undgå att notera att det hade varit möjligt för andra politiker att under valrörelsen – då uppmärksamheten är som störst på vad vi politiker säger – göra sådana insatser som

folkpartiet liberalernas partiledare har gjort. De insatserna tror jag inte på något sätt har lett till att folkpartiet liberalerna har fått flera röster. Det var inte därför de gjordes. De gjordes därför att vi har dessa humanitära värderingar på den här punkten.

Det går i och för sig bra att ställa krav på regeringen. Men det allra viktigaste tror jag är att vi alla, i våra olika funktioner, när vi har möjlighet att möta människor och nå människor genom massmedia och på annat sätt för fram dessa värderingar för att hålla tillbaka de strömningar av främlingsfientlighet som finns här och var. Det vore bra om vi kunde enas om att det är en gemensam uppgift och att alla är beredda att ta på sig den.

Anf. 109 MAUD BJÖRNEMALM (s) replik:

Herr talman! Jag delar naturligtvis Bo Könbergs uppfattning att vi alla har ett ansvar för att ta den här debatten. Jag tror och vet att många av oss ute i valrörelsen tog den här debatten, även om alla inte fick den massmediala uppmärksamhet som Bengt Westerberg fick. Jag högaktar och respekterar honom för att han förde den debatten även massmedialt.

Anf. 110 EVA ZETTERBERG (v):

Herr talman! Självfallet vill även jag börja med att gratulera min f.d. landstingskollega till upphøjelsen till statsråd. Jag tyckte mig ett tag nästan försatt tillbaka i landstingssalen när husläkarsystemet kom på tal, men jag återfördes bryskt till verkligheten.

Jag har en hel del frågor till statsrådet och den nya regeringen. Vart tog Sveriges barn och ungdom vägen? Jag tycker att de lyser med sin frånvaro i regeringsdeklarationen.

Sverige har undertecknat barnkonventionen och bidrog starkt till förra årets toppmöte för och om barn i New York. Men åtagandet för världens barn, eller i det här sammanhanget för svenska barn, är dock långt ifrån fullföljt.

Barnen anses ha det rätt så bra i Sverige. Varför bildas t.ex. ett nytt barnparti, av en företagsam 12-åring i Farsta, Erik Edman? Jo, Erik och många andra barn anser naturligtvis inte att det sätt som de etablerade partierna driver sin politik är tillfredsställande vare sig det gäller de stora framtidsfrågorna, miljöfrågorna osv. eller frågor som är närliggande för barn om skolmaten, böckerna i skolan osv.

Det finns också en nybildad kamporganisation, Barns Rätt till Barndom, som också tycker att de politiska partierna är alltför passiva när det gäller att trygga barnens rätt till barndom. Den organisationen har liksom etablerade organisationer som Rädda barnen och BRIS "tyvärr" ett mycket starkt existensberättigande.

I regeringsdeklarationen nämns kartläggningen av barnens situation i missbrukarfamiljer. Det tycker jag är mycket bra. Jag tycker också att det var mycket bra att Gullan Lindblad tog upp förslaget om att höja föräldrapenningen för de som bara har 60 kr. om dagen. Jag hoppas få återse det förslaget i någon proposition från regeringen längre fram.

I regeringsdeklarationen sägs också att en ny familjepolitik skall ge mer tid åt barnen. Att småbarnsföräldrar vill ha mer tid för sina barn är själv-

Prot. 1991/92:12
17 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

Sociala frågor

klart. Just "kampen om tiden" är lysande skildrad av barnboksförfattaren Michel Ende i boken Momo eller Kampen om tiden. Där skildras hur en liga av vuxna tidstjuvar, slipade grå kostymherrar, ger sig ut och tar folks tid och ser till att folket inte får tid över till någonting som är trevligt längre. Men barnen och de vuxna som hjälper dem avslöjar naturligtvis ligan och skänker tiden åter till människorna. Jag rekommenderar den boken till läsning för hela regeringen, och Bo Könberg har förhoppningsvis läst den.

Det finns ju faktiskt en hel del bra förslag, förutom i den här barnboken, om hur man skall få mer tid till barnen: förlängd föräldraledighet, sex timmars arbetsdag för alla, en bra barnomsorg, fria besöksresor för barn som har sina fränskilda föräldrar boende på annan ort, osv.

I regeringsprogrammet diskuteras skol- och utbildningspolitiken. Där talar det om kvaliteten på skolans alla stadier. Men hur skall elevernas inflytande stärkas? Hur skall vi få barn och ungdomar att känna att skolan är till för dem? Skall det ske genom minskade resurser till skolan, genom minskad personal på dagis eller neddragning av förebyggande insatser? Eller skall det ske genom sänkningen av arvsskatten och förmögenhetsskatten eller borttagandet av moms på aktieköp? Är det sådana åtgärder som skall få barnen i Fittja, i Angered eller i Rosengård att känna att vi politiker verkligen kämpar för att de skall få ett inflytande?

De enda investeringar som konkret innebär någonting för ungdomar är införandet av en ny vårdform för unga brottslingar, en ersättning för de s.k. § 12-hemmen. Jag kan inte tolka det på annat sätt än att man skall bygga nya fängelser, ungdomsfängelser.

Herr talman och statsrådet Bo Könberg! Jag undrar: Var finns barnen i regeringsdeklarationen? Var finns de konkreta förslagen för att barnen skall få mer tid? På vad sätt skall vi få barnen mer delaktiga i vårt samhälle? Var finns de förstärkta resurserna för utsatta barn, flyktingbarn eller barn med handikapp? Ett genomförande av handikapputredningens förslag dröjer ju. På vad sätt kommer barnen att känna att deras möjligheter till makt och inflytande stärks?

Kds-representanten Rose-Marie Frebran tog i sitt anförande upp frågan om barnens situation. I övrigt undrar jag: Var finns barnen i den allmänpolitiska debatten? Vart tog barn och ungdom i Sverige vägen?

Anf. 111 KARIN WEGESTÅL (s):

Herr talman! Sveriges socialförsäkringssystem visar att generella förmåner såsom folkpension och ATP är en överlägsen metod att nå trygghet och ekonomisk utjämning. Även den som inte har deltagit i förvärvslivet är garanterad en ekonomisk trygghet som pensionär genom folkpension, pensionstillskott och kommunalt bostadstillägg. Särskilda skatteregler gör att denna ekonomiska trygghet för pensionärer inte beskattas. I en kommun med ett anständigt kommunalt bostadstillägg har en pensionär utan ATP lika mycket att leva på som en fabriksarbetare med lägsta lön. En genomsnittlig ålderspensionär i Sverige har en disponibel inkomst som i stort motsvarar genomsnittet i landet om man tar hänsyn till försörjningssituationen.

Internationella jämförelser visar att Sverige tillsammans med Norge nått längst när det gäller att ge de äldre samma ekonomiska trygghet som genom-

snittsmedborgaren. England släpar långt efter, liksom Västtyskland. Andelen socialbidragstagare i Sverige i förhållande till befolkningen är lägst i åldrarna 65–74 år, bara 1 %. I Tyskland är pensionärerna den största gruppen socialbidragstagare.

Det svenska pensionssystemet framstår som ett föredöme för många länder i Europa. Det upplevde jag själv i en konferens i Wien, där man jämförde socialförsäkringssystemen i Italien, Nederländerna, Österrike och Sverige. Vi har all anledning att slå vakt om pensionssystemet.

Vi socialdemokrater ställer oss däremot skeptiska till det förslag som förekommit i valrörelsen om en sammanslagning av de förekommande grundförmånerna. Den valfrihet i boendet som härigenom sägs bli följden betyder i klartext att pensionärer med grundpension inte kan skaffa en dyrare bostad, eftersom bostadsbidraget inte längre blir anpassat till boendekostnaden. Vi vet att graden av handikapp hos en person med rörelsehinder ofta är beroende av bostadens tillgänglighet. Det är oetiskt och oekonomiskt att pruta på de äldres boendestandard.

Den ekonomiska bastryggheten i det svenska pensionssystemet är speciellt gynnsam för de kvinnor som inte haft förvärvsarbete. Tidigare har många kvinnor fått sin första egna inkomst efter pensioneringen. Nu har de unga kvinnorna förvärvsarbete i samma utsträckning som männen, och andelen pensionärer utan ATP minskar.

Ett stort problem är däremot de svåra margineffekterna i skarven mellan de grundläggande förmånerna och ATP-pensionen, vilka drabbar många pensionärer med låg ATP. Det är mycket viktigt att undanröja dessa olägenheter, eftersom det faktum att man bidragit till ATP-systemet måste leda till att man också har nytta av detta i form av högre pension. Den grupp som drabbas består mest av kvinnor, men även lågavlönade män berörs.

ATP-pensionen är, i motsats till folkpensionen, kopplad till förvärvsinkomsten och bygger på inkomstbortfallsprincipen. Systemet är utformat enligt fördelningsprincipen och innebär att pensionsförmånerna åt dem som är pensionerade betalas av de samtida yrkesverksamma.

Systemet är inte ett renodlat fördelningssystem, eftersom det förekommer fondering i AP-fonderna. Dessa har vuxit under den tid som inbetalningarna var större än utbetalningarna, då systemet inte gav så stor effekt och då den ekonomiska tillväxten var god. Under de senaste åren har utbetalningarna varit större än inkomsterna, och därför har en del av AP-fondernas avkastning använts som utfyllnad.

Att ATP-utbetalningarna nu stiger beror på att genomsnittspensionen blir större i och med att systemet utvecklas mot full utbyggnad.

Ett annat skäl är att andelen personer som är 65 år eller äldre fram till år 2005 ökar från 17 till 21 % av befolkningen. Samtidigt minskar antalet förvärvsarbetande. Belastningen på dessa kommer att öka när det gäller att finansiera pensionerna. För att komma till rätta med detta problem skulle man under 1990-talet behöva ta ut en något högre avgift till ATP-systemet och fondera överskottet i AP-fonderna. Med en sådan generationsutjämning skulle belastningen på pensionssystemet efter 2005–2010 kunna pareras helt eller delvis.

Hur AP-fondernas tillgångar placeras är också av stor betydelse för av-

kastningen och för ATP-systemets inkomster. AP-fonderna borde få ökade möjligheter till fri placering, dvs. samma handlingsutrymme som försäkringsbolagen. Att slå samman löntagarfondernas kapital med AP-fonderna borde vara en logisk lösning på pensionssystemets finansieringsproblem. Tyvärr har vi fått en regering för vilken politiska bindningar är viktigare än tryggheten för pensionärerna i framtiden och de yrkesverksammas möjlighet att betala pensionerna åt de samtida pensionärerna.

Löntagarfonderna är lön som avståtts av löntagarna under de år då aktieägarna gjorde uppseendeväckande stora vinster. Löntagarna höll tillbaka sina berättigade lönekrav för att Sveriges konkurrenskraft skulle öka, eftersom löntagarfonderna kopplades till pensionerna. Det verkar nu som om fyrtipartiregeringen av dogmatiska skäl tänker ointetgöra möjligheten att klara de svårigheter som ATP-systemet i framtiden kommer att ställas inför. Nu är ju inte ATP-pensionen någon hjärtefråga för den sittande regeringen – snarare motsatsen. Pensionärerna fick dock inte oroas i valrörelsen, men hur blir det med det förslag som skall läggas fram nästa höst, i god tid före nästa val? Och hur blir det med pensionerna för den stora gruppen 40-talister?

Anf. 112 CHARLOTTE CEDERSCHIÖLD (m):

Herr talman! I stället för att gratulera statsrådet Könberg, som de flesta här har gjort, vill jag tacka Bo Könberg för att han åtagit sig den här hårda uppgiften i den tid som vi nu befinner oss i.

Så till mitt ämne, som kommer att handla om pensioner och andra socialförsäkringsfrågor ur civilrättslig synpunkt, dvs. lagutskottets område.

Den nya tid av förändring, av frihet och av möjligheter som vi nu går in i kommer att visa sig på många områden. Och det är nödvändigt. Varför?

Socialdemokraterna har fört oss in i ett samhälle där tillväxten inte bara har stagnerat utan där välståndet de facto minskar. Systemen är inte individanpassade. Den trygghet som storebror har utlovat sviktar och blir för många i stället arbetslöshet eller andra former av otrygghet.

I spåren följer personliga tragedier, skilsmässor och uppbrott – detta för att socialdemokraterna inte tog hänsyn till den ekonomiska verkligheten. Olof Palme såg verkligheten som sin värsta fiende. Alf Ahlberg varnade för konsekvenserna av att nonchalera den. Nu slår effekterna av den socialdemokratiska politiken hårt mot människorna, eftersom de socialdemokratiska löftena i mycket var chimärer.

När samhällsekonomin inte håller, när skattebetalarna inte längre klarar de åligganden de socialdemokratiska politikerna gett dem, när arbetslösheten rakar i höjden och företag efter företag tvingas lägga ned, då sviktar förtroendet. Många frågar sig: Hur skall jag och min familj klara oss när det vi byggde på var fel?

När människor då börjar fundera på vad de kan göra själva, hur de ekonomiskt kan skydda sin ålderdom och hur de kan skydda sig för att klara olika kriser som uppstår i livet, då visar det sig att det ligger ett hårt lindat nät av förbud över många öppningar och möjligheter som människorna tror sig finna. Slutsatsen blir, som man så ofta hör i Sverige: Det är ingen idé.

Men nu är den tiden över. Nu gäller nya villkor, nya värderingar och normer, som börjar förändra och öppna det svenska samhället. Det civila sam-

hället kommer att få ökad betydelse, liksom sannolikt den civilrättsliga lagstiftningen.

Det skall löna sig att arbeta, spara och ta ansvar. Då måste det också skapas sådana möjligheter att människor verkligen kan ta ansvar. De lånningar som finns på t.ex. försäkringsområdet måste börja lösas upp. Det är orimligt att fortsättningsvis hämma människor från att skapa ekonomiska buffertar för kristider. Det skall man i stället stimulera. I all synnerhet är det angeläget nu, när det knakar i välfärdssystemen. Det har varit grymt att svika människorna genom att de stora kollektiva socialförsäkringssystemen inte uppfyller sina åtagna uppgifter, samtidigt som man förvägrar eller försvårar för den enskilde att skydda sig och sin familj. När det knakar i de kollektiva systemen, måste det civila samhället få utvecklas i en bättre jordmån. Det kräver förändringar, t.ex. i lagutskottet. Det var både ologiskt och grymt att avskaffa änkepensionerna utan att öppna några nya möjligheter för människor att skydda sina familjer i de civila systemen, t.ex. via de privata pensionsförsäkringarna.

Det ansvar som människor faktiskt ofta vill ta för varandra inom familjen bör få en chans att utvecklas. Avtalsrätten måste inte bara grundlagsfästas, den måste också utvecklas. Den är t.ex. inskränkt när det gäller människors möjligheter att avtala sinsemellan om sitt försäkringssparande. Avtalsrätten bör gälla premieinbetalningen, men även det sedermera utfallande försäkringsbeloppet. Möjligheten att själv bestämma om sitt pensionssparande bör utvecklas i linje med den i Europa mer vanliga synen på äganderätten. Den som sparar skall ha möjlighet att besluta om vart sparbeloppet skall gå, i händelse av att spararen avlider. Försäkringsbolagen har redovisat den snedvridning av sparandet som nuvarande förhållanden leder till. En ändring kan också ha en stimulerande effekt på sparandet.

Förra perioden motionerade jag i detta ärende och all tänkbar försäkringsexpertis inbjöds till lagutskottet. Efter hearingen insåg inte bara de borgerliga partierna, utan även miljöpartiet angelägenhetsgraden i denna reform. Bara socialistpartierna ville fortsätta att hindra, stoppa och förbjuda – helt i linje med sin ideologiska övertygelse. Statsrådet Laurén lovade i tisdags, vid debatt här i kammaren, att genast ta initiativ till ändring på detta område.

Det totala pensionsskyddet bör vägas in vid bodelning. Det är viktigt. Moderater och folkpartister har därvid krävt att pensionstryggheten i skilsmässosituationen ses över. Inte minst är det viktigt för de föräldrar som har gjort en större tidsmässig insats och investering i barnens fostran än vad som är det gängse i vårt land. Om makar frivilligt får avtala i förväg om behandlingen av sina pensionsrättigheter vid en eventuell framtida bodelning, öppnas fler möjligheter för människor att skapa ett gemensamt ekonomiskt familjeskydd. Jag motionerade om detta förra perioden och fick stöd av försäkringsexpertisen. Skulle dessutom frågan om möjligheterna att inkludera ATP och avtalspensioner i 10 kap. 3 § äktenskapsbalken, dvs. en utvidgning av tillämpningsområdet för jämningsregeln, nå en slutlig lösning – något som moderater och folkpartister föreslagit utredning av – kommer familjeskyddet att väsentligt kunna stärkas.

Jag syftar till att vi skall få ett större civilt samhälle på frihetens, på familjens, på rättssäkerhetens och på humanismens grund.

Prot. 1991/92:12
17 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

Sociala frågor

Anf. 113 HANS KARLSSON (s):

Herr talman! Velfärdsfrågorna rymmer en oerhört stor del av det som utgör vårt samhälle. Jag skall, på den korta tid som jag har till mitt förfogande, ta upp en del frågor som rör löntagarna och som handlar om att ha en bra tillvaro på jobbet och ett bra liv på fritiden.

Arbetslivets förnyelse är en process som pågått under lång tid. Tack vare det pionjärbete som många inom arbetarrörelsen utfört har det i vårt samhälle kunnat genomföras ett antal åtgärder, som betytt stora förbättringar för landets löntagare.

Det är dessa framsteg för löntagarna som inte lämnat valda delar av borgerligheten någon ro. Krafter har satts i gång som vill föra utvecklingen tillbaka flera årtionden, krafter som uppenbarligen åter vill göra löntagarna liv-egna.

Arbetsrättslagstiftningen, som var 70-talets stora lyft för löntagarna, har varit utsatt för en formlig stormeld från borgerligheten. Ökad anställningstrygghet för löntagarna har inte lämnat högerkrafterna någon ro. Möjligheten till inflytande över sitt arbete, arbetets organisation och arbetsledning har inte accepterats av dem som fortfarande vill ha envælde i arbetslivet.

Men processen för ökad trygghet och ökat inflytande, som fick en ordentlig skjuts i början av 70-talet, går nu in i en ny fas. Efter omfattande utbildnings- och informationsinsatser, där staten bidragit med pengar för att ge alla löntagare samma möjligheter, händer nu stora saker i arbetslivet. Den ena arbetsplatsen efter den andra sjösätter nu projekt, som växt fram under ett antal år. Det som gjort att även många arbetsgivare nu ger klartecken är arbetslivsfondens resurser.

Givetvis betyder pengar mycket, men också den personal som fonderna har utgör en mycket viktig resurs för att stödja och utveckla de idéer som anställda och arbetsgivare tar fram.

Aktiva rehabiliteringsåtgärder för människor som drabbats av arbetsskador är oerhört angelägna. Många värdefulla projekt inom detta område står nu också inför sitt förverkligande. Människor som blivit utslagna från arbetslivet kan på nytt bli delaktiga.

Det som nu händer på många arbetsplatser är oerhört betydelsefullt då det gäller att ge löntagarna en bättre arbetsmiljö, ökad tillfredsställelse i arbetet och därmed ett bättre liv.

Ett annat område som betyder mycket för landets löntagare är de sociala trygghetssystem som har byggts upp och som ger människor möjlighet att fortsätta att leva ett någorlunda bra liv, även om man drabbats av sjukdom, arbetsskador eller arbetslöshet. Drabbas man av en skada i arbetet är det självklart att man inte skall behöva lida också ekonomiskt för det. Det är dock tveksamt om detta synsätt har någon utbredning i regeringskansliet.

Av olika uttalanden från regeringsföreträdare framgår att det finns skäl för landets löntagare att vara oroliga. Hoten om försämrade arbetsskadeersättning, karensdagar vid sjukdom och försämrade villkor för arbetslösa betyder att rättvisa och solidaritet inte har några förespråkare i det borgerliga regeringskansliet.

Landets löntagare kommer givetvis att uppfatta varje försämring av sina villkor som en provokation från den borgerliga regeringen.

Landets löntagare och deras fackliga företrädare har tagit ett mycket stort ansvar för att lindra effekterna av kapitalets höjningar. Rehnbergavtalet har inneburit att många avstått från att ta ut mesta möjliga lön, och detta i solidaritet med anställda i branscher som inte haft något stort utrymme. I och med att landets löntagare har ställt upp på detta sätt krävs en motprestation från regeringen.

Herr talman! Jag vill avsluta mitt inlägg med en uppmaning till regeringen: Tafsa inte på löntagarnas skyddsnät och på deras möjlighet att få utveckla sitt arbete och sina arbetsplatser!

Anf. 114 INGEGERD SAHLSTRÖM (s):

Herr talman! Birgitta Dahl nämnde i sin inledning de för oss socialdemokrater så viktiga bergreppen som jämlikhet och jämställdhet, och jag vill under några minuter göra en del jämställdhetsreflexioner.

"Politiker ersätts av kvinna" var den uppseendeväckande nyheten på en av landsortstidningarnas löpsedlar för ett antal år sedan. Denna text har naturligtvis lockat till många goda skratt och åtskilliga muntrationer. Men, herr talman, just nu fastnar skrattet i halsen. Efter årets val kan vi konstatera att det är kvinnorna som är förlorarna.

Politiker – skall det vara män i framtiden? Det faktum som en gång i tiden i Sveriges riksdag beskrevs som historia – "Riksdagsman blir man om man är man" – tycks åter vara en sanning. I år är det första gången under 1900-talet som kvinnornas politiska makt i riksdagen minskar. Herr talman må förlåta mig för uttrycket, men gubbvöldet har ökat i parlamentet. Detta är ett bakslag för jämställdheten i Sverige!

Med ljus och lyckta sökte jag i regeringsförklaringen efter deklARATIONER som gällde jämställdhetens område. Med ljus och lyckta fick man också, när ministerlistan presenterades, leta efter en jämställdhetsminister. Jag hittade henne. Men ännu i dag har jag inte hört Birgit Friggebo säga någonting om det kommande jämställdhetsarbetet. Bostadsdepartementet skall läggas ned, och kulturens betydelse tycks minska. Jag är litet ängslig för att Birgit Friggebo är en nedläggningsminister. Finns det i den nya regeringen några planer på ett fungerande och utvecklande jämställdhetsarbete?

Sverige och övriga nordiska länder är i ett internationellt perspektiv föregångsländer när det gäller jämställdhet mellan kvinnor och män. Jämfört med de flesta länder har vi i Sverige en hög kvinnlig förvärvsfrekvens, en väl utbyggd barnomsorg, ett föräldraförsäkringssystem som är unikt i världen.

Nu måste vi fråga oss hur det blir med dessa förutsättningar som gjort det möjligt för svenska kvinnor att vara självständiga och självförsörjande. För mig är den borgerliga valfrihetstanken svår att kombinera med kravet på jämställdhet mellan kvinnor och män. För den borgerliga valfriheten är en valfrihet för dem som har pengar, och i det sammanhanget drar oftast kvinnorna det kortaste strået.

I det socialdemokratiska kvinnoförbundet har vi under många år arbetat för kvinnors rätt till självständighet och oberoende. Vi har arbetat för kvinnors rätt till makt och inflytande. Det har varit ett tufft och många gånger ganska otacksamt arbete, men med tiden har vi fått gehör för våra åsikter. Jag är i dag mycket stolt över att vi i det socialdemokratiska partiet är det

Prot. 1991/92:12
17 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

Sociala frågor

parti som här i riksdagen – trots gubbväldet – kan redovisa en ökning då det gäller kvinnorepresentationen. Med 41 % kvinnor i den socialdemokratiska riksdagsgruppen visar vi socialdemokrater att vi menar någonting när vi anser att både kvinnor och män behövs i beslutande församlingar. Kvinnor och män har olika erfarenheter, och dessa erfarenheter behövs då beslut skall fattas som berör kvinnor och män i hela vårt land.

Hur kommer kvinnoperspektiven på politiska frågor att fungera i partier som Ny Demokrati och kds? Här i riksdagen är de representerade med tre kvinnor i Ny Demokrati och sju kvinnor i kds partigrupp. Jag kan försäkra att det inte bara är turism, kärnfamiljen och stöd för att förhindra aborter som är frågor som påverkar kvinnors vardagssituation.

”Varannan damernas” bjöd socialdemokrater upp till för ett antal år sedan. Ett huvudargument till denna invit var att utan en jämn könsfördelning i beslutande församlingar blir såväl demokratin som besluten ofullständiga. Det är något att tänka på, så att det nya gubbväldet bryts. Jag skulle ha velat ställa en fråga till jämställdhetsministern, men jag kanske kan få den medskickad: Är vår nya jämställdhetsminister villig att delta i ett arbete för ökad jämställdhet? För mig och andra i det socialdemokratiska kvinnoförbundet är det en utmaning att under det kommande riksdagsåret få föra fram de frågor som vi arbetat för – kvinnors rätt till arbete, kvinnors villkor i arbetslivet, lika lön för likvärdigt arbete, en bra barnomsorg, en god pension, kvinnofrid – och pröva dem i ett jämställdhetsperspektiv.

Olika men på lika villkor – det är en god målsättning för oss socialdemokrater. Frågan är om det är det för de övriga ledamöterna i Sveriges riksdag.

Anf. 115 Statsrådet BO KÖNBERG (fp) replik:

Fru talman! Ingegerd Sahlström beklagade den förändring av kvinnorepresentationen i årets riksdagsval som har inträffat jämfört med den tidigare. Det är lätt att ställa sig bakom detta beklagande. Jag tycker också att det är tråkigt att det har blivit ett av resultaten av årets val. Dock innehöll det en hel del andra poäng i och för sig. Däremot är det väl inte så oerhört slående med gubbväldet i själva riksdagslokalen, eftersom en manlig talman ersatts med en kvinnlig. Det är väl en förändring till det bättre som jag hoppas att Ingegerd Sahlström välkomnar.

Om jag har räknat rätt på regeringssammansättningen är det väl så att vi aldrig tidigare har haft en regering där andelen kvinnor har varit så stor som nu. Jag säger inte att den är tillräckligt stor, men den har aldrig, såvitt jag förstår, varit så stor som för närvarande.

Jag blev litet förvånad över frågan om huruvida Birgit Friggebo som jämställdhetsminister skulle vilja arbeta för ökad jämställdhet. Jag trodde att svaret var självklart, inte minst med tanke på folkpartiet liberalernas och liberalismens historia vad gäller jämställdhet. Jag behöver kanske inte gå in på den historieber beskrivningen i detalj. Med tanke på det intresse som Ingegerd Sahlström har i dessa frågor är den historieber beskrivningen förmodligen väl bekant. Med anledning av det faktum att Birgit Friggebo med sin stora arbetskapacitet också på sin lott har fått att göra en del förändringar i regeringsarbetet, t.ex. när det gäller bostadspolitik, verkar det litet långsökt att tro att detsamma skulle gälla jämställdheten. Det är samma sak med jäm-

ställdheten som med kulturen: Birgit Friggebo kommer, med all den kraft som hon besitter, att ägna sig åt dessa frågor.

Prot. 1991/92:12
17 oktober 1991

Anf. 116 INGEGERD SAHLSTRÖM (s) replik:

Fru talman! Det var positivt att höra statsrådets svar på mina frågor. Jag tycker att min ängslan ändå kan vara begriplig, därför att i regeringsförklaringen hittar man inte mycket om jämställdhet. Jag tror att ordet finns på ett enda ställe. Det är viktigt att vi fortsätter jämställdhetsarbetet. För även om vi har fått en kvinnlig talman och ett antal kvinnor i regeringen, fattas det kvinnor i Sveriges riksdag.

*Allmänpolitisk
debatt*

Sociala frågor

Anf. 117 KARIN ISRAELSSON (c):

Fru talman! Jag kan till Ingegerd Sahlströms glädje tala om att i och med regeringsbildningen fick centerpartiet en riksdagsgrupp med 44 % kvinnor. Det var väl inte dumt.

Jag tänkte tala om pensioner. Det är litet rörligt och rörigt i debatten. Vi går om vartannat, men jag har något visst att säga om det som tidigare har sagts.

Våra äldre, förtidspensionerade och handikappade, dvs. de som uppbär någon form av pension, har blivit de största förlorarna på grund av den socialdemokratiska regeringens brist på en väl fungerande fördelningspolitik. Med brandkårsutryckningar försökte man skyla de största orättvisorna och jämställde den levnadsnivå de äldre skall nöja sig med och socialbidragsnormen. Främst de äldre kvinnorna har blivit de stora förlorarna genom detta sätt att driva politik.

I regeringsförklaringen finns ett förslag om samråd när det gäller pensionssystemet. Detta skall följas upp med en parlamentarisk arbetsgrupp. Den skall behandla ATP-systemets framtid på grundval av remissvaren med anledning av pensionsberedningens förslag. Samtidigt skall en bred kartläggning ske av pensionärernas levnadsvillkor. I samband härmed skall centerpartiets förslag om en höjd grundpension utredas. Vi centerpartister är naturligtvis mycket nöjda med att också den delen finns med i regeringsförklaringen.

Det är sällan som politiker möts av bifall över de förslag som väcks i riksdagen. Det har under de senaste åren i de flesta fall varit motsatta reaktioner. Men när det gäller centerpartiets förslag till en förstärkt grundpension, har pensionärer och andra intresserade verkligen sett detta som en möjlighet att få rättvis och trygg pension.

Genom att slå ihop de olika delar som i dag utgör grundpensionen med de särskilda skattereglerna, kommunala bostadstillägget och med den första delen av ATP-pensionen uppnås en sådan förstärkning. Det är naturligtvis inte omöjligt att ändå utbetala KBT, om hyreskostnaderna fortsätter att stiga på det sätt som de hittills har gjort. Med detta vill jag bemöta Karin Wegestål som i sitt inlägg förutsatte att denna möjlighet inte skulle ges.

En sådan grundpension skulle tillförsäkra alla äldre en trygg levnadsnivå. I dag är det kvinnorna som är de stora förlorarna i ATP-systemet. Många har fått informationen att med ATP-poäng är ålderdomen tryggad. Så stora besvikelser dessa kvinnor utsatts för när de erhållit sitt första pensionsbe-

sked! I många fall får de ut mindre pengar än om de bara erhållit folkpension och pensionstillskott. Med de stora hyreshöjningar som har inträffat under det senaste året har dessa kvinnors ekonomi starkt försämrats. Allt fler har fått söka sig till socialtjänsten, och pantbankerna har fått ett ökat antal äldre i sin kundkrets.

Detta är ovärdigt ett välfärdsland som Sverige. Med de stora nedläggningarna av ålderdomshem har också vårdmöjligheterna för äldre kvinnor försämrats. Nu kommer denna utveckling att förändras med en ny regering som har en annan syn. Här behövs stora insatser under den närmaste perioden. Det är bara att starkt beklaga att svensk ekonomi inte räcker till annat än till akuta åtgärder för att rädda bankerna från kollaps när statens företrädare i bankstyrelserna handskats ovarsamt med tillgångarna. Hade dessa medel kunnat användas för insatser för våra äldre, skulle många av de svagas situation ha förbättrats. Hade vi i ett sådant läge tillåtit spekulation med AP-fonderna? Nej, Karin Wegestål, det finns många skäl till att vi anser att AP-fonderna inte skall användas på detta sätt.

Det är alltså ett eländes elände som lämnats över till den nya regeringen. Det tar tid att reparera alla de skador detta åstadkommit. Som vanligt är det de svagaste människorna som offras.

Köerna i sjukvården – 11 000 personer i kö för hörapparat – drabbar äldre. Få ålderdomshem minskar akutsjukvårdens möjligheter att ge hjälp i akuta lägen. Köerna är långa, och situationen är inte acceptabel. Nu pågår en del arbeten för att förbättra situationen, men det krävs också ekonomiska insatser för att göra det möjligt för kommunerna att klara sina nya åligganden.

Införandet av rätten att erhålla vårdår inom ATP-systemet bidrar till att flera kvinnor blir berättigade till alla de ATP-år som krävs för erhållande av denna pension.

Nu behöver dessa regler ses över. Centerpartiets krav på retroaktivitet i vårdårssystemet blir alltmera berättigat i skenet av diskussionen rörande förändrade regler för intjänandepoäng inom ATP-systemet. I dag räknas 30 intjänandeår och de 15 bästa utgör grunden för pensionen. För många kvinnor skulle en höjning till 40 år innebära stora pensionsförluster. Detta får inte ske om inte ett skyddsnät införs. Det gäller inte minst kvinnor som studerar och sedan väljer att vårda sina barn. De kommer att få stora svårigheter att få de intjänandeår som då krävs.

Centerpartiet håller fast vid nuvarande regler. Vi ser det inte heller som mest angeläget att höja taket inom pensionssystemet. Det viktigaste nu är att trygga den framtida pensionen för dem som i dag bara har folkpension, pensionstillskott, KBT och låg ATP, och det gör man genom att införa en grundpension enligt den modell som centerpartiet har skisserat.

En sådan fördelningspolitik ger rättvisa och stöd till den grupp av äldre som med rätta kan sägas ha byggt dagens välfärdsland. För att man skall klara detta krävs en god ekonomi i vårt land. Det måste till en tillväxt för att man skall kunna trygga framtidens pensioner, och det är regeringens uppgift att se till att denna tillväxt kommer till stånd. Då kan framtidens kvinnor i detta pensionssystem känna en trygghet. Det är bristen på trygghet som har varit synnerligen anmärkningsvärd i socialdemokraternas sätt att driva regeringspolitik.

Anf. 118 INGEGERD SAHLSTRÖM (s) replik:

Fru talman! Jag vill gratulera Karin Israelsson och centerpartiet till att man nu efter regeringsbildningen har ökat kvinnorepresentationen. Men jämställdhetsarbetet skulle bli än mer trovärdigt om kvinnorna redan från början fick en ordinarie plats. Det är ju inte omöjligt att toppa en lista med ett kvinnonamn.

Anf. 119 Statsrådet BO KÖNBERG (fp) replik:

Fru talman! Jag vill något kommentera det som Karin Israelsson tog upp angående det förslag om höjd grundpension som bl.a. centerpartiet har framfört i olika sammanhang.

Som Karin Israelsson sade är det förstås rätt att det i regeringsdeklarationen finns en utfästelse om att undersöka denna metod och se efter vad den kan åstadkomma och vilka för- och nackdelar den har, vilket också kommer att förverkligas.

Anledningen till att jag begärde ordet var närmast det samband mellan olika åtgärder som ändå finns inom pensionssystemet. Om man höjer grundpensionen innebär detta naturligtvis att den som har tjänat in ATP-poäng under ett mindre antal år – t.ex. om man har haft inkomster motsvarande ett par, tre basbelopp – inte får någon glädje av sina poäng jämfört med andra. Att det blir på det viset är naturligtvis en självklar konsekvens av förslaget om att höja grundnivån.

Jag blev därför något förvånad när Karin Israelsson såväl pläderade för en grundpension höjd till en nivå som – såvitt jag förstår – rör sig kring ca 100 000 kr., samtidigt som hon berättade att många kvinnor redan i dagsläget känner sig besvikna över att de inte får ut mer av de ATP-poäng som de har tjänat in jämfört med de pensionärer som inte har någon ATP-pension och bara får folkpension och pensionstillskott.

Jag fick nästan det intrycket att Karin Israelsson försökte rida på två hästar samtidigt, och det är inte alltid så hälsosamt.

Det ingår en mängd svåra tekniska frågor i pensionssystemet, frågor som vi under kommande år måste ta ställning till. I vissa fall blir det intresse- eller målkonflikter och dessa konflikter måste vi vara beredda att ta tag i. Vi kan inte bara önska bort deras existens. Ett ögonblick föreföll det som om Karin Israelsson försökte önska bort den nyss nämnda konflikten.

Anf. 120 KARIN ISRAELSSON (c) replik:

Fru talman! Jag vill först till Ingegerd Sahlström säga att det är riktigt att kvinnorna skall toppa listorna. Det är vår ambition, men ibland når man inte ända fram. Ambitionen finns dock kvar.

Till socialministern vill jag säga att när det gäller de lägsta ATP-pensionerna finns det i dag väldiga margineffekter inom detta system. ATP-pensionerna beskattas, och det är därför som kvinnornas besvikelse blir så stor, eftersom de får mindre än om de bara skulle ha haft folkpension, pensions- tillskott och KBT.

Med vårt förslag om grundpension menar vi att dessa margineffekter försvinner. Det är ingen som får det sämre med en grundpension, utan alla får en tillräcklig grundpension som gör det möjligt att leva på den. Man slip-

per då alla margineffekter som uppstår med de beskattningsregler som finns om t.ex. ränteinkomster, vilka innebär att vissa ränteinkomster beskattas upp till 80 %. Där kan man tala om margineffekter som är betydligt starkare i högre inkomstlägen!

Att vissa människor inte får mera för sitt lönearbete kan naturligtvis te sig som en orättvisa. Enligt vår uppfattning har det arbete som många av dessa kvinnor med låga inkomster har utfört ofta kombinerats med vård av hem, barn och anhöriga. I dag får dessa kvinnor ingen som helst ersättning. Det är rimligt att de också skall tillerkännas denna ersättning.

Denna reform är inte byråkratisk och den är enkel i sin grundkonstruktion. Men jag håller med Bo Könberg om att vi måste se efter vilka effekterna blir. Det kostar naturligtvis att införa en sådan här reform.

Det har för mig påtalats att när folkpensionen infördes förbjöds man att över huvud taget räkna på kostnaden. Det var viljan att göra en förändring som räknades. Vi skall i dag redovisa alla totala kostnader. Viljan och visionen om att förändra ett system har på något vis dött bort i den politiska debatten. Detta är centerpartiets vision som vi med all kraft driver fram, eftersom det rör sig om en rättvisereform. Vi vill också tona ned ATP-systemet, som står för en del av alla de pensionsförmåner som utbetalas, men det är inte den största delen utan den återfinns ofta inom det privata fältet eller inom de avtalsbundna pensionerna.

Anf. 121 Statsrådet BO KÖNBERG (fp) replik:

Fru talman! Jag skall inte mera fördjupa mig i denna frågeställning, annat än att jag vill göra en randanmärkning.

Såvitt jag förstår blir margineffekterna för dessa inkomstlägen större med det förslag som centern har presenterat än vad de är i dagsläget. Men det är en sak som en framtida utredning närmare får visa.

Anf. 122 KARIN ISRAELSSON (c) replik:

Fru talman! Jag förstår inte hur Bo Könberg räknar, men det är möjligt att vi i lugn och ro kan sätta oss ned och titta på pensionssystemet litet längre fram. Vad vi slipper är de margineffekter som finns i de lägre inkomstlägen, där man behöver upp till en pensionspoäng för att få en krona i vinst i ATP-systemet. Det är margineffekter! Margineffekterna är också oerhört stora när det gäller beskattningen av ränteinkomster. Får man ett normalt skattesystem som också täcker pensionsinkomsterna och de ränteinkomster som man kan ha såsom pensionär kommer man ifrån de svåra margineffekter som finns i dag. Det tycker jag är väldigt viktigt. Sedan får man ett ganska normalt steg mellan grundpension och nästa inkomstgräns när det gäller ATP-pensionen.

Anf. 123 RINALDO KARLSSON (s):

Fru talman! Den nya fyrpartiregeringen vill återupprätta Sverige som tillväxt- och företagarnation. Det tycker vi låter bra, men vem skall betala notan för den medicinen? Det skulle kosta människorna här i landet 10–15 miljarder kronor om året. Utöver slopande av omsättningsskatt på aktier och borttagande av förmögenhetsskatten, kommer, enligt uppgift, även ka-

pitalskatten att sänkas. Sociala avgifter på vinstandelar avskaffas. Löntagarfonderna skrotas och löntagarnas pengar delas ut. Hur allt detta skall betalas är oklart, men förmodligen kommer det att handla om SAFs önskelista om karensdagar och dessutom om sänkt ersättning vid sjukdom.

Man kan fundera över hur det skall gå med arbetslivsfonden, som vi var överens med en del av de borgerliga partierna om före valet. Gäller den åsikten än? Arbetsgivareföreningen har länge krävt att kriterierna vid arbetsskador skall skärpas. Höjda egenavgifter till arbetslöshetsförsäkringen är ett krav från SAF.

Den nya regeringen talar om sänkta skatter. Samtidigt vill man ta bort avdragsrätten för fackföreningsavgiften. Detta måste väl ändå vara en skattehöjning? Men det ligger väl också en baktanke i att ekonomiskt försvaga fackföreningarna. Detta kan vara en strategi som kan vara en katastrof för landet. Här i Sverige är vi vana vid starka parter som förhandlar på arbetsmarknaden, eller vill den nya regeringen att gatans parlament skall råda?

En annan fråga som diskuterades under valet var centerns förslag om olika avtal på arbetsmarknaden, där företag med mindre än femton anställda skulle särskiljas, ja, kanske rent av stå utanför lagen om anställningsskydd. Gäller detta även nu efter valet?

När det gäller skattesänkningar skyller regeringen på att ett närmande till EG kräver detta. Det är inte sant. EG lägger sig inte i vilken skattesats vi har i Sverige. Man lägger sig inte heller i vilken momssats vi har. Däremot kommer naturligtvis marknaden att påverka såväl skatter som momssatser. Det är ett beställningsverk av de s.k. marknadskrafterna.

Den stora frågan är, om vi skall ha en välfärdspolitik som bygger på att vi alla tillsammans är med och finansierar den, eller om vi även på den punkten skall förlita oss på de s.k. marknadskrafterna.

Man säger i regeringsförklaringen att hela Sverige skall leva. Det förutsätter en aktiv regionalpolitik. Är det Börje Hörnlunds eller Per Westerbergs regionalpolitik som skall gälla? Det är en viktig fråga för Norrlands inland. Om marknadskrafterna även här skall styra regionalpolitiken, kommer en död hand att läggas över en stor del av Sverige.

I dag uttalar sig alla partier för att bekämpa arbetslösheten. Det tycker vi är mycket bra, men visst känner man en viss oro när bl.a. Bengt Westerberg den 10 januari i fjol sade att det enligt hans uppfattning bara var att acceptera en ökad arbetslöshet. I detta kan man uppfatta att skillnaden mellan hans uppfattning och Ulf Laurins på SAF inte var särskilt stor. Framtiden får utvisa var sanningen ligger. Ett verkar då helt klart, nämligen att det på endera sättet blir löntagarna som skall betala skattesänkningen för de mest välbeställda. Enligt de demokratiska spelregler som finns måste man leva under den regering som är vald. Det är bara att acceptera, och det är helt riktigt. Men att man helt cyniskt vältrar över kostnaderna på dem som har det sämst ställt kan aldrig accepteras. Anne Wibble uttryckte det så, att om man inför karensdagar blir svenskarna ännu friskare. Detta är cyniskt. Vi vet att det inom regeringen finns partier som fortfarande har en viss solidaritetskänsla. Jag hoppas att de får ett inflytande i politiken, annars kan det leda till en katastrof både för individer och för regioner.

Socialdemokratin har alltid ansett att välfärdspolitik måste vara gene-

Prot. 1991/92:12
17 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

Sociala frågor

rell och omfatta alla. Alla måste ha rätt att känna en grundtrygghet. Grundtryggheten får inte kännas som en nådegåva, som enbart riktar sig till och pekar ut en viss grupp. Regeringsförklaringen är mycket luddig i denna fråga. Man får hoppas att den inte innebär en ny inriktning av grundtryggheten.

I dessa tider, som onekligen innehåller många stora problem, sätts solidariteten på prov. Vi får se hur hållbar den är. Det är därför skrämmande, när de, som arbetat ihop välståndet genom sitt arbete och gett andra trygghet, skall bli först drabbade med olika pålagor.

Fru talman! Ett gott råd till den nya regeringen: Arbeta för löntagarna, inte *mot* löntagarna.

Anf. 124 Statsrådet BO KÖNBERG (fp) replik:

Fru talman! Jag skall inte fördjupa mig i alla de anklagelser mot den nya regeringen som nu har framförts, utan bara konstatera att regeringen självfallet arbetar för att vi alla i Sverige skall få det bättre, självfallet också de många svenskar som är löntagare. Ibland låter det som om de skulle vara någon förtryckt minoritet i landet, men går det bra för Sverige går det självklart också bra för Sveriges löntagare. Jag var kanske något förvånad över att man kunde beskriva, som Rinaldo Karlsson gjorde, en borttagen avdragsrätt för fackföreningsavgifter som att man överlämnar lönebildningen till "gatans parlament".

Till sist vill jag bara notera att det citat av Bengt Westerberg som Rinaldo Karlsson återopade är oerhört missvisande. Det har påvisats ett antal gånger under valrörelsen att uttalandet var missvisande. Undrar man hur det har gått med arbetslösheten kan man studera AMS senaste pressmeddelande om vad den socialdemokratiska regeringen har lämnat efter sig.

Anf. 125 RINALDO KARLSSON (s) replik:

Fru talman! Det är helt klart att om man ekonomiskt försämrar situationen för de fattiga organisationerna på arbetsmarknaden blir de försvagade. Det är väl ingenting att sticka under stol med. Speciellt en kapitalistisk regering borde kunna förstå det.

Anf. 126 CARIN LUNDBERG (s):

Fru talman! Det känns högtidligt och ansvarsfullt att få ta plats i Sveriges riksdag. Det känns också ovant och osäkert. Osäkerheten och ovanan gäller inte bara det nya för en ny ledamot utan även regeringen och dess politik. Jag har därför en del funderingar kring familjepolitiken. Jag tror att denna debatt inleddes med just detta, men då var jag på introduktionsutbildning.

I regeringsförklaringen sägs att "familjepolitiken skall främja både valfrihet och jämställdhet mellan kvinnor och män". Småbarnsföräldrarna skall alltså ges ökad *valfrihet*. Vad menar då regeringen med valfrihet? För mig förutsätter "valfrihet" att man har en reell möjlighet att välja. Det krävs att man har ekonomiska förutsättningar och det har inte alla. Det krävs också verkliga alternativ, t.ex. tomma dagisplatser att välja på. I dag finns inte denna överproduktion och jag tvivlar på att den kommer att finnas. Detta

gör att jag har svårt att se att det verkligen kan finnas en verklig valfrihet för alla småbarnsföräldrar.

Målet för regeringens familjepolitik är vårdnadsbidrag. Man vill införa ett bättre ekonomiskt stöd för barnfamiljerna för att öka deras valfrihet och rättvisan mellan dem. Jag undrar då: Vilka förutsättningar finns för att genomföra en vårdnadsersättning som kompenserar föräldrarnas inkomstbortfall? Utan full kompensation blir det ju ingen riktig valfrihet, inga alternativ. Hur skall förslaget om vårdnadsbidrag kunna främja jämställdheten?

Den som väljer att förvärvsarbeta skall också ha ekonomiskt utbyte av detta, säger man vidare. "Den som väljer att förvärvsarbeta" – med det måste man mena kvinnor. Det är i alla fall vad Bengt Westerberg menar om man skall tro Dagens Nyheter i går. "Barnomsorgen är ingen belastning för samhället, den är självfinansierande. De skatter småbarnsmammorna betalar in när de förvärvsarbetar räcker för att betala subventionerna till daghemmen.

Får jag på alla förvärvsarbetande mammors vägnar tacka socialministern för de vänliga orden. Dessutom är subventionerna till barnomsorgen ingen orättvisa för de mammor som väljer att stanna hemma – fortfarande enligt DN.

För oss socialdemokratiska kvinnor är det en självklarhet att ha rätt till både arbete och barn. Det är inte ett val mellan det ena eller det andra. Vi tycker dessutom att barnen har rätt till papporna och att papporna har rätt till barnen. Bygg ut föräldraförsäkringen och barnomsorgen i stället för att införa vårdnadsbidrag.

I avvaktan på vårdnadsbidraget skall existerande hinder för fri etablering tas bort. Statsbidrag skall utgå till privata dagis. Marknaden, konkurrensen och föräldrarnas fria val skall styra. Men var finns barnen? Var finns kvaliteten, barnens behov och förskolepedagogiken? Föräldrarna kan ju välja dåliga alternativ av ekonomiska skäl eller av andra skäl. Skall alla alternativ få statsbidrag? Det värsta alternativet jag kan tänka mig är en nazistisk organisation som vill starta ett slags Hitlerjugend. Skall den få statsbidrag? Jag har inget emot alternativ inom barnomsorgen. Alternativa barnomsorgsformer som föräldrakooperativ och daghem med alternativ pedagogik bör stimuleras, men de måste stå under den kommunala tillsynen så att den höga kvaliteten garanteras också i fortsättningen.

"Om familjen får välja själv, skapas större trygghet." Har regeringen inte läst barnomsorgsundersökningen, som säger att 92 % av småbarnsföräldrarna vill ha dagis och att få vill ha andra alternativ?

Föräldrarna vet vad som är bra för deras barn. Det var också detta som låg till grund för riksdagens beslut 1985 om barnens rätt till barnomsorg – omsorgen om barnens emotionella, sociala och intellektuella utveckling.

För oss socialdemokrater är det av avgörande betydelse att barnomsorgen finansieras solidariskt så att alla barn, oavsett föräldrarnas inkomst, kan efterfråga plats i omsorgen och att den styrs demokratiskt så att verksamheten planeras för alla barn och fördelas efter behov, så att också barn med behov av särskilt stöd kan ges lika rätt till omsorg.

I avvaktan på vårdnadsbidraget skall dagbarnvårdare få ersättning också för egna barn.

Prot. 1991/92:12
17 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

Sociala frågor

I Skellefteå kommun som jag kommer ifrån har vi ca 400 dagbarnvårdare. Dessa 400 har totalt 625 egna barn i åldrarna 1–6 år. Om man räknar med att en dagbarnvårdare har 3,5 barn för en heltidsanställning, skulle behovet av dagbarnvårdare öka med ca 180 enbart för att kompensera de platser som går förlorade till dagbarnvårdarnas egna barn. Lägg sedan till de 300 barn som de 180 nya dagbarnvårdarna har. Då krävs ytterligare 85 vårdare.

Om hela behovet av nya platser skall täckas av nya platser i familjedaghem krävs ca 265 nya familjedaghem. Bruttokostnaderna för en dagbarnvårdare uppgår till ca 200 000 kr. Bruttokostnaden för Skellefteå skulle alltså öka med ca 53 milj.kr. Min fråga blir då: Varifrån skall dessa 53 miljoner till enbart Skellefteå kommun tas?

Barnomsorgsfrågan handlar inte bara om valet av omsorgsformer, sade Alf Svensson i partiledardebatten. Han sade vidare att det ytterst handlar om vilken syn vi har på familjen.

Just det. Det handlar om vilken syn vi har på barnen. Kds driver en individualisering av barnen, barnen är en del av föräldrarna. Men barn har vi bara till låns. Vi har alla ett ansvar för barnen. Det ansvaret kräver att föräldraförsäkringen byggs ut till 18 månader. Det kräver också att barnomsorgen byggs ut så att alla barn över ett och ett halvt år får barnomsorg om de behöver.

Anf. 127 ULRICA MESSING (s):

Fru talman! Barn och ungdomar är framtiden, framtiden som erbjuder och som står för så mycket.

Under olika perioder i livet har vi olika intressen, på samma sätt som vi under olika perioder i livet engagerar oss på olika områden. Kraven och intressena varierar beroende på i vilken ålder vi är, och allt fler ungdomar har svårt att känna någon speciell tillhörighet till det ena eller det andra i samhället. Många följer helt obehindrat med olika strömmar som kommer och går. Att en del trender är väldigt negativa, t.ex. rasismen som vi tydligt känner av nu, måste vi ta tag i på allvar.

Trots många försök att jämna ut klass- och inkomstskillnaderna i samhället kan vi ännu se att det på många områden är tydligt avgörande vilken bakgrund man kommer ifrån. Enligt mig är det alldeles för tydligt. Det finns nämligen bland oss stora kulturella och ekonomiska skillnader som spelar en större roll än vad vi vill låtsas om.

Jag har funderat litet över om det på ett enkelt sätt går att se under vilken eller vilka perioder i uppväxten som riskerna för barn är som störst att inte bli hörda eller att inte bli sedda av oss som finns runt omkring. Jag vill här ta upp en viktig del av det skyddsnät som samhället skall representera.

När ett barn upplever sina allra första levnadsår, finns det ett socialt nätverk via barnavårdscentral, dagisverksamhet, dagmamma eller andra kontaktpersoner som gör att problem i familjer upptäcks ganska snabbt. Jag tänker på incest eller på barn som inte får den omsorg och omvårdnad som de behöver på grund av föräldrars omognad, missbruk eller andra problem. Förmodligen är skyddsnätet här ändå ganska grovmaskigt, så då jag säger att det fungerar relativt bra, menar jag inte att det fungerar tillräckligt bra.

En annan grupp barn och ungdomar är de som via egna problem eller eget

missbruk eller kriminalitet blir uppmärksammade av skola, polis, socialtjänst eller föreningsledare. För dem finns också ett någorlunda bra skyddsnät, men tyvärr ett skyddsnät som också det släpper igenom alltför många människor.

Vi vet alla om de här barnen, och vi ser ungdomarna runt omkring oss. Ibland tycker vi synd om dem, och ibland så förskräcks vi eller blir rent av rädda. Vi gör en del för att minska riskerna för utslagning, men vi kunde göra så mycket mer.

För mig som är ung är det viktigt att vi inte blundar för problemen, utan att vi faktiskt konstaterar att de finns.

De barn som jag vill lyfta fram alldeles extra är de som alltför ofta hamnar i skymundan och som på många områden i samhället har blivit så gott som osynliga. Det handlar om de barn som är mitt emellan dagiset och tonårens aktiva uteliv, nämligen de som är mellan 5 och 13 år.

Efter att ha talat med socialtjänsten hemma och socialstyrelsen vet jag att båda saknar en hel del kunskap då det gäller just den här åldersgruppen. Utan att överdriva kan man säga att det finns ett stort antal glömda barn som förmodligen lever under ganska dåliga förhållanden utifrån våra perspektiv. Incest upphör inte och föräldrar nykrar inte till då barnen är i precis den här åldern, för att sedan när barnen har blivit tonåringar återgå till missbruket.

Inom socialtjänsten menar man därför att det i dag finns ett stort behov av insatser för just de här barnen. Men när problemen ännu inte är så tydliga eller så påtagliga, och inte heller besvärande för andra, väntar man helt enkelt med insatserna tills problemen är mer utåtriktade. Det är dumt, eftersom problemen då självklart är mycket större än vad de var till en början.

Jag undrar om vi skall koncentrera oss på s.k. ambulansutryckningar, eller om vi skall se livet i ett helhetsperspektiv där det förebyggande arbetet spelar en större roll. Jag undrar också vad som händer med alla barn och ungdomar som ensamma går och lider, de som kanske redan i 10–13 års ålder tagit över modersrollen i familjen, eller de som själva tagit på sig skulden för incest.

Därför tyckte jag att det var mycket bra då kds i valrörelsen talade mycket om de 100 000 alkoholistbarnen. De utgör en viktig grupp. Jag tror också att kds fick en hel del röster tack vare att man lyfte fram den här frågan.

Nu är kds i regeringsställning, och då förväntar jag mig också att kds väljare tillsammans med alla oss andra, som också tycker att den här frågan är viktig, skall få se konkreta insatser och riktad hjälp just mot de här barnen.

Bristen på information från regeringen hittills om detta gör mig litet orolig, och jag kan inte låta bli att fundera över om det endast var ett bra dragplåster att plocka fram i en viktig valrörelse. Men jag hoppas verkligen att kds sätter människovärdet mycket högre än så. Mina förhoppningar är att regeringen under vintern sätter sig ner och ordentligt inventerar vilka insatser som görs utifrån de förutsättningar som finns. Utredningen måste utgå från ett lokalt perspektiv och inte ett centralt utifrån socialstyrelsen. Det skulle ta alldeles för lång tid.

Jag föreslår därför att regeringen plockar fram ett län, gärna Gävleborg som är mitt eget. Jag tror inte att vi är varken bättre eller sämre än andra län, och jag föreslår att ni låter socialstyrelsen eller Kommunförbundet göra en ordentlig snabbutredning för att uppskatta behoven och jämföra de kommu-

nala skillnaderna i länen. Bredden på insatserna kommer att vara avgörande i framtiden. Det handlar om kompetenta fosterhem, kontaktfamiljer, institutioner, hur skolan kan agera upptäckare och många andra områden. Att det är viktigt vet vi, inte bara utifrån det jag har sagt här, inte heller bara utifrån de fagra löften som regnade över oss under valrörelsen, utan just utifrån det jag sade allra först i mitt inlägg, nämligen att barn och ungdomar är framtiden.

Anf. 128 LENA ÖHRSVIK (s):

Fru talman! Normalisering och integrering är centrala mål på handikappområdet. Det innebär att de handikappade så långt som möjligt skall ha samma levnadsvillkor som andra människor och kunna delta i samhällslivet tillsammans med andra.

Jämlikhet och full delaktighet när det gäller de handikappade förutsätter att dessa kan påverka sin egen situation och utvecklingen i samhället samt därvid använda sig av en rad grundläggande fri- och rättigheter utan att hindras av funktionsnedsättning. Det är alltså en demokratisk nödvändighet att handikappaspekterna beaktas vid utveckling och samhällsplanering för att därmed skapa tillgänglighet för alla.

I Världshälsoorganisationens Europaprogram "Hälsa för alla år 2000" står det att "år 2000 skall människor med funktionshämningar ha fysiska, sociala och ekonomiska möjligheter som tillåter dem att leva ett kreativt, socialt och ekonomiskt tillfredsställande liv". Detta program bildar grundvalen för det nya nordiska hälso- och socialprogrammet. Häre uttalas att det nordiska samarbetet bör bidra till att förverkliga detta mål bl.a. med hänsyn till integrering av funktionshämmande i bomiljö, skola och arbetsliv.

Ett svenskt resolutionsförslag med syftet att inom FN-systemets ram skapa bättre möjligheter att genomföra världsaktionsprogrammet har antagits i FNs ekonomiska och sociala råd. Det här initiativet gick ut på att man skulle tillsätta en internationell arbetsgrupp som skulle ha i uppgift att utarbeta standardregler för de handikappades fulla integrering i samhället. En sådan arbetsgrupp finns nu.

Detta arbete innebär en uppföljning och en avslutning av handikappårstiondet med siktet inställt på åtgärder som skall genomföras därefter. Man skall alltså lägga fram förslag inför FNs generalförsamling hösten 1993.

På det nordiska planet har vidare ett seminarium hållits om de handikappades levnadsvillkor. Avsikten var att åstadkomma en översikt över levnadsvillkoren i Norden samt att redovisa hur långt man har kommit när det gäller att förverkliga målsättningar och hur mycket som återstår. Ett internt handlingsprogram har utarbetats på grundval av de förslag som lades fram under seminariet. Det syftar framför allt till att sprida kunskap och att bevaka handikappfrågornas behandling i olika nordiska organ, i handlingsplaner osv.

I anslutning till handikappåret 1981 utarbetades i Sverige ett nationellt program. Det kom till under stor politisk enighet och under medverkan från handikapporganisationerna. Detta är en viktig utgångspunkt för det fortsatta arbetet på handikappområdet.

Men det är inte möjligt att under den tioårsperiod som programmet var

tänkt för undanröja alla hinder som försvårar för handikappade att uppnå målet full delaktighet och jämlikhet i samhället.

Flera av programmets åtgärder är så genomgripande att det krävs en väldigt lång tid.

I vissa andra avseenden behöver positionerna flyttas fram.

Den snabba medicinska utvecklingen och framstegen på läkemedelsområdet t.ex. har ökat möjligheterna att förebygga och bota sjukdomar som bl.a. leder till funktionsnedsättningar.

Den moderna tekniken, särskilt landvinningar inom elektronik och tele-teknik, utgör en öppning för stora möjligheter för människor med funktionsnedsättning. Förenklad hjälpmedelshantering och nya rön inom rehabilitering och rehabilitering har tillkommit. Dagens tekniska möjligheter att utveckla nya hjälpmedel måste målmedvetet tas till vara.

Sedan det förra handlingsprogrammet kom har en ny plan- och bygglag antagits. Det är viktigt att diskussioner om byggnaders och miljöers tillgänglighet fortsätter. Kanske behöver vi här en mer tvingande lagstiftning.

Nya risker och handikappskapande faktorer samt nya skador och sjukdomar tillkommer både inom arbetslivet och på andra områden.

En decentralisering är också på gång på många av de områden som är väldigt viktiga för människor med funktionsnedsättning. Vi vet inte vad det kan innebära i form av minskad detaljstyrning och risk för olika bedömningar.

Handikapputredningen har föreslagit förbättringar inom socialtjänstens område samt inom habiliterings-/rehabiliteringsområdet. Men enligt min uppfattning finns det i dag skäl att göra en principiell översyn och omarbeting av vårt nationella handlingsprogram för handikappfrågor. Handlingsprogrammet måste förnyas för att kunna följa med utvecklingen. Inför år 2000 krävs det en vidareutveckling beträffande uppsatta mål och medlen på handikappområdet. Det handlar alltså om en framflyttning av positionerna för att svara mot de krav och behov samt den hjälp och de möjligheter som samhällsutvecklingen erbjuder.

Därför har jag tillsammans med några andra i en motion som väcktes i januari sagt att man som en uppföljning av handlingsprogrammet i handikappfrågor bör utarbeta ett nytt sådant program med siktet inställt på år 2000. Jag räknar med övriga ledamöters stöd senare i höst när den här motionen behandlas. Kanske blir det rent av så, att också regeringen tycker att det är bra att vi lyfter blicken något och tänker framåt mot år 2000. Det gäller ju att flytta fram positionerna. Vi får inte nöja oss med de små steg som vi hela tiden måste ta i det vardagliga arbetet.

Anf. 129 INGVAR BJÖRK (s):

Fru talman! Jag tänker i detta anförande ta upp de svårigheter som de handikappade står inför. Det är problem som samhället i stor utsträckning kan hjälpa till med att lösa, men det krävs en vilja att lösa problemen.

Man brukar säga att 10 % av befolkningen är handikappad, dvs. 800 000 personer.

I den utredning som sysslar med de handikappades problem, nämligen 1989 års handikapputredning, tar man fasta på dem som är mest handikappade, och då kommer man fram till ett betydligt lägre antal.

Prot. 1991/92
17 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

Sociala frågor

Dessa människor har det emellertid sämre ställt än andra. Låt mig citera några rader ur skriften "På lika villkor – handikappprogram för rättvisa och delaktighet". Denna skrift är det socialdemokratiska partiets program för politiken beträffande de handikappade. Jag citerar alltså:

"Trots dessa reformer, som har byggts upp i medvetande om att handikappade mer än andra är beroende av ett solidariskt samhälle och en väl fungerande samhällsservice, kvarstår klyftor människor emellan.

Handikappade är eftersatta på praktiskt taget alla områden. Handikappade bor sämre, är oftare sjuka och mer socialt isolerade än andra människor.

För arbetarrörelsen är det därför självklart att reformarbetet på handikappområdet måste fortsätta med kraft. Arbetet med att förbättra handikappades levnadsvillkor måste bedrivas intensivt, oberoende av svängningar i samhällsekonomin."

I sina direktiv till handikapputredningen framför f.d. statsrådet Bengt Lindqvist samma uppfattning som jag nyss har återgett.

Han talar om alla människor lika värde och lika rätt, och han menar att de människor som är handikappade måste få en god utbildning, delta i arbetslivet, ha ett tryggt och värdigt boende, kunna delta i olika fritids- och kulturaktiviteter och i övrigt leva ett aktivt och självständigt liv.

Målet är, enligt Bengt Lindqvist, att dessa människor skall uppnå full delaktighet och jämlikhet.

Vi som är med i handikapputredningen har försökt att arbeta och lägga fram förslag i enlighet med Bengt Lindqvists syn. Vi menar att alla människors värde är lika och att alla skall ha samma rättigheter.

Vi i handikapputredningen har funnit – och det framgår såväl av vårt kartläggningsbetänkande "Handikapp och välfärd" som av vårt senaste avlämnade betänkande "Handikapp, välfärd, rättvisa" – att den enskildes ekonomi i stor utsträckning hänger samman med den enskilda kommunens politik.

Det finns väsentliga skillnader i fråga om den enskildes ekonomi, och det hänger samman med olika nivåer på KBT och med variationer i avgifter för färdtjänst och hemtjänst.

Skillnaden är så stor, det framkom då vi jämförde tio olika kommuner, som 1 317 kr. i månaden, eller mer än 15 800 kr. per år.

Det är faktiskt så här, och nu citerar jag ur vårt senaste avlämnade betänkande: "Personer med knappa resurser kan tvingas försaka delar av det stöd från offentliga verksamheter som de behöver. Det kan avse omfattningen av färdtjänst eller hemtjänst likaväl som primärvårdsbesök.

Det kan också gälla tjänster/varor som köps över marknaden till exempel utrustning för hobbies eller semesterresor."

Vi i handikapputredningen kan självfallet aldrig acceptera så stora skillnader mellan kommunerna. Bostadsorten får inte avgöra den standard som en handikappad skall ha.

Fru talman! Låt mig beskriva t.ex. hur den kommunala politiken verkar för människor som har handikapp. Låt oss då se på färdtjänsten.

Den som är berättigad till färdtjänst får betala en summa som kraftigt varierar beroende på vilken kommun vederbörande bor i.

I en del kommuner får man betala enligt kollektivtrafiktaxan. I andra kommuner får man betala en annan avgift, som är relaterad till reslängden.

I de allra flesta kommuner får man betala en viss procentandel av taxameterbeloppet. Man kan nämligen ta ut mindre än 20 % av vad taxameter visar. Men man kan också ta ut 20 % eller mer än 20 %. Sammanfattningsvis kan man beträffande utvecklingen under 1980-talet säga att allt färre kommuner har en fast avgift medan procentavgifterna blir allt vanligare och dessutom allt högre. I handikapputredningen har vi i full enighet fastslagit att avgiften för den som är handikappad inte skall överstiga kollektivtrafiktaxan i lokal- och länstrafik.

Fru talman! Jag har i detta mitt inlägg i den allmänpolitiska debatten bara pekat på några problem som de handikappade har i dag. Det är emellertid min förhoppning att vi snart skall lösa dessa problem och på så sätt göra samhället till ett bättre samhälle för de handikappade.

Anf. 130 BO NILSSON (s):

Herr talman! Jag måste tyvärr ta upp kammarens tid med ett för riksdag och regering litet ärende. För de neurosedynskadade är det emellertid ett stort och betydelsefullt ärende, då det påverkar deras möjligheter att leva ett dragligt liv, trots sina svåra handikapp. Det påverkar i högsta grad deras möjligheter att skaffa en god bostad, en egentligen självklar rättighet.

Frågan gäller sättet att beräkna bostadstillägget för de neurosedynskadade. Man bör därvid inte räkna ersättningen från neurosedynskadefonden, eller Astra om ni så vill, som inkomst när man beräknar bostadstillägget.

Detta ärende väcktes i riksdagen första gången genom en motion av mig och en kollega riksdagsåret 1987/88. Det är alltså snart fem år sedan. Socialförsäkringsutskottet och riksdagen har sedan dess avslagit mina motioner. Skälet har varit att det pågått en process i olika försäkringsrätter. Detta förstår jag, även om det har tagit lång tid. Det har emellertid inneburit en påfrestning för de neurosedynskadade och deras ekonomi.

Jag har i riksdagens allmänpolitiska debatt den 12 oktober 1989 beskrivit situationen för en neurosedynskadad och hennes familj. Mona Landgren är ett tragiskt exempel på hur detta handikapp drabbar en familj och deras livsvillkor och ekonomi. Jag skall inte trötta er med att upprepa mig.

Men låt mig då i stället gå över till det direkta skälet till att jag begärt ordet. I våras kom det sista beskedet från försäkringsöverdomstolen att Mona måste räkna in ersättningen från Astra då man räknar fram bostadsbidraget. Efter detta besked och min redan lagda motion beslöt socialförsäkringsutskottet, och glädjande nog också riksdagen den 17 april, att enhälligt bifalla min motion. Utskottet skrev: "Utskottet anser mot bakgrund av vad som framhölls i proposition 1971:66 att man bör bortse från ersättningar från neurosedynskadefonden vid beräkning av inkomst som skall reducera KBT. Regeringen bör därför snarast" – jag upprepar snarast – återkomma med ett förslag till riksdagen i frågan."

Detta var, som jag sade tidigare, ett mycket glädjande belut. Expressen skrev den 18 april: "Äntligen får Mona en chans". Men så var det ju inte. Det är ju först då Mona får sitt högre bostadsbidrag som hon får den eventuella chansen. Det räcker alltså inte med bifall i riksdagen till en motion. Det är

ju först efter att en proposition lagts och bifallits av riksdagen som den här naturliga förbättringen kommer till Monas och andra neurosedynskadades hjälp.

Till sist vill jag komma med ett krav till socialministern och socialdepartementet. Det här bör vara ett enkelt ärende. Lägg, som riksdagen sade i sitt bifall till min motion Sf212, snarast, och jag vill poängtera snarast, fram en proposition och ge riksdagen möjlighet att hjälpa Mona och de andra neurosedynskadade till ett bättre liv och en god bostad.

Herr talman! Se till att – som Expressen skrev – Mona äntligen får en chans.

Anf. 131 Statsrådet BO KÖNBERG (fp) replik:

Herr talman! Jag vill bara avslutningsvis be att få tacka för alla synpunkter som har kommit fram under den här debatten. Som framgått har jag inte delat dem alla. På några punkter har jag t.o.m. haft motsatt uppfattning, men jag har haft glädje av debatten. Det vill jag gärna ha sagt.

När det gäller det allra sista som Bo Nilsson tog upp är det en frågeställning som jag inte känner närmare till. Uppenbarligen har inte den regering som partimässigt har stått Bo Nilsson nära uppfattat saken snarast som att det skulle ske inom några månader. I så fall hade förslaget redan varit lagt. Jag tar med mig det här tillbaka till departementet.

När det gäller den handikapputredning och dess direktiv som nämndes på slutet i den allmänna debatten om de handikappade kanske jag bara får tillfoga att de begränsningar som ursprungligen fanns i direktiven vad gällde möjlighet att lägga fram förslag som kostade pengar hävdades i praktiken efter en långvarig kampanj från folkpartiet liberalerna. De förslag som handikapputredningen sedan lade fram i sitt huvudbetänkande fick stöd redan före valet från folkpartiet liberalerna som också har pekat ut ett sätt att finansiera det hela. Såvitt jag kunde se var det det enda parti som gjorde det under valrörelsen.

I övrigt är det mycket som har sagts om handikappfrågorna som jag för min del vill instämma i.

Anf. 132 BO NILSSON (s) replik:

Herr talman! Jag anklagar ingen. Jag tycker bara att den här frågan borde lösas så snabbt som möjligt. Jag har förhoppningar om att så blir fallet.

Rättstrygghet

Anf. 133 KARL GUSTAF SJÖDIN (nyd):

Herr talman! Jag kan konstatera att rättstrygghet är ett angeläget ämne för vårt parti. Av fem anmälda talare är vi tre från Ny Demokrati som tar upp frågorna i denna kammare och vid detta tillfälle. Det är inte så konstigt att vi anser att ämnet är angeläget. Vi tycker nämligen att det är så många saker som ryms inom begreppet rättstrygghet. Det handlar bl.a. om att värna den enskilda människan, så att man skall kunna känna sig trygg ute på gator och torg och på våra vägar. Därför är jag förvånad över att det är så få talare

i ämnet. Är inte rättstrygghet ett viktigt område att debattera för kammarens ledamöter? Är det inte det, ja, då blir jag förskräckt, för att inte tala om hur brottsoffren känner sig inför detta faktum.

Herr talman! Jag vill därefter gå tillbaka några år, till 70-talet då jag själv patrullerade gatorna på Norrmalm och i City. På den tiden var det vanligt att polisen gjorde detta. Det upplevdes som mycket tryggt för de människor som flanerade på dessa gator, särskilt under kvällstid. Nu då jag har återvänt till Stockholm och dessa kvarter alldeles i närheten av riksdagsbyggnaderna kan jag konstatera att det inte finns fotpatrullerande polis ute på våra gator här i Stockholm. Det finns inte heller i övriga större städer.

Avsaknaden av fotpatrullerande polis utnyttjas medvetet av det klientel som frekventerar gatorna och stör ordningen genom att antasta, bråka med och ibland misshandla människor mitt på ljusa dagen. Fotpatrullerande polis är ur preventiv synvinkel en trygghet för människorna och ett hot mot buset, för att tala polisspråk.

Tyvärr är det inte bara gatufriden som är störd. Våldsbrotten och framför allt råheten i dessa brott har ökat på ett otäckt och fullständigt oacceptabelt sätt att döma av anmälningarna till kriminalavdelningens våldsrotel och reportagen i massmedia.

För att inte tala om kvinnornas situation. Magnus Ladulås på sin tid införde kvinnofrid. Det är nödvändigt att återinföra denna i modern tappning och att med kraftfulla åtgärder markera att samhället inte accepterar dagens förhållanden. Det gäller också att vidta åtgärder mot att kvinnor exponeras som mer eller mindre villiga offer.

Jag kan med tillfredsställelse konstatera att regeringsförklaringen innehåller särskilda satsningar mot vålds- och narkotikabrott. Vad jag saknar, och som jag vill passa på tillfället att ta upp, är att regeringen måste ge polisen mer resurser att kartlägga och förebygga så att inte de fascistiska och nynazistiska tendenser som är på frammarsch i Europa får större fotfäste i vårt samhälle. Vi får inte heller glömma bort att förebygga rasism.

Jag har några frågor till vår nya justitieminister Gun Hellsvik, vilken jag kommer att få många angenäma tillfällen att diskutera frågor inom rättsområdet med. Jag vet att justitieministern på grund av regeringsöverläggningar inte kan närvara nu, men jag är säker på att hon läser protokollet.

Jag vill fråga om justitieministern kommer att medverka till att intagningen till polishögskolan ökas så att man kan använda sig av fotpatrullerande polis när så behövs. I Stockholm finns i dag bara arbetsledande poliser samt poliser för utryckningsverksamhet i den yttre verksamheten.

Min andra fråga är om justitieministern kommer att se över lagstiftning och regler som gör det möjligt att tillämpa andra spaningsmetoder vid uppdragandet av narkotikabrott innan vi går med i EG. Ett medlemskap i EG kommer förmodligen att innebära att denna typ av brottslighet ökar.

Vad ämnar justitieministern göra för att komma till rätta med kvinnornas situation som brottsoffer? Justitieministern som själv är kvinna kan säkert bättre än jag sätta sig in i dessa brottsoffers nuvarande läge.

Till sist: Vill justitieministern bidra till ökade resurser mot nynazism, nyfascistiska grupper och liknande i vårt samhälle?

Herr talman! Jag vill passa på att här i kammaren tala om hur upprörd jag

Prot. 1991/92:12
17 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

Rättstrygghet

och mina partikamrater blir, när man från ledamöter, även i regeringsställning, får höra insinuationer att vårt parti skulle höra hemma längst ut på högerkanten och placeras bland de grupper jag nyss nämnde. För mig känns det fullkomligt främmande att ens omnämnas bland dessa. Jag har personliga erfarenheter av denna kategori av människor. Vi tar fullständigt avstånd från dessa grupper.

Jag vill, herr talman, på detta sätt markera att varje försök att jämföra oss med fascistiska, nynazistiska eller rasistiska extremister är en personlig förolämpning av medlemmar i vårt parti. Jag hoppas härmed att slutgiltigt ha avfört vidare diskussioner i ämnet.

Till sist, herr talman! Eftersom det har varit litet magert med kultur i debatten, vill jag avsluta med att deklamera en dikt, som skrevs av en kollega till mig en natt i arrestavdelningen på Norrmalms polisstation, "Gata regering". Den är lika aktuell nu som den var då i mitten på 1970-talet. Den heter Ett brev.

Till vederbörande minister ifrån en sakligt sett novis.
Mitt yrke har fått brister, fast än är jag polis.
Min roll har blivit stjälparens.
Den är mig ovan än, för nyss så var den hjälparens, Svea rikes vän.
Jag ser mig själv på Sergels torg bland sociala vårdproblem.
Mitt hjärta gråter åt den sorg som drabbat mitt emblem.
Jag kan ej hjälpa far och mor, som fostrat mig till ärlighet.
Ty busens vassa inbrottsklor får statens tack och härlighet.
Nu skall det goda straffas hårt. Det onda har all rätt.
Då må du tro att det känns svårt för yrket på nå't sätt.
Det finns ej längre hut och vett, ej heller hänsyn till varann.
Det är ju så att det som skett ryckt botten ur min heders spann.
(Applåder)

Anf. 134 JERRY MARTINGER (m):

Herr talman! Det är illa ställt i nationen. Det är inte bara ekonomin som är körd i botten. Under det senaste decenniet har också rättstryggheten försämrats kraftigt.

Människor vågar inte vistas ute på gator och torg i samma utsträckning som tidigare. Är man ute och kommer hem så går man de sista stegen mot sin bostad med stor oro för att någon skall ha brutit sig in och vandaliserat eller stulit.

Människor som råkat ut för brott kan inte längre räkna med det snabba ingripande från polisen som en gång var självklart. Polisens resurser har urgröpts så kraftigt att man varit tvungen att prioritera bort stora delar av sin traditionella verksamhet.

År 1986 förfogade polisväsendet över 16 986 poliser räknat i årsarbetskrafter. Motsvarande siffra för 1990 var 15 871. Eftersom det i siffrorna ingår 917 resp. 1 250 årsarbetskrafter i betald övertid, har polisresurserna under de senaste fem åren alltså minskat med inte mindre än 1 448 årsarbetskrafter eller 8,5 %.

Polisväsendet har naturligtvis inte kunnat bära en sådan resursförsvagning

utan att det fått mycket allvarliga konsekvenser för möjligheterna att bekämpa brott och garantera medborgarna ordning och säkerhet.

Brottsligheten ligger nu på en avsevärt högre nivå än för fem år sedan. Ännu värre blir jämförelsen om man ser tio år tillbaka i tiden.

Brottslighetens utveckling är självfallet inte enbart beroende av polisiära resurser. En mängd andra faktorer spelar också in. Men det står ändå klart att polisens möjligheter att ingripa i samband med brott har en betydande inverkan på brottsutvecklingen. Om upptäcktsrisken är hög minskar benägenheten att begå brott. Detta samband tycks socialdemokraterna aldrig riktigt ha förstått.

Från moderat sida har vi år efter år föreslagit resursförstärkningar i form av bl.a. ökad nyrekrytering av yngre poliser. Men socialdemokraterna har envist hållit fast vid sin linje, som tycks vara "ju fler brott desto färre poliser".

Det har nu gått så långt att inte ens en regering som inser hur allvarligt läget är har möjlighet att snabbt justera det som socialdemokraterna har ställt till. Uttalanden från rikspolisstyrelsen tyder på att det inte ens med maximal rekrytering till polishögskolan under de närmaste åren är möjligt att uppnå en tillfredsställande personalsituation inom polisväsendet förrän i slutet av detta århundrade. Därmed får man nog också räkna med att brottsligheten kommer att ligga på en hög nivå under ganska lång tid framöver.

Herr talman! Neddragningen av polisens resurser under 1980-talet har varit en katastrof för narkotikabekämpningen i Sverige, vilket i sin tur spätt på brottsligheten ytterligare. Narkotikan genererar ju en mängd brott, t.ex. rån och inbrott. Detta är ett annat förhållande som socialdemokraterna tycks blunda för.

Den nyligen avgångna socialdemokratiska regeringen har länge bagatelliserat omfattningen av narkotikamissbruket i vårt land. Detta har skett trots att rapporter från fältet gång på gång visat att problemet hela tiden ökat.

Nu har utvecklingen blivit så entydig att socialstyrelsen funnit för gott att ompröva sina tidigare lugnande uttalanden. I en färsk rapport från styrelsen uppges bl.a. att antalet missbrukare i vårt land nu uppgår till närmare 30 000. Den tidigare officiella uppgiften som hängt med alltsedan den s.k. UNO-undersökningen 1979 löd på 14 000 personer.

Frånvaron av socialdemokratiskt engagemang i narkotikafrågan har varit en bidragande orsak till att antalet missbrukare ökat.

Socialdemokraterna har gång på gång förkastat borgerliga förslag på narkotikaområdet. Man har exempelvis envist hållit fast vid sitt motstånd mot införande av fängelse i straffskalan för eget bruk av narkotika, vilket inneburit att man också motsatt sig att polisen skall få tillstånd att ta blodprov och urinprov på misstänkta missbrukare.

Anledningen till socialdemokraternas inställning är naturligtvis att man lever kvar i 60-talets föreställning att kontrollpolitik och humant omhändertagande står i ett motsatsförhållande. Socialdemokraterna har ännu inte gjort upp med 60-talets vanföreställningar, vilket gjort dem oförmögna att slutgiltigt komplettera lagstiftningen med de restriktiva inslag som är en förutsättning för en effektiv kamp mot narkotikan.

Man kan bara beklaga att socialdemokraterna, som i början av 1980-talet

Prot. 1991/92:12
17 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

Rättstrygghet

ryckte fram under stridsropet "Rent hus med knarket", under sina senaste nio år i regeringen så totalt misslyckats med att föra en framgångsrik narkotikapolitik.

I värsta fall har det nu gått så långt att en stor del av kampen mot narkotikan redan är förlorad. Sveriges nya regering har ingen lätt uppgift när den skall försöka reparera de skador som uppstått på grund av den socialdemokratiska passiviteten i narkotikafrågan under det senaste decenniet.

Anf. 135 BIRTHE SÖRESTEDT (s):

Herr talman! Att alla skall leva i ett tryggt samhälle är utgångspunkten när det gäller att utveckla och förändra den framtida kriminalpolitiken. Det primära måste då vara att lägga tyngdpunkten på att förebygga och förhindra brott.

Att halvtidsfrigivningen skall avskaffas är vi överens om, men längre sträcker sig inte samstämmigheten. Vi menar att man inte generellt kan öka strafftiden. Det måste kombineras med andra åtgärder.

Den i regeringsförklaringen uttalade meningen att det skall finnas möjlighet till frigivning efter två tredjedelar av strafftiden kan lika gärna tolkas som i linje med moderaternas och Jerry Martingers uttalanden om att i princip hela strafftiden skall avtjänas i fängelse.

Detta skulle innebära att vi i Sverige utmärker oss alldeles särskilt. Och skall vi dessutom, som moderaterna förordat, avskaffa skyddstillsynen och därmed frivården innebär det en straffskärpning av stora mått.

Frihetsstraffen avskräcker inte utan bidrager till att skapa fler brott. En sådan ensidig åtgärd innebär inte att det tas några "krafttag mot brottsligheten" utan måste ha helt andra syften.

Jag undrar hur detta kan stämma överens med folkpartiets syn på den framtida kriminalpolitiken. Moderaterna, folkpartiet och centern var oense när frågan i våras behandlades.

Vi är överens om att alternativa åtgärder såsom kontraktsvård och samhällstjänst skall utvecklas, men det motsvarar inte på långt när det behov av fängelseplatser som anges i regeringsförslaget.

Det räcker inte ens med 500 nya fängelseplatser utan det behövs kanske 1 300. Varje plats kostar mellan 1 1/2 och 2 miljoner att bygga. Till detta kommer en driftskostnad om i genomsnitt 1 300 kr./dygn. Vi kommer upp i kostnader långt över vad hela kriminalvården kostar i dag – 3 miljarder.

Det får kosta, har justitieministern uttalat. Men man måste ställa sig frågan om det är rätt sätt att använda pengar när det gäller att bekämpa brottsligheten. Det finns ingen forskning eller internationell erfarenhet som visar att fängelsestraff förhindrar brottslighet, utan det är snarare tvärtom.

Det har tidigare funnits en samstämmighet i linje med fängelsestraffkommitténs uppdrag, som gavs av en moderat justitieminister, att minska frihetsberövande påföljder och att minska tiden för de frihetsberövanden som måste göras. Men detta har helt förkastats, utan någon som helst vetenskaplig grund.

Ett sätt att tillgodose behovet av fängelseplatser är överbeläggningar på fängelserna, flera intagna i varje cell. En sådan tanke inger oro. Vi har varit i stort sett förskonade från våldsamheter och upplopp i våra fängelser. Men

de länder som prövat en sådan metod har fått problem med fångrevolter. En sådan åtgärd skulle också innebära att vi skulle gå emot Europarådets rekommendation om en intagen i varje cell.

Inte minst kommer det att innebära att grundtankarna i kriminalvårdsreformen överges, att arbetet inom kriminalvården inte inriktas på att motverka de negativa konsekvenserna som ett frihetsberövande innebär och att kriminalvårdens resurser att medverka i den dömdes anpassning i samhället försämrats.

Dessutom skulle möjligheterna minska till differentiering av de intagna till olika anstalter och avdelningar med olika behandlingsprogram och innehåll. Det innebär att man minskar kriminalvårdens möjligheter när det gäller att bekämpa narkotikaproblemen.

Våra ambitioner är precis lika starka att minska brottsligheten, men vi tror på helt andra metoder. Det är inte så enkelt att man kan använda ensidiga straffskärpningar, utan insatser måste göras i skolan, i bostadsområden, på arbetsplatser där problem uppstår som utvecklas till utanförskap, utslagning och missbruk.

Herr talman! En fortsatt human kriminalpolitik är vad vi socialdemokrater vill ha, en kriminalpolitik där insatserna i första hand går till att förhindra och förebygga brott och som syftar till att anpassa dem som begått brott till samhället. Det tjänar vi alla på.

Anf. 136 JERRY MARTINGER (m) replik:

Herr talman! Det är riktigt tolkat av Birthe Sörestedt att regeringsförklaringen innebär att i princip hela strafftiden skall avtjänas. Men den innebär också att det skall finnas en möjlighet till avkortning på slutet för den som har skött sig under anstaltstiden.

Birthe Sörestedt frågar hur man skall få plats med det större antal fångar som längre strafftider allmänt sett kommer att innebära. Man skall då ha klart för sig att vi har inte full beläggning på anstalterna i dag.

De enskilda fångarna får i stor utsträckning själva bestämma när de vill krypa in och avtjäna sitt straff. Det gör att vi har en låg beläggning på sommaren och en hög beläggning, i många fall överbeläggning, på vintern när det är kallt och ruggigt ute. Möjligheten för fångarna att själva välja måste vi naturligtvis ta bort, och i och med det kommer vi att få en hel del ytterligare platser till vårt förfogande.

Sedan finns det ingen anledning att, som socialdemokraterna förespråkat och drivit fram, lägga ner fängelser som är nyrenoverade och i god funktion, t.ex. Karlskronafängelset. Varför skall man lägga ner det fängelset? Det finns det ingen anledning till, så det beslutet skulle jag vilja riva upp.

Undersökningar från brottsförebyggande rådet har också visat att ju längre fångarna sitter inne, desto färre brott begår de. Den som sitter inne kan ju inte begå brott under den tiden. Genom att vi då får färre brott kommer brottsligheten att kosta mindre pengar för bl.a. polisen. Man behöver inte köra så många mil med sina bilar, man sliter mindre på däck, osv. Bl.a. där kan man alltså göra besparingar och få fram pengar. Så nog skall vi ordna det här, Birthe Sörestedt. Det är inga problem. Vårt mål är fortfarande att brottslingar skall sitta inne så att människor vågar vara ute.

Prot. 1991/92:12
17 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

Rättstrygghet

Anf. 137 KARL GUSTAF SJÖDIN (nyd) replik:

Herr talman! Till Birthe Sörestedt vill jag säga spontant att man måste hävda allmänpreventionen. Straffet skall vara avskräckande för att avhålla från brott. Alternativet får ej vara frivård i form av seglatser till fjärran länder.

Anf. 138 BIRTHE SÖRESTEDT (s) replik:

Herr talman! Till Jerry Martinger måste jag säga att han har nog inte satt sig in ordentligt i beläggningssiffror o.d. Det finns i dag redan en förskjuten beläggning, så att man kan klara topparna och jämna ut under året. Jag trodde att vi var överens om att vi ville komma åt de problem, bl.a. med narkotika, som finns på anstalterna och därför inte gå över 85 % beläggning som är normen.

Nu ankommer det ju inte bara på antalet fängelser, utan det blir också fråga om driftskostnader. Att längre strafftider kommer att kosta pengar är man helt medveten om.

Fakultativ frigivning vill Jerry Martinger införa. Då kan man fråga sig: Vem kommer det att gynna? Vilka kommer då att släppas ut tidigare? Jo, det blir de grova brottslingarna, de som har gjort sig skyldiga till ekonomisk brottslighet eller narkotikabrottslighet, för de är ofta skötsamma. Det är inte strulputtarna som åker in och ut och har sociala problem som kommer att sköta sig, utan det blir de grova brottslingarna som gynnas.

Om jag var övertygad om att Jerry Martinger hade rätt, skulle jag böja mig för hans resonemang, men det finns inte stöd någonstans för att straffskärpningar minskar brottsligheten. Promemorian från BRÅ visar på vad som sker på kort sikt, för jag kan hålla med Jerry Martinger om att under den tid en person sitter i fängelse begår han inga brott. Men det finns betydligt fler forskningsresultat som visar vad som händer den dagen brottslingen kommer ut från fängelset. En sådan dag kommer alltid, om man inte har fångarna i fängelset hela livet.

Anf. 139 JERRY MARTINGER (m) replik:

Herr talman! Birthe Sörestedt och jag har haft många debatter genom årens lopp. Birthe Sörestedt talar fortfarande varmt för brottslingarna men inget om brottsoffren.

En av grundtankarna bakom den moderata kriminalpolitiken är att vi menar att det nu är dags att värna mer om brottsoffren än om brottslingarna. Jag kan hålla med om att det är synd om många brottslingar, men det är ännu mer synd om deras offer.

Av någon anledning påstår Birthe Sörestedt att med vårt system kommer de grova brottslingarna att släppas ut tidigare. Nej, det är så det inte skall vara. Det är ju så i dag, att många grova brottslingar släpps ut alltför tidigt. Med vårt system kommer detta inte att ske.

Visst finns det driftskostnader också på fängelserna. Dem har jag naturligtvis inte glömt bort. Det är just av det skälet, Birthe Sörestedt, som jag menar att vi måste göra något åt att fångarna får välja att slippa sitta inne på sommaren när det är varmt och skönt att vara ute och krypa in på vintern när det är kallt och ruggigt att vara ute. Det är just detta att vi har höga

driftskostnader och litet antal fångar inne under sommaren som vi måste ändra. Det är därför som jag menar att man måste minska valfriheten för fångarna i det här avseendet.

I detta anförande instämde Karl Gustaf Sjödin (nyd).

Anf. 140 BIRTHE SÖRESTEDT (s) replik:

Herr talman! Jag vill uppmana Jerry Martinger att mera sätta sig in i beslagningsituationen, så kan vi föra en debatt om det vid ett senare tillfälle.

Det råder inga delade meningar om att det är viktigt att på olika sätt förbättra för brottsoffren. Vi står på brottsoffrens sida. Där finns inga delade meningar.

Men vi ser inte att Jerry Martingers och regeringens förslag om ökade fängelsestraff ger mindre brottslighet. Vi tror att man måste lyfta fram helt andra åtgärder. Avsikten är nu att använda en massa miljoner och miljarder till att bygga ut fängelserna och för drift av fängelseplatser. Vi menar att pengarna skulle kunna användas bättre i andra former, där vi kan se att det blir en minskad brottslighet.

Förste vice talmannen anmälde att Jerry Martinger anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 141 STEN SÖDERBERG (nyd):

Herr talman! Regeringspartierna har under valrörelsen lovat krafttag mot brottsligheten. Ny Demokrati kräver upprättelse för brottsoffren. Det som binder oss samman i kriminalpolitiken är djupare än det som skiljer oss åt. Låt oss gemensamt uträtta något bra!

Jag har som polis i 26 år dagligen tagit del av den hårda verklighet som råder i hela vårt avlånga land, där mord, våldtäkter, överfall och misshandel ständigt pågår utan att några lagliga åtgärder sker till det bättre. Orsakerna till den ökade brottsstatistiken kan vara svåra att precisera, men några exempel torde vara relevanta.

Missbruket av narkotika och alkohol i allt lägre åldrar bidrar med allra största säkerhet till ökad brottslighet. Ingen landsdel i Sverige kan påstå sig vara ren från narkotika i dag. Samhällets resurser i brottsförebyggande syfte har under en lång följd av år trappats ned. Polisen klarar inte av den ökade brottsligheten.

Rikets lagar verkar ibland drabba brottsoffren hårdare än brottslingen. Anledningen till de ökade överfallen är som regel penningbegär för inköp av narkotika. Jag hemställer att regeringen verkar för vettiga resursförstärkningar till polisen.

Att det behövs ökade resurser till polisen är bara en del av det problem som beskrivs. Vad som är minst lika viktigt är att polisen använder sina resurser på ett effektivare sätt. Den nuvarande organisationen av svensk polis med en stor central och lokal byråkrati som tar resurser, kan med rätta ifrågasättas. Detta ger som resultat att resurserna inte räcker till förebyggande, direkt utredande eller övervakande verksamhet. Polisverksamheten i Sverige kostar i år 8–9 miljarder.

Prot. 1991/92:12
17 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

Rättstrygghet

Jag hemställer att regeringen verkar för större rättssäkerhet för oskyldiga medborgare som drabbas av rån, överfall, våldtäkt och misshandel.

Vidare har vi narkotikabekämpningen. Missbruket av narkotika är, som jag anför, orsak till en stor del av den svåra brottsligheten i samhället. Det är därför av mycket stor vikt att knarket bekämpas på alla nivåer. Tullen i Helsingborg har fått mindre resurser för narkotikaspaning för att i stället ägna sig åt att spåra import från Sydafrika. Det är en underlig prioritering.

I dag uppgår antalet narkotikaberoende på våra fängelser till minst 50 %, och siffran stiger. Vad händer när de kommer i majoritet? Vi måste agera nu innan gränsen överskrids. Vi måste spåra dem som börjat med knark och alltså lätt kan föras tillbaka till ett speciellt väl anpassat liv. En kamp mot narkotika kostar i dag pengar, men sparar pengar och lidande i framtiden.

Jag hemställer att regeringen tillser att tullens narkotikabekämpning förstärks, att polisen förstärks med narkotikabekämpande grupper och att det utreds om skolornas hälsoundersökningar kan utökas med prov som kan påvisa ett begynnande narkotikabruk.

Vidare har vi frågan om kvinnomisshandel. Varje vecka misshandlas en kvinna till döds av en närstående. Dagligen präglas barn av den misshandel som de blir vittne till – och ofta själva offer för. Den som har respekt för andra brukar inte våld. Respekten för individen måste därför öka. Familjen måste återupprättas. För de män som slår måste det klart och tydligt markeras att detta är ett brott som ej kan accepteras. Förövaren skall avtjäna sitt straff samt erhålla behandling.

Misshandlade kvinnor tvingas ofta flytta, ibland från kommun till kommun, byta personnummer osv. – endast för att finna att mannen flyttat efter dem. Kvinnan skall inte behöva tillbringa resten av sitt liv gömd och alltid med rädsla för att mannen skall hitta henne! Lagen om besöksförbud måste i dessa fall även kunna innebära förbud för mannen att vistas i kvinnans nya hemkommun.

Den aktuella statistiken i Stockholm visar att endast en av drygt 200 kvinnor som varje månad anmäler att de misshandlats får polis skydd i form av regelbunden övervakning. Om fler kvinnor fick polis skydd skulle många män bli avskräckta. Lagstiftningen bör skärpas så att polisen kan gripa in på ett tidigare stadium.

Regeringen måste verka för att straffen för misshandel skärps samt förenas med behandling, att tröskeln för ingripande för utfärdande av besöksförbud sänks och att besöksförbudet i vissa fall skall kunna innebära förbud för en förföljande man att vistas i kvinnans hemkommun. Misshandlade kvinnor skall alltid ha rätt till juridiskt biträde, och lagen om målsägandebiträde måste utvidgas. Det ekonomiska stödet till kvinnohus och kvinnojouurer, liksom brottsofferjouurer, måste förstärkas. Polisen skall kunna omdisponera sina resurser för att kunna utreda och följa upp misshandelsfall.

Jag anser att vi har en bra justitieminister, men jag saknar henne mycket här i kammaren.

Anf. 142 JOHN BOUVIN (nyd):

Herr talman! Ärade ledamöter. Det är ganska festligt att stå här i det allra heligaste i Sverige – förhoppningsvis borde det vara så.

Men, tyvärr, Sverige är en byråkratisk diktatur där lag och rätt har satts ur spel. Det är vad den vanliga människan tycker och tänker om Sverige i dag. Tyvärr har även utländsk massmedia börjat använda detta begrepp. Vi i Sverige måste börja vakna till.

Mina damer och herrar! Vi måste ändra på detta förhållande omedelbart. Människor på gräsrotsnivå i vårt land ser alltmer hur illa ställt det är med rättssäkerheten. Alvgård är bara en av systemets offer. Tyvärr har tiotusentals medsystrar och medbröder årligen drabbats av myndighetsmissbruk på grund av godtycklighet och oacceptabla vänskapsband i rättsapparaten.

Herr talman! Nu har vi chansen. Glöm partitillhörigheten. Nu gäller det den lille mannen. Vi är över 100 nya ledamöter i denna kammare. Ett gammalt uttryck säger att nya kvastar sopar bäst. Låt oss utnyttja dessa krafter innan vi blir ett med etablissemangen. Kom ihåg det!

Bristerna i rättssystemet kännetecknas av nitiskt, formalistiskt fögderi och förmynderi mot de små, ensamma och svaga i samhället. Det gränsar ibland till rena rama trakasserierna och det har dessutom gjort oärlighet och förljugenhet till dygd och eliminerat personligt ansvar.

Ämbetsmannaansvaret, mina damer och herrar! Socialdemokraterna visste nog vad de gjorde, för de visste vad som skulle komma.

I spåren följer det ekonomiska och etiska förfallet – även här i Sverige. Vi ser vad som händer med t.ex. bankerna. Landet behöver en moralisk upprustning. Det är inte fråga om krav på utökade resurser, utan i stället handlar det om riktig resursdisponering baserad på förnuft, hänsyn, ärlighet, dvs. på Ny Demokratis grundvärderingar.

Inom Ny Demokrati och i riksdagen vill jag verka för bättre rättssäkerhet. Under min mandatperiod kommer jag att med exempel ur verkligheten föreslå och påkalla de åtgärder som behövs och som riksdagen kan fatta beslut om. Kan – det är ganska löjligt – *måste* fatta beslut om. Jag hoppas på och ber om ert stöd i detta tvärs över alla partigränser. Det är viktiga frågor för den lille, lille mannen.

Här har talats mycket vackert om den svaga människan överallt på denna runda jord – det har vi också lärt oss i dag. Men hur kan vi få ett förtroende, när vi glömmer bort den svaga människan i vårt eget land. Jag kommer direkt från verkligheten, från stålverket i Halmstad. Jag vet vad jag pratar om. Jag kan debattera med vem som helst om detta. Men jag lägger ett stort ansvar på samtliga som sitter här. Vi måste börja sopa först. Nu är vi över 100 nya kvastar. Låt oss köra så det ryker!

Trafikfrågor

Anf. 143 BIRGER ROSQVIST (s):

Herr talman! Mycket av gårdagens debatt handlade till följd av debattuppläggningsen om ekonomisk tillväxt, arbetsmarknadspolitik, regionalpolitik och näringspolitik, miljö- och energifrågor. En viktig del i ett sådant tema är trafikpolitiken, och kommunikationssektorn. Men det ämnet kommer nu lösryckt från sammanhanget.

Riksdagen hade annars i våras, baserat på dåvarande regerings förslag, att

ta ställning till en proposition kallad Näringspolitik för tillväxt. Där betonas bl.a. att en ändamålsenlig infrastruktur med satsningar och vidareutveckling av kommunikationer spelar en viktig roll för produktionsutvecklingen.

Investeringar inom kommunikationssektorn får verkningsfulla, positiva effekter. Det gäller i hög grad vägsektorn, det gäller moderniserade och rationella järnvägssatsningar, det gäller goda förutsättningar för flyget, det gäller effektiv sjöfart med tillgång till rationell hamnservice och goda väg- eller järnvägsförbindelser för godsets transport till och från transportköparen, hamnen och fartyget. Det gäller också telekommunikationer.

Ökade medel för infrastrukturinvesteringar innebär inte att andra investeringar i näringslivet missgynnas, tvärtom. Snabbare utbyggnad och bättre förutsättningar för transportsektorn höjer produktiviteten inom tillverkningssektorn och stimulerar investeringarna där. Sammantaget leder detta till en högre investeringsaktivitet inom hela samhället och därmed till en högre ekonomisk tillväxttakt. En väl utbyggd infrastruktur, som befrämjar aktivitet i näringslivet ger en god produktivitsutveckling och leder också till en förbättrad inkomstutveckling inom samhället. Detta var en viktig utgångspunkt för socialdemokraternas politik för att tillfredsställa nya behov inom olika områden och trygga välfärden även på lång sikt.

Vi fattade i maj i år ett beslut som innebar att mer än 100 miljarder kronor skulle investeras i järnvägar, vägar och kollektivtrafikanläggningar under resten av 1990-talet. Det betyder att investeringarna i det närmaste fördubblas. Nu och då fattas historiska beslut. Det här var ett sådant. Vi socialdemokrater ser mycket positivt på den ambitionshöjning som den dåvarande regeringens program innebar. Vi har inte låst oss för *högst* 100 miljarder, vi har sagt *minst* 100 miljarder, och dessutom i 1991 års prisläge. Sedan står det ju varje riksdag fritt att späda på ytterligare, inte bara efter behovens storlek utan också förhoppningsvis efter råd och tillgång till ytterligare miljarder.

Regeringen begärde för finansieringen till att börja med en planeringsram på 20 miljarder kronor. Detta tillstyrkte riksdagen, men från borgerligt håll föreslogs och beslöts att pengarna skulle anslås direkt över statsbudgeten och inte via en fond som den socialdemokratiska regeringen tänkt sig. Jag utgår ifrån att det inte nu skall behöva bli några problem med finansieringen av den redan beslutade, välmotiverade satsningen på landets vägar, järnvägar och kommunikationer i övrigt. Förutom vi socialdemokrater var dåvarande borgerliga partier men nu också nyblivna borgerliga regeringspartier helt med om dessa beslut våren 1991, och jag utgår ifrån att det blir *minst* 100 miljarder under 1990-talet.

Jag hälsar kommunikationsminister Odell välkommen i statsrådsstolen. Förra kommunikationsministern och riksdagens trafikutskott har inte bara stakat ut för väg- och järnvägssatsningarna utan också redan röjt och sprängt och dragit i gång på riktigt här och var, och kommer inget grus i regeringsmaskineriet så kan den nye kommunikationsministern börja planera för att klippa band vid kommande invigningar.

Betydande insatser har också beslutats för förbättring av framkomlighet och trafikmiljö i våra storstadsregioner.

Alla problem är naturligtvis inte lösta. Många delar av vårt land ropar på

insatser för vägar, järnvägar och bättre trafikutbud. Riksdagen har i stor enighet och med tyngd krävt ökade anslag för vägunderhåll samt ökade insatser i skogslän och sydöstra Sverige. Vi ser fram emot regeringens fullföljande av de krav som riksdagen ställt. Jag ser också fram emot vad som kanske är en detalj, nämligen hur ett regeringspartis, folkpartiets glesbygdsdelegations, förslag om en kostnadsgaranti för att en Gotlandsresa skall kosta maximalt 100 kr. skall betalas. Det blir intressant att följa uppföljningen av detta.

Slutligen: För sjöfart under svensk flagg, med besättning som lyder under svenska avtal och svensk arbetsrätt, har nu under ett antal år tillämpats en svensk modell, en svensk lösning med speciell skatte- och socialavgiftsåterbetalning. Det har gett mer likvärdig konkurrenskraft åt svenskflaggad sjöfart. Modellen har fungerat bra, men den kan behöva justeras.

Nu krävs från vissa håll regeringsåtgärder för radikalt andra möjligheter till billigare fartygsdrift med bibehållen svensk flagg. Det gäller inrättande av ett särskilt fartygsregister där svenska avtal och svensk lag endast skall gälla för ett tänkt fåtal svenskar ombord, men där det skall vara avtalslöst eller fritt fram för Fjärranösternavtal för de asiater som utgör huvuddelen av besättningen, men med löner på låg nivå och minimerad lagfäst arbetsrätt på samma fartyg, allt för att minska driftskostnader.

Jag vill fråga kommunikationsministern om han anser att det vore förenligt med etik och moral att lämna nuvarande svenska modell för sjöfart under svensk flagg till förmån för ett system som faktiskt luktar en aning av apartheid. Jag tror att detta är en fråga som är intressant inte enbart för svensk arbetarrörelse.

Anf. 144 KENNETH ATTEFORS (nyd):

Herr talman! Vi från Ny Demokrati vill ta tillfället i akt så här i början av riksmötet att redogöra för delar av vårt kommunikationspolitiska handlingsprogram och vår grundinställning i vissa frågor.

När det gäller postverket och televerket är vår inställning att dessa båda verk bör bli konkurrensutsatta. Dessa båda verk bör också kunna lämna ut sin verksamhet på koncession till privata bolag i konkurrens. Staten bör emellertid garantera att alla svenskar var de än bor i Sverige har tillgång till grundservice vad gäller post- och teletjänster på lika villkor.

Vad gäller banverk, vägverk och sjöfartsverk vill vi slå samman dessa tre verk till ett verk, nämligen transportverket. Om vi gör detta uppstår ingen konkurrens mellan de statliga verken, utan de för invånarna och skattebetalarna bästa investeringarna i infrastruktur kommer att ske.

Vi vill skynda på motorvägsutbyggnaden i Sverige genom att låta konsortier överta vissa byggnationer av motorvägar och ta ut s.k. bomavgifter. När vägen är betald skall bomarna bort, och underhållet skall betalas via skatten. Detta system skulle snabbt få i gång vägbyggen, vilket naturligtvis stimulerar sysselsättningen i den för närvarande krisdrabbade byggbranschen.

Vi vill satsa på järnväg och snabbtåg. Större ansträngningar för att finansiera järnvägsutbyggnaden skall göras. Där delar vi industriministerns åsikt att av de pengar som erhålles vid försäljning av statlig egendom skall betydande summor gå till just järnvägen.

Inlandsbanan skall om möjligt få leva vidare. Ny Demokrati har idéer om hur detta kan ske i privat regi.

Transportstödet till Gotland blir ej nödvändigt om tax free-försäljning till-låts ombord på Gotlandsbåtarna. Vi kan inte inse varför det skall vara mer skadligt med sprit vid färd till ön Gotland än till ön Åland. Dessutom skulle Gotlandsindustrin kunna konkurrera på mer lika villkor. Mindre AMS-pengar behövs, m.m.

Ny Demokrati är för ett svenskt internationellt fartygsregister under vissa omständigheter som kommer att redovisas senare.

Vi vill sänka bensenpriset ned till tysk nivå, eller med ca 1 kr. Tidigare beslut i kammaren har gjort den arbetande befolkningen beroende av bilen. Därför tycker vi att det är på gränsen till skamligt, att när man väl har fått in bilisterna i ett hörn beskattar man bilägarfamiljerna orimligt hårt utan att se till de sociala konsekvenserna.

Dagens bilar och motorvägar är byggda för högre farter än vad som är till-låtet i dag. Vi vill föreslå en höjning av hastigheten på motorväg till 130 km/tim, 110 km/tim på motortrafikled och ner till 30 km/tim i trafikfar-liga områden i innerstäder.

Vi anser att en fast kommunikationsled mellan Danmark och Sverige skall byggas.

Vi anser att luftfarten snarast skall avregleras.

Herr talman! Detta var ett sammandrag av nydemokratisk trafikpolitik och jag hoppas att våra åsikter skall få genomslag i Sveriges riksdag.

Anf. 145 JAN JENNEHAG (v):

Herr talman! Om den nye kommunikationsministern vet jag egentligen ingenting, men jag vill naturligtvis önska Mats Odell lycka till i det nya arbe-tet. Jag hoppas att Mats Odell har, vilket kristdemokraterna åtminstone tidi-gare har haft, radikala åsikter om miljön och att det är ett miljöperspektiv som kommer att karakterisera kommunikationsministerns arbete framöver. Däremot kan sägas att av det vi kan anta om den nya regeringens trafikpoli-tik med utgångspunkt från vad som har sagts från moderaterna och från folk-partiet i dessa frågor, lär den troliga utvecklingen i stort sett bli en fortsätt-ning på den tidigare politiken.

Vad är det då som har styrt den politiken? Om vi ser på det hela utifrån ett slags maktperspektiv måste sägas att det är marknaden och marknadens behov som, åtminstone enligt min mening, inte har lett till en utveckling i önskvärd riktning. Det har betytt en stor satsning på landsvägar och på bil-trafiken. I det sammanhanget är det naturligtvis inte oväsentligt att Sverige inte har en av Europas och världens största tillverkare av tunga fordon på väg. Det maktperspektivet tror jag har betytt oerhört mycket för den utveck-ling som skett.

EG-anpassningen är en följd av att marknaden har tillåtit att agera. Vad det har betytt i form av uteblivna satsningar på järnvägsområdet är mycket lätt att förstå. Investeringar inom järnvägen har inte skett på samma sätt som för den vägbundna trafiken. En liten markering från den nya regeringen är nu att inlandsbanan skall få ytterligare ett år på sig. Men det är naturligtvis inte ytterligare ett år av trafik som behövs. Vi vet hur trafiken fungerar. Vad

vi vill ha är naturligtvis en medveten satsning så att detta system skall kunna verka på ett bättre sätt än tidigare, och då är det investeringar som behövs. Vi behöver styrformer som gynnar det trafikslag där vi lagt investeringarna och som missgynnar landsvägstrafiken.

Det måste till en viljeinriktning som får konsekvenser. En vilja att investera och att rangordna järnvägen på första plats har naturligtvis konsekvenser också på andra områden. För mig som kommer från Västernorrland är naturligtvis den första frågan: När kommer snabbtåg på ostkustbanan?

Det finns naturligtvis också, när det gäller en utvecklad industrination, en inriktning som innebär att man forskar och utvecklar inom krigsmaterielindustrin. Det är ett område som Sveriges skattebetalare har accepterat. Tyvärr konstaterar jag att svenska folket accepterar att ett inte oväsentligt antal miljarder satsas på JAS-projektet, men folkviljan har inte tagit sig uttrycket att man satsat utvecklingspengar på snabbtågsprojekt. Även där skulle vi finna utmaningar inom metallurgi, hydraulik – allt det som nu går till krigsmateriel.

Det finns naturligtvis också andra sätt att omfördela medel till andra nödvändiga forsknings- och utvecklingsuppgifter. Det har sagts tidigare den här veckan, när man talar om vad man skall göra med löntagarfondernas pengar, att det skulle delas ut till allemansspararna. Men varför det, när vi behöver massiva satsningar inom miljöteknik och kommunikationsområdet? Jag tycker naturligtvis att det är helt galet.

Min förhoppning är att Mats Odell kommer att driva miljöperspektivet och att detta skall bli styrande. Det betyder mer till järnvägen och sjötransporter och mindre till biltrafiken och flyget. Det betyder också att vi måste ge tekniker och ekonomer en miljökunskap, som gör att de kan ifrågasätta de tidigare strukturerna och inte bara bli den tidigare utvecklingens stavar och villiga redskap.

Marknaden har inte ett miljöperspektiv och kommer aldrig att få det. Som jag sade tidigare tycker jag kristdemokraterna har haft radikala åsikter om miljön. Min fråga är: Kommer regeringen att fortsätta den tidigare utvecklingen, ledd av socialdemokraterna, stödd av moderaterna och folkpartiet, eller kommer det en omsvängning?

Anf. 146 Kommunikationsminister MATS ODELL (kds):

Herr talman! Först vill jag tacka de tidigare talarna för de trevliga välkomst- och lyckönskningarna.

Utvecklingen inom kommunikationssektorn kommer att spela en central roll i regeringens strävan att förändra och förnya Sverige.

Det gäller vårt arbete att fullt ut föra Sverige in i det europeiska samarbetet. Förbättrade kommunikationer blir då en nödvändighet för att svenskt näringsliv skall klara sig i det nya och öppna Europa.

Utbyggnad av eftersatt infrastruktur skapar förutsättningar för nya investeringar inom näringslivet och en utveckling som bryter den industriella stagnationen, som vi har upplevt under de senaste åren. Kommunikationssektorn har faktiskt något av en nyckelroll i detta sammanhang.

Ett tredje område gäller vår välfärdspolitik. Jag vill hävda att goda kommunikationer är ett väsentligt inslag i välfärden. Resor till arbete, till service

eller på fritiden måste kunna fungera i vårt vardagsliv. Det gäller inte minst för handikappade som har lika stora resbehov som alla andra, men som ofta möter stora förflyttningsproblem väldigt handfast. Det är inte en tillfällighet att handikapputredningen nämns i regeringsförklaringen och att den nya regeringen är beredd att satsa fullt ut på de förslag som framställts i denna utredning.

I välfärdspolitiken ingår också att mildra den nu starkt ökande arbetslösheten. Arbetsmarknadsstyrelsen kommer redan under hösten att tillföras ytterligare resurser. Möjligheten att tidigarelägga nödvändiga investeringar i vägar och järnvägar kommer då att tillvaratas. Sådana investeringar har ju inte bara en kortsiktig sysselsättningseffekt, utan skapar också bättre konkurrensförutsättningar för svenskt näringsliv i längre perspektiv.

Den fjärde huvuduppgiften för regeringens politik berör också i allra högsta grad transportsektorn, nämligen vår rätt att leva i en god miljö, som Jan Jennehag var inne på här tidigare. En långsiktig och hållbar utveckling uppnås i ett samhälle med frisk luft, rent vatten, levande sjöar och skogar.

Allt detta förutsätter att utvecklings- och tillväxtkraften i näringslivet kan tillvaratas. Den svenska ekonomins fortskridande internationalisering skärper kraven på transportsektorn. Stora delar av svensk industri integreras alltmer i internationella produktionskedjor. Det har vi kunnat erfara inte minst på sysselsättningsområdet, där ca 100 000 industriarbeten redan flyttat ut ur landet. Vi måste se till att flytta Sverige närmare Europa och göra Sverige rundare. Det är huvudmålsättningen för den nya regeringens transportpolitik.

För svensk industri är det av stor betydelse att kommunikationerna mot övriga Europa utvecklas på ett sätt som minimerar det avståndshandikapp som Sveriges geografiska läge ger. Det är en av de saker vi inte kan ändra på med politiska beslut. Med övriga Europa inbegriper jag även Centraleuropa och de baltiska republikerna. Till min personliga glädje kommer svenska televerket nu att gå in som en väsentlig delägare i det estniska telebolaget i syfte att på detta område medverka till en uppbyggnad av en för Estland betydelsefull infrastruktur. Jag tror rent allmänt att det är en mycket bra modell för samarbete med våra östra grannländer att gå in i denna typ av joint ventures.

Jag ser också fram emot de program för investeringar i den nordiska infrastrukturen för väg- och järnvägstrafik som nu håller på att färdigställas. Det gäller sådana investeringar som i ett nordiskt perspektiv är särskilt betydelsefulla, men som i den rent nationella planeringen tenderar att nedprioriteras.

Herr talman! Det måste emellertid också understrykas att det finns starka krav på återhållsamhet med offentliga utgifter. Vi går mot ett gigantiskt budgetunderskott, som den avgående regeringen nu lämnar efter sig. Det kommer att vara nödvändigt med omfattande besparingar under de kommande åren. Strategin är att utgifterna skall minska såsom andel av landets samlade produktion i syfte att återvinna utvecklingskraften i ekonomin. För kommunikationssektorn gäller detta dock inte investeringarna i infrastrukturen. Jag nämnde tidigare regeringens avsikt att använda investeringar i vägar och

järnvägar som ett arbetsmarknadspolitiskt instrument. Även i övrigt kommer investeringarna i infrastrukturen att vara höga.

Nya förutsättningar och en förändrad omvärld ställer dock krav på förnyelse vad avser trafikens driftsförhållanden. Regeringen kommer att i budgetpropositionen lägga fram förslag om ett slopande av det sista regleringsmomentet inom den yrkesmässiga trafiken. Jag avser då den något krångliga skadlighetsprövning som nu drabbar de bussföretag som vill öppna busslinjer över länsgränserna. Den tillståndsprövning som hittintills tillämpats har sannerligen inte varit till gagn för resenärerna, något som jag tycker borde vara självklart. Jag har också för avsikt att i övrigt se över förutsättningarna att öka inslaget av konkurrens inom transport- och kommunikationssektorn.

I regeringens omläggning av den ekonomiska politiken ingår också en omfattande spridning av ägandet i sådana företag som i dag är statliga. Det är en fantastiskt fin strategi att öka ägandet och försöka engagera svenska folket som ägare i deras egna infrastrukturföretag. Vi återkommer inom en ganska snar framtid med detaljerade förslag om detta.

Herr talman! Bland de allra viktigaste välfärdsfrågor som regeringen står inför är att skydda och förbättra miljön. Detta är en framtidsutmaning i allas intresse. Transportsektorn står här i fokus även om en hel del faktiskt gjorts i syfte att begränsa skadorna på hälsa och miljö. Ända sedan 1970-talet har Sverige arbetat med för Europa unikt hårda avgaskkrav för bensinbilar.

Enligt färsk statistik från CEMT – den europeiska transportministerkonferensen – är Sverige jämte Schweiz det land i Europa som har störst andel personbilar som är försedda med katalysator. Andelen bilar som drivs med oblyad bensin är också stor i Sverige, dock är vi inte bäst.

Ett intensivt arbete pågår också med utveckling av alternativa drivmedel och nya typer av motorer. Detta arbete måste i hög grad drivas internationellt. Över huvud taget har miljöfrågorna en internationell dimension som inte nog kan betonas. Endast genom samarbete mellan länderna kan vi nå en lösning på det allt besvärligare koldioxidproblemet. Just inom transportsektorn har de europeiska länderna möjlighet att arbeta inom en vidare krets än enbart inom EG och EFTA. Jag tänker då på samarbetet inom CEMT.

Regeringen kommer också aktivt att delta i förberedelserna för och genomförandet av FN-konferensen om miljö och utveckling nästa år, 1992. Det europeiska samarbetet får en avgörande betydelse för möjligheterna att lösa de svåra miljöproblemen, inte minst i Central- och Östeuropa. I regeringsförklaringen framhålls att en europeisk luftvårdsfond bör etableras i detta syfte.

Även om miljöfrågorna alltså är något som i mycket hög grad måste lösas inom ramen för internationella fora gäller det också att hålla rent på hemmaplan. För Sveriges del är miljöproblemen särskilt stora i våra storstadsregioner. Jag noterar att den förra regeringen ännu inte anslagit en enda krona till dessa regioner ur anslaget Investeringar i trafikens infrastruktur, trots att 5,5 miljarder faktiskt reserverats för ändamålet. Storstädernas trafik- och miljöproblem har varit kända under lång tid men har förvärrats under senare år. Storstadsförhandlarnas avtal om trafik och miljö är naturligtvis något som måste leda till resultat, och jag är beredd att verka för att så också sker.

När det gäller trafiksäkerhetsområdet vill jag för närvarande bara säga att

Prot. 1991/92:12
17 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

Trafikfrågor

en särskild utredare, generaldirektör Ingemar Mundebo, har sett över det offentliga trafiksäkerhetsarbetets framtida inriktning och organisation. Han har nyligen lagt fram en rapport om detta. Utredningsförslagen kommer att remissbehandlas i vanlig ordning, och jag kommer sedan att föreslå regeringen att återkomma till riksdagen med förslag till åtgärder. Vi ser alltså att effektivitetsvinster och besparingar kan uppnås genom att man för över TSVs uppgifter till andra organ.

Den ekonomiska och tekniska utvecklingen skapar nya möjligheter för transportsektorn, liksom för andra samhällssektorer. Det ger unikt goda möjligheter för en omställning till mindre resurskrävande och miljöbelastande energi- och transportsystem.

Anf. 147 JAN JENNEHAG (v) replik:

Herr talman! Jag försökte att positivt lyssna till kommunikationsministern. En av de positiva signalerna avser en tidigareläggning av investeringarna, och det verkar ju hoppfullt när det gäller snabbtåg på ostkustbanan.

I fråga om miljöperspektivet talar kommunikationsministern om utvecklings- och tillväxtkrafterna, om ett ökat inslag av konkurrens och om att det statliga ägandet skall minska. Kommunikationsministern talar om närmandet till Europa och om det europeiska samarbetet. Det betyder rimligtvis att det blir ett ja till Öresundsbron. Jag tror dess värre inte att kommunikationsministern kommer att driva miljöperspektivet i den frågan.

När det gäller miljön och förhållandet mellan järnväg, flyg och bil ser jag heller inga nya signaler. Det är tekniken som skall lösa detta. Sverige har, säger kommunikationsministern, stränga avgasbestämmelser. Den linjen skall enligt kommunikationsministern fortsätta att utvecklas, och det är gott och väl, men det är naturligtvis inte ett byte av system som på lång sikt kan ge någon ordning i fråga om biltrafikens miljökonsekvenser.

Arbetet med storstädernas problem måste ge resultat, säger Mats Odell. Men hur, med vilka styrmedel skall vi få de resultaten? Det är det som gör mig bekymrad när det gäller den nya regeringens trafikpolitik.

Anf. 148 Kommunikationsminister MATS ODELL (kds) replik:

Herr talman! Jan Jennehag fortsätter att ställa ett antal frågor om saker som jag har tagit upp. Han tror inte att jag kommer att ha något miljöengagemang när det gäller Öresundsförbindelsen. Jag kan bara konstatera, Jan Jennehag, att vi i det sammanhanget har en mycket tydlig lagstiftning att följa. Det projekt kring vilket vi har ett bindande folkrättsligt avtal med Danmark kommer att provas enligt gällande lag, oavsett vilka ambitioner jag som kommunikationsminister har. Jag kan emellertid försäkra Jan Jennehag om att jag tillsammans med miljöministern skall se till att den miljöprovningen sker i enlighet med den lag vi har stiftat i den här kammaren.

Anf. 149 JAN JENNEHAG (v) replik:

Herr talman! Kommunikationsministerns åsikt i den här frågan stämmer helt med den politik som tidigare har förts. De lagar som Sverige har är, enligt mitt sätt att se, inte tillräckliga styrmedel för att vi skall kunna förhindra de negativa verkningarna av Öresundsbron. Jag tror alltså att vi är inne på

en väg där Öresundsbron bara är ett exempel men ändå en mycket tydlig symbolfråga för vilka drivkrafter som är viktiga för den svenska utvecklingen framöver. Här kommer vi nog tyvärr inte längre, utan vi har olika åsikter i den frågan.

Prot. 1991/92:12
17 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

Anf. 150 Kommunikationsminister MATS ODELL (kds) replik:

Herr talman! Jan Jennehag tycker inte att lagarna ger tillräckliga styrmedel. Jag vet inte om Jan Jennehag var inne här i kammaren för en stund sedan när man talade om rättstrygghet. Om Jan Jennehag inte kan acceptera de lagar som har stiftats här, har han möjlighet att väcka motioner och försöka förbättra lagarna. Jag är övertygad om att han kommer att få stöd från många andra. Men det är nu de lagar vi har som gäller. Det kan varken Jan Jennehag eller jag göra någonting åt. Jag skall för min del se till att denna miljöprövning blir så seriös som möjligt.

Trafikfrågor

Förste vice talmannen anmälde att Jan Jennehag anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 151 ROLF CLARKSON (m):

Herr talman! Jag börjar med att hälsa kommunikationsminister Mats Odell välkommen i sitt ämbete, detta för de svenska kommunikationerna betydelsefulla ämbete.

Jag har en lång erfarenhet från arbetet i trafikutskottet bakom mig. Detta arbete har under de senaste 20 åren präglats av ett liv under knapphetens kalla stjärna. Har det varit goda konjunkturer under dessa decennier har pengarna huvudsakligen gått till transfereringsobjekt, och har det varit dåliga tider har kommunikationsområdet varit det första som fått dra åt svängremmen. Jag bortser då från det som hänt under de allra senaste åren, när vi för ett par år sedan fick en kraftig höjning av anslaget för nyinvesteringar i järnvägar, vilket faktiskt berodde på ett moderat initiativ i trafikutskottet.

Man har alltså så småningom kommit till insikt om att kommunikationer är någonting som är oerhört viktigt för tillväxten i samhället. Detta insåg man inte förr, men som väl är har den insikten nu vunnit burskap. Utskottets alla ledamöter och partier knyter nu de största förhoppningar till att den nya regeringen verkligen skall kunna mobilisera resurser som gör att vi får ökade satsningar på vägar, järnvägar och annan infrastruktur i landet.

Det är klart att jag också skall bagagna detta tillfälle till att nämna några av de punkter som ligger oss moderater nära hjärtat när det gäller trafikpolitikens praktiska utformning. Vi står självfallet, som de flesta här, bakom tesen att det skall råda fri och likvärdig konkurrens inom och mellan de olika transportsektorerna. Det betyder att de olika affärsverken får räkna med att det blir en ändrad konkurrenstillvaro för vart och ett av dem.

Jag tänker på luftfarten, som sedan sin tillkomst har fört en monopoliserad koncessionstillvaro men som nu skall utsättas för konkurrens. När den förre kommunikationsministern föreslog att man skulle starta med att låta Linjeflyg och SAS konkurrera på de primära linjerna tyckte vi från moderat sida att det var ett stympat förslag. Men det finns kanske anledning att göra infö-

randet av konkurrensen inom luftfarten i mer än ett steg, med tanke på den svåra konjunkturnedgång som dessa företag lider av just nu.

Även järnvägstrafiken, som i decennier, under hela efterkrigstiden, har varit Sveriges riksdags stora bekymmer inom kommunikationssektorn, behöver granskas i fråga om möjligheterna att utsättas för konkurrens. Det är helt självklart att statens järnvägar, som är ett stort, hierarkiskt uppbyggt företag, inte utan vidare kan utsättas för fullständig konkurrens, men jag tror att det skall kunna genomföras steg för steg.

När det gäller sjöfarten lade jag märke till att utskottets ordförande begagnade detta första tillfälle till en dialog med kommunikationsministern till att plädera för den rådande ordningen för svensk rederinäring, som innebär att ett rederistöd på drygt 500 milj.kr. utgår årligen. Jag vill tala om för kommunikationsministern, att när detta stöd på sin tid infördes – även det delvis på grund av ett moderat initiativ – var avsikten att det bara skulle utgå tills man så snart som möjligt hade organiserat ett internationellt register för den svenska fjärrsjöfarten. Sverige är nu det enda landet i Norden som inte har något internationellt register.

Jag föreställer mig att det kommer att bli ganska svårt för kommunikationsministern att få finansministern att fortsätta att betala ut dessa mer än 500 milj.kr. årligen till svensk rederinäring, när det finns möjligheter att låta den stå på egna ben, på ett likartat sätt som dess konkurrenter.

Innan jag slutar vill jag säga någonting om det som är den viktigaste delen av kommunikationsutvecklingen i landet, nämligen bilismen. Det är därför som vägnätet i landet är stommen i kommunikationerna i landet. Bilismen har i årtal varit strykpojke för finansministerns olika pålagor. Det är viktigt att bilismen får en känsla av att vara en värdefull transporttillgång i landet. En detalj inom densamma är hastighetsbestämmelserna, och jag hoppas att kommunikationsministern mycket snart kommer att befria landets bilister från tvånget att köra 90 km på vissa motorvägssträckor där man annars får köra 110 km. Man upplever det som omotiverat och onödigt.

Jag vill understryka ännu en gång att alla sektorer i landet måste få en positiv utveckling under de närmaste åren och att de satsningar på infrastruktur som utlovades i regeringsdeklarationen verkligen infrias, så att inte de besparingskrav som kommunikationsministern nämnde blir ett hot mot den utbyggnad av infrastrukturen som är alldeles nödvändig om landet skall komma ur sin konjunktursvacka.

Anf. 152 ULLA ORRING (fp):

Herr talman! Förbättrade kommunikationer är nyckeln till utveckling av vårt land och särskilt för Norrlandslänens näringsliv, arbetsmarknad och kulturliv. Det måste därför nu tillkomma resurser för att förbättra standarden på järnvägar, vägar och telekommunikationer och för att utveckla sjöfarten.

Den socialdemokratiskt förda politiken har även här misslyckats. Ett rundare Sverige måste förverkligas särskilt nu, när vägen till Europasamarbete har öppnats och Sverige går in i EG-gemenskapen.

Herr talman! Samtidigt som även jag vill hälsa vår nye kommunikationsminister välkommen hit till kammaren, vill jag också konstatera att statsrådet i sitt anförande klart talade om att han ville verka för ett rundare Sverige.

Av regeringsförklaringen framgår tydligt och klart insikten om behovet av att bryta den ekonomiska stagnationen och att under 90-talet ånyo lägga grunden för en ny period av tillväxt, företagande och utveckling i vårt land. Här vill vi norrlänningar medverka och med våra naturresurser bidra till exportinkomster och säkra vår välfärd.

Herr talman! Det kan förtjäna att framhållas att näringsliv och människor i de fem Norrlandslänen, enligt rapporten Norrland, en närande del av Sverige, i högsta grad bidrar till välfärden – sammanlagt 46,6 miljarder av landets exportöverskott kommer från det norrländska näringslivet. Tyvärr förs den allmänna debatten på ett sådant sätt att det verkar som om Norrland vore den tärande regionen. Den debatten rimmar illa med verkligheten.

Det blir då av största vikt att det allmännas resurser fördelas över hela vårt land. Jag tänker särskilt på de angelägna satsningar som nu måste tillkomma, framför allt för infrastrukturen och därmed kommunikationerna i norr.

Utan samhällets gemensamma investeringar i järnvägar, vägar och andra kommunikationer i norr kan dock den situationen uppstå att höga transportkostnader och bristande tillgänglighet till kommunikationer slår ut lönsamheten för näringslivet i norr. Lyckligtvis stoppade en majoritet i riksdagen den förra regeringens förslag till försämring av transportstödet, vilket allvarligt skulle ha skadat norrländskt näringsliv. Norrland utgör trots allt 58 % av Sveriges yta. Geografin kan inte vi politiker göra om, men de allmänna förutsättningarna – ett rundare Sverige – måste bli vår modell för överlevnad och därmed utveckling.

Ständigt upprepas dock i ett antal rapporter den negativa inställningen till en satsning på kommunikationer norr om Sundsvall. Vägverket har t.o.m. förmedlat budskapet att vi i norr får tolerera en lägre standard på vägarna.

Detta är slutsatser som vi i norr inte kan acceptera. I Västerbotten bor t.ex. ca 6 000 människor utefter 400 mil grusväg. Underhållet är minst sagt eftersatt. Slitaget på bilar och människor är stort. Dessa människor måste dock för sitt levebröd varje dag åka på dessa urusla vägar. Jag hoppas att kommunikationsministern kan ge dessa människor en tro på bättre tider och bättre vägar.

Den inflammerade debatten om inlandsbanan har blottat en inlandsfientlig politik från socialdemokraternas sida. Nu satsar den borgerliga regeringen på att hela Sverige skall leva. Inlandsbanan får i första hand ytterligare ett år på sig för persontrafiken, i överensstämmelse med vad vi i folkpartiet liberalerna röstade för i riksdagen i våras. Rättvisan skall segra. Vi är glada över den framgången, inte minst för den injektion som detta innebär för den bofasta befolkningen utefter banan – det har blivit en symbolfråga för överlevnad.

När järnvägen introducerades på 1800-talet öppnades en ny värld i vårt land; de tidsmässiga avstånden krymptes, det banades väg för nya företag, och det satsades för framtiden. Folkpartiet liberalerna vill nu fortsätta en satsning för framtiden. Vi behöver en Botniabana, som binder samman kuststäderna i övre Norrland. Det finns redan undersökningar som bekräftar den samhällsekonomiska betydelsen av banan. Botniabanan kan bli lika lönsam som banor i Mälarenregionen som nu planeras.

Länsarbetsdirektören i Västerbotten sade häromdagen vid en samman-

Prot. 1991/92:12
17 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

Trafikfrågor

komst här i riksdagen, att vi behöver ett stort projekt i Norrland, vi behöver varaktiga jobb för att stoppa arbetslösheten. Vi behöver en Botniabana.

Vi i folkpartiet liberalerna prioriterar infrastrukturen och därmed vägar och järnvägar. Vi satsar för framtiden. Vi sätter vår tillit till vår nye kommunikationsminister om en rättvis fördelning av de resurser som skall komma landet till godo.

Anf. 153 ELVING ANDERSSON (c):

Herr talman! Även jag vill hälsa Mats Odell välkommen som kommunikationsminister och önska honom lycka till i detta mycket viktiga värv.

Trafikpolitiken är en central del av många viktiga områden – det gäller näringspolitiken, regionalpolitiken och miljöpolitiken.

Tillgången till bra kommunikationer är en förutsättning för att hela Sverige skall leva. En utbyggnad av kollektivtrafiken och ett väl utbyggt väg- och järnvägsnät ökar möjligheterna för ett decentraliserat samhälle med boende och arbetstillfällen spridda över hela landet. Investeringar inom området person- och godstransporter är en avgörande förutsättning för att skapa tillväxtmöjligheter i alla delar av vårt land. Inte minst för de företag som har långa avstånd till sina marknader är beroendet av goda kommunikationer stort för att kunna hävda sig nationellt och internationellt.

Man kan säga att ett lands utveckling och välstånd står i direkt proportion till utbyggnaden av infrastrukturen. Centern har därför under en lång följd av år här i riksdagen föreslagit ökade resurser till infrastrukturen, både vägar och järnvägar. I våras föreslog vi totalt 10 miljarder ytterligare i ett s.k. program för att modernisera Sverige. Att i lågkonjunktur göra stora satsningar på infrastrukturen är klokt. Dels skapar det jobb i det korta perspektivet inom den viktiga bygg- och anläggningsbranschen, dels ger det bra förutsättningar för svenskt näringsliv att bättre utnyttja den högkonjunktur som vi vet kommer.

Centerns utgångspunkt för investeringar i trafikanläggningar är att de skall göras samhällsekonomiskt och miljömässigt optimala. Det måste ske utifrån varje regions specifika förutsättningar och behov. Det innebär att i regioner och områden där vägtrafiken är det enda realistiska alternativet – där skall vägar prioriteras. I tätbefolkade områden, där det finns underlag för en effektiv kollektivtrafik, skall däremot kollektivtrafiken prioriteras. För långväga person- och godstransporter skall i första hand järnväg och sjöfart och i vissa fall flyget prioriteras. Det handlar enligt vår mening inte om antingen/eller, utan om att investeringarna sammantaget skall leda till en utveckling av hela landet och till förbättrad miljö.

Herr talman! Trafikpolitiken är ett strategiskt område för att klara miljöpolitiken i stort. Trafiksektorn svarar för en mycket stor del av de miljöskadliga utsläppen både i vårt land och internationellt.

Samtidigt som samhället och näringslivet ställer höga krav på snabba och effektiva kommunikationer utgör trafiken ett stort miljöproblem. Under senare år har industrins miljöförstörande utsläpp minskat. För trafiken tyder prognoserna tyvärr på att utsläppen ökar, trots skärpta krav på avgasrening. De positiva effekterna av reningen äts till ganska stor del upp av den totala

trafikökningen. Därför är en miljövänlig trafik en förutsättning för att samhällets miljömål i stort skall kunna uppnås.

Bilen ger stora möjligheter till transporter på ett lätt och smidigt sätt. Den är för många människor det enda realistiska alternativet, den enda möjligheten att transportera sig mellan olika platser. Hundratusentals människor saknar alternativa möjligheter att ta sig till sitt arbete, sin fritidssysselsättning eller till släktingar och vänner. Bilen kan också medverka till att bryta isoleringen för enskilda eller grupper av människor. Vi måste alltså försöka hitta en lösning på bilismens negativa miljöpåverkan.

Vägrafiken, dvs. lastbilar, bussar och bilar, står för en mycket betydande del av dagens miljöförstöring. 40 % av koldioxidutsläppen och 60 % av kväveoxidutsläppen kommer från vägrafiken. I storstädernas gatumiljöer svarar trafiken för ca 90 % av luftföroreningarna.

Vi måste alltså lägga om trafikpolitiken för att klara miljömålen. Principerna för en sådan ny trafikpolitik skall enligt centern vara: utbyggnad av kollektivtrafiken med kraftig satsning på järnvägen, utveckling av den s.k. kombitrafiken för godstransporter, satsning på sjöfarten, utveckling av miljövänliga motorer och biobaserade bränslen samt krav på bättre reningsteknik och bilfria stadskärnor. Med en sådan grund för transport- och miljöpolitiken kan vi – det är vi övertygade – lösa många av problemen. Vi måste dessutom, som flera talare, inte minst kommunikationsministern, tidigare varit inne på, verka för att dessa principer slår igenom på det internationella planet, så att vi får större effekt av den här typen av åtgärder.

Anf. 154 LARS SVENSK (kds):

Herr talman! Sverige är ett förhållandevis stort och avlångt land. Det ligger dessutom i ett nordligt hörn av det Europa som vi nu söker gemenskap med. Det betyder att bra kommunikationer är mycket viktiga. Det understryks också i regeringsförklaringen, där man är beredd att satsa på utbyggnad av bl.a. järnvägen.

Järnvägen är ett utmärkt kommunikationsmedel, som tidigare blev undanträngt när bilen gjorde sitt intåg.

I dag är situationen en annan. Den spårbundna trafiken ges hög prioritet, inte minst av miljöskäl. Det finns ett klart politiskt intresse i att folk väljer tåget i stället för bilen.

Det går naturligtvis att styra ett sådant val på olika sätt, exempelvis genom att göra det mer eller mindre omöjligt att åka bil. Skatter och restriktioner kan vara effektiva styrmedel. Men det kan också vara orättvisa och betungande styrmedel i ett land som, med europeiska mått mätt, har långa transportavstånd och där den s.k. urbaniseringsprocessen har gjort att arbetsort inte nödvändigtvis är detsamma som bostadsort och den ort där man har sina anhöriga och sina rötter. Vi måste ha som målsättning att folk skall kunna förflytta sig till en rimlig kostnad.

Ett annat och skall vi säga mer begåvat sätt att få folk att välja tåget är att skapa de naturliga förutsättningar som krävs och då framför allt se till att optimera transportbehovet, från dörr till dörr.

Vad jag förstår kan det i dag vara upp till sex intressenter i form av kommun, verk eller divisioner som direkt eller indirekt påverkar vårt resande.

Prot. 1991/92:12
17 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

Trafikfrågor

Jag tänker då på lokaltrafiken, som ansvarar för busstransporten till stationen, SJs fastighetsförvaltning, som har hand om stationsbyggnaderna där vi köper biljett och väntar på tåget, kommunen, som kanske ansvarar för parkeringen vid stationen och persontrafiken, som konkurrerar med godstrafiken om att få trafikera banverkets räls. Varje intressent är naturligtvis ålagd och intresserad av att driva sin verksamhet med bästa möjliga avkastning.

Herr talman! Frågan är bara om intressenterna samverkar till att optimera möjligheterna för en resenär så att han eller hon väljer tåget i stället för bilen.

Jag tror att vi alla har varit med om situationer där vi har prioriterat bort möjligheterna att resa kollektivt och valt bilen i stället bara för att det har funnits en liten störning i transportkedjan från dörr till dörr. Det kan vara så enkelt som att busstider och tågtider inte stämmer, att väntsalarna inte har öppet på rätta tider osv. Här kan vi alla säkert bidra med egna små logistiska störningsexempel.

I regeringsförklaringen sägs bl.a.: "Att skilja på offentlig kontroll och finansiering å den ena sidan och en fri produktion med enskilda, kooperativa och offentliga producenter å den andra blir därför den grundläggande principen för förnyelse av de olika välfärdssystemen."

Detta, herr talman, måste också gälla Sveriges framtida kommunikationer. Vi kommer att få en ökad avreglering inom transportsektorn, i vällovligt syfte att effektivisera verksamheten. Men i den offentliga kontrollen måste det ligga att man ser till att de olika verksamhetsgrenarna och intressenterna samverkar på optimalt bästa sätt för resenären.

Herr talman! Då kan vi lyckas skapa en god transportpolitik som är till gagn för både människa och miljö.

Anf. 155 GEORG ANDERSSON (s):

Herr talman! Först vill jag gratulera min efterträdare kommunikationsminister Mats Odell till ett mycket intressant arbete med många spännande frågor i ett departement med många kunniga, engagerade och trevliga medarbetare.

År 1991 kommer att gå till historien som ett mycket viktigt år när det gäller den transportpolitiska utvecklingen. Det är jag övertygad om. Orsakerna är flera.

För det första igångsattes en omfattande utbyggnad av järnvägssystemet. En utbyggnadsepok inleddes. Något jämförbart har inte skett under hela efterkrigstiden.

För det andra tecknades äntligen ett bindande avtal med den danska regeringen om en bro över Öresund för tåg- och landsvägstrafik.

För det tredje tecknades en principöverenskommelse för trafiklösningar i storstadsregionerna Stockholm, Göteborg och Malmö.

För det fjärde togs viktiga initiativ för att öka konkurrensen inom kommunikationssystemen. Internationaliseringen har stimulerats.

Av ryktesspridningen kring regeringsbildningen har framgått att frågan om Öresundsbron har vållat bekymmer. Det var väntat. Centern motsatte sig ju med hetta det beslut som riksdagens majoritet fattade den 12 juni i år. Centern gick till val med utfästelse att stoppa bron.

Regeringsförklaringen ger ett besked om att centern har övergett detta vallöfte. Miljöprovning skall ske – men det hade den socialdemokratiska regeringen redan beslutat, och det fanns inskrivet i avtal och riksdagsbeslut.

Men provningen enligt naturresurslagen som nu sker av regeringen själv, bör inte ske i syfte att stoppa projektet. Ambitionen måste ju tvärtom vara att vid byggandet utforma projektet så att miljökraven kan uppfyllas. Jag är övertygad om att det är möjligt.

I regeringsdeklarationen och i de kommentarer som miljöministern har gjort i skilda sammanhang talas om en "fast förbindelse" över Öresund. Det sägs ingenting om en bro. Jag utgår ifrån att detta uttryckssätt inte döljer en ambition att frångå broprojektet till förmån för en annan alternativ lösning, exempelvis en tunnel. Det ratificerade avtalet gäller faktiskt en bro – inget annat. Några ytterligare fördröjande utredningar om alternativ kan rimligen inte komma i fråga. Jag skulle därför uppskatta om kommunikationsministern här ville bekräfta att regeringen nu med kraft kommer att driva detta projekt vidare så att avtalets utfästelse om att inleda brobygget under 1993 kan förverkligas.

De s.k. storstadsförhandlingarna lade en god grund för trafiklösningar i Stockholm, Göteborg och Malmö. Syftet är att förbättra miljön och öka framkomligheten genom satsning på kringfartsleder och spårbunden trafik. Principöverenskommelserna måste nu följas upp med beslut som möjliggör avgiftsfinansiering av storstadsbilismen. Här noterade jag att kommunikationsministern visar litet irritation över att vi inte hade anvisat pengar för det här. Men det gäller en förhandling mellan flera parter, och förhandlingarna måste ju leda till ett avslut där alla parterns åligganden klargörs. Innan dess har vi inte bedömt det vara rimligt att börja förskottera pengar. Men kommunikationsministern har nu bollen att snabbt driva frågan vidare. Naturligtvis är även de övriga parternas ambitioner avgörande.

I propositionen om näringspolitik för tillväxt angavs riktlinjer och skapades förutsättningar för finansiering av ett omfattande utbyggnadsprogram för vägar och järnvägar. Riksdagen fattade beslut i maj, och den socialdemokratiska regeringen har med stor kraft drivit detta arbete vidare.

Vi kunde därför under sommaren och hösten fatta beslut om en rad stora satsningar. De besluten omfattar bl.a. norra stambanan och ostkustbanan med en anpassning för snabbtåg till Sundsvall. Jan Jennehag bör uppmärksamma att vi redan den 29 augusti fattade det första beslutet om att anvisa 300 miljoner till detta. Besluten omfattar vidare västkustbanan med tunnel genom Hallandsåsen, Mälarbanan, Svealandsbanan och Arlandabanen.

I fråga om väginvesteringar har ett antal projekt beslutats som gäller E4. De projekten gäller Höga kusten-bron över Ångermanälven och förbifart Vaggeryd. Stora satsningar har också inletts på E6 och E3. Det talas om behov att tidigarelägga väg- och järnvägsinvesteringar i syfte att stimulera konjunkturen, och det är bra. Men jag vill i sammanhanget erinra om att den socialdemokratiska regeringen redan den 5 september fattade beslut om sådana insatser utöver de här redan nämnda stora projekten.

Beslutet den 5 september gällde byggen till en kostnad av 1,7 miljarder kronor. Det gällde en rad projekt med spridning över hela landet med särskilt sikte på att stimulera sysselsättningen där arbetslösheten är störst. Däri

ingår också ett antal järnvägsprojekt, bl.a. Bergslagspendeln och järnvägen Hällnäs – Storuman. Det är viktigt att dessa arbeten snarast kommer i gång, i de fall där de inte redan har startat.

Jag välkomnar naturligtvis ytterligare satsningar. Men min enträgna vädjan är nu att kommunikationsministern driver på så att de fattade besluten om väg- och järnvägsbyggen leder till att spadarna sätts i jorden och att det leder till arbete. Vi behöver nu komma i gång med detta.

Anf. 156 ULLA ORRING (fp) replik:

Herr talman! Jag höll på att säga herr kommunikationsminister Georg Andersson, men så är ju inte fallet nu. Jag tycker att Georg Andersson gjorde en alltför glättig beskrivning av de insatser som den förra regeringen gjorde under sin regeringsperiod. De uppräknings som Georg Andersson gjorde berör inte särskilt mycket den region som Georg Andersson själv kommer från, norra Norrland. Den satsning som gjordes på vägar, E4, stannade vid Sundsvall. Det skedde en mindre ombyggnad uppe vid Piteå. Man fick inte ett öre till E4 genom Västerbotten.

Jag väntade mig faktiskt att Georg Andersson skulle ta upp frågan om Botniabanan och inställningen till den. Jag har haft många debatter med Georg Andersson under dessa år som har gällt trafiken och järnvägstrafiken i Västerbotten och satsningarna på Botniabanan och inlandsbanan. Det har även gällt satsningar på snabbtåg till Sundsvall. Jag vet att Georg Anderssons utredningsman, Kaj Janénius, sade att det inte skall gå några persontåg norr om Sundsvall. Vi har fått kämpa med näbbar och klor för att upprätthålla den trafik vi har.

Nu nämner Georg Andersson upprustningen av stambanan. Den upprustningen hade varit försummad i många år, så det var inte en dag för tidigt att den kom till stånd.

Min fråga till Georg Andersson är: Vad anser Georg Andersson om Botniabanan och om inlandsbanan?

Anf. 157 GEORG ANDERSSON (s) replik:

Herr talman! Ulla Orring fortsätter som tidigare, och vi kan för all del hålla på med det här, både här och på hemmaplan.

Vad var det för fel i min uppräknings? Ulla Orring sade att jag gav en glättad bild. Vad jag sade var sakligt och riktigt, och det vittnade om en mycket ambitiös politik, som jag vågar påstå saknar motstycke under efterkrigstiden.

Detta har mycket liten betydelse för Västerbotten, påstår Ulla Orring.

Det var en rad olika projekt som fick pengar under min tid som kommunikationsminister, i synnerhet under det senaste halvåret. 30 extra miljoner anslogs till bäringshöjande åtgärder, 43 miljoner till extra insatser för väginvesteringar i inlandet, 60 miljoner till Storuman, 80 miljoner i investeringar på inlandsbanan, osv.

Det är uttryck för ett väldigt insävt och inkrökt betraktelsesätt att säga att de pengar som anslogs till E4 inte hamnade inom Västerbottens gränser. Men det är faktiskt så att de stora satsningarna norr om Västerbotten och framför allt söder om Västerbotten har utomordentligt stor betydelse för

Västerbottens näringsliv. En ny bro över Ångermanälven förkortade avståndet mellan övre Norrland och det övriga landet med 8,5 km. Det betyder enormt mycket för näringslivet också i Västerbotten. De stora satsningar som pågår på norra stambanan och som även de saknar motstycke under efterkrigstiden faller huvudsakligen inom Västerbottens gränser. De handlar om projekt som just nu pågår och som har storleksordningen en kvarts miljard kronor.

Den falska beskrivning som Ulla Orring försöker föra vidare i sin buskpropaganda skall inte ha framgång i den här kammaren.

Anf. 158 ULLA ORRING (fp) replik:

Herr talman! Det hjälper, Georg Andersson, inte med brösttoner. Detta är inte någon falsk beskrivning, utan det är en beskrivning av verkligheten. Det har inte satsats ett öre på E 4 genom Västerbotten. Standarden på E 4 är inte värdig en Europaväg. Den är smal, och den har dåliga vägrenar, och detta förorsakar olyckstillbud i stor mängd. 400 mil grusvägar fick inte tillräckligt mycket medel för att kunna rustas upp, utan vägverket har t.o.m. sagt att man skall tolerera en lägre standard på dessa vägar.

Så till järnvägsprojektet. Ett faktum var, Georg Andersson, att norra stambanan var så nedgången, att man inte kunde transportera det gods som behövde transporteras på norra stambanan genom Västerbotten.

Den här debatten kommer vi säkerligen att fortsätta. Jag önskar den nya kommunikationsministern lycka till. Den gamla politiken var dålig.

Anf. 159 GEORG ANDERSSON (s) replik:

Herr talman! Det är riktigt att stora delar av järnvägsnätet är nedkört, men jag tycker att det är något orättvist att belasta mig för detta. Detta har uppkommit under hela efterkrigstiden. Såvitt jag kommer ihåg gjordes det inga stora satsningar under de sex år som de borgerliga regerade i det här landet. Nu har vi satt i gång satsningar på norra stambanan, i Västerbotten och i andra delar av landet. Detta bör väl ändå i rättvisans namn erkännas. Vi är överens om att detta har försummats under årens lopp, men under senare år har det äntligen skett satsningar, och jag är stolt över att ha varit kommunikationsminister under den tiden.

Förste vice talmannen anmälde att Ulla Orring anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 160 ROLAND LÉBEN (kds):

Herr talman! Först ett tack till kommunikationsministern, Mats Odell, för det offensiva sättet att närma sig kommunikationsfrågorna.

Jag vill ägna några minuter till att lyfta fram några tankar om den fysiska infrastrukturens betydelse. Min framställning kommer delvis att likna ett inlägg under det regionalpolitiska avsnittet, men som tidigare har sagts hör dessa båda områden faktiskt ihop. Jag anmälde mig också till ett inlägg i den debatten men blev av "fördelningspolitiska" skäl flyttad till ämnet Trafik.

"Hela Sverige skall leva" är välkända ord från regeringsdeklarationen och även från andra sammanhang. Dessa ord uttrycker en samstämmig känsla,

Prot. 1991/92:12
17 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

Trafikfrågor

förankrad i den svenska folksjälen, och de orden i regeringsdeklarationen har noterats i hela landet.

Utan en målmedveten satsning på bevarande och utvecklande av infrastrukturen kan inte *hela* Sverige leva. De mindre tätbefolkade områdena kan då inte bestå som en fullvärdig del av landet. En sådan situation skulle i sin tur vara förödande för de stora tätbefolkade regionerna och därmed för hela landet och dess välfärd.

En fungerande infrastruktur är lika viktig i alla delar av landet. Situationen i det som kallas glesbygd, i inlandet och Norrland, är den att underhållet av vägar och transportleder är kraftigt eftersatt. Det finns även behov av helt nya vägar för att öka tillgänglighet och knyta ihop samhällen på ett i dagsläget lämpligt sätt.

Det senaste riksmötet antog, som vi också hört i dag, i maj det som i dagligt tal kallas tillväxtpropositionen, Näringsproposition för tillväxt. Det var ett stort och i långa stycken mycket bra beslut. Vi kristdemokrater tog emot propositionen med glädje. Vi konstaterade, trots det positiva, att den ändå var alltför mycket präglad av omsorgen om de befolkningstätaste regionerna på viss bekostnad av glesbygden.

Vi kristdemokrater framförde då önskemål om 10 à 15 miljarder kronor utöver de i propositionen anvisade medlen, medel som bör kunna frigöras i samband med utförsäljning av statliga företag.

Jag vill med bilden av ett träd illustrera relationen mellan de stora tätorterna och glesbygden. De befolkningsrika delarna av landet är som det resliga och livskraftiga trädet. Kom ihåg bara, att inget resligt träd finns utan sin motsvarighet i ett rotsystem! Rotsystemet är för trädet lika viktigt som landsbygden är för tätortsregionerna. Lika litet som trädet kan leva utan rotsystemet, kan tätorterna leva utan det som kallas landsbygd. De mindre och medelstora samhällena, tillsammans med den utpräglade landsbygden, är en omistlig del av Sverige som också har tillfört landet stora värden. Dessa regioner kommer även i framtiden att behövas i arbetet att göra ett bra land bättre.

Herr talman! Såsom vattnet tas upp genom rotsystemet och tillför näring till hela trädet, så måste resurserna som ställs till förfogande för upprustning av infrastrukturen komma även glesbygden till del.

Låt mig få återvända till tillväxtpropositionen och det beslut som fattades. När man talar om snabba tågförbindelser i Mälardalen, då stannar tåget i Örebro!

Bältet genom Mellansverige går faktiskt över Karlstad och mot Oslo. Det värmländska Karlstad är i hög grad levande i en nyckelposition. Värmland formligen ropar efter snabbtåg. Högskolan, industrin, servicenäringen m.fl. är i stort behov av att vi satsar på infrastrukturen. Värmlands glesbygd har stora problem och är i stort behov bl.a. av upprustning av nergångna vägar. Det finns belagda samband mellan ökning av vägflödeskapacitet och ökning av arbetsproduktivitet i en region.

Europa är inne i en tid då man satsar på järnvägens förnyelse och även på vattenvägarnas förnyelse. Det finns anledning att se till att vi inte hamnar alltför långt på efterkälken. Det är hög tid att vi i Sverige accelererar arbetet på en järnvägens renässans.

Omsorgen om vår miljö kräver också att sträckan Stockholm – Karlstad får en stärkt konkurrenskraft gentemot flyget.

Det borde inte vara så, att flyget för många är självklart när det gäller att förflytta sig de fattiga 30 mil det handlar om mellan Karlstad och Stockholm. Järnvägen behövs både för person- och för godstransporter. Vi kristdemokrater kommer med stort intresse att följa kommunikationsdepartementets agerande i dessa frågor.

Herr talman! Avslutningsvis vill jag påminna om att Sverige i jämförelse med EG-länderna är en enda stor glesbygd. Vi skall in i EG och konkurrera med länder som har korta och effektiva transporter från producent till konsument.

Jag konstaterar att den nya regeringen har ett bra program för att vitalisera näringslivet, och det sker i grevens tid – om uttrycket tillåts numera – med tanke på situationen i det svenska näringslivet. Mot den bakgrunden vädjar jag till kommunikationsminister Mats Odell att noggrant överväga det som här har anförts.

Anf. 161 YNGVE WERNERSSON (s):

Herr talman! Kraftfulla satsningar på infrastrukturen är den bästa regionalpolitiska åtgärd som kan vidtas. Att öka insatserna under en lågkonjunktur är både av resursskäl och av arbetsmarknadsmässiga skäl en riktig åtgärd.

Den tidigare socialdemokratiska regeringen har, som framförts i debatten, beslutat om och avsatt pengar till infrastruktursatsningar i en storleksordning som aldrig tidigare skådats.

Västmanland är ett län som i mycket stor utsträckning berörs av dessa infrastruktursatsningar. Det är nu den nya borgerliga regeringens ansvar att fullfölja och förverkliga dessa viktiga projekt. Den ökande arbetslösheten i länet gör det särskilt angeläget att omedelbart sätta i gång med en rad åtgärder, av vilka jag skall nämna de viktigaste.

Det gäller främst Mälarbanan, som är benämningen på tågförbindelsen Örebro – Västerås – Stockholm. Dagsläget är att ett samarbetsavtal med MIAB (Mälarbaneintressenternas aktiebolag) och banverket håller på att utformas. Personalresurserna på banverket är dock hårt ansträngda. Här har regeringen ett ansvar för att verket har tillräckliga personalresurser, så att projektet inte riskerar att försenas.

Bergslagspendeln, som är av stor betydelse för Bergslagen, måste förverkligas enligt tidigare regeringsbeslut.

Tågförbindelsen mellan Gävle och Örebro har stora möjligheter att utvecklas och bli lönsam, om nuvarande stöd till upphandling av olönsam interregional trafik används på ett annat sätt. I stället för ett årligt köp av trafik kan pengarna användas till inköp av mer ändamålsenligt vagnmaterial. För att möjliggöra denna nya inriktning är ett regeringsinitiativ nödvändigt, och jag förväntar mig att det tas så snart som möjligt.

Framkomligheten i Södertälje kanal är av avgörande betydelse för den viktiga Mälarsjöfarten. Genom olika insatser har kanalens kapacitet kunnat ökas under årens lopp. Den senaste stora insatsen gjordes i mitten av 1970-talet, då också farlederna i Mälaren förbättrades. Då kunde båtstorleken i det närmaste fördubblas till ca 8 000 ton.

Prot. 1991/92:12
17 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

Trafikfrågor

Nu är det aktuellt med ytterligare förbättringar i kanalen. Genom att satsa ca 20 milj.kr. skulle kanalens kapacitet – Mälarmaximum – kunna ökas till 11 000 – 12 000 ton.

Sjöfartsverket är mycket intresserat av en utbyggnad och har lovat sin medverkan. Tyvärr saknas en del av finansieringen. Staten skulle med andra regler för infrastrukturfonden än de nu gällande kunna lämna ett värdefullt bidrag till en rejäl förbättring av näringslivsförutsättningarna i Mälaronrådet. Jag anser därför att reglerna för infrastrukturfonden borde ändras, så att dessa pengar kunde användas för sjöfartens främjande.

Vägenslagen till Västmanlands län har använts till att klara utbyggnaden av Bergslagspendeln. Några resurser till angelägna vägprojekt har därför inte funnits. Det finns därför ett stort uppdämt behov av underhåll, upprustning och nybyggnader av vägnätet i länet. Trafiksäkerhet, miljö och snabbhet skulle förbättras om länsstyrelsens vägplaner kunde genomföras.

Ett stort, viktigt projekt, som ligger alltför långt fram i tiden, är en utbyggnad av E 18 Köping – Arboga. Genom ett positivt beslut nu skulle arbetet komma i gång hösten 1992.

Genom ökat vägenslag eller beredskapsarbeten får arbetslösa bygg- och anläggningsarbetare meningsfull sysselsättning, och angelägna vägprojekt kan förverkligas. Det här gäller verkliga jobb, inte bara förhoppningar om effekterna av skattesänkningar för företag.

Anf. 162 Kommunikationsminister MATS ODELL (kds) replik:

Herr talman! Först vill jag än en gång tacka de tidigare talarna för de välgångs- och lyckönskningar som jag har fått.

Jag har fått en del frågor och synpunkter som jag kort tänker kommentera. Först vänder jag mig till Rolf Clarkson, som tog upp rederistödet. Jag vill bara säga att vi inom kommunikationsdepartementet håller på att se över den subventionen. Utgångspunkten är att vi skall kunna avveckla den under sådana former att de företag som det är fråga om kan leva vidare och utvecklas. Därför krävs det att man ser över den ganska komplicerade bild som vi har framför oss.

Ulla Orring och även Roland Lében tar upp frågor om kommunikationerna i glesbygd, framför allt i Norrland. Jag kan berätta att det AMS-paket som regeringen nu håller på att förbereda med all sannolikhet kommer att innehålla en hel del pengar för mindre objekt i de här områdena. Bl.a. är det mycket troligt att det blir ytterligare tidigareläggning av det "paket" som riksdagen antog 1987. Det kommer både sysselsättningen i de värst drabbade regionerna och näringarna i skogslänen till godo. Det handlar om de mindre vägarna från Värmland och uppåt.

Lars Svensk tog upp en mycket viktig aspekt, nämligen att försöka få ett systemtänkande i kollektivtrafiken. Detta är något som vi skall ta till oss. Jag vet att detta tänkande finns, men jag tror att det behöver utvecklas ännu mer. Det hjälper inte att ha en mycket väl fungerande del i kedjan. Om inte hela kedjan fungerar är satsningen delvis förgäves.

Georg Andersson, min företrädare, tog upp frågan om vad som menas med en fast förbindelse. Jag tror att både Georg Andersson och jag i och för sig tycker att fasta förbindelser i alla sammanhang är bra. I det här fallet är

det väl ingen hemlighet att regeringen inte i första hand ägnar sig åt semantik, utan det handlar här i allra högsta grad om politik. Ordet förbindelse motiveras faktiskt av att det är fråga om både en bro och en tunnel. Det kan inte vara någon hemlighet för Georg Andersson heller. Jag kan också försäkra honom att det inte finns några resonemang i regeringen om att frångå det folkrättsligt bindande avtal som Sverige har ingått med Danmark om just en fast förbindelse över Öresund.
(forts. prot. 13)

Prot. 1991/92:12
17 oktober 1991

*Allmänpolitisk
debatt*

Trafikfrågor

4 § Hänvisning av ärenden till utskott

Föredrogs och hänvisades
Redogörelse
1991/92:2 till finansutskottet

Motionerna
1991/92:Sk1 till skatteutskottet
1991/92:K1 till konstitutionsutskottet
1991/92:U1 till utrikesutskottet
1991/92:Jo5 – Jo15 till jordbruksutskottet
1991/92:T1 till trafikutskottet
1991/92:Fi1 och Fi2 till finansutskottet
1991/92:Ju1 och Ju2 till justitieutskottet
1991/92:Sf1 – Sf3 till socialförsäkringsutskottet

5 § Bordläggning

Föredrogs och bordlades
Proposition
1991/92:30 En särskild nämnd för utlänningsärenden

Motionerna
med anledning av prop. 1991/92:10 Statsbidrag till förbättringar av den fysiska miljön i skolan
1991/92:Ub1 av Larz Johansson (c)

med anledning av prop. 1991/92:13 Frikommunförsöket
1991/92:K2 av Ylva Annerstedt (fp)

6 § Anmälan om interpellationer

Anmälades att följande interpellationer framställdes

den 16 oktober

1991/92:13 av *Birger Andersson* (c) till statsrådet Bo Könberg om legitimation av naprapater:

Intresset för och tilltron till naprapatin, som är en s.k. manuell medicin, har blivit allt större under de senaste årtiondena.

År 1985 tillsattes alternativmedicinkommittén med uppgift att utreda den alternativa medicinens ställning i vårt land. Kommittén föreslog legitimering av Dr's of Chiropractic, men ej av Dr's of Naprapathy. På grundval av kommittéförslaget beslöt riksdagen våren 1989 om legitimation för de förstnämnda. I flera år har motioner väckts bl.a. av mig om legitimation av naprapater.

Utbildningen av naprapater sker i Sverige sedan 1971 vid Naprapatic School i Stockholm. Utbildningstiden är fyra års heltidsstudier. Inträdeskravet är gymnasiekompetens. Kursplanen upptar en rad medicinska och andra ämnesområden. Av 150–175 sökande intas 65 varje år.

Utbildningen är anpassad efter svenska förhållanden. Svenska myndigheter har möjlighet till påverkan och kontroll av utbildningen.

Alternativmedicinkommittén kom med sitt slutbetänkande 1989. Det är synnerligen anmärkningsvärt att alternativmedicinkommittén inte såg som sin uppgift att göra erforderliga kartläggningar av naprapaternas utbildning, deras kompetens, naprapatins ställning och inriktning m.m., som kan anses krävas som underlag för ett beslut om legitimation.

Ovan har i korthet redovisats utbildningen av naprapater. Det är angeläget att frågan om legitimation av naprapater får en snabb och positiv lösning. Det är viktigt ur samhällets synpunkt att både kunna påverka utbildning och till fullo kunna utnyttja landets sjukvårdsresurser i form av utbildade personer. Det ger också trygghet för alla som vänder sig till en naprapat, att veta att det är en av samhället legitimerad naprapat. Det är också av stor betydelse för gruppen naprapater att få en officiell legitimation och i högre grad kunna samverka med övriga i sjukvården.

Våren 1990 beslöt en majoritet i riksdagen om breddat underlag för mervärdeskatt. Genom detta beslut momsbelades från årsskiftet 1990/91 sjukvård, som ges av utövare utan legitimation. Naprapaterna och deras patienter drabbades i princip av en 25-procentig moms jämfört med behandling utförd av legitimerad yrkesgrupp.

Mot bakgrund av ovanstående vill jag fråga statsrådet:

När avser regeringen att lägga fram förslag om legitimation av Doctors of Naprapathy?

1991/92:14 av *Birgit Henriksson* (m) till justitieministern om skadeståndsansvaret vid användning av polishund:

Enligt en mycket gammal lagstiftning (prop. 1943:191) gäller strikt ansvar även för polisens övervakningshundar när dessa är i tjänst. Frågan om skador orsakade av tjänstehundar har inte behandlats i de snart halvsekelgamla förarbetena till lagen.

Den 10 januari 1991 tillställdes den dåvarande regeringen en skrivelse från Rikspolisstyrelsen. Inget har hänt, utom att skrivelsen sänts vidare till "Kommissionen för skadegörelse". Jag anser att man måste ifrågasätta att staten skall bära strikt skadeståndsansvar i fall då polisen på ett korrekt sätt använder sina tjänstehundar vid myndighetsutövning.

Även om man inte kan ingripa i pågående fall vill jag dock relatera bakgrunden till att jag återigen tar upp denna fråga.

I somras kunde vi följa spaningsarbetet efter rymligen Ursut och hans medfånge. Alla viste att Ursut var beväpnad. Det har även framkommit att han vid ett par tillfällen använt vapnet – om än inte med personskada som följd denna gång. Alla som deltog i spaningsarbetet visste att de hade att göra med en desperat rymling. Människor vågade inte bo i sina sommarstugor, de vågade inte gå ut, många äldre ensamstående levde i skräck under en lång tid.

När Ursut greps var han ensam och hade lagt ifrån sig vapnet. Han greps av en hundförande polisman. Denne uppfattade snabbt situationen och gav hunden order att ingripa. I dag har Ursut begärt skadestånd. En hel bygd är i uppror. Det strider mot den allmänna rättsuppfattningen att skadestånd skall kunna utbetalas i ett fall som det ovan relaterade.

Det är ofrånkomligt att skador ibland uppstår vid övervakningshundarnas arbete. Försöker någon gå till anfall eller avvika från platsen, är hunden dresserad att gå till attack – med åtföljande risk för skada på person och egendom. Frågan om skador av vapen som används vid tjänsteutövning har beaktats i förarbetena till skadeståndslagen (prop. 1972:5) och har bedömts icke böra omfattas av strikt ansvar. Jag anser – liksom RPS – att skadeståndsfrågan inte skall bedömas annorlunda när polisman använder sig av tjänstehund än när denne använder sig av tjänstevapen.

Med anledning av ovan anförda vill jag fråga justitieministern följande:

1. Delar justitieministern denna min uppfattning gällande strikt ansvar för övervakningshund?
2. Avser justitieministern med stor skyndsamhet behandla ärendet så att polishundar kan fullt utnyttjas under det ansvar som bör gälla?

7 § Anmälan om frågor

Anmäldes att följande frågor framställdes

den 15 oktober

1991/92:34 av *Sten Svensson* (m) till socialministern om standardkraven på gruppboheter för åldersdementa:

Den förra regeringen beslöt den 12 september 1991 att efterkomma riksdagens begäran om förändringar av bostadslåneförordningen vad gäller gruppboheter för åldersdementa. Den förra regeringens förordning går dock inte så långt som en borgerlig avvikande mening med anledning av ÄDEL-beslutet i riksdagen den 13 december 1991 önskade. I den avvikande me-

ningen konstaterades det att planering och byggande av gruppboheter för åldersdementa borde präglas av flexibilitet när det gällde standardkraven för dessa boheter. Bl.a. var det inte sällan motiverat att efterge kravet på att bostäderna skall ha kokmöjlighet (1990/91:SoU9 s. 167).

Jag vill därför ställa följande fråga:

När ämnar regeringen efterkomma den borgerliga avvikande meningen om standardkraven på boheter för åldersdementa?

den 16 oktober

1991/92:35 av *Fredrik Reinfeldt* (m) till statsrådet Bo Lundgren om gränsen för tullfri införsel:

En person som återvänder till Sverige efter en utlandsresa har rätt att föra med sig varor inköpta utomlands till ett värde motsvarande högst 1 000 kr. Är värdet högre än detta är personen tvingad att förtulla varorna. Beloppet 1 000 har varit oförändrat under många år. Att inköpa varor för mer än 1 000 kr. under en utlandsvistelse är nog mer regel än undantag. Att höja denna gräns – och det rejält – synes definitivt befogat. Den borde också kunna variera beroende på resans längd och/eller avståndet: t.ex. en högre nivå om resan skett utanför Europa.

Min fråga blir därför:

Är statsrådet beredd att föreslå en högre gräns av tullfri införsel anpassad till den allmänna kostnadsutvecklingen?

1991/92:36 av *Sten-Ove Sundström* (s) till statsrådet Bo Lundgren om skatten på bensen:

I regeringsförklaringen angavs bl.a. att skatten på inrikes persontrafik kommer att sänkas från årsskiftet.

Diskussionen om vägtrafiken och bilismens kostnader har varit intensiv under de senaste åren. Främst gäller det glesbygdsmiljöns ökade kostnader. Med det geografiskt spridda boende som finns i t.ex. Norrlands inland är det svårt att skapa en effektiv kollektivtrafik. I storstadsområdena möjliggör befolkningsunderlaget bättre förutsättningar för en väl utvecklad kollektivtrafik. Det är därför viktigt att kostnaderna för privatbilismen i glesbygden kan hållas nere, eftersom det ofta är den enda möjligheten till persontransporter.

Jag vill därför ställa följande fråga till statsrådet:

Innebär regeringsförklaringen att även glesbygdsmiljöisten kommer att få del av momssänkningen på persontrafiken t.ex. genom en skattesänkning på bensinpriset?

1991/92:37 av *Sten Andersson* i Malmö (m) till socialministern om alkohollagstiftningen:

”Åldern för att få dricka alkohol på krogen bör höjas från 18 till 20 år.” Det anser den nye biträdande socialministern Bo Könberg (fp). Han fram-

håller att ståndpunkten är personlig och att frågan ännu inte har diskuterats inom regeringen. Allt detta enligt text-TV den 15 oktober.

Prot. 1991/92:12
17 oktober 1991

Hur överensstämmer dessa personliga åsikter med regeringens löfte att se över onödigt och byråkratiskt krångel i den nuvarande alkohollagstiftningen?

1991/92:38 av *Fredrik Reinfeldt* (m) till statsrådet Bo Lundgren om det privata pensionssparandet:

Många arbetsverksamma, inte minst unga, oroar sig för ATP-systemets framtid. Pensionspengarna kan vara slut den dag som de födda på 50- resp. 60-talet går i pension. Samtidigt är det privata sparandet i kris.

Ett sätt att åtgärda båda dessa problem är att uppmuntra det privata pensionssparandet. Den tidigare regeringen införde en löneskatt på 22,2 % på frivilligt pensionssparande, vilket motverkar det privata sparandet.

Min fråga blir därför:

Vilka åtgärder vill statsrådet vidta för att stimulera det privata pensions-sparandet?

8 § Kammaren åtskildes kl. 20.10.

Förhandlingarna leddes

av talmannen från sammanträdets början t.o.m. 3 § anf. 21 (delvis),
av förste vice talmannen därefter t.o.m. anf. 45,
av andre vice talmannen därefter t.o.m. anf. 78 (delvis),
av tredje vice talmannen därefter t.o.m. anf. 114 (delvis),
av talmannen därefter t.o.m. anf. 129 och
av förste vice talmannen därefter till sammanträdets slut.

Vid protokollet

GUNNAR GRENFORS

/Barbro Karlsson

Innehållsförteckning

Torsdagen den 17 oktober

1 § Avsägelse	1
2 § Anmälan om kompletteringsval till talmanskonferensen.	1
3 § Allmänpolitisk debatt (forts. från prot. 11)	1
<i>Internationella frågor</i>	2
Pierre Schori (s)	
Ian Wachtmeister (nyd)	
Gudrun Schyman (v)	
Hadar Cars (fp)	
Pär Granstedt (c)	
Utrikesminister Margaretha af Ugglas (m)	
Maj Britt Theorin (s)	
Bertil Måbrink (v)	
Bertil Persson (m)	
Statsrådet Alf Svensson (kds)	
Mats Hellström (s)	
Göran Åstrand (m)	
Viola Furubjelke (s)	
Peeter Luksep (m)	
Lars Moquist (nyd)	
Richard Ulfvengren (nyd)	
Berndt Ekholm (s)	
Daniel Tarschys (fp)	
Margareta Viklund (kds)	
Lars Andersson (nyd)	
Ingbritt Irhammar (c)	
Hans Göran Franck (s)	
Berith Eriksson (v)	
Ingela Mårtensson (fp)	
Torgny Larsson (s)	
<i>Demokratifrågor</i>	59
Birger Hagård (m)	
Olle Schmidt (fp)	
Tredje vice talman Bertil Fiskesjö (c)	
Ingvar Svensson (kds)	
Björn von der Esch (m)	
Hugo Hegeland (m)	
Harriet Colliander (nyd)	
<i>Sociala frågor</i>	75
Birgitta Dahl (s)	
Johan Brohult (nyd)	

Johan Lönnroth (v)	
Statsrådet Bo Könberg (fp)	
Sten Svensson (m)	
Roland Larsson (c)	
Rose-Marie Frebran (kds)	
Doris Håvik (s)	
Leif Bergdahl (nyd)	
Gullan Lindblad (m)	
Barbro Westerholm (fp)	
Rosa Östh (c)	
Chatrine Pålsson (kds)	
Bo Holmberg (s)	
Maud Björnemalm (s)	
Eva Zetterberg (v)	
Karin Wegestål (s)	
Charlotte Cederschiöld (m)	
Hans Karlsson (s)	
Ingegerd Sahlström (s)	
Karin Israelsson (c)	
Rinaldo Karlsson (s)	
Carin Lundberg (s)	
Ulrica Messing (s)	
Lena Öhrsvik (s)	
Ingvar Björk (s)	
Bo Nilsson (s)	
<i>Rättstrygghet</i>	136
Karl Gustaf Sjödin (nyd)	
Jerry Martinger (m)	
Birthe Sörestedt (s)	
Sten Söderberg (nyd)	
John Bouvin (nyd)	
<i>Trafikfrågor</i>	145
Birger Rosqvist (s)	
Kenneth Attefors (nyd)	
Jan Jennehag (v)	
Kommunikationsminister Mats Odell (kds)	
Rolf Clarkson (m)	
Ulla Orring (fp)	
Elving Andersson (c)	
Lars Svensk (kds)	
Georg Andersson (s)	
Roland Lében (kds)	
Yngve Wernersson (s)	
(forts. prot. 13)	
4 § Hänvisning av ärenden till utskott	165
5 § Bordläggning	165

6 § Anmälan om interpellationer	
1991/92:13 av Birger Andersson (c) om legitimation av naprapater	166
1991/92:14 av Birgit Henriksson (m) om skadeståndsansvaret vid användning av polishund	166
7 § Anmälan om frågor	
1991/92:34 av Sten Svensson (m) om standarkraven på grupp- bostäder för åldersdementa	167
1991/92:35 av Fredrik Reinfeldt (m) om gränsen för tullfri införsel	168
1991/92:36 av Sten-Ove Sundström (s) om skatten på bensin .	168
1991/92:37 av Sten Andersson i Malmö (m) om alkohollagstiftningen	168
1991/92:38 av Fredrik Reinfeldt (m) om det privata pensions- sparandet	169